

వత్సరాది—వారణాశి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు	...	...	
భారతీప్రశంస—దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారు	...	...	
ఆంధ్రకవిత్య చరిత్రము—భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు	...	...	౧-౧౨
సంసారజలధి—(సాధకుడు)	...	...	౧౨
ముక్కుతిమ్మనార్యుడు—మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు	...	...	౧౩-౨౨
జీవమా! నీ రహస్యంబు తెప్ప వేలి?—మల్లాది చంద్ర శేఖరరావుగారు	...	...	౨౩
శ్రీనాథుని పలనాటి వీరచరిత్రము—ఓగేటి వెంకటసుబ్బయ్య శాస్త్రిగారు...	...	...	౨౪-౩౨
ఉపాస్తి—సోమంచి సూర్యనారాయణ శర్మగారు	...	...	౩౨
మహానతిసీత—కలువలపల్లి రంగనాథ శాస్త్రిగారు	...	...	౩౩-౩౪
సుశీలా రూపసులు—పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు	...	...	౩౫-౪౮
ఋతుసాభాగ్యము—వేట బాపయ్యగారు	...	...	౪౮
కవిజనాశ్రయ విమర్శనఖండనము—జయంతి రామయ్యగారు	...	...	౪౯-౫౮
నాసామ్ము—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు	...	...	౫౮
మోనగాండ్రకథలు, ౧—పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులుగారు	...	...	౫౯-౬౪
గోవుమాలచ్చిమి—నండ్లూరి వెంకటసుబ్బారావుగారు	...	...	౬౪
చిత్రలీలా స్తోత్రము—దుర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు	...	...	౬౪-౬౫
ప్రభాతము—'సుధానిధి'	...	...	౬౫-౬౬
శ్రీకృష్ణదేవరాయల విద్యాగోఘ్నలు—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	...	...	౬౬-౬౯
ఈవేళ కనుపించునా—తురగా వెంకటరామయ్యగారు	...	...	౬౯-౭౦
దిగంబరయోగి—కే. వి. బసవరాజుగారు	...	...	౭౧-౭౮
సూర్యాస్తమయము—విద్వాన్ కట్టి కామేశ్వరగారు	...	...	౭౯-౮౦
ఇల్లటికము—పాలవ ర్తి ఆంజనేయులుగారు	...	...	౮౧-౮౫
తొలిముద్దు—మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారు	...	...	౮౫







## వత్సరాది

వారణాశి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

ప్రకృతి లక్ష్మీవిలాస పరంపరలకు  
నవనవోన్మేషభాగ్య సంధాయకంబు  
విశ్వమానవ హృదయ సంప్రీతికరము  
వచ్చె నే డిదె నూతన వత్సరాది.

గీ. ఆటు ఋతువులు సంకము లామనిదొర  
నాయకుఁడు గాఁగ వల్లికల్ నవ్యరాగ  
భరితముగఁ జూపు నాట్య ప్రబంధమునకుఁ  
బరభృతముసూత్ర ధారుడైపాడఁదొడఁగె.

గీ. మెల్లమెల్లన మలయ సమీరణుండు  
సౌధపర్యంకి కాతల శయితలైన  
కుసుమగుత్తుల కుచశాటి కొదువఁ దీర్చి  
సరస చికురాలి సవరింపు సవదరించె.

గీ. కొంజిగురులెత్తి జెడఁగారుగున్నతరుల  
యలరుగుత్తుల నెత్తావి యలమి కొనియె.  
ఉదిత ముదితంబులై మించు యువజనాలి  
హృదయములనూత్న భావసంపదయుఁబోలే.

గీ. శుభహరిద్రానులేప విస్ఫూరితముగఁ  
గవ్యకామణు లభ్యంగ కంభానర్చి  
నిబ కుసుమంబు నూత్న చూతంబుతోడ  
గలుపుచున్నారు పూతలైతోలుతఁగుచువ.

## భారతి ప్రశంస

చీపాల పిచ్చయ్యకాస్త్రి గారు

ఆంధ్రపుష్పల సారస్వతాభివృద్ధి  
సాంపు చెడియండం బునరుద్ధరించెదలచి  
అలఘు వినుతాక్షరాకృతి వెలసినట్టి  
భారతివి భారతి! నమస్కారమమ్మ!

నీ. కనుగొల్పుచున్నావు కవికుమారుల రేచి  
భావగీతమ్ములు పాడూ డనుచు  
గవియించుచున్నావు ఘనము గొందఱు బూర్వ  
పక్షసిద్ధాంతముల్ వ్రాయుడనుచు  
బరికొల్పుచున్నావు బుద్ధిమంతుల నాత్మ  
దేశచారిత్రముల్ వెలుపుడనుచు  
నెవకొల్పుచున్నావు రసికుల జాతీయ  
శిల్పనైపుణి బ్రదర్శింపుడనుచు

గీ. నొనగొనుచున్నావు తల్లి! చేయూత మాకు  
చెల్లుచున్నావు, విశ్వవిజ్ఞానబీజ  
ములను, యువహృదయక్షేత్రముల ననంత  
కరుణమెయి, భారతి! పత్రికామతల్లి!

చ. పలికెద నిక్కువంబయిన పల్కు మఱొక్కటి ప్రాద్దుప్రాద్దుగక  
గలకలలాడు నీ మొగము గాంచిన, ముద్దులుమూటగట్టు నీ  
పలుకులువిన్న, నెట్టి జడభావునకైన మనంబు పల్లవి  
చు, లలితభావముల్ మొలపునూడంగ, విన్నను వొప్ప, భారతి!

గీ. కోవిదోచిత కల్యాణగుణముల్  
పసితనంబుననే నీకు బట్టవడియె  
నింతకన్న మహోన్నతి నెనయుచుమ్మ  
భారతి! శాశ్వతయశంబు, పడయమమ్మ!





చెన్న పట్టణము, ఏప్రిల్ ౧౯౨౫

సంపుటము ౨.

క్రోధన సంవత్సరము శైత్రమాసము

సంఖ్య ౪.

## ఆంధ్రకవిత్వ చరిత్రము

భో గ రా జు - నా రాయణ మూర్తి గారు

IX

ఆంధ్ర కవి తా పోషకులు

ఉ. తమ్మికోలంకునందు, విరిదమ్మివసించి, కరీటహారవ

ద్యమ్ములురాజిలన్, బ్రణవమధ్యమునన్, “బరమాత్మలోననై  
క్యమ్మగుచుండు నీప్రకృతిగన్గొనుడి” యనుచుం గవీంద్రలో  
కమ్మునకున్ వదించుగతిఁ గన్పడు నిన్ను స్మరింతు భారతీ !

ఏదేశమున నేభాషయందుఁ బరిశీలించినను ముక్రింద మారిపోవుచుండుటకూడ మనము సాధారణముగా సాహిత్యమును గవిత్వమును పెక్కుభాషలయందలి కవితాచరిత్రములలోఁ జూడఁగలము. నన్నయనాటి రాజాదరణ మాంధ్రకవిత్వమునకును, కాళిదాసాదులనాటి రాజాదరణము సంస్కృత కవిత్వమునకును నేడు లేకపోవుటయే దీనికి దారాణము.



పదునాఱుపదునేడవతాబ్దములనాటి రాజాదరణము పందొమ్మిదవ తాబ్దమున నాంగ్ల కవిత్వమునకు లేకుండుటయు నీయంశమున కాధారమైనదే.

ఈసందర్భమున మనయాంధ్ర కవిత్వమునకు రాజాదరణదశయనియు, బ్రజాదరణ దశయనియు నప్రయత్నముగ రెండుదశలు గాన్పించుచున్నవి. ఈరెండింటిలో నాంధ్ర కవిత్వ మేదశయం దత్యేన్నత్యము వహించియుండెనో, మేదశయం దెంతవఱకు తీణతనొందెనో, యావృద్ధి తీణతల కెన్నెన్ని విధములైన కారణములు కలవో మొదలగు విషయములను జూపించుట యవసరమగుటయేకాక, రాజాదరణమునుండి ప్రజాదరణములోని కాంధ్ర కవిత్వము మేడపై నుండి దుమికినట్లు క్కమాచే దుమికెనో లేక సోపానక్రమమునఁ గ్రమక్రమముగనే ప్రవేశించెనో, రాజాదరణ దశనుండి తప్పి, యెన్నెన్ని యంతర్దశలను బొందిపొంది కడకుఁ బ్రజాదరణదశయందుఁ జేరుకొనఁ గలిగెనో యను విషయములుగూడ మన మాయాసందర్భముల ననుసరించి విమర్శింపవలసియుండును.

### పూర్వకాలపు విశ్వవిద్యాలయములు

ఒక్క కవిత్వమునేకాక పూర్వపురాణాలు పెక్కుకళలను శాస్త్రములనుగూడ నభివృద్ధి నొందించుచుండుటచేత నేటివిశ్వవిద్యాలయములవంటి వాకాలములలో లేవని చెప్పట కవకాశములేదు. మన కప్పటివిశ్వవిద్యాలయ స్థానము లగ్రహరములే. ఇయ్యగ్రహరము లున్నతవిద్యాప్రచారమునకై పునర్గ్రహణాధి

కారములేకుండ, రాజులచే బండితులకు దానరూపమున నొసంగబడినట్టివి. సకల విద్యాతత్త్వజేదులు (Professors) బహువిధ శాస్త్రపాఠ్యాయులు (Lecturers) నొక్కచోఁ గూడి వివిధప్రదేశములనుండి వచ్చు విద్యార్థులకు నభిమతశాస్త్రంబుల బోధించుచు నాయాయగ్రహరములయందు సుఖజీవనము గావించుచుండిరి. పూర్వకాలపుఁ జరిత్రలలోఁ గథారూపముగాఁ జెప్పకొనఁబడుచుండిన కవులును బండితులునుగూడ నట్టి యగ్రహరవిశ్వవిద్యాలయములయందు దుర్జ్జనులైన మహామహులే కావచ్చును.

### చీపురుపల్లి విశ్వవిద్యాలయము

తూర్పుచాళుక్యప్రభువగు మొదటివిష్ణు వర్ధనుడు వేదవేదాంతతిహాసన్యాయాద్యఖిల విద్యాప్రచారమునకై యాంధ్రదేశమున విశాఖపట్టణ మండలమునందలి విజయనగర సమీపమునఁగలఁ చీపురుపల్లిగ్రామమున నొకవిశ్వవిద్యాలయము స్థాపించినట్లును, తన పంశస్థుల కెవ్వరికిని బునర్గ్రహణాధికారము లేకుండ నవ్వవిద్యాలయముకొఱ కాగ్రామమును శాశ్వతదానరూపమున నొసంగినట్లును మన చక్రిందిశాసనమువలనఁ గొంత తెలియఁగలదు.

Chapurupally grant of Vishnuvardhana, the 1st (E-c) 632 A. D. :-

"(L-10) To the two sons' sons of Brahmaserman who studied and mastered the Veda and Vedangas—the sons of Durgaserman, who was intent upon performing his own proper rites prescribed by his own *Sokha*, which had been duly learned by him—Viz., to Vishnuserman and Madhavaserman, who knew the true meaning of the Vedas the Vedangas, the Epics, the Puranas, the Law



books, and many other sacred works, who are of the Gautamigotra, and who belong to the Taithiriya Charana, by me residing at the town of Clerupura in the Poka (?) Vishaya on the occasion of an eclipse of the moon in the month Sravana, this village has been given as an *agrahara* with exemption from all taxes, for the increase of (my) own religious merit and duration of life and good health and fame. No obstruction to the enjoyment of it should be caused by any one at all."

పులకేషి - రాజరాజు

ఇట్టివిద్యాలయములలో సామాన్యముగ నకలవిద్యలు నభ్యసించబడుచుండెను, తద్విద్యాలయనిర్మాణకర్తలగు రాజుల కభిమానమైన శాస్త్రములును, అభిమానమైన మతమును మాత్రము ముఖ్యముగా నెక్కుడు ప్రచారము నొందింపబడుచుండెను. నాచే కాక నేటివిశ్వవిద్యాలయములయందుఁగూడ నీయాచారము లేకపోలేదు కదా? ఏయే రాజుల కేయే శాస్త్రములు నేయేమతములు నభిమానములైయుండెనో మనకుఁ దెలిసిన యెవల నా మారాజులచేఁ బ్రోత్సహించబడిన కవిత్రైతము నిట్టిదియైయుండునని గుర్తించుటకుఁ గొంతయవకాశము కలుగకపోదు. ఇందు కజ్ఞాతయుగములోని పులకేషియు, నన్నయయుగములోని రాజన రేండ్రుఁడును మనకు నాధారముగాఁ గొనఁదగినవారు. పులకేషి జైనమతాభిమాని. రాజరాజు వేదమత ప్రతిష్ఠాపరుఁడు. జైనమత ప్రచారమునకై యాతఁడును వేదమత ప్రచారమునకై యీతఁడును దమ తమయుగములలో విద్యాభివృద్ధి గావించుచుండిరి. అందుచేతనే పులకేషికృతిపొందిన

భారతము జైనమతానుకూలముగను, రాజరాజకృతిపొందిన భారతము వేదమతానుకూలముగను రచింపఁబడినవి. ఆంధ్రకవితా పోషకులలో నగ్రగణ్యుడని యెన్నఁదగిన రాజరాజుచైత్రమును గవిత్రైతముతోఁబాటు తదితర విద్యలను, శాస్త్రములను, విద్యాలయములములముననో మరియొకవిధము ననో ప్రోత్సహించియుండవలయును. అట్లుగానిచో వానియాస్థానమునందు నన్న పార్శ్వనారాయణ భట్టాదికవులతోపాటు బహుశాస్త్రములయందు బ్రవీణులైన పండితు లుండుటతటస్థింపదు. అందుచే నాదిరాజవతంసులలోఁగొందఱు కవిత్రైతముతోపాటు పెక్కువిద్యలకుఁ బ్రోత్సాహకారులై యుండిరనియు; వానిలోఁ గవిత వారి కభిమానవిద్యయై యలరారుచుండెడిదనియు ననుకొనవచ్చును.

ప్రాచీనవిద్యాపీఠములు

భారతవర్షమునందలి పూర్వపు విశ్వవిద్యాలయములనుగూర్చి "ప్రాచీనవిద్యాపీఠము"లనుపేర మ-రా-శ్రీ. చిలుకూరినారాయణరావు పంతులుగారిచే రచింపఁబడిన యుద్గ్రంథ మీసందర్భమున మనము స్మరింపఁదగినది. ఇందు మనయాంధ్రదేశముతోఁగాని యాంధ్రభాషతోఁగాని సంబంధించిన పూర్వపువిద్యావిశేషములు గూర్చి యంతగా లేకున్నను, విద్యాస్థానములని నుతికెక్కిన కాశీరము, కాశి, నాలందా, భాన్యకటకము, మధురమొదలైన యున్నతవిద్యాపీఠములంగూర్చియు, నాయావిద్యాపీఠములయందుఁ బ్రచా



రమునొందింపబడుచువచ్చిన విద్యావిశేషము లనుగూర్చియుఁ దద్విద్యావిశేషములు ప్రచారము నొందుచుండిన విధానములం గూర్చియు సూతనాంశముల నేకములు సంపాదించి ప్రకటించిన నారాయణరావుపంతులుగారు మన కెంతయు వందనీయులు. నేటివిశ్వవిద్యాలయములవంటి వాకాలములో లేవనియు, విద్యాప్రచారమునకై పాశ్చాత్యసంస్కరణితమైన నేటినాగరకత నాడు గానరాదనియు భ్రాంతి పడువారికెల్ల సీగ్రంథ ముత్తమాదర్శమని చెప్పెదగును. ఇందుకు నిదర్శనముగాఁ దద్గ్రంథమునుండి విక్రమ శిలా విద్యాలయములోని విద్యాప్రచారవిధానములను గొన్నింటి నిందు బొందుపరచెదను.

“నాలందాయందువలె నివటను నాటకలాశాల లుండెను. భయపాలుని రాజ్యమున వీనిలో నొక్కొక్కకలాశాలకు యొద్దవారి పండితుడను నొకయథ్యాపకుఁ డధికారిగా నుండెను. ఈద్వారపండితుల ప్రశ్నలకు నదుత్తరముల నిచ్చువారే యచటిమతములఁ జేర నర్హులై యుండిరి. మతమునకు నాలుగుమూలల నున్న నాలుగు కళాశాలలలోనికి నందఱు విద్యార్థులును బోయి చదువుకొన వీలులేకుండెను. ఆరామమధ్యముననున్న ‘శాస్త్రగృహము’నందు ‘ప్రజ్ఞాపారమితసూత్రము’ లను ధర్మగ్రంథములఁజదువుటకు శ్రమణులు మాత్రము చేరుచుండిరి. ఈమధ్యకళాశాలలో సన్యాసకులుగనుండిన యిరువురుపండితులకును మతమునకుఁ 3 బ్రథమద్వితీయ స్తంభములను

నామములుండెడివి. ధర్మపాలునికాలమున నీ మతమునకు శ్రీభద్రజ్ఞానపాదుడను వాఁ డధ్యక్షుడుగా నుండెను.

ఇచటికి జదువుకొనుటకువచ్చిన విద్యార్థులందఱు నిందే నివసించుచుండిరి. మతము యొక్క నాలుగుద్వారములయొద్దనున్న నాలుగుసత్రములందును వీరుచితముగ భోజనము చేయుచుండిరి. ఈసత్రముల నప్పటి రాజులును ధనవంతులును బోషించుచుండిరి”

తమిళ సంగములు

ఇంక నీవిద్యావిషయము లిట్లుండఁ బ్రాచీనకావ్యరచనంగూర్చియుఁ దత్కావ్యప్రాశస్త్యనిర్ణయముంగూర్చియు బైగ్రంథమునందీట్లు వ్రాయఁబడినది.

“బౌద్ధులకు సంఘరామము లెట్లో తమిళులకు సంగములు పూర్వకాలమున నట్లుండెను. ఇవి పూర్వకాలపు పరిపత్తులకు నరిపోవును. పరిపత్తులందు ధర్మసూక్ష్మములెట్లు నిర్ణయింపబడుచుండెనో యీతమిళసంగములం దాగ్రంథకర్తల గ్రంథముల ప్రాశస్త్యమట్లు నిర్ణయింపబడుచుండెను. ఈసంఘసభ్యుల యామోదమును బడయనిగ్రంథము ప్రసిద్ధిలోనికివచ్చుటకు వీలులేకుండెను. ఇంకలి సభ్యులు శాస్త్రములయందుఁ బ్రవీణులై తాము మొదటకావ్యరచనయందు బ్రవృత్తిపడసినవారై యుండిరి. వీరు కేవలము నాయాగ్రంథములను బరీక్షించుచుండిరేకాని విద్యార్థులు పులుగానుండలేదని తెలియవచ్చుచున్నది.”



“ఏగ్రంథములు దేశవాజ్యముమునందుండఁ దగినవోయెట్టిపుండఁగూడదో నిర్ణయించుటకుఁ బూర్వకాలమున నాంధ్రదేశమున సంఘము లుండినట్లుకాన్పించదు. అట్టి ప్రతిష్ఠాపనయొకటి యావశ్యకమా కాదా యను సంశయముతో మనకుఁ బనిలేదు. కావ్యకర్తలయూహల సరి టనెంచి, వాజ్మయస్వరూపమును నిర్ణయించు టకుఁ గొందఱు పండితులు నమర్చులైయుండఁ జాలరు. కావ్యమామోదింపబడుటయు నుపేక్షింపఁబడుటయు ప్రజలచిత్తమునకు వదలి వేయవలసియుండును. అప్పుడే స్వాతంత్ర్యవాజ్మయము బయలుపెడల వీలగును. ఆంధ్రవాజ్మయము మిట్టిస్వాతంత్ర్యముతోడనే వ్యవహరించినది.”

ఇట్లు తమిళసంఘములవంటి పరిషత్తులు గ్రంథప్రాశస్త్య నిర్ణయమునకై పూర్వమాంధ్రదేశమున లేకుండెననియు, అట్టి పరిషత్ప్రతిష్ఠాపనయొకటి యావశ్యకమా కాదా యను సంశయముతో మనకుఁ బనిలేదనియు, కావ్యకర్తల స్వాతంత్ర్యమున కిట్టిపరిషత్తులు భంగకరములనియు సెలవిచ్చిన నారాయణరావు పంతులుగారే మరియొకచోట నిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

“ఈరీతిగా నతివైభవోపేక్షుడై బ్రాహ్మణమతము నాంధ్రలోకమున వ్యాపింపజేయ నమకట్టి రాజరాజ్ఞాన విద్యత్పరిషత్తు నేర్పఱిచి, వారితోఁ దెరుగుకావ్యమును రచింపవలసిన పద్ధతుల నేర్పఱిచి, యాపద్ధతుల మీఁదనే భారతరచననడపించుచు, దానును విద్వాంసుఁడగుటచే దనకుఁ దోచినచోట కొన్ని

పద్యములను జేర్చుచు, నీ పరిషత్తునకుఁ దన వంశము నాశ్రయించి చిరకాలముండిన వంశమున జనించి, యనురక్తుడై సకల పురాణేతిహాస కథా కథనదక్షుండై నిత్యసత్య పచనుఁడును మతిమంతుఁడైన యుండుటయే కాక శబ్దశాసన బిరుదమునకుఁ బాత్రుడైయుండిన నన్నయభట్టు సభ్యునిగా నియమించి, తెనుగుభాషకు మహాోపకారము గావించెను.”

రాజనరేంద్రుని పరిషత్తులు

పైవచనము స్వపచనవ్యాఖ్యాత మేమో యని సంశయింపవలసి వచ్చుచున్నది. పూర్వమునుండియు రచింపఁబడుచుండిన గ్రంథములలో మనకులభించినది ప్రథమగ్రంథమని కొందఱిచేతను, ఆంధ్రమునఁ గావ్యరచన సృష్టించుటచేతనే ప్రథమగ్రంథమని కొందఱిచేతను, భావింపఁబడుచుండిన నన్నయరచిత భారత భాగము తోడనేకదా మన యాంధ్ర వాజ్మయము ప్రారంభించుచున్నది. అభిప్రాయములు వేతైనను బ్రథమగ్రంథమని యుభయ పక్షములవారిచేత సంగీకరింపఁబడుచుండిన భారతమే రాజరాజు స్థాపించిన పరిషత్తునందు మృదుమధుర రసభావ భాసుర నవార్థ వచన రచనా ‘విశారదు’లైన మహాకవుల యెదుటఁ జదువఁబడి, వారిచే విమర్శింపఁబడి పరిష్కరింపఁబడినపుడు, గ్రంథప్రాశస్త్య నిర్ణయము పరిషత్తుల మూలమునఁ గావించు నాచారము మనయాంధ్ర వాజ్మయమున లేకుండెనని యెట్లు చెప్పఁగలము? వైయాకరణులు పౌరాణికులు తార్కికులు నాదిగాఁగలుగు విద్వాంసులనే కులు తనయాస్థానమునందుండినను బలుపురు



కవులచే నుత్తమకావ్యములు వ్రాయించుట కును దాను వ్రాయించిన కావ్యములు ప్రసిద్ధి పడయుటకై చక్క-గాఁ బరిష్కరింపఁ బడుట కును రాజమహేంద్ర మునందలి కవీంద్రుల నెల్ల జేరఁదీసి రాజరాజాక సమాజము స్థాపించెనని 'రాజమహేంద్ర కవీంద్ర సమాజ సురత్నాంబ' జ'యని నన్నయగావించిన సంబోధనమువలనఁ దెల్లమగుచున్నది. రాజరాజ ప్రోత్సాహము వలన భారతముతోఁ బాటుగ మరికొన్ని గ్రంథ ములుఁగూడ రచింపఁబడి యుండును. లేదా రచించు ప్రయత్నములైనను జరిగియుండును. నన్నయ గావించిన విద్యత్సభాస్తవము వలనఁ గూడ నానాఁడు కవితా సంబంధమగు నిట్టి సభలు తరుచుగా జరుగుచుండెననుటకు మరింత యాధారము కలుగుచున్నది.

చ. పరమ విఠో సారథి

భాసిత సద్భా పుంజవారి శో

త్కిర దుదిరంబులై సకల

గవ్య సుతీర్థములై మహామనో

హర సుచరిత్ర పావన ప

యః పరిపూర్ణములైన సర్వభాం

తర సరసీరహంబుల ము

దంబావరం గొనియాడి వేడుకన్.

రాజరాజ చోళరాజుల యెల్లుండగుట చేత, తమిళ గ్రంథములు పరిషత్తులమూలమున నిర్ణయింపఁబడుచుండిన యాచారమును దాను గనిపెట్టి, కావ్యప్రాశస్త్యనిర్ణయమునకై యిట్టి పరిషత్తులు తన రాజధానియందును జరుపు చుండెననియుఁ జెప్పవచ్చును.

రాజాస్థానము లేనవపరిషత్తులు

మొత్తముపైఁ గావ్య విమర్శకుఁ దమిళ సంగములవంటి పరిషత్తులు పూర్వ రాజాస్థాన

ములేయని వాఙ్మయ విశారదులకు స్ఫురింపక మానదు. తమిళ సంగములు చేయుచుండిన పనులు మనయాంధ్రరాజుల యాస్థానముల యందుఁ గొంతవఱకుఁ గావించబడుచుండెడివి. తిక్కనవంటి మహాకవిసైతమును దనకావ్యము లిట్టిపరిషత్తులయందుఁ బరిష్కృతములై నట్లుగ

".....కావ్యంబు పరగులైన

కవులచెవులకు నెక్కినఁ గానినవ్యుఁ

డెందుఁ బరిఁలిగల్గు కవీశ్వరుండు."

అను వాక్యమూలమున సూచించుచున్నాఁడు. కాని తిక్కన కావ్యములను విమర్శించిన పరి షత్తు, ఆకాలమునందు యథాక్రమముగ స్థా పింపఁబడి యుండినట్టిదియో, లేక స్వకావ్య ప్రాశస్త్యనిర్ణయమునకై తిక్కనచేఁ దాత్కాలికముగ నెలకొల్పఁ బడినట్టిదియో మనము చెప్పలేము. ఏదియైనను బరిషదాచారమునకు మాత్రము తిక్కన బద్ధుఁడు కాకపోలేదని పై వాక్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

విద్యత్కవి మండలియందుఁ దనకావ్య మును వినిపించుచుండ నందలికవులు తనకవిత్వ ము నాక్షేపించుట చేతనేకదా శ్రీనాథుఁడు

"ప్రాధిఁబరికించి సంస్కృత భాషయంద్రు

పంతు నుడికారమన వాంఛిభాషయంద్రు

ఏవ్వరేమనుకొన్న వాఁబుకొదన

హాకవిత్వంబు నిజము కట్టబఱావ."

అను పద్యము చెప్పటకుఁ గారణమైనది. దీనిం బట్టి పదునైదవ శతాబ్దమునందుఁగూడఁ గావ్య ప్రాశస్త్యనిర్ణయ సభ లుండుచుండెనని మన మేల యనుకొనరాదు? పదునాఱవశతాబ్దము నందుఁ గృష్ణరాయల యాస్థానమునందలి కవు లంగూర్చియు వారివారి కవితలంగూర్చియుఁ



ప్రయుక్తముగాఁ జెప్పినట్లును ముందైన కథలు  
 బట్టి, తదాస్థాన కవిముఠావలె తననా ప్రాశస్త్య  
 విష్ణుయముతసముగాఁ గావించుచుండనవి స్పష్ట  
 మగుచున్నది. నిఁహళిగిలున నెకం విశ్వ  
 త్కవి సమపేనునాఁడు రాజనెదుట రామ  
 రాజ భూమింబు తన ననుచరిత్రమును జను  
 వుటకు నియోగింపఁ బడినట్లును జనవుటకు  
 ప్రాంధింపఁబడినట్లున 'ప్రభాపుత్రి' యను  
 పద్యమును రామకృష్ణుఁ డాశీరించినట్లు చెప్ప  
 కొనఁబడుచుండిన కథయు, రఘునాథి రామం  
 యాస్థానమునఁ గవులమధ్య చేమకూర వేకట  
 కవి తన విజయవిరాటమును విడిచుచు మంజు  
 నందలి 'కంకురీరీణ ప్రతికీరవిక' యను పద్య  
 ములోని 'కంకు' శబ్దప్రయోగమును గూర్చి  
 యాకవు లాశీరించినట్లు చెప్పకొను నడుమ  
 దిన కథయుఁగూడఁ బ్రస్తుతాధిప్రాయమును  
 బూరచుచున్నవని నామనవి. ఈకథలు నిజ  
 ములైనను గాకపోయినను, ఒకానొక కవి  
 గించిన కావ్యము కొంతయు కవులమధ్య  
 జనునఁబడు చుండుటయు, జదివినఁబడి పరి  
 స్కృతమైన పిమ్మటనే ప్రభువులు తత్కృతి  
 పతిత్వము నుండిరించుచుండుటయు, రాజాస్థాన  
 ములయందఁ దాచారముని మాత్రము చెప్పక  
 తప్పదు. మఱి యాంధ్రదేశమునట్టి యాచా  
 రము లేకుండఁబెట్టఁగ నిష్కేళిలు కల్పించఁబడుట  
 కైనను ఏలుండదుకదా?

ఆంధ్రవాక్యయ స్వాతంత్ర్యము

ఇది యిట్లుండి తమిళసంగములవంటి పరి  
 పత్తులు మనయాంధ్రదేశమునందు లేకపోవుట  
 చేతనే యాంధ్రవాక్యయము స్వాతంత్ర్యము

తో వ్యవహరించినవని నాచారాచార్యులను  
 లుగాను పులిచ్చిరి. ఇట్టివాక్యయము స్వ  
 తంత్రతతో వ్యవహరించినయోయవ్యతంత్ర  
 తతో వ్యవహరించినయో యిత మొత్తు  
 ముగా నిర్ణయించుట వ్యాచయముకాదు. మన  
 వాక్యయ మహాభాగమును నిలువఁజెట్టియుం  
 చిన ముఖ్యప్రాధమ్యమునకును నన్వయములే  
 కొన్ని స్వాతంత్ర్యసహితములు కొన్ని స్వాతం  
 త్ర్యసహితములు. 'రాజరాజిక విశ్వశ్రవణు  
 నేర్పించి, నాటికి' ననుగు కావ్యమును  
 రచించఁబడినపద్యములేర్పించి, 'మనకము  
 మీఁదకి భవితరచనను ననుచును' అను  
 వాక్యములవలన నన్నయ రచించిన భారత  
 భాగము కేవల మవ్యతంత్రకవిమని నారా  
 యణరావు పంతులుగా మహింపఁజేసెదా?  
 నాస్తవముగూడ నంతియే. కాని తిక్కన  
 భారతముగాని, పోతనభాగవతముగాని ముకరి  
 పాఠ్యమును, ఒకనేర్పించిన పద్యములనుతో  
 బడి రచించఁబడినట్టివి కావు. అవి కేవలము  
 స్వతంత్ర గ్రంథములు. మహా కావ్యముల  
 యందే యిట్టిభేదములుండి విక నామావ్య  
 గ్రంథముల స్వతంత్రతా స్వతంత్రత లేవని  
 గిరింగిలము? మహాము ముగ్ధుడే ముక్కు  
 టియే యైనను, తమిళసంగములకును మన  
 రాజాస్థానకవి పంతులులకును గావ్యవిమర్శన  
 నియమములయందు వ్యత్యాసముగిరింగిలయేను.  
 గ్రంథవికళకై మొకేప్పియైన నయమములను  
 గొన్నిటి నేర్పించి నానియమములకు భాగము  
 లైనవానినే తమిళసంగములు పరిగ్రహించు  
 చుండెనుగాఁజాలు! శాస్త్రసంబంధమైన కొన్ని

నిబంధించుటయే సువిధంగా. కావ్య నిరస  
యందు మన యాంధ్ర కవులకు ముత్ర మెత్త  
విడిచితిమన విరమనము లేననుచు నెల్ల  
సేపటిను. ముత్తముడై నమివాఙ్మయము  
నకు గలిగినది పాదసౌత్త్య భరిణము మన  
వాఙ్మయమునకు గలుగలేదని చెప్పవచ్చును.

ఆంధ్రవాఙ్మయమునందలి వివిధమార్గములు

[illegible]

అ. ప. - గుడి న. పా. 69 - 70 లో పా. వ. లు

అంతయుగమునాటి కవితాపాపములను  
సూర్తి ప్రసంగింపవలసివచ్చినప్పుడు వివా  
దాస్పద్యక్షయన్న సత్వాశ్రయని, యథా  
మర్ణుని మొదలగు నారాక నిష్ఠురు. ఈయన  
ప్రసన్న గాక సూక్ష్మ కవిత్వ చారిముగను  
కోమలమనా దింకెత్వమున నిలువాయను  
విషయమునయగిభాగవ్యాసములో గొంత  
చర్చించితిమి. ఈయజ్ఞత యగమునందు  
ప్రాప్తియగుమన క్రియగవలె రెండుయగము  
లుండెయ్యవలెనుమనవియు, ఈప్రాప్తియల  
మూమున వాస్తవమయ్యును గొంత  
ప్రచారిము కల్పియింపవలయుననియు మన  
సూహించెదము. అందుచే నక్షయగము  
నానటి కవితాపాపకులలో ప్రాప్తియనుసూచ  
ముము చేర్చుకొనవలసియు మను. సరిలో  
తనలు మనయొక్క కవిత్వమునేకాక తమ  
మత్త ప్రచారిముకై దేయకవిత్వవన్నింటిని  
గూడ నధ్యయించుచుండి. అందుచే నొక్క  
వాస్తవకవిత్వచరిత్రమునేకాక కష్టాటవి దే  
యకవిత్వచరిత్రములలో ఇయ్యద వ్రాయ  
వలసివచ్చినను నక్షతయగమునందుఁ గల్గి  
విరాపాపకులు జై నులని చెప్పకతప్పదు.

The Editor of Pampa's Adipurāṇam says—"Among the various elements which contributed to the growth and development of the Kannada literature, the adoption of the Kannada language by the Jain settlers of the Kannada country both for secular and religious purposes, seem to have been the earliest and most effective whatever the Jains colonised, they were great patrons of learning and literature. To-day we have in Kannada a great number of classical works



written by Jain authors than those written by authors of any other denomination."

నన్నయయగమునందలి కవితాభాషము

చైత్ర చైత్రయమున నాచారముగలదు గనచి, నన్నయయగమున నడునాకవన శతాబ్దమున బ్రవేశించినంతనే యాంధ్రసాహిత్యభారముపై రాజరాజమహేంద్రవంశవతిరాజవంశముగా గణపచ్యుచిచ్చయ్యెను. మాధవకేనుమూలమున చిన్నాపర్వత కవితాసాహిత్యము కొంతవఱకు జరిగియున్నది నని ముగముహించుచున్నవను గావ్యములను ప్రాయశః కృతీకృతమును నహించి నవి తాపోషకుని రాజులైన నెందఱుని నిర్మించుటకు మంత్ర సుంధామండలము గానరావచ్చు. యుద్ధమల్లుడు గ్రంథములు ప్రాయశఃపట్లగని, కృతీకృతము నహించి నల్లుగాని మొదలు గనచున్నది. అందుచే నాంధ్రమునందుగ్రంథమునుప్రాయశః కృతీకృతమునునొందు నాచారమునకు రాజనరేంద్రుడే మార్గదర్శకుడని చెప్పవలసియున్నది. ఈరేచేమ్మగ్రంథమును గిద్దాటకవితాపోషకులైన పులికేసరి ముఖ్యముండి యవలించియున్నను. రాజరాజునకు నమకాలి కుండగు భోజరాజునైనము కేమేంద్రకవిచే నొకకావ్యమును గృతీకృతమని చెప్పవచ్చు. ఈకావ్యపట్టిలో మనకీతములు చెలియదు.

శైవవాదము

రాజనరేంద్రుడెవలించిన యాకృతి స్వీకారాచార మేకారణమునవోకాని వానిని నువాత విమోచింపి తెలుపవలసినవత్సరములు నలుగురు వరగా మనుమిడివెల్లకు వితరరాజు

లెవ్వరు నలలించినట్లు కానరాదు. ఈమధ్యకాలములో రచించినట్లు కావ్యములు చైత్రము నతిస్వస్థసంఖ్యాకములగుటచే గవి తాపోషకులైన రాజులు మిక్కిలియరుగుగా నుచియుండును. ఈస్వస్థగ్రంథజాలమైనను రాజాధిపములను రచించుటచేతకాక, కేవలగ్రంథనేమనఁ జూడేని శైవవాద్యయమగుటచే వత్తెత్కొవ్వకట్టిగు శివకవులు నిమగ్నకావ్యములను గృతీయంగి రాజులకడకు గొనిపోవునవలయుననివాదై యుండును. మఱియు మనమార్గ వాద్యమునను నుంటుంగిల శైవగ్రంథములనేకములు భగవంతునిముఖగి రచించుటచేయుటచేత శివకవులు భవకవులచందమునగాక సరాంకితము నిరసించుచుండికేమో యని తేల్చుచున్నది.

మఱియు నీనన్నయయగమునందలి కండితారాధ్యవిచిత్రముని వివరిస్త్రైసారము పలుకురికసోమనాథుని బసవపురాణములు మొదలుగు కేవల శైవమతగ్రంథములమాటయట్లున, సాఫల్యమిట్లున తనగణితశాస్త్రమునుగూడ శివాంకితముగానే రచించెను. నన్నెవోడుని కుమారసంభవమును నట్టిదియే. అందుచే నీరచయకుల సంపత్తిముఖలో ననేకకావ్యములుగ గృతీకృతమునహించి రాజనాథయే రాజరాజు తరువాత జేర్కొనవలసిన ముఖ్యకవితాపోషకుడు.

నన్నయగమునందలి కవితాభాషము

ఈయగములో శైవగ్రంథములుకానివి రచనాధి భాగములు రామాయణములు

మాత్ర మేయచి తోచుచున్నది. వీరికృతములైన కోన బళ్లరాజు నా హేమమూలమునాహ్వాన చారిత్రి కాశీముఖ వివాదాత్మకములయొక్కవి. కవిభిల్లుటచేతనాగు నేలలోనిది విడిచివేసి గృహితియై పాపకృష్టిమూలమునైనను మన కవికృతకవితాపాపములలో గణించవలయును. అర్థవంతమైన మూలమున మనమరితినాకమును వర్ణించుచు దీక్షించ వలయును. అర్థవంతమైన గవితాపాపముగా నొక్కవియుండదు. పాపకృష్టకవితా వివాదగుటచేకాక మనుమస్థిముత్తాతయగు తీర్థభూవిధియ.

“నగల విద్యాపరిశ్రమను జ్ఞుయ్యశు  
కవిసార్వభౌమం వమం జెల్ల”

అని వర్ణింపబడుటచేత దననాటి కవుల కల్లరకును వేటికైన కవిసార్వభౌముడై యాధునికవిత్వాచారమునై కోనకవికుల బాటు పడియుండును. ఈ తిక్కభూవిధియ మనుమస్థికి ముత్తాత యగుటచేత పోతెలిసియుండునుగాని పట్టేత్ర కాశీముఖమున కనువదలెడుపాపకృష్టిముల వ్యాప్తి గణించినను, 1200 పాపకృష్టిప్రాంతమువాడని తేలుచున్నది. కావున వీరిని నన్నయయగములోని కవితా పోషకులలో చేర్చుట కష్టమని ముదదు. ఈతిక్కరాజు తండ్రియైన హనుమస్థియ

‘కరుణ దీనానాథకవిబంధు జనరణి  
రమలకు జంప్రచారిపముగఁ జేసె’

అను తిక్కనవాక్యములో గవిసన్యానుడుగా వర్ణింపబడుటచేత నీరడును నేత

వ్యగ్ర కవితాపోషకులలో చేరవలసినవాడ. ఇట్లు మనుమస్థికి మాన్యతెల్లరును గట్టలుగను గవితాభిమానులగును కష్టాశాపతాములగును దీక్షించ చే నుతించుట వాటిగుటచే నన్నటి కించముచుగి నూలుపాపకృష్టిములకు బూర్వమునుండియు బ్రస్తుత యుగమునందుఁ జేర్చు నగిరిట్టియు, మనుమస్థికి నగళమునకు నూలుగిరి పట్టియు, గవితాపోషకు లును నూలుగిరి పట్టియు కలసియు, వారు కోన కృష్ణకృష్ణములను ప్రాసాదాని ప్రాయాచిగానియందు రిరియు నూహించుచును. నృష్ణామయము నుచు పట్టువాని దేశాశీస్వయండును బద్ధ భూరాలును కించించ వీరితాత్త్వ ముత్తావలియు నుమానికృతమును నూత్తరేశమున బ్రచారమును యుటచే జీవించినాచి కవితాపోషకులగుట చేతము ముఖ్యముగా గణించదగిన వాడు.

మనుమస్థి

ఈనన్నయయుగమునందు జేర్కొనబడిన ముతాపరాజులు కవితాపోషకులైయుండునని మూహించుటయేకాని మరియొకవిధమైన ప్రబలికర్మకములేయియు గానరానందున మనకవిత్విచరిత్రమునందు రాజరాజుభూవార సుప్రసిద్ధకవితాపోషకుయ మనుమస్థియని చెప్పవలసియున్నది. ఈమనుమస్థితోడనే తిక్కన యుగము ప్రారంభించుచున్నది. కవిప్రహ్లాదించిన నిర్విచనోత్తరరామాయణమునకు గృహితియైయును గాంచు మహాభాగ్యమును బాంచుటచేతనే యూసిద్ధిరాజు నకామభిముఖ నన్నయయుగముగాని



రాజరాజులతో దురుదుగాగుచున్నాడు. కాని వారికింతలే భారతకృష్ణాతిత్వము మాత్రమీతనికి లభించలేదు. మహాభారతమునకు నన్నయకంటె దీక్షన విహించిన విత్తభావమే యిందుకు ముఖ్యకారణము. భారతాభ్యుదయలేఖ్యులైన మామూయమునునరాజుతోనుగా పడించుచు నచ్చుటచేతనే నన్నయయద్యమము విద్వంసుముగాఁ గొనసాగిన పోయెను. తీక్షణ మూహించి యుచును. పన్నయవలెనే యుచును రాజోద్యోగము యదియె. కొంతకాలమును పరికిన గృహియిచ్చి క్రమక్రమముగఁ గలిగిన పన్నయ సన్యాసమునకు నట్టివరానికర వేష్యావరియఁ గావ్యనానమనుకొక క్షేలోపమరియు పంచ మహాభారతమువలన విత్తభారతంబునకు నట్టి సంబంధము లేకము నుండిరావనియు నిర్ణయించి సోమయాజి తన భారతభాగమును వైవాకితముగ చేరించి నాచంభించెను. అది యనుంగాక తన పరిచింపదలించిన మహాభారతమును సరానికిత మొనర్చినది చేకొన్న నిశ్చయమును వత్కావ్యమునందఁ దాను విహించిన నారితభాగమును విడిచిపెట్టివేర్వేయిచుచు తన్ను జ్ఞాపించినట్లుం దీక్షన యుపద్యములలో సూచించుచున్నాడు.

క. పారితోష్యం కృత్వైతే  
భారతనుచేరఁ జరు పంచుచేదం  
చాంధ్యము జవలకుం ద  
క్షారవ మాహించి నీ వఖంశితభక్తిః.

గీ. తెనుగురాస వివర్తింపఁ జెపురు టరయ  
భక్తపురుషార్థరహితకృతముగాది

దీని కడ నియ్యకొని వచ్చిమన కృతి ప  
తిత్వ పత్తించి వచ్చితిం పక్కకర్మ!  
మనుమరిధి - భారతకృతి పరిత్వము

భారతము నాంధ్రీకరించు సంకల్పము తీక్షణము నతివత్సలము నెఱవలెనే రాజరాజు వచ్చివచ్చువలె పక్కాతిత్వ మహా గ్వహము నొకవలెనునానె సింహ బాహుత్వమును బట్టియెఱవలెనా. నన్నయతోనమానుషిని మహాకవి తన మాన్యాస ముగొనక నుటయు, నన్నయవలెనే యూరమును నవ్వహాకావ్యరచనకు బూను కొనుటయు, నన్నయరచించిన భారతభాగ మునకు గృహితిత్వము విహించిన రాజకేం ద్రునియెత్తవలె లాంఛనావ్యమున నెల్ల డని వ్యాపించియుండును, తానును రాజరాజునది నవిత్తామీనానానది చేర్చింపవల మహారాష్ట్రయు నుటయు, మనుమరిధికి భారతకృతాతిత్వకాంతి నొకరికిగొనకుండును? అతఁడు కీర్తికాముడుకాడా? కాని తీక్షణము దానెంతటి ప్రభుననను, నకలివిధముల వాచిచేయుచుండినవాడగుటవలన మనుమరిధి వాచయిండు గానాభామానములే కాక భావభక్తులుతమును గలిగియుండి, ముకుందము ననుకృష్ణాతిత్వకాంతి గాని మన కెఱవిననుటకు దురదల లాగువనుటయూచి,

“దీనిన్నుమానుషులెఱుంగు  
దీనికిఁ జగదమ్ము భారతీశ్వరు”

అని చాంధ్యమువలె విస్మయముగా ననునది, మనుమరిధిపదముగా నుచుభక్తుమును వానికి స్ఫురింపఁజేసియుండును.

అమృతాకావ్యమును అమృతావ్యమును  
మొనర్చినయెడలను సంతోషమును  
రచనాకృతియునుపొందిన తిక్కన ప్రభువాని  
తము నెఱిగిన పిమ్మట గొంతవారు జాలం  
యమానమానసు డై నట్లుగ నీక్రింది కవ్యము  
సూదించుచున్నది.

“క. అనిరచనా కారుకమున

వనమలరం వీరబంధమండలి కథనా

భునిగా శత్రురుషుని తే

క్మానువాదవో యనురింపు కూరినవదితోక.”

నన్నయవంటి లోకజ్ఞుడు తన ప్రభువున  
ప్రము నీజ్ఞుని వానికల్పిత విభూతి చేకూర్చి  
యుండ దానును సంతవాడై తన ప్రభువున  
కట్టి కీర్తికారివముగ గలిగించుచుంటు యున్న  
మాయని తిక్కనవంటి స్వామిభక్తుడు పండి

హంసయుంజెనాడు. అందుచే దన ప్రభువును  
గౌరవించి కావ్యమునో, కావ్యమును గౌర  
వించి ప్రభువునో యనావించుకలసిన యపభ  
రత్నములుచేతఁ దన ప్రబంధముపెలి కథి  
నాభుడుభూతిరూపగన్పెరిమా? సర్వమును  
నమ్మనవలయునో యను తెలుపు కూరిన  
వదితో, సోమరూపి యించుక నిమిలిత  
నేత్రుని నైసంత నే నై ససాక్షిత్కారము వాని  
సందేహమునెల్లఁ గొలుపించెను. అప్పుడు  
వృత్తాంతమును వినినది నే నెద్దుకాముడును  
పంపించి, తనకృతిఁ తిర్చికా పిను విన్నవించి,  
భావతరచనతోఁ దిక్కనను పొచ్చించుచు  
నమృతాకావ్యనిర్మాణమునకు నలయు సోకర్య  
మునెల్లఁ చేకూర్చుచు గొన వాగింపఁ జేయుట  
చేతనే పంనుమచ్చి కలుకము లేచి యశెమ్ముచు  
సంపాదించగలిగెను!



## సంసారజలధి

సంద్రంబులో ముగ్ధ భయమొదగాను  
బడ్డ నేవిద్యగా గోళితిశేను

సంద్రంబులో ముగ్ధి చూచితే అద్భు

బడ్డపై నేమి లేచునోదాతేన

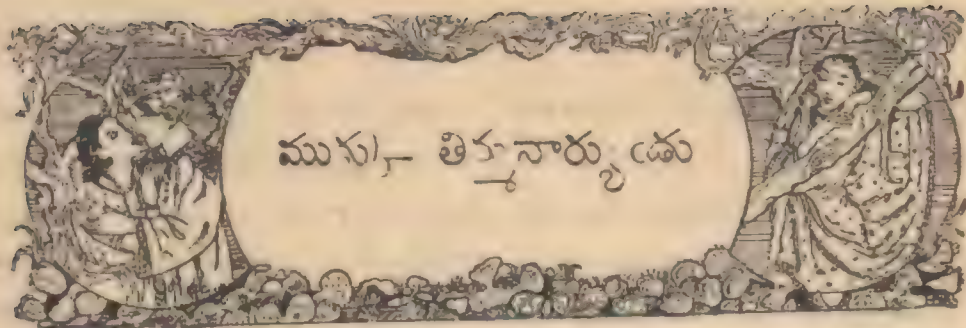
సంద్రంబునై దేలి పప్పినానండి

బడ్డపై వారి కచ్చటివిత నేను

సంసారసాగరం బునుగూర్చికూడ

అటులే గ్రహించి నానండి నేను.





# ముగ్గు తిక్కనార్యుడు

మండలేముల వేంటిశాస్త్రి, గారు, బి. ఎ., యల్. టి.

**ప్ర**బంధితుల సమకరించు రసపోషణము, సత్తెకొన్ని యజ్ఞసంఘములందు దీర్ఘము భిక్షుమార్గము కలుపించియుండెను నెరు కుభిక్షుము, దీర్ఘదర్శనముగఁ బోయి బడి నది. తన ప్రబంధమున కిట్లున్న "తేజము" నితఁ డెట్లు సంఘటింపజేసెనో కొంతసేపు కిచట విమర్శించెదము.

కథ

ఈ ప్రబంధమునఁగల కథలోఁ గవిశ్రీక మగుభాగము చాలిక్కువ. కేవలము యథా ర్థమగుకథ యటలుకే యుండనిచ్చినచో రస సంతముగ నుండుట యగుదు. కావున తిమ్మ నార్యుఁ డిందర్శనమున నవసరిములగు ఘట్ట ములలో మిగుల రససంతముగఁ జేసెను. శ్రీకృష్ణుడు తనజనరాష్ట్రమందఁజే నమ్మొవిధములఁ దనుపుచు, నొకనాఁడు రుక్మిణీదేవి ముదిరమున నుండఁ గలహాసముని యచటికి వెచ్చి మన్ననపడసి, పారిజాతకుసుమము నొక దానిని సమర్పించెను. "ఎవ్వరికి దీనిచ్చెనా" యనునారాట మిదినిమానసమున దోచెను. అతినియన్జుచే నాచిదుఁ జాకుసుమమును రుక్మిణికి సమర్పించి, దానిప్రభవమును వెల్లఱచె యది తాత్పర్యకథమున దేవేముల దామచిన్న యని పొగడఁజూపుచు, కృష్ణుని కియ్యది ప్రతి

గోలుకబోయినను, సహించి మూలగుంచెను. కావలయు, స్వీకరణము. కన్యత్వంతము నితర స్త్రీలు మోచిగన ముప్పగించు సన్మధియ మిదిని పొందమునఁ గలదు. అట్టిసందేయమును దిగులును మనోవీధిని బాడము చుండఁగఁ గృష్ణుడు సత్యభామనుండిమునకు వెచ్చిన తోడనే, తనసంకయము నిక్కమని యతఁడు గ్రహించుటలు ముదిరము పాడునారియుం గారు. పుట్టుకఁజెందిన సత్యభామ సతఁ డనున యుచుటయు, తన పాదముల కెరిగినభర్తగిర మును వామపాదమున నామ తొలఁగఁజ్రో యుటయు మొదలుగఁ జెంగారింక ప్రధానము లగు ఘట్టములు చక్కఁగఁ జెల్లించబడినవి. పారిజాతము నవహరించఁ గృష్ణుడు కృతని శ్చయుఁ జామెనని మఁకుఁ దెలిసినచోఁడనే ప్రథమాశ్వాసము ముగిసెద. శ్రీకృష్ణుల ప్రయాణనన్నాహమును, ప్రయాణమును ద్వితీయాశ్వాసమునఁ జెలుపబడినవి. సత్య భామకై కృష్ణుఁడవసరించిన మేరునాకశ్చి కములించఁగలపు. అట్టిదీక్పాలమును శోధిని దర్శించుటయు, ఇతర యంతావికేషములఁ గొనిచుండుటయు, వైజయంతమున విడిగిన శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామఁగూడ విహరించుచు,

పారిజాతమును జూచుటయు నమోచుటయూశ్వా  
సమునఁ జేలుచుంటివని. జూక్రితాది విహారి  
ములు నాల్గవ యాశ్వాసమున నెఱుఁజిన  
ముగ నర్జింపఁబడినవి. శ్రీకృష్ణుడు పారిజా  
తము నడపారించుటయు, నందనవనపాఠకు  
లతని నడ్డగించుటయును, సేవ్యభావము  
వెఱిగి దేవేంద్రుఁ డతనితో జూర నమ  
కృతులు, వైద్యముల నిర్ణయించుటయును  
గూడ సీమాశ్వాసమునఁ గలుపు. యుద్ధమును,  
అంతటి శ్రీకృష్ణవిజయమును, సత్యభామ  
వనమునఁ జారిజాతమునుఁ బ్రతిష్ఠించుట  
యును బంచమాశ్వాసమున వర్ణింపఁబడినవి.  
సత్యభామ పుణ్యకప్రతానుష్ఠానము నలుపు  
టతో గథ ముగిసినది.

కవివర్ణుఁ డీకథను నివ్వించుటలోఁ  
గొన్నివిశేషములు జూడవచ్చును. నాయుని  
గిసంతవఱకుఁ బ్రథమాశ్వాసమునఁ గథనిర  
వఱకుఁ చెలిపిన ప్రబంధములు చాలఁదక్కువ.  
అటుకఁజేరిన సత్యభామను కృష్ణుఁ డెట్లునన  
యించుననియు, నామె మాతనియెడ నెట్లు  
ప్రేమఁబడుననియుఁ చెలిపికొనఁ బాఠకులకుఁ  
గుఱాపాలము గలుగునని గ్రహించి, తనకథ  
యందవస్థాసామాన్యమగు నెరిగింపుమును  
గల్గించి దానిని బాఠకు లెఱుఁగుటకు వ్యవధి  
యందరాదని తెలిచి, యనావశ్యకము లగు  
వర్ణనములను లోపఁజేసి, కవివర్ణుఁడు  
ప్రకృతి వడసెను. సామాన్యపుణ్యములకు కృత్రి  
మందీరిముఁ గృష్ణుడు విహరించు ఘట్టమును  
సవిత్తదముగ వర్ణించి, నానదాగమనముతో  
మొదటియాశ్వాసము ముగించి యుండును.

మఱియును వివరించును; శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రయా  
ణమునకై కృతనిశ్చయుఁ డాచునని తెలిపిన  
పిదప జురకమాడుట, ప్రజనము ముఁదాగునవి  
నర్జింపఁబడినవి. నాయంకాలము, అంభికా  
మును, నతీనమేమిందై గృష్ణుడు సుదనవన  
మున శృంగారివిహారిము నలుపుటయు మొద  
లగునవి నమయోచితములుగను, సుప్రహ  
ములుగనఁ, మిక్కిలి మనోహరిములుగ నుండు  
నట్లును వర్ణింపఁబడినవి. ఆ గూహదర్శనముల  
యందలి కథావేగమున కయ్యది భాగము  
గలిగియునవి కావు. మఱియు హృద్యములుగ  
నున్నవి. కావున, కథావేగమునకు భాగము  
గలుగని వర్ణనలనుమాత్రము తిమ్మనాద్యుడు  
నెఱుఁజినములుగఁ జేయునని మన మెఱుఁగఁ  
దగును.

పాత్రములు

ప్రబంధములందుండు పాత్రములు గూర్చి  
విమర్శకు లొక కీరీడున న్నాకియున్నారు.  
“పాత్రములన్నియు నొక్కతరు డాల్చిన  
బొమ్మలు. అటుకార శాస్త్రకారము  
చక్కఁబడినవి. ఆయాకావ్యములలోని పాత్ర  
ములు నిర్దిష్టములుగనుటతోఁ జోయిన  
నోతో పుణ్యము. అన్ని కావ్యములందలిపాత్ర  
ములు నొంకొటి ననుకరించుచు తిరిగి  
ములు. పేరొకటనూత్రము మార్చియుం  
డును.....స్వర్గ వము, చరిత్రము, నడవడి,  
తరు, మొదలగు లక్ష్యగుణములన్నియు నెరిప  
లిపొనెలు” ఈయభిప్రాయము పెక్కుప్రకార  
ముల నుప యఘాతమని తోచుచు. కీరీడున  
లిచిచూచినచో, పాత్రములన్నియు ననలర



తొలుములుగ నుండవలయును. మజీయు, నది నిశ్చయములుండగ నేగిలవలె నట్లువిగా నుండవలెను. అట్లున, సత్యములై మనో వారిముగ నుడును. స్వభావము ననుకొనివలెననిచో నట్లువి మిత్రములై యుండవలయు. మనస్సుబుధమునం బ్రధానముగా శ్రీకృష్ణునిస్వభావములైయు లెనె నెవరు నిర్దుష్టములొ, యిందుక చూడవలయును.

శ్రీకృష్ణుడు భగవద్దాసునితో నాత్మాము. అనియందు వైచిత్ర్యముచేర్చియు మిత్రములైయున్నవి. తా ననంతపునఃపాదని, తనవత్తితినిములు, అనియందు నామస్వముగఁ దలచుట కవకాశము కలుగకుండునట్లుతన ప్రవర్తించును. మహాభము. గళిత్ర మిత్రులగు మానవుల నెవరు కష్టసుఖము లన్నియు రితిడు స్వేచ్ఛగా ననుభవించెను. కథానాయకుని వాక్కుల కొనికొనుచును, నతనియొగ నిష్ఠనముగాను, నిజాంతిని కథనముగాని కవి చేయునడగను. అట్లుచేయుట నామస్వమునైతి. ఆమహాత్ముని వైదిక పృథ్వీయ సమూహ నిర్వహణానియందుంటచే చిత్తుని యుక్తిప్రతి మునును. ఈవర్ణనము దొడగిలు చిత్తునిచిత్తులముగు మార్గము. నరకసుమనమునుండగ “నానవ్వ మునె వాలి”ని వారిని “తెవ్వరునిగ నొగునా”ని, బుద్ధివేత్తని లులరామముల నతడు వివాహ మాడి యుండెనని లోలుదొల్లఁ దెలుపుట చిత్తుని నున్నది. కథానందిచ్చిమునకు నాలుగుమార్లు మునుము. అనికు లెడిగిన

బాలును. సౌఖ్యరసైకలోలుడై నారదుని కపున నా. దీ గ్గానిచెనని వ్రాయబడి యందుంటచే నాయకుని కందు దోషముగలుగిన. ఎవమును కట్టమహాములతో నను, కిరితో నతఁ డెట్లు ప్రవర్తించెనని పాతకు లెఱుంగఁ గోరుదురని తలచి.

క. వీరువేళల నేనోజముఖి యేయేలలం గోరు కా నాయవేళల నానోజముఖి నాయలలం దేర్చియె చాటుం జాచిడఁ దానయై పెరిగెనున్ సౌఖ్యార్థి నోలాదుభో, గాయక్రుండయి పెక్కుయాపముల మాయ కల్పనాచాతురీ.

అని వర్ణించెను. మాయాకల్పనాచాతురి జీర్ణిచో నిర్మలాకల మునవడ నేరద. దీనివలనఁ బృథ్వీయందు మానవస్వభావము మార్చి ముగి చూచు నుండుననిచి. దుష్కణమున రమున నతఁడు వినోదించు చుండగా వారదుడు విచ్చేయఁ దానును సత్యము లేని, నమస్కరించి, మాతనిని లిచిరించి, యనుమతి వడసి, తా నెత్తినయవతారమున నకనువగు వ్రాక్తితత్పూర్ణుని విధము ననుకొనించుచు,

క. పురనియమివరి! మీ కిల కరుడేరగ నిప్పు దేగృతాంధుడైతిక నిరతంబు మీరు నాపైఁ గరుణ గడిగియునికె యిదియ కారణము సుమీ.

అని పలికెను. నారదునిరాకకుఁ గల కారణము దానెఱిగియు, నొనరినివానినలె నడిగి, యతనిరాక నే దనమందిరము లవి త్రమామునియుం దాను గృతాంగుడై నైతి ననియుఁబలికి సామాన్యముగు నిష్టాభిప్రాయము వెలయుచును. తనస్మృతమున కతిథయగునాప ధిస్థిమతో బ్రసరిం దాడెనవిధము న్నైతి

తెచ్చుకొనిన, నీయనినదిములు సమానము  
 అని తోచును. వారదాడు కృష్ణుని యన  
 తారనిశేషములు గొనియాడి, వారిజాతము  
 స్పృహించి తోచనే, నాయనిని మానసము  
 నానాట ముగించి యతని మానసముచే  
 ములును రట్టించెను. ఆపాత్రము నిర్మితము  
 నినిలిగిరియూవక, స్వభావశిక్షమగు మన  
 పునివిధము ననకరించుచున్నది. ఇంతవఱకు  
 బ్రతివిషయము సేవార్థమున బ్రహ్మముచు  
 న్నది. కృష్ణుని కీర్తులుములలో వివ్యభిచిత  
 నట్లు ప్రవర్తించియుండలేదు. ఇంత ప్రకృత  
 పాత్రము, సత్యభామ మందిరిముగకు బోవు  
 నప్పుడు వారినిమోక్షార్థము జూచుచు. “కీర్తి  
 పూరించి చందలమై” యనితాత్పర్యము  
 ను. తత్త్వము “సాక్షాత్కారము ముగిసిన  
 ద్రోచికడగు” చూడెను. మఱను “తిరగింబు బండి  
 కండ్ల సగిదిక” భ్రమియును ముగించెను. తన  
 ముగిసెత్తము; ఎంత స్వభావశిక్షము; చుంచు  
 స్వభావము నట్లు ప్రకటించుచున్నది! నవి  
 మద్భిక్తకృష్ణతో జూచి యీశ్వరమునఁ గొ  
 రిసమును ప్రహరింప పాపము కల్గెలకు కృష్ణుని  
 పాత్రము తమహృదయమును కనకదూతమై  
 యున్నదని తప్పక తోచును. స్త్రీశ్రీశ్రీమగు  
 పురుషుడా? కవికల్పితపాత్రమా? యనినది  
 యిందు స్పష్టమగును. తనవందయము యథా  
 ధిచుని ప్రహరింప వలయుకంటెను తన కాంత  
 ననుసరింపఁబోయి కరిచారికచేతనున్న తాళ  
 వ్యంతమును దైత్యుని కీడఁజూపును. శృంగార  
 రసప్రధానమగు గిరిశోభనానము నది  
 పెను. మానవాచార్యము, చరితమున దొక

గలకూర్మియు, విధేయతయును, ఆమె కనుపు  
 సెల్లించుట తనకుఁ బ్రాధాన మనుటయు,  
 మున్నగునవి కాముఖులైన జూరకములు.  
 కృష్ణుడు నిది కల్గె ప్రకటించు చూచుచు.  
 చ. మన మరయందలంచి యొకమార్గము  
 మన్నితా? సత్యబాహా!  
 సమవేశించెదో? యట! నాయన  
 నిక్కము దప్ప గదైవో?  
 వనజకాయతాక్షి! పగవారనె!  
 నన్నిటలెల మాచా? వా  
 క్కినిముసమైన నీవు దయఁ  
 గల్గొనకుండిన నిల్వకైదు నే!  
 చ. పలుకులేనె లుట్టిపడఁబల్కుతునే  
 డిదియేమి? వాలుగ  
 న్నుల నును గిగ్గిమాల్కానఁ  
 గమంగొనవేలె! యురకలంబుఁ జ  
 న్నులనెదురా? మక్కువ వసుం  
 ధిగొడిటఁ జేర్చవేటికి!  
 చిలుకలొక్క! యెవ్వ రడఁజేరిరి  
 నీకిటుల చింతలక.  
 చ. మనమున మాటలం గ్రియల మన్ననల నొకవారము  
 జెప్పి కృమిలంబు గానంబు మువ్వెచ్చలకై వచ  
 రింకుఁ గాని పా,యనియమరకై నీయెడన యగ్గలమై  
 కనుపట్టు నాకు నీ, పనిచిన పంపు నేయుటయు  
 బ్రాధానమా టది నీ వెలుంగవే.  
 శృంగారరస ప్రధానమైన యీ పాత్ర  
 మున కారణము పోషించుట కన్ని యవకాశ  
 ములు కల్పించబడినవి. తనచే గలప్రయ  
 త్నములన్నియు స్వభావము లగుటచే ఆ “జగ  
 న్నాటక సూత్రధారి యదవందకు వర్మిల  
 మైక్కి” ననికూడఁ జెప్పబడియున్నది.  
 సత్యభామ తన వామపాదమున నతని దన్ను  
 టయు అదియే తనకు మన్ననఁగాఁజూచి



యతః తామెను గోచ ముచగుమని ప్రార్థించుటయు మొరలగు నచనకములలో శృంగారరస మసూర్యముగా వర్ణింపబడెను.

శ్రీకృష్ణునిపాత్రము వీరరసముతోఁ గూడ కౌస్తుభమునది. కావుననే యతఁడు పారిజాతమును వప్పక జెచ్చెదనని బాసచేసి, వయనమాయెను. సతీసహితముడగుచు దిక్పాశులవండ్లన వడిసి, వైజయంతిమున విడిచి యున్నతఁడీ, పారిజాతము నతఁ డుపహరించెను. సువీరులతో నతఁడీ ఘోరమగు సమరము గలిగెను. అతని బలవ్రతము లెట్లు వర్ణింపబడియుండెను! చూడుడు!

సీ. నిలి టిదొంగ దాగ్ధ్యయాస్త్ర మవరింప  
నది కాక్తిక లేంబునందు దిండ  
గవరి వృక్షక్రతుం డులాస్త్రమేసి  
నది యదూర్యపాశూర్యనందు దిండ  
నదినిబూరిపొర్రాస్త్రంబు నివడిన  
నది కారి వలహాష్ఠియందు దిండ  
నదిరి యింద్రుండు బ్రహ్మాస్త్రంబు పయ్యొల్చి  
నది యురారితపశాధియందు దిండ  
ఆ. బాక దమవము క్త పాశుపతాస్త్రంబు  
పారినిజాగ్రతసువునంద దిండ  
తేమి వీయొమ్మ వీక్యంబు దిభిరాత్యుఁ  
డతని నెల్లఁ దమకు నులి యురగి.

సీ. రులు వీడంగ విద్యాధరుల్ పజిది  
గ్రుగులకాండ్రై రి భయవరులు  
నట్లుపై పోకలై చరిరి గంధర్వులు  
గరుడులు పంచులగాకమై  
కన్న దిగతిగాఁగి గిన్నరు లరిసిరి  
హ్ను కేంద్రుల పటాపంధులైరి  
పోయినపోకలై పోయిరి గిన్నరులు  
దిక్పాశులకములైరి దిగధిపరులు.

సీ. పారిజాతరాంనాడుర్తు అనుచు వచ్చి  
మునిలు నల్లపార్శ్వనావనోడుఖరు లైరి,  
పూనితన మీదవచ్చు దంభోరినిట్లు  
చంగోడకుఁ జూడిసి లేవట్టుటయును.

ఇది వీరరసము! ఇందు వీరరసము నెఱ  
గ్గిహముగ వర్ణించుట హాస్యమునున్నది. వీరరసమునకుఁ బక్కనిపాశాని నుదాహర్యము; కనుక శ్రీకృష్ణునిపాత్రమున టిగూడఁ బొందుకలుపఁబడినది. పరాజతుడగు బలారి శత్రుఁ డేడి దిక్పాశుమని దుర్బాధనుని వేడుకొనఁగా నతనివలనఁ దప్పిమియు లేదనియును, “నీవూర న కీభాష్య నానాభూమిహము కోరినఁ దిచ్చితిగాని, కొమ్ము మీదమ్మని వచ్చి మిచ్చి మధురమును నా పొంగి నెలు” చెను. వేడియుమునఁ జెడిచి పారిజాతము కేక్కిమాటలో నిచ్చుని కిచ్చి నేయ నమకట్టట యదావ్యభావమును ప్రకటించును. ఈ పాత్రమున నికొక్క విశేషము జూచి విమీలము. పుణ్యకన్త తానుపూజ నమయమునఁ పర్యభామచేఁ దాను ధూరియెంటి నానని నికి వలయు సరినర్య కేయుట కొడంబడుట గదవినిత్రము. హాస్యమున కనెఁడుగూడఁ బనులఁ గొనుచుండెను! భక్తి రాక్షసుడిగు భగవంతుడు నారిదునివిచ్చేములు వెదనేమ్మట నామహ్యమేమైనను, కథా సాదర్యమునఁ గృష్ణునిపాత్రమున కేవిశేషముగూడఁ జూడువలసియుండుట ప్రశంసాపాత్రము.

“సతీతానందమగు సత్యభామపాత్రము విలువలే యనన్యసామాన్యముగ నిరూపింపఁ బడినది. కొంతవలఁ తామె సామాన్యక్రీడవలెనే

యతః కామేను గోః ముకుగుమని ప్రార్థించు  
టయు మొకలగు నవవరములలో శృంగారకన  
మహాత్వముగా నర్జించెబడెను.

శ్రీకృష్ణనివాత్రము వీరరసముతోఁ  
గూడి నొప్పమన్నది. కావుననే యతఁడు  
పారిజాతమును వప్పక జెచ్చదనని రాజుచేసి,  
వయనమామెను. సతీసహాయకగును దిక్పా  
లములమున్నన వదిలి, నైజయాలమున విడిచి  
యన్నలేటి, పారిజాతము నతఁ డుపహరించె  
ను. సునీరులతో నతనికి ఘోషమగు నెమ  
రము గలిగెను. అతని బలవృత్తాంతము తెల్ల  
నర్జించెబడియు నెను! చూచుడు!

౩. వివిధ దోహదాన్నయాస్త్ర మవరింప  
నది కాక్ష్ణికేజులునందు దిండ  
గవరి వృక్షక్రమం దనిలాస్త్రమేవ  
నది యదూర్వహంసూర్యనందు దిండ-  
నదిగిలూరిసారాస్త్రంబు నితడింప  
నది శౌరి నుమాశ్చియందు దిండ  
నది యింద్రుడు బ్రహ్మస్త్రంబు పయ్యొచ్చి  
నది యురాలకునాధి యందు దిండ  
ల. బాక నమనము క్ర పాకుపరాస్త్రంబు.  
పారినిబాగతనువునంద దిండ  
మే మేయవచ్చు నీర్వణం దభిలాక్ష్య  
దరది గర్వం దవకు నుని యునె!

౪. కలుల వీడంగ విద్యాధరుడోపబిది  
గ్రగ్గులకాండై రి ఖచరకులు  
చట్టువై బోలెలై చరిరి గంధర్వలు  
గరుమలు పంచుంగాకమైరి  
కన్నదిగతిగాఁగె గిన్నయ లరిగిరి  
పన్న గేంద్రులు పటాపంచలైరి  
పోయినపోలెలై పోయిరి సిగ్గులు  
దిక్పాముకములైరి దిగధిపతులు.

౧. హరిహరారాగనాదవృత్త లరదు కచ్చి  
ముహుల నెల్లసాక్షి నామ ముఖమై రి,  
భూరిత వియవచ్చు దంభోలినిల్లు  
చంకదోదముఁ జొడిసి చేపట్టుటయును.

ఇది వీరరసము! ఇందుకే యాతము ము  
గ్ధహముగ నర్జించెబడి వ్యాకృమునున్నది.  
వీరరసమునకు జక్కని హాకాళి మహాదూర్వ  
ము; కనుక శ్రీకృష్ణనివాత్రమున మహాదూర్వ  
బొందుపఱుపబడినది. పరాశతుడగు బలారి  
శక్తితో నేడి నీకొఱుమని జవాద్దనుని వేచు  
కొనఁగా నతనివలనం దప్పేమియులేకనియును,  
“నీమహాన కీకొచ్చు, నదూర్వభూమిహము  
కోరిం దెచ్చుటగాని, కొమ్ము నిరావృద్ధి నస్త్ర  
మిచ్చి మధుసూదనుడా తినిపిం చెలు”చెను.  
మేలీయ్యమున కలిపి పారిజాతము కల్పి-  
మాటలో నిాదుని కిచ్చివేయ నెమక్కట  
యదూర్వభావమును ప్రకటించును. ఈ  
పాత్రమున నికొక్క విశేషము జూచి వి  
మీరము. పుణ్యకన్త తానుష్ఠాన సమయమున  
సత్యభామచే దాను భావించియుండి నానంద  
నిక నెలయు సరిచర్యనెయట కొడెంబడుట  
గడువించిత్రము. హాస్యమున కతఁడుగూడఁ  
బయలు గొనుచుండెను! భక్తి రాగీనునగు  
భగవంతుడు నారదునియశీష్టములు నొకేప్పు  
ట నామస్యమేయైనను, కథా సందర్భమున  
గృష్ణునివాత్రమున కీవిశేషమునూడఁ జూచు  
పఱచియుండుట ప్రశంసాపాత్రము.

“సతీతిలకమగు సత్యభామపాత్రము నిలు  
చే యనన్యసామాన్యముగి నిరూపించె బడి  
నది. కొంతవఱు కామ సామాన్యస్త్రి నలెనే



సంకరించును ననన్యసామన్యములుని నడు  
 నును లేక ప్రేమముగ నానన్యసామన్యనిలక  
 మునునును నీలిగియున్నది. (మీయును  
 మామున్ మగనికూరిమియున్ గలదాన నం  
 చు) నామెకుఁ గొంతదర్పము గలదు. మఱి  
 యు శ్రీకృష్ణుని నీతికమును నుం దామె  
 సౌందర్యవతియనియు, మిగుల మానవత్వం  
 యు మహిమయిన భాగ్యవతియనియు నాడ  
 నట్టిపదవినిచ్చెను. నామె చేతననీతి వలనయం  
 నట్టి యుచుండెను నహిమ స్వభావము  
 గలదికాదు. ఈమెగుండ్రు ముద్దునం గివి  
 చే నొక్కనోడ నీయలచియుండెను. కాని  
 ముగివతియని ప్రహించుటకుమాత్రము చా  
 రయవనములు గల్గినందునను. తన శిష్ట  
 గారవనమునందు “చంద్రోపలవేదికై సరస  
 గోష్ఠియే జరిగియున్నదను” నుండగా, వా  
 నిత్రులను మోమును. తోడనే నామె  
 నేమిచుచున్నదో చూడయ! ఈమె కౌశ  
 ను బాధించునట్టింత ముందు కౌమర్యం  
 నెలియను.

చ. ఇకను! యెమియో యెగవయ్యెను! య్యో;  
 నీతినింపనా, మనయవలెనంబునా నరేమియ  
 ల్లగావు! నా, నుచు నీతినింపి యొకటి దలం  
 కెను; ప్రాణపాగుఁ బొందొకచపల క్షిగూడి నను  
 నొల్లచెట్లును లేమిలేనెనో.

మగనికూరిమి తనయం దధికముగఁగల  
 దని నెవ్వని గనుపొనముగిలించి కవి వర్ణించి  
 యుండుట మంచి పేరును పొందియొచ్చును!  
 తన బోధివలం బాధించి వ్యర్థింతము  
 నెందును తోడనే నామె మోసమునం ద్రు

మున్నవించినది. ఇది మానునబుట్టినదని మన  
 ము గ్రహించవలెను. అంతటి గరునతనము  
 గల మామె కిట్టిమాటలు వింటున్నచో, నొ  
 క్కపెట్టుకొని కౌశము బాధవిచియుండుట  
 సామాన్యము. అట్లు పది మతిద్రమను గలి  
 గి చునంతటి కిట్టిపదవి యుండును. కొంత  
 ముండువలెను మగనికూర్మికిఁ గొంత  
 భయమును గలిగియుండుటచే, నన్యభావ  
 “శ్రీట వడ్డె యునిగా-గన” నెనుండెను వడ్డె  
 పలుకుచు. ఈవడ్డె మొత్త రసభరితము!  
 సంతోభాగగర్భితము! తానంతటి ముండువలెను  
 చి ప్రాణములు నిలుపుకొనఁజూడనియు నిర్ల  
 క్షియుగి ననుచు విడువ నమకర్తయన్నట్లు  
 ను నన్యభావ పటము ప్రహించుచున్నదో  
 చూడయడు:

చ. ఇన్నిదలలును నను భయలొగదుగారవము  
 వన, గన్ని నా నన్ను వల్లభుడు గన్నులగవ్వ కొం  
 గ నుండి, యానెన్నెయ వానియున్ దటిగి, వారు  
 ననున్ దల రెల్లిచూడఁగా, నన్నలఁబాయల్ బలుక  
 లానకై ప్రాణము పంపినో నో.

చ. ఇక! కరికెన్నెను నొక్కలతాంతముఁ చెచ్చి  
 వారదుం; దాచపలాక్షి కిచ్చెనల యలడు నవ్విరి;  
 యిట్టింట నా, చా! చెవులొ పింబరియుఁ ప్రాణము  
 దాగ్గుమన నింతగా, నోచరి నింక నట్టివి నుండున  
 నెవ్వెయి నున్నదాననో.

తన మగనికూరిమి యితరులయందుఁ  
 నుండు నిలకల నీలినచో గుంపతి యోగ్య  
 జాలదగుట కిది మంగళ్యప్రాసము. ముండు  
 కౌశలంతా ముగి పొందుచున్నది! శ్రీ  
 స్వభావ మిందుఁ జక్కఁగఁ బొందుననుచుండె  
 నది. వారి సంభాషణములు, వారి యభి

ప్రాయములు, నానాయములును జక్కఁగి  
వ్యక్తములు బుడిగవి. క్రీస్తునకు మును  
పెక్కఁగి గిమనించి యున్న మహాకీర్తనములు  
సత్యభావపాత్రిమునఁ జూచునట్లు చియుండుట  
కవిసత్యమును తిమ్మనాకృతిప్రతిభకు మేటి  
నిదర్శనము. ఈవిషయము పేరున హితమని  
యము గ్రహించుట కనువఁగియుండుమునుండి  
కొన్ని కవికృత్యావహాత్రిము క్రింది నుదాహ  
రించెద. పాకకులేగి హిందూదేశమునఁ జేసె  
భర్తచే జానాతము పవిత్ర కిన్నెలుగింజి కని  
విని పు డామెల్ల లుంటిని విధము జూచుము!

క. ముని యేమి పేయూ! రుక్మిణి

నొక గాలిమేది? ధూర నోపాలుడు చె

శివ చెప్పాడు శేను చెప్పుచు?

తనమెరిచుచే ప్రాణమేన నగచేయునన్.

ఉ.వి.ప. 82.

౪. పరిశీలనకు కమిటీలు

తరుణుల తగలిముల సమృద్ధిగదండు; నదిన్

శ్రీ పంతుల వచన చితులు

... ..

5. கந்தம் பூ, கந்தம்

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

మొదటి గాథ ప్రభుత్వము గలగుట

తొలుతన్నను నోముగలను తోయిజన్మతా

క. భవమిన్ద్రియమకౌస్తుభ

మానమున నోర్వంగవచ్చు మాగఁడింకులపైన్

జనవిద్వి మృత్యుకొన్న ను

మనశ్చయే! ౦౦౦౯ శేషమాటలు చెప్పుమా.

సతీతిలకములు దమకుంగలిగిన భంగ  
పాటఃసకు గొంతవగతురు, అది తమ నన  
సొలి తెలివవలెనో నానిదుఃఖము కట్టి  
చిందగును, ప్రాణనాథుడు దమ కగోదము

గిలుగుముఖం జూచుచు, విని యు వలయును  
యందొక వాక్య ప్రధాని మనయు నీమమను  
మగినిచే నెవమానుడ యో నకు క్షణ మేమను  
మూలం బానొరెనను కలుగునను నెవమనము  
చేయుట ప్రవృత్తి నమం. కావుననే "మగి  
మ క్షణమో మాంసకలమే వాడు నొప్పు"  
ననున ముతే. వాక్యభామనుడ నిట్ల నున్నట్లు  
మున నేమనుచున్నదో చూడుడు!

చ. అరలమహానుభావమని యవిర్భవించి కైన్దవ్రతము,  
 వర్తకునకు నిచ్చుకం బొదలు మూడిచి యిచ్చిన  
 నిచ్చెగాక తా, వరదకు ప్రియంబుగల్గునది కర్మణ  
 తీసివే తేసివేగాక యా, మరకరివేలుపుం దపసి మమ్ముం  
 చలంపంగనల యవ్వలన.

పై గవివ భాగమునందంతటను సత్య  
భావ మిగుల గలుగవలసి సూచించబడినది.  
కావ్యమందులకు నిజమునే పేరేర్పరిగా నాచు  
పాత్రము నిరూపించబడినచో, మన కా  
పాత్రమునందును గవియొకడును గూడ కావ్యసా  
చాల రచిగియుండును. కేవలము సామా  
న్యమగు ప్రాంతమును గవియొకడే తీసి  
వేడక గవిత్వము పాత్రము మన హృదయ  
నీమలయును విశ్వమును నివసము గలిగి  
యుండును. అందువలన గవివర్గం నే  
పాత్రము సవస్థసామ్యామ్యముగ నుండుటకు  
ప్రయత్నించి దాని కనువగు లక్షణము  
లొకటికొందు పాత్రము పొందుటచేను. మ  
గలకూర్చుకొని మూలగోవిందని పక్షి వల  
డిన సత్యభావ యొకటి మునగటి, కేంద్ర  
భూమిసమూహము గలిగినచో, సప్తయలుక సా  
మాన్యముగనే గవి విశేష ముండును.  
అనునయించుటకు అరుప పాత్ర మెక్కుడు.





శ్రీకృష్ణగీతామయము కేవలము హరిమయము. అన్యసామాన్యము. పాశురము లన్నింటిలోను స్వభావ విరుద్ధముగఁదూరపాత్రము ప్రసాదించి తోపముగిలుగునది తలఁచి, యాత్మజీవిగవి మెట్లు సమర్థించినో గ్రహించునది. శ్రీధావేశమును విట్టి ప్రసర్తవము సహజమేమని పాశురముల గ్రహించఁగలిగి యుండుటచే, మనోభివ్యములను గవి పాటించునది అచిరువచ్చుది. సామాన్యమిదిగూ కన్యకల జీవితము సత్యమును చిన పాత్రమునకు సంఘటించుటకు నెనుకీయును. సత్యభామ శ్రీధరము క్రిమయగి నెట్లు భించి, దెక్కినాది పోలి పోలితిది. కావుననే తాతపత్తును వామపాదమునఁ జెప్పినది. ఇదియే శ్రీధరన ముప్పొంగిన యానందము. ఇంకను బ్రాణనాథుఁడనునయ్యుచుచుకే యుండెను. తోడనే శ్రీధము నలుచుండుచుండెను. తొలుత మాటాడనోడిన సత్యకుఁ డింభర్తను దూనుటకు శక్తి గలిగినది. తాను బ్రాణము విడుచుటకు నుండు సత్సంజీయియై పనియును, మానవజీతి ప్రాణమునకై మూడు యధికమనియు నున్వేషించి తిన్నది ముక్కన చేసెనదా యనుతలఁపున శ్రీధరన మిహాకిసారి పొలిచివచ్చుటచే, “సతతస్యాస్య యగుమి, సహితముఖమ్మ, సునందగిర్గిరకొ నిన్వేషమున మది మంటలాడ శిశ్యముగానుండు. ఉ. ఈసునబుట్టి దెంచున హెచ్చిన శోకదహనలంబు చే, గానిలి యెచ్చెఁ బ్రాణభక్త పైదున్ల లోకం గి పంజర, శ్రీమయైన మోముపయఁ జలచెరిగి చాలవల్లన, గ్రాహక సాయక కలకంఠమూలకాక ర్హినిం.

అట్టి కేముక చివరకు వచ్చినది సరిగానున్నది.  
సీతల పుష్పమయిన నానందము చేరుచున్నది.  
హాయి పొందుకొన్నది. అప్పుడునే స్వభావ  
సిద్ధము!

మతియొక విషయము. శత్రుభామని రక్షి  
స్త తాంక్షిము ధీకముగ నిలవాలిని. నేను  
విడిచివేసివేసి మోడు. కానీ బాటిబాతా  
హానిచేద్యోగమున ననభిధి ననునదిని  
నాకిమునకు బోయియుండుట నహజవే. వర  
కాసునకు నిలుచునదినిమును బ్రాంతాభి  
విది సామగ్గీన మేటి! నానిన వివిధమును  
క్షుణ్ణమును “అర్చితేనో బతి విన్నానాసి  
కనునో” నని శత్రుభామను ప్రశంసించును.  
నానభిధి శ్రీకృష్ణుని గీచు నననదిమును  
శత్రుభామ మతియొక విధముగ నిను  
గొనుడు.

1. వినుడు గుర్రేయమహాలయ! వార్ధిఁ  
 బాదమన యాదివ్యధిహామమవి  
 కింవాని యెవ్వతే! యిద్రుంకు నెవ్వడు  
 రోదియించెను గొప్పభయనెవ్వఁ  
 పుట్టఁదై భరియించె నరఁదె చేకొనుఁగా  
 బాదమ యిచ్చమే ముగిసె పుట్ట  
 యిచ్చవాని కి నీవవాన్యనగయి  
 నోదియంచుకొని నొనుమన్న వాని  
 2. చునులేటిఁ వా వీరపత్నియే!  
 బాదమన యాదివ్యధిహామమవి  
 మధువు నిలు బంటి నెవ్వభామవిధేయః  
 చలన మరలంగఁ గొనుట నో వానినెను.

ఇదియుగాళ సత్యచేరిగిన పుణ్యక  
తానుష్ఠాన మొనయ్యెను భక్తిసమును  
స్థితిచేయించుమునకు అన్యవిధము  
నూ కనుకూమునలే నానందచే నిశానము



బడియ. సత్యకు గొప్పవలనము చాలునటకు  
 దళిగి వియనానద యబ్బటనే పుణ్యక  
 వైతానుమాన కలసిద్ధియని శ్రీకృష్ణమందును,  
 నారదుడును దలచియుందురు. అదియ  
 యధార్థమని మనముగూడ గ్రహించుట  
 యుక్తము.

వాత్సవిరూపాకమునందు దిమ్మనాన్య  
 వికీ గలసాంక్షిత్వమును దిక్ప్రదర్శనముగఁ  
 బెలుప నిరవతకుఁ బ్రయత్నింపఁబడినది.  
 తక్కువగల వాత్సమును విట్లు విరూపాకమున  
 నవని గ్రహించఁదగినను.

ప ర్త న మ లు

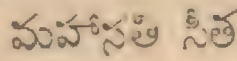
గూడ నమయోచితముగ దిమ్మనాన్య  
 విచే కీయబడియున్నవి. సామన్య ప్రభం  
 ధములలో నవిద ముఖ్యము. ఇందు నమం  
 నము లనిరించు న్నవి. అనెఁగా నియ్యవి  
 కథావేగమున కాటాకముఁ గలుగఁజేయఁ  
 బాలువు. మఱియు సంగ్రహములును, భావగర్భి  
 తములును, మనోహరములు వైయున్నవి!  
 ప్రబంధములయందు సాధారణమయిన అష్టా  
 దశవర్ణములనుకలవు. ఒకటి రెండవమాత్రము  
 చూడుము! ద్వితీయాశ్వాసమున నక్షత్రము  
 లను వర్ణించు నవసరమున :

గీ. కాల్కాన్నకటికి చీకటి మెగుల్పొత్తించు  
 గరిసెన వడగండ్లనంపు లనగఁ  
 గవల్కలలు వాయగరనాకములఁ జందు  
 రుంహుడు పటికంపుటండ లనగ  
 నల్లెడ మిప్పటియగుమున నద్దర  
 కొను కిడ్డ పన్నులపపులపగ  
 బెగిరి వెన్నల వెంకటగల నిగిడించు  
 చుడు కమ్మచ్చు లెక్లము లనగ

గీ. జగము గల్వంగ పండ్లకు మగనిమీద  
 టల రతిబల్లు దీవప్రకా లనగ  
 వేడివెలుఁ గండఁగ్రాగినవిమ్మ కేవ  
 నెక్కొనెడుచెమట బొట్టువాఁ జక్కె లనగ.

స్వభావసిద్ధములగు వానోధిర్భములను  
 గూడ నతియ సర్వత్రచేసవిధము విదనఁజుట  
 జూచియే యున్నారము.

ఇన్ని విధములఁ దిమ్మనాన్యఁడు దన  
 క్షతికే నన్నెచ్చెత్తి ప్రియమైనను. సంగ్రహ  
 మయ్య రిభరిమను కథయును జేచియ్య  
 మునకు బెట్టినవేళుగూ వాత్సములును కవి  
 కల్పితములయ్యుఁ బాకకుల పృథక్పాఠము  
 నాటకొనఁబాలు లక్షణముల నయ్యని వెలు  
 యించుటయును ప్రకాసవాత్సములు. చే  
 యఁబడినవర్ణము లున్నతములుగాక, సం  
 దర్భశుద్ధిగలిగి, కథావేగమున కిదుకతయు  
 ధంగము గలిగిఁబడిగా మూడుటయుఁ గవి  
 వయ్యని యసాధారణాత్మికు మేటివనగ్గన  
 ము. కైకీ వీరికనుగొనఁపై, ప్రతాపాకముగ  
 నుండుటచే బాకకులకు మరియు పృథ్వము.  
 “ముక్కు తిమ్మనాన్య ముద్దవెల్కు.” అను  
 సార్థకవిరుదమును జనువనుల్లెగు యధార్థ  
 మని గ్రహించుటకుఁ దగిన పద్యములు  
 పెక్కు లీవఱకే చూడఁబడినవి. ప్రబంధకవుల  
 య నుత్తిమస్థానమీగా కవినరద్యుఁడుగఁబడా  
 యని సందేహించునామంపించి నాయధిప్రా  
 యము. అట్టివా మందేదేని, యుక్త వింధము  
 నామూ లంగ్రమున, నవిమర్శకత్వమున ము  
 వినచో నీవ్యాసమునఁ బెలుపఁబడినది కేవల  
 ము యధార్థమని తోచును.



జ్ఞానము పొందెను. సుత పాశ్చాత్య విద్యను జ్ఞానముగా భావించి  
 ద్వివిధములైన విద్యను జ్ఞానముగా భావించి యాలోచించి నదాత్మిక  
 విద్యను జ్ఞానముగా భావించి యాలోచించి నదాత్మిక  
 విద్యను జ్ఞానముగా భావించి యాలోచించి నదాత్మిక

శ. సీమాటా జనతాటసుమ్మ నతము విక్రమ్మగా నమ్మలూ  
 నీమనోబలవిని నన్ను కొని గెలువ దేనినీకాని నీయనక  
 నామీనక జానననితయం గతా! నాయనవా నీతిక  
 గలముగ ను నియ్యనోననదే, కంఠామలీ, జానీ!

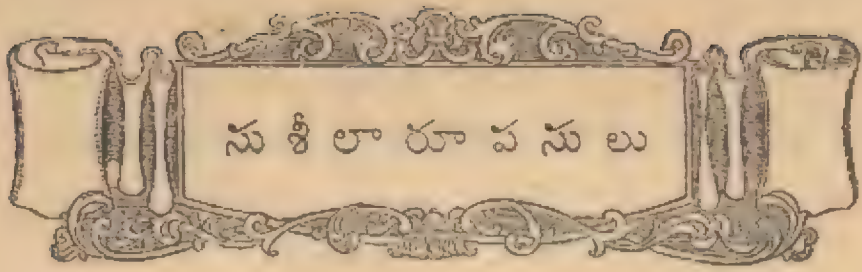
౧. కలహం! స. దొడ్డుములు నిచ్చలు దప్పక మూడుపులుగు  
 కొలుతుని వాచి మూడనలు కూడిన దొడ్డు పునన్న చిల్ల  
 నిలుకడ నన్న వేలుకడ నొకనన్న మెలగువాని గా  
 దొడ్డు నొకనన్నవాని వెలుపైన జరిగను నన్ను నన్ను.

౧. కవిరా! కావ్యమున గానమువల్ల నొకల ముందు  
 స్త్రీలమగు పేదపాపము జగ్గమున వ్యాధియై లేచెన్  
 పరిణావాని బాంధవగణ! మగవాండు గోరిన గుఱున్  
 తానుగ జూతు రాక్షసుల హృదయమున! లక్ష్మ-జమ్ముగన్

శ్రీ. కావ్యమున నిచ్చును గాయలు మును వేల్చుచున్నచు  
 మేలుగ నుండగా మరల మేలి నుంచితోనో కోసలే!  
 దానందాద్రి దానము దానుగ నీనునిమిత్తే వేషిక  
 పూనక నుండునోని తోపుక వేలిపుచ్చి వికేమ చాచునా







పాఠకులకి ఉన్నాభివృద్ధి గాను, యు. ఏ. యు. డి.

(రెండవసంపుటము మొదటిసంచిక కథనాయి)

## అంకము ౪

రంగము 1

సముద్రము కనబడుతూఉండేటట్లు  
ఉన్నదాదా

[సముద్రమునకు ప్రవేశించుచున్నప్పుడు కనబడుచున్నట్లు]

**సు**శీలా చూచేవా, సూర్యుడు సముద్రములోనుంచి ఏలాగులేస్తున్నాడో; చూడు. ఆసముద్రతరంగములు అంతగా కదలకుండా ఉన్నందువలన చల్లనిఅనందము అనుభవిస్తున్నట్లు కనబడుతున్నవి. అదేవిధముకూడా ఏ సూర్యునివిద్యుదయెల్లప్పుడు విద్యుదును ప్రవహిస్తున్న ఏకాంతములో మునిగిఉన్నదో చూచేవా. ఈ విద్యుదుముచూస్తే, ప్రపంచము అంతా ఏకాంతముగానే ఉన్నట్లు లోస్తున్నది. ఎవరేనుండుచూచా దానిద్వారా ఆ విద్యుదును వ్యక్తిమవుతున్నది. ఇంతచూచా ఈ ఉదయమేకాకుండా, ఈ రోజుఅంతా ఉంటుందికాబోలు, చూడూ, నేను వెళ్లే రోజు ఇవ్వాలేగదూ!

సుశీల:—నీవు వెళ్ల నేవద్దు.

సూర్య:—నాగిది కిటిలోనుండి నీవు రావడముచూచి నీన్న విలువైనవి వచ్చేను. సుశీలా, నాకేమా భయమువేసింది. ఆ పడిపోతున్న గోపురము గోడమీదినుంచి వంగి చూస్తున్నావు; నీ ఊర్ధ్వకాయ మంతా ప్రేలాడింది. గోడరాళ్లు జారిపోతున్నట్లు నాకు అయింది. ఎన్నడూ నే నెరగని భయము నా హృదయములో లేచింది. పెదవులాడినవికావు. తెల్ల పోవచ్చు. అప్పుడే కిటిలోనుండి ముగిముపెట్టి పెద్దకేకవేసేను. నీకు వినబడలేదో, దానిని నీవు నా అభిప్రాయము అర్థమొకాడేదో. ఏమోచేస్తున్నావు అక్కడ. విధి చాలా చవలమైనది సుమా, దానిని అట్టి పురికొల్పకూడదు. ఇది మూడో మారు నిన్నా గోపురముమీద నేను చూడడము. ఏమిటచేస్తున్నావు అక్కడ. అరాళ్లు లాగుచున్నట్లు అగుపడ్డది. ఆ మహాకాశములో దేనికోసము వెదుకుచున్నావు?



సుశీల:—అవును, వెనుకనున్నాను... వాళ్ళు  
 ఇక్కడకురావాలి? వాళ్ళోనుంచి  
 మీ భయపడకు; ఏమీ భయకారణము  
 లేదు. గోపురము గట్టిగానే ఉన్నది.  
 వాళ్ళకి తెలియదు; పడిపోతున్నాడని  
 వాళ్ళు అనుకోవడాను కాని అది ఇప్పుడు  
 కాలేదు. మన అందరికంటే ఎక్కువ  
 కాలము నిలిచి ఉంటుంది, నాకు తెలుసును.  
 దానినెందుకు నిందించడము? అది ఎవరికి  
 ఏమా అని కామునియడే!... దోషి కాని,  
 నీవు చూస్తూఉంటే ఒక విలసంగతి  
 ఉన్నది. అది నీకు తెలియలేదు, చూసే  
 వా? ఏదారు రోజులక్రిందట ఇక్కడికి  
 ఒక పాతపట్టు చెప్పింది; దానికెంతవిసుగు  
 లేదో కాని, ఎప్పుడూ నాగోపురము  
 నుండి వచ్చి వచ్చుమని పరిశీలిస్తూ  
 ఉంటుంది. దాని రెక్కలు అపవచ్చగా  
 ఉంటవి; నేను వర్ణించి స్పష్టముగా చెప్ప  
 లేను. దానిసంగతి అంతా వితగానే  
 ఉన్నది. అది రోజుకురోజుకు పెరుగు  
 తున్నట్లు కనబడుతుంది. అది ఏదేశము  
 నుంచి వచ్చిందో చెప్పమంటే ఎవరూ  
 చెప్పలేరు. అది గోపినందులో గూడు  
 పెట్టింది కాబోలు; అక్కడ నేను వంగి  
 చూస్తూ ఉంటిని...

రూపసి:—ఇదేనా ఈగోపురము బంగారము  
 తాళంచెవి. దీనితోనేనా నీవు ఆడుతుండే  
 దాని.

సుశీల:—అవునువు; ఏమి ఇక్కడికి వచ్చి  
 నాడే దానిని పడేసేను.

రూపసి:—నాకది ఇస్తావా?

సుశీల:—నీకివ్వాలి! ఎందుకూ?

రూపసి:—నేను ఇక్కడాకా నావద్ద ఉంచు  
 కొంటాను.

సుశీల:—ఎందుకూ?

రూపసి:—ఎందుకో నాకే తెలియదు... నేను  
 ఇక్కడనుండి వాదామూరము వెళ్లిపోయిన  
 తరువాత కావల్సి అప్పుడు వెళ్లివచ్చుగాని  
 ఆ గోపురముమీదికి అందాకా వెళ్లకు;  
 అందాకా అప్పుడు ఇక్కడకు వచ్చి ఉంటాను.

సుశీల:—ఇదేనా అక్కడవి, రూపసి, అవునే  
 నీవద్ద ఉంచుకో. ఇవ్వడానికి నాకేమి  
 అభ్యంతరములేదు చూడు. కాని అది  
 ఎంత బరువుగా ఉందో!

రూపసి:—అవును, చాలా బరువుగానే ఉంది.

సుశీల:—రూపసి, ఏది ఒక్కముద్దు.... నీకు  
 దుఃఖము కలుగజేసేనా ఏమిటి?

రూపసి:—నీ పెప్పడూ ఒకరికి దుఃఖము  
 కలుగజేయలేనే. నీమిటి నీకింట్లోని దా  
 నీర్లు ఎందుకు వస్తున్నవి?

సుశీల:—ఏమీలేదు, నీన్న ముద్దామీద  
 నీమిట్టవైపు చూడెను. ఇంట్లో ముద్దు  
 పెట్టా. మనచనివచ్చుకు వెళ్తును; తారా  
 నేనెవరూ చెప్తాను అన్నాడు రూపసి,  
 వెళ్లివచ్చా.

రూపసి:—(తాకిగా) సరే, నేనూ వెళ్తా.

[సుశీల వెళ్తుంది. సుశీల మాటలముగా వెళ్లిం  
 చాకా ఉండి, నీకునాని వాదామూరము ఒకరికాని

వెళ్ళి ఆలూగూరిం తాళించివెళ్ళి అదేచూస్తూ,  
గభాలున నమ్ము ముఖానికి విరిచివేసింది.

తానూ వెళ్ళిపోయింది.]

రంగము 2.

ఇంట్లో ఒకగది

[తాతమ్మ నిద్రలోఉంది. మంచముమందుకి  
నిన్నట్టి చెయ్యిపట్టుకొని కుట వచ్చింది.]  
సునీల:—చిన్నప్పట్లా, తాతమ్మను ఒకమారు  
ముద్దుపెట్టకొంటాము; ఇప్పుడు ముద్దు  
పెట్టకోకపోతే, మనము నష్టపోయిన  
తెరువాని మది ముద్దుపెట్టకొనేవారు ఎవరు  
ఉన్నారు? అందరికంటే ఎక్కువగా  
ఆమెకే మనముద్దులు అవలసివచ్చును. ఆమెతో  
ఏమీ చెప్పకుమీ... రూపసికి భయమట;  
ఆలాగనిచెప్పి నాగోపురము తాళించి  
నాదగ్గరనుంచి తీసుకొంది. కాని ఆపో  
యిం దనుకొన్న మొదటితాళించి నాకు  
వోలింది; అనుచరి ఎవరికి తెలియకుండా  
మనము గోపురమమీదికి వెళ్ళగలము.  
అక్కడికి వెళ్ళితే ఆపచ్చని పక్షిని నేను  
పట్టుకొంటాను...

చిన్నప్పిల్ల:—మెటనే నాకిస్తావుగదా?

సునీల:—నీవు ఏమీ మాట్లాడకుండా మెటనే  
నేనీకిస్తాను. జాగ్రత్త; చెప్పకుమీ...  
తాతమ్మ లేపుతాను.....చిన్నప్పిల్ల నా  
ముఖము ఏలాగుంది? ఎవరైనా చూసి  
నేను విచారముగా ఉన్నానని అనుకొం  
టారా ఏమిటి?

చిన్నప్పిల్ల:—చిన్న అక్కయ్యా, నీకు నాతో  
పము కలుగజేసేమాట ఏదైనా ఉందా  
నేను చెప్పడానికి? ఉంటే చెప్పు.

సునీల:—అలాగుకాదు, నీవు నిజముచెప్పాలి.  
చూడు, నాకేమో విచారముగా ఉన్నా  
నని తాతమ్మ అనుకోకుండును. నాభా  
విచారముగా అోకములో తిన్నెఅభివ్రాసేము  
పడుతూ ఉంటారు; సుఖముగా ఉన్న  
ప్పుడే చైవాని ముఖముచూసి ఎందుకు  
విచారమున్నావు అని అడుగుతారు; విచా  
రము లేదన్నా నమ్మరు.. నాకు దుఃఖ  
ముగా ఉన్నది నీకు అందులేదా?

చిన్నప్పిల్ల:—ఏదీ అక్కయ్యా, బాగాచూడలే

సునీల:—ఏమిటి చూస్తావు? నీకు ఏమైనా  
తెలుస్తుందా?

చిన్నప్పిల్ల:—దగ్గరగాచూస్తూ అక్కయ్యా,  
బాగా చూస్తాను.

సునీల:—నీకీ, ఈలాగుదా, నిన్ను ఎత్తికొని  
ముద్దాడుతాను. అయినా నీవేమీ చూడ  
లేవు, చూడు.

చిన్నప్పిల్ల:—అక్కయ్యా, నీవు చాలా సుఖ  
ముఖముగా ఏమిస్తావు కావచ్చి, నీవు ఏడు  
స్తున్నా, ఏడుస్తున్నట్టి ఏమీచూ పోయేవు.

సునీల:—నీకు ఏదీలేదేమ. చూడు. తెరువాలి  
నీవు ఒక్కొక్కనే చిన్నప్పిల్లను నిన్ను వాళ్ళ  
ఇన్నాళ్ళ ఆడిగితే “అక్కయ్యా ఏమైనా  
చెప్పిందా? అక్కయ్య ఏమిటి చేసింది,  
అక్కయ్య దుఃఖపడుతూ ఉండేనా?  
అక్కయ్య నిద్రబారిపోయిందా?” ఈలాగు  
ప్రశ్నలు వారుచేస్తే, నీవు మెటమెటనే  
జవాబులు చెప్పకుటా; అనులోకే వాళ్ళు  
బెదిరిపోయి ఉంటేనూ, వెడవెడలాడుతూ



ఉంటేనూ, నీవు వెంటనే జబాబులు చెప్పి చెయ్యవద్దు... అలాంటివాడేవు కనుక నీవు సాగా ఉంటిననే చెప్పు. చక్కగా కనిపెట్ట నీవు నాకు చెప్పి వేరు నీవు నాగా ఉన్నావనే తోస్తుంది; ఎల్లప్పుడూ నీవు నాగా ఉన్నావనే తోస్తుంది. చూడు మన మెప్పుడూ నిజమే చెప్పతూ ఉండాలి. ఇంకో తాతమ్మ ను లేవడానికి వెళ్తున్నాను, నీవు బాగవు... అల్లా, ఎంత ఒంటరిగా ఉంది తాతమ్మ. ఆమెను అంగరూ విడిచి పట్టించేందుకు! [తాతమ్మను చాలా దేవు ముద్దాడి] తాతమ్మా! [తాతమ్మనే లేచు] నేనే, తాతమ్మా!... ఎంత గాఢముగా నిద్ర పోయి ఉంది... తాతమ్మా, వెళ్తుంది నీవు నాకి వచ్చేను.

తాతమ్మ:— [చిరునవ్వు] అ! నీవే! నువ్వేవా?

సుకీల:—అవును, తాతమ్మ. చిన్నపిల్లా, నేనూ ఇద్దరముకలిసి పికారు పెల్తామని చెప్పడానికి వచ్చేము.

తాతమ్మ:—ఎటువైపు వెళ్తారు?

సుకీల:—ఎటో ఇంకా అనుకోలేదు. కాని మామూలుకంటే దూరముగా వెళ్తాము. నాయత్రి ముఖానికి ఇంటికేరాము. నీవు కావలసినవన్నీ ఉన్నవికదా? నాస్థానే రూపసి ఉన్నదికదా, నీసంరక్షణచూస్తూ ఉంటుంది. వెళ్లేముందర పరుపు దుప్పట్లు దులుపి ప్రక్క మల్లావేదునా? నొప్పి లేకుండా ఎత్తి ప్రక్కవేసి మల్లా పరుండ పెట్టడము నాకాక్కర్తకీ తెలుసును బాగా.

నీదేనువే, మూలకూడా వేసుకుంటుంది. ఆమె చాలా తెలివైనదే; ఒక్కమారు చెయనిస్తే, నులుపుగా నీవీస్తాడు. ఆమెను ఒకమారు పిలుத்துనా చూస్తుంది?

తాతమ్మ:—వద్దవద్దు. నీవు పోగి నచ్చి దాకా పడుక్కొంటాను.

సుకీల:—వెళ్తూ, వెళ్తూ తాతమ్మ

తాతమ్మ:—మరికీ; రాత్రిపడుకుండా నీళ్లి పోయిపో.

[చిన్నపిల్లలు యిట్లుగా, చాలా సమయం పోయామిట!]

రంగము 3.

లోగిట్లో ఒకగదివారా

[దారిలో వడమడు కలుస్తాడు]

మనము:—ఎక్కడికి అంతేగిరిముగా వెళ్తున్నావు?

సుకీల:—ఎక్కడికీలేదు. ఎవనిమ్మకోవాని, ఆ వెళ్తున్నదిలోకి వెళ్ళేను.

మనము:—అల్లా, ఎంతోచిన్నముగా ఉంది నిజముగా గోడలలోని రాళ్లు కరిగి పోతున్నవా, సముద్రముతా అగ్నిమయము అయిపోయిందా అనేటట్లు ఉంది. అడవులలో ఎల్లప్పుడూ ఉండవలసిన చల్లదనముతా బావులుగా మారిపోయిందా ఏమిటి? ప్రపంచముతా మ్రింగివేసే సింహమునెలే నీవన్నాడు ఆ కాశమును ప్రశ్నలిస్తున్నాడు. ఎక్కడైతే వాస్తవములు సుఖానిలిచి ఉంటే నీమోవియందే ఉన్నది, సుకీల; రిమోవి, ఏకీ ఒక్కముప్పు ఒక్కముప్పు.

సుశీల:—ఉక్కి- ఇట్టమకాదు నేను వెళ్లిపో  
వాలి. వేళలేదు. వాళ్లు నాకోసము కని  
పెట్టుకొని ఉంటారు.... సాయంత్రము  
ముద్దులాడవచ్చును.

మనసుడు:—విశేషమేమిటి, సుశీల?

సుశీల:—అహా, అదా! చాలాచిన్నసంగతి.  
దానివనినది.

మనసుడు:—ఏమిట అదా?

సుశీల:—ఏమిటా? ఏమీలేదు.... ముద్దు  
లాడు వేగిరముగా.

[తాను గట్టిపని, తొందరగా ముద్దుపెట్టుకొంటుంది]

మనసుడు:—చూసేవా... ఇక్కడ చచ్చింది!

సుశీల:—ఏమిటి!

మనసుడు:—కత్తిమ!... ముక్కములవంటిది  
చక్కచి చురుములుగ్ల చక్కగాయము  
అయింది.

సుశీల:—ఓ, ఏమి ప్రియరాను!... మన  
నా, నొప్పా?

మనసుడు:—పోయిస్తూ. ఏయూత్తము చెప్పి  
అది!

సుశీల:—కాదు, మదనా. నేను కూర్చు  
లను... వేళెంత?

మనసుడు:—సుమారు పంద్రెండు.

సుశీల:—పంద్రెండు. నేనుపోవాలి... నాకోస  
ము వాళ్లు కనిపెట్టుకొనిఉంటారు. సంతాన  
మననా.

మనసుడు:—సుశీలా, సుశీలా, ఎక్కడకి ఆ  
వెళ్లివచ్చు?

సుశీల:—[వారసించి, చిన్నపిల్ల చెయ్యి  
పట్టుకొని, వేగిరంవేగిరముగా సుశీల వెళ్లి  
పోయింది. మదనుడు చూస్తూనిలబడ్డాడు.  
కొంచెముసేపు తిండి పెట్టబోయినాడు.]

#### రంగము 4

నొప్పురముమీద

[సుశీల చిన్నపిల్లల ఇద్దరి ప్రవేశము]

సుశీల:—చిన్నపిల్ల, ఏమిటివచ్చాము? ఇక్క  
డకివచ్చితిమి, ఇకచేయాలి... మేము  
...చూసేవా, ఎక్కడచూచినా ఎంత  
కాంతిగా అన్ని వస్తువులూఉన్నవో! భూమి  
ఆకాశము సముద్రము అంతటా ఒకవిధ  
మైన తేజస్సు విస్తరించి ఉన్నది. అన్ని  
రొజులకంటె ఎక్కువ అప్లందకరముగా  
ఉండడానికి ఏమిటో ఈరోజు విశేషము?

చిన్నపిల్ల:—నీది, అక్కచూడు, అచ్చవి  
పిట్ట?

సుశీల:—అవును, అక్కచూడు. మనకిఇంకా  
అగుపడదు. కొంచెముసేపుపోయినతరు  
వాత అగోడమీదనుంచి వంగివంగిచూ  
దాము. చూడు చుట్టూ ఏలాగుఉండో.  
మనమేడ, చుట్టూ అవరణము, తోటలు,  
అగివిలు తాచూడు, కనబడకపోయి. గట్ల  
మీదఉన్న పూలమొక్కలన్నీ ఏలాగు  
పువ్వుతో విరిచిఉన్నవో చూడు. భూమి  
ఎంత పచ్చగాఉంది ఇవ్వాలి!... రూపసి  
నాకు అగుపడలేదే... అదిగో మదనుడు,  
చూడు రూపసికోసము కాచిఉన్నాడు.  
వంగిపో, మనము దాగుందాము; ఇక్కడ  
ఉన్నామని నానిక తెలియకూడదు. చూడు



వచ్చి నీ చూడండి. అక్కడే నేను కూర్చుని  
లేచేను....

చిన్నపిల్ల:—చిన్నక్కయ్యా చూడే. తోట  
కాపువాడు మొక్కలు ఉడుస్తున్నాడు  
చూడే.

సుకీల:—ఈ మొక్కలు పెరిగిపోయాయి, పువ్వులు  
పూయడము, అంతా నీవు చూస్తావు,  
చిన్నపిల్లా కాకోనము నీవు పువ్వులు  
కోడుగాని... అబ్బా, మరిభరించలేను...  
ఉ. చూడు, ఈ వైపునంచి చూడు.  
ఇటువైపు నమ్మకములేవు నీ నీతిలేదు  
[కోపురిము కలహాస్త్రపు వెల్తురు]. నమ్మ  
ద్రము ఎంతలాగా ఉంది? ఎక్కడా ఏ  
మూలూ నమ్మము కానరాదు. పచ్చగాను  
గంభీరముగాను, చక్కగాను, ఆనము  
క్రము ఉంటూఉంటే, మరేదైర్ఘ్యము ఉం  
డదు. చిన్నపిల్లా, ఏదీ ఎలాగైనా నమ్మ  
క్రము అది మాత్రము అలాగే రాత్రి  
అయేదాకా చల్లగా నవ్వుపూనే ఉంటుంది.  
చూడు అచిన్నచిన్నదేరగాలు... అబ్బా,  
నాచేతకాకనుమా అబ్బా... పువ్వులు,  
నమ్మక్రము ఒక్కసారిగా చిన్నవి. ఈ పిల్ల  
పిల్లు అది చెయడానికి ధైర్యము చూ  
కుండా ఉంది.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఇవిగో కానులు  
ఇవిగో ఈలాగుచున్నాయి. ఎన్నిఉన్నాయి;  
యి; ఎన్నో; ఒకవెయ్యిఉంటాయా!

సుకీల:—నమ్మక్రములేవని నీవుచూడే ఎగిరి  
వచ్చేయి. మనకోసానికి వార్తలు వెల్తు

న్నట్లు ఎగిరిఎగిరి వస్తున్నట్లు ఉన్నవి  
చూడు.

చిన్నపిల్ల:—వాస్తవికానన. చిన్నచిన్న వేల  
లు అవి... గోడనందులలోనుండి కాకి  
పిల్లులు పిల్లులకోసము కాకా అని అగిస్తు  
న్నవి. చూడేవా అక్కడక్కడాకాక, ఎంతచేసే  
ఉండో చాని ముక్కులో! నీకు కనబడ  
లేదు! అదిగో, చూడు అదిగో. అప్పుడే  
తెలిసేదేయి. పెద్దకానులు తెలిసేను, తన  
కేమీ ఉంచుకొందికాదు చూడే అక్క  
య్యా, అది తల్లా.

సుకీల:—తాతమ్మయ్యా, ఏమిటి చెప్పేను?

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, చూడకు నీవు  
న్నావే?

సుకీల:—ఏదవలేడే. అలాగేచున్నాను, వచ్చి  
నేనేమున్నా తాతమ్మయ్యా ముద్దానేనా  
లేదా?

చిన్నపిల్ల:—ముద్దాడేవు.

సుకీల:—ఎన్నిమాల్లో!

చిన్నపిల్ల:—ఒక్కమారే; మనకు వేళ  
చాలాక.....

సుకీల:—నుకుమారముగా ముద్దాజీ ఉండ  
లేదు కాబోలు

చిన్నపిల్ల:—తొందరతోనందగా వచ్చి నేనే  
మీ, అక్కయ్యా.

సుకీల:—ఉ. ఉ. బాగాలేదు. కూడదు...  
తాతమ్మ ఒక్కరే ఉంటుంది; ఈసంగతి  
ఎప్పుడో గామనమ్మలో ఉండిపోతుంది.

మామూలుకంటె ఎక్కువ కోమలముగా ఉండును. దానిని వాటి వాటి పై క్రమ లేకవాడములేదనే వాటిచేయించి వాటి అనుకొంటారు. వారు ఆలాగు తలచకూడదు; క్రమలేని వాటి కన్నాగ్రహణకు కూడదు. క్రమమే ఎక్కువైతే, కోమలముగా ఉండువానికి ఎక్కువగా తాగుతాము. ఇంతకూ, తప్పేమో. వాళ్లు ఏమి చేసినా, వాళ్లు ఉన్నన్నాళ్లు మనము ఆ ఖనిన చిన్నమాత్రా క్షణముపై పట్టారు. మాతమ్యపోయేముందర నాకు ఆలాగే అయింది, చిట్టచివరకు ఒకచిన్న నవ్వువ్యవహారమేయింది; నాకున్నా ఆ చిట్టాకము ఉండిపోయింది; మాతమ్య నవ్వలేదుకదా అని నాకించ. అంతకు పూర్వము చేసినంతో మది లెక్కలేదు... అంతేకాకుండా రూపసినిగురించి ఏమి చెప్పినో? నాకు క్షణములేదు. మళ్లీ తాతమ్మను చూడాలి... ఉన్నవాడే, వారినిగతివారిదే. వారికి నమోగతేయో తెలియకూడదు... కాని అమె ఒక్కస్తే ఉన్నది; అమెకొరకు కాదుగదా నేను ఈ గోపురమమీదికి రావడము కిందికి వెళ్లి ఉండున్నా... నా నేనా, నా అన్యాయముగా ఉంది. నా, మనము వెళ్లి తాతమ్మను చూచి, కోమలముగా ముద్దాడుతాము, రా. [నిష్క్రమించును.]

రంగము 5.

లోడ్జ్ ఒకరి

తాతమ్మ నిద్రలోఉంది. సుశీల, చిన్నట్ల ప్రవేశింతురు

సుశీల:—[తాతమ్మను లేచి] తాతమ్మా!

తాతమ్మ:—సుశీల, చిన్నోనా, ఏమోకేటి మామిడికోము పోగుతున్నావేన్నాను.

సుశీల:—తాతమ్మా, వెళ్తానని చెప్పినప్పుడు కోమలముగా క్రమమిచ్చి వెళ్తానని నేను కించపడుతున్నాను, నన్ను తీయించుము.

తాతమ్మ:—ఏమి, సుశీల, కోమలముగానే వెళ్తా! నీవెవ్వరికో ఏదో ఒక్క బాధిస్తున్నదిగాని...

సుశీల:—నామనస్సులో ఏమోలేదు. తాతమ్మా, నీవంటే నాకెట్టిప్రేమ ఉండో నీకు తెలియకేగూని తప్ప మరేమీలేదు.

తాతమ్మ:—నాకు తెలుసునుగా నీ వెన్నో మార్పులే ప్రేమ వ్యక్తపరిచినావు; నాకెన్నడూ సందేహములేదే.

సుశీల:—నిజమేకాని ఇప్పుడిది నామత్తకు నాకే తెలియలేదు.

తాతమ్మ:—అవును; ఏదీ దగ్గరగా రాలిమ్మా. ఈవాడు చేతులు పెడిపోయిన దగ్గరనుంచి, నాకు ఇట్టమీదవారిని కొగలించుకో లేకున్నానని నీకు తెలుసునుగదా, పోనీ, నీవే కొగలించుకో, సుశీలా; నీవేదో వింతగా ఉన్నావు ఇవ్వాలి; అందుచేత నాపై నీకు గలప్రేమ నీకు తెలిసింది అంటావు?

సుశీల:—అహ అది కాదు. నాకు ఇంతకు పూర్వమే తెలుసును కాని సాధారణముగా ఒకనంగతి తెలిసియున్నా స్వప్నముగావ్యక్తిముకాకుండా ఉంటుందనిగాదు. అది అందుచేతనే అక్కన్నామ్మగా ఒకవాడు వ్యక్తమై ఉండవలసివలెదయగా ఉండ



లేదనిన్నీ చేయమనినంత చేయలేదనిన్నీ, చూచుమనినంత చూచలేదనిన్నీ, ఇవన్నీ ఒక్కమారు స్పష్టముగా తెలుస్తవి. అప్పుడు అంతా మించిపోకుండా ఉన్నప్పుడే తిరిగి ప్రారంభించాలని తోస్తుంది. నాకు తల్లి తండ్రి ఎవరూ లేకుండా తాతమ్మా, నీవుకూడా లేకపోయిఉంటే తల్లి అంటే నీమిత్రో నాకు తెలిసే ఉండకపోయిఉండును. సుఖీలను ఒక్కమౌనా విడిచిపెట్టకుండా పెంచి పెద్దచేసేవు. నీవు ఉండబట్టే దుఃఖముగా ఉన్నప్పుడు ఎవరివద్దకు వెళ్లేదో సుఖము కలుగుతుందో తెలుస్తూఉండేది.

తాతమ్మ:—అమ్మా ఆలాగుకాదు. నన్ను విడిచిపెట్టిపోకుండా ఉన్నదానవు నీవే.

సుఖీల:—ఎందుకు ఆలాగుచెప్తావు. నాకో నము అంటిపెట్టుకొని ఉన్నదానవు నీవే అని నేనుబాగా ఎరుగుదును.

తాతమ్మ:—నీవు ఈమధ్యాహ్నము ఎందు చేతనోకాని విరగగాను, చాలా నిండుగాను ఉన్నావు; అయినా విచారిస్తున్నట్లు కనబడలేదు.

సుఖీల:—నేను ఎప్పుడూ కూడా సుఖముగానే ఉన్నాను; సుఖముంటే ఏమిటో నాకిప్పుడు తెలిసింది.

తాతమ్మ:—సుఖము నీకు దూరమైనదని కాదుగదా నీ అభిప్రాయము?

సుఖీల:—ఛా, ఎంతమాత్రమూకాదు. నేను ఇప్పుడు కనుక్కోగలిగేను, తాతమ్మా... పోనీకాని నీకు సుఖమేనా చెప్పుమీ.

తాతమ్మ:—ఎప్పుడంటావు?

సుఖీల:—ఇన్నాళ్లూ, తాతమ్మా.

తాతమ్మ:—ఎప్పుడోమాటలుంటున్నావు?

సుఖీల:—ప్రతిము ఉన్నప్పుడు.

తాతమ్మ:—అంతరికీ సంభవించేవిధానాకు కూడా దుఃఖముకలిగినదినాలు ఉండెను, కాని నీవు నన్ను విడిచిపెట్టకుండా ఉండడముచేత నాకు ఎప్పుడూ సుఖముగానే ఉండెనని నేను చెప్పగలను.

సుఖీల:—నీసౌఖ్యానికి నేనంతకాంతురాలనని నీవు తలస్తూఉండకూడదు; ఎందుచేతనంటే నేను ఒకవేళలేకున్నా, రూపసి ఉంటుందిగదా.

తాతమ్మ:—సుఖీలా, ఆమెనెప్పుడూ నాకాళ్ల మీదనేసుకొని జోలొట్టలేదే.

సుఖీల:—అయినా, నీవామెను ప్రేమించాలి.

తాతమ్మ:—నీకు ఆమెపై ప్రేమ ఉందికాబట్టి నాకూ ప్రేమఉన్నది ఆమెపై.

సుఖీల:—అన్నిటికంటే ఎక్కువగా ఆమె యెడల నీకు ప్రేమఉండాలి, ఎందుచేతనంటే ఆమెవల్లనే సౌఖ్యముంటే ఏమిటో నాకు బాగా తెలిసింది...ఆమె ఎంతో చక్కనిది. అంతచక్కనిదికాబట్టి ఆమెను నేను ఎరిగిననాటినుండి, కన్నీరుతోనిండిన నేత్రములతో ఆమెప్రక్కను నివసిస్తున్నాను.

తాతమ్మ:—సుఖీలా, నీచేతులు ఎందుకే ఇంత వేడిగా ఉన్నవి?

సుఖీల:—నాకెంతో సుఖముగాఉంది కాబట్టి.

తాతమ్మ:—నాచిన్నబిల్లా, ఏమంటావు నర్వ  
మూగదా అమ్మా.

సుశీల:—తాతమ్మ, నావల్లెకు ఎక్కడైనా  
దుఃఖముకలిగిందా?

తాతమ్మ:—నాకేమీ జ్ఞాపకములేదమ్మ.

సుశీల:—అవును. నీవు జ్ఞాపకములేదమ్మకో.  
ఎందుకంటే, మనము ఎవరిని ఎక్కువగా  
క్రమిస్తామో వారికే ఎక్కువగా మనము  
దుఃఖము కలుగజేస్తాముకూడా; తాత  
మ్మ, నీకు ఎక్కువఎక్కువగా నొప్పికలుగ  
జేసేనో, చెప్పమీ.

తాతమ్మ:—నాకు దుఃఖముకలుగజేసేది  
అంటూ నీవు ఏదీచెప్పలేదు నాకు ఎక్కువ  
నొప్పికలుగజేసేవు. కాని నీవుకాదే  
అప్పుడు... మరేమీ జ్ఞాపకములేదు.

సుశీల:—మరెప్పుడూ ఏదీదను.

తాతమ్మ:—గిడిచూడములోని చిమ్మచిమ్మ  
టెల్లు సుఖముకూడా ఇటూఅటూ అడుతూ  
ఉంటుంది. అందుచేత సాధ్యమైనంతవరకు  
కూ కన్నీరురానియ్యకుండా మనము ప్రయత్నము  
చేయాలి.

సుశీల:—ఏవన్నమాటనిజమే. శాఖిము తిరిగి  
నీకూనాటికీకూడా నమకూచిన తరువాత,  
వల్లెని ఒకనాడు నీవక్కాకూర్చుండబెట్టి  
కొని, వారికి ఒక అనాథబాలికకథ  
చెప్ప...

తాతమ్మ:—ఏమిటి అంటున్నావు, సుశీలా?

సుశీల:—ఏమీలేదు, నాచిన్నతనము రోజుల  
గురించి ఆలోచిస్తున్నాను.

తాతమ్మ:—అవును సుశీల, నేనుకూడా చాలా  
లామాళ్లు ఉన్ననాటి రోజులుగురించి  
ఆలోచిస్తూఉంటాను. అప్పటికి ఇంకా  
నాకీరోగము రాలేదు. నిన్ను ఎత్తెగోగలిసే  
దానను; ఏమెటూ పుకార్లుగలిగదానను.  
నీవు ఉండవట్టి నుట్ట తల్లివలె ప్రవర్తించ  
గలిగేను. నీకూ ఒకనాడు ఎన్నడో న్యక్తి  
మవుతుంది తల్లిగా ఉండవలసిందిమిటో;  
అప్పుడు విసుగుఅన్నమాట ఉండదు.  
ఇంతవరకు చాలావచ్చినాకీ బిడ్డను  
లాల్చించేట్లు లాల్చిస్తాను... అంతా మల్లు  
మల్లుగా కొంచెము కొంచెము పోతుంది.

సుశీల:—అవును, తాతమ్మ, దుఃఖము  
కూడా క్రమంగా పోయిపోయి, తుదకు  
మరి ఉండదు. కాని మంచి సూత్రము నీలిచి  
ఉంటుంది, ఉన్న వాళ్లందరూ సుఖముగా  
ఉంటారు.

తాతమ్మ:—ఎవరన్నారు ఆలాగు?

సుశీల:—రూపి చెప్పింది, నేను వేళ్ళకు  
న్నాను.

తాతమ్మ:—నీ కేత్రములు ఏమి ప్రకాశి  
స్తున్నవి?

సుశీల:—[వైకుంఠాడన్న రోగవ్యధినిలాగాని  
నేనే] ప్రపంచముతా నేను ఒక్కటానే,  
క్రమిస్తున్నాను కాబట్టి నానేత్రములు ఆ  
లాగుఉన్నవి.

తాతమ్మ:—నీవు ఏమిస్తున్నట్లు ఉంది, సుశీలా?

సుశీల:—లేదే తాతమ్మ; నీవో రెండుచుక్క  
లుకన్నీరుబారితే, అవి అడుగుబాటయ్యవులే.



తాతమ్మ:—ఏదీ కాగలెందుకో...అ, మరింత  
గాఢముగా, మరింత...నావద్ద ఉండిపో.

చిన్నప్పిల్ల:—నాకో ముద్దు.

నూనె:—[చిన్నప్పిల్లను ముద్దుగా పెట్టుకుని]  
అయ్యో, తాతమ్మ కన్నీళ్లు కురిపిస్తోంది ఇ  
వ్వాళ్ళ. ముద్దులన్నీ నీవే అయ్యేలోక  
వచ్చింది నీమీ...తాతమ్మ, ఇకవెళ్తాను.

తాతమ్మ:—సుశీలా! ఏమిటి! ఎక్కడికి  
వెళ్తావు?

సుశీల:—వెళ్తాను.

తాతమ్మ:—నీకో, ఉడు. అబ్బో, వెళ్లి  
వద్దు. నాకిష్టములేదు. నీవు వెళ్ల వాటము  
కాదు.[లేచి చేతులు చాచాలని ప్రయ  
త్నముచేస్తుంది కాని చాచలేదు.]అబ్బో,  
చాచలేను. చూచేవా సుశీలా, నాకు ఇ  
ష్టములేదు. వద్దు.

నూనె:—తాతమ్మా, నాకున్నా, ఇష్టము  
లేదు... వెళ్తా... రాత్రికులాసాగా నిద్ర  
పో... కలలేమీ కనవద్దు... వెళ్తా వెళ్తా.  
[చిన్నప్పిల్ల, చిన్నప్పిల్ల చేయిపట్టుకుని, పైకి  
వెళ్లిపోతుంది.]

తాతమ్మ:—సుశీలా...సుశీలా...

[మెల్లిగా తనలో తాను ఏడుస్తూ  
ఉంటుంది. తానును క్రమముగా తగ్గిపోతూ  
ఉంటుంది]

రంగము 6

లోగిట్టో ఒక పెసారా.

[చిన్నప్పిల్లచేయిపట్టుకొని సుశీలప్రవేశి  
స్తుంది...సుశీలాచావత్తున్నప్పుడు సుశీలాచి  
చిన్నప్పిల్లతోపాటా చిన్నప్పిల్లను ముద్దుగా  
దాగుంటుంది.]

నూనె:—[చిన్నప్పిల్లను ముద్దుగా పెట్టుకుని] ఏమిటి, ఎ  
దుకుదాగున్నావు?

సుశీల:—నూనె, ఎదుకో నాతో...అయ్యో  
...నీవు ఒక్కరైతే ఉండాలని నీకు ఉన్నా  
దని అనుకున్నాను.

నూనె:—ఎక్కడికి వెళ్తావు? చిన్నప్పిల్ల  
క్రొవ్వించి పోతున్నది. ఏమి, పూర్తిగా  
కలిసి ఏదైనా కుట్రపన్నేరా ఏమిటి?

సుశీల:—ఏమిటి? నువ్వూ ఇలాగే చేసేను.

నూనె:—చిన్నప్పిల్ల, ఎక్కడికితీసి పోవద్దు  
న్నావు సుశీలను? [చిన్నప్పిల్లను ముద్దుగా పెట్టుకుని]  
ఏమి, నీరూచెప్పరా?

సుశీల:—వెద్దవాడైతే వివాహముదాచక  
ము ఏలాగో చిన్నప్పిల్లకుకూడా తెలుసును.

నూనె:—నామీదకాలము కాబట్టినా, నీవు  
చిన్నప్పిల్లను కుట్రపన్నావు, సుశీల.

సుశీల:—నున్న ముద్దుపెట్టుకోవాలని ఉంది,  
నూనె.

[చాలాసేపు ఒకరినొకరు ముద్దుపెట్టుకొంటారు]

నూనె:—సుశీలా, నీమోచి ఎంత కోమలం  
గాను, ఎంతమనోహరముగాను ఉందో.

సుశీల:—నీదిన్నీ రూపనీ,... నాకు చాలా కులాసాగా ఉన్నది.

రూపన:—ఒక తేజస్విని పై ఆట రించినట్లున్నది.

సుశీల:—తానిచ్చాను చూచేవా?

రూపన:—లేదు. ఇప్పుడు వెళ్లేదా?

సుశీల:—ఎదుకూ, వచ్చు. అచనరిము నీవు నిర్దోషమున్నది... మనసునికొరకు చూస్తున్నావా?

రూపన:—నీవో సుశీలా?

సుశీల:—అతనిని కలిసివచ్చి నాతరిపున నీవు అతనిని ముద్దాడుము... నీను లేనప్పుడు అతనిని ముద్దాడేదానవు నీవుగదా అని నాకు చాలా సంతోషముగా ఉన్నది... నీవుఅంటే నాకు చాలా అనురాగము సుమా! చూచేవా చిన్నపిల్లకు చాలా తొందరగాఉంది; చూడు నాచెయ్యి కట్టుకొని లాగుతున్నది. రూపనీ, వెళ్తును. మళ్లీ ఇప్పుడే కలుసుకొంటాను.

[చిన్నపిల్ల చెయ్యి కట్టుకొని, పాటపాడు కొంటూ సుశీల వెళ్లిపోయింది. పాట వినినవక పోగానే రూపనకూడా వెళ్లిపోతుంది.]

రంగము-7

గోపురమునుండి

[సుశీల చిన్నపిల్ల ప్రవేశింతురు.]

సుశీల:—చిన్నపిల్ల, కామము నమింపించింది. మళ్లీ వాళ్ల దగ్గరికి ఇక వెళ్తును, వాళ్లను చూచి నవ్వుట మరికింపదు ... ఎంతచలిగా ఉంది. ఇక్కడ దక్షిణగాలి వేస్తున్నది

ఆ కెరటాలమీద వెలుతురు ఏలాగు కడుతున్నదో చూచేవా! పువ్వులు కనబడవు. మనుష్యుల మంటలు విసిరివేస్తారు. ఎక్కడచూచినా నిశ్శబ్దము, విచారము నిండిపోయింది... అప్పుడే, ఇప్పుడే నీవు భేదము!

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఆపివది?

సుశీల:—బాగా వీకరించుదాకా ఉంచాలి.

సూర్యుడు బాగా సముద్రము అడుగుకి చేరాలి. వెలుతురు పూర్తిగా పోవాలి. అప్పుడు నీ పైకివస్తుంది. ఆపివది వెలుతురంటే భయము; ఎన్నడూ సూర్య కాంతి తగిలి ఎరగదు.

చిన్నపిల్ల:—అయితే అక్కయ్యా, నక్షత్రాలు ఉంటేనో?

సుశీల:—నక్షత్రాలు ఉన్నాననే (ఆకాశము పైపునూచి) నక్షత్రాలు లేవే; ఆకాశము లోనుంచి పొడుచుకొనిరావాలనికాచి కనిపెట్టుకొని ఉన్నవిగదా. అవును మనము తొందరపడాలి; అవి వచ్చిపేర్చి మరి కష్టమవుతుంది.

చిన్నపిల్ల:—అబ్బా, చాలా చలిగాఉంది.

సుశీల:—ఇక్కడ కూర్చుందాము! ఈగోడ చాటున గాలి తగలదు. ఆకాశముమీద ఎరుపు రేఖ పోయినదాకా కాచిఉందాము. చూచే సూర్యుడు ఎంతమెల్లిగా అస్తమిస్తున్నాడో! కనబడకుండా సూర్యుడు పోయినతరువాత, పక్షిగొరకు నేను వెతు



కుతాను. నామాలున నీకున్న తాను, దా;  
నాకు మరి అక్కరలేదు.

చిన్నపిల్ల:— అంత గట్టిగా వచ్చగా ఎందుకు  
పట్టుకొన్నావు అక్కయ్యా?

సుశీల:— ఏమీలేదు! నా నాభ్యుము నాకు  
ఎక్కువైంది. ఈరోజు ఉన్నానీ నుకు  
ముగా ఎప్పుడూ నేను ఉండలేదు. నుడు,  
నావైపు చక్కగాచూడు. నేను నవ్వు  
తున్నానుకాను? తప్పకుండా న న్నను  
న్నాను. ఏమైతూడా ఎందుకు నవ్వు?

చిన్నపిల్ల:— ఏమిటి అంత గట్టిగా ముట్టుకు  
తున్నావు?

సుశీల:— అంత ఉండరిగా ముట్టుకు ను  
న్నానా...మరి వేళలేదు రాపీగా మా  
ట్టడ దానికి.

చిన్నపిల్ల:— నా నవ్వున్న ఎందుకు నేను  
జేస్తున్నావు?

సుశీల:— ఏమి పుస్తాలు? ఇవా! ఏమి అన్న  
మాట మరిచిపోయినాను.

చిన్నపిల్ల:— ఏవేవనడ్రో, అక్కయ్యా, ఎందుకే.

సుశీల:— ఏవేవలేదే. ఏడుస్తున్నానని ఎప్పుడూ  
నమ్మకు. నీకు విశేషముగా నవ్వుతూ ఉండ  
టాటి ఏడుస్తున్నట్లు నీకు కనుపిస్తున్నది  
కాబోలు.

చిన్నపిల్ల:— నీకట్టి ఏడుస్తున్నట్లు ఎందుకు  
ఉన్నవి?

సుశీల:— నాకమ్మ చెప్పినది వేనట్లుగానీ?...  
ఒక్కటి భావకముచెప్పికో. నేను దూకు

మనగా ఉంటానని ఎవరికో నై నాచెప్పినావు  
అంటే నీకు చాలా చాలారోజులవరకు  
చెబ్బులవుతవి. శిశురప్పదు.

చిన్నపిల్ల:— ఏమి?

సుశీల:— నీకు తరువాత తెలుస్తుంది. అట్టే  
మొక్కిళ్లు అడుగు. నీవు ఇంకా చిన్న  
దావవి; అంతటికి తెలిసినన్ని సంగతులు  
నీకు తెలియవు. నీకును నేను ఉన్నప్పుడు  
నాకూ తెలియలేదు. నేను ఏమిచెప్తానో  
అదికాదు నీకు కావలసివది...చూడు, ఎవ  
రికి చెప్పకుండా ఉండడము చాలా దూకు  
ముగా ఉంటుంది కాబట్టి, ఎవరికైనా  
చెప్పాలనికన్నా, నీతో చెప్పకూడదు.

చిన్నపిల్ల:— అక్కయ్యా, నాన్నకు మరి  
అనువడదే.

సుశీల:— ఉండు. కొంచెము నేవు ఉండు.  
నాన్నకు బాతూడుంటే, మరొకటి ఏమీ  
ముగా నమ్మించునది. అది బాగా దగ్గరగా  
వస్తే నాకు బాగా కనుపిస్తుంది ... నిన్ను  
ఇక్కడికి తీసుకోరావడము మంచినికాదు  
కాబోలు. ఎవరైనా ఒకరు రావడము  
మంచిది; ఎందుకంటే ఇక్కడ ఏమి జరి  
గినో నాట్లు తెలుసుకోవాలని తంటాలు  
వడతారు. కాని వారికి ఏమీ తెలియ  
కూడదు...చెల్లమ్మా, నేను ఏమిటి అంటు  
న్నానో నీకు ఏమీ తెలియదుగదా...కానీ  
మునుమును ఒకనాడు ఇదంతా భావక  
ముచెప్పి నీకు తెలుస్తుంది; ఇప్పుడు నీకు  
అనువడ అమ్ముకానిది అంతా అన్నకు

తెలుస్తుంది. అప్పుడు నీకు దూకుముకలుగు  
తుంది. నీవు మానవోనేటి ఎప్పుడోకీ మరి  
చిపోలేవు. నీవు పెద్దదాడవు అనువతకు  
వారి ఇందుకుని ఎన్ని కన్నీళ్లు పెట్టకొం  
టావో! నిన్ను ఇది ఎంత దూకుపెట్టుతుం  
దోగదా! అందుచేత నన్ను క్షమించమని  
నిన్ను అడుగుతున్నాను. నీనిరంగితి ముం  
దు తెలిసినప్పుడు నీవు వడదూకుబాధకు  
నన్ను క్షమించము.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, మళ్లీ కాకులు  
గుంపులుగుంపులు వస్తున్నాయే.

సుశీల:—రేపుకూడా వస్తవి.

చిన్నపిల్ల:—ఉ.

సుశీల:—రేపుకూడా పాడతాయి.

చిన్నపిల్ల:—ఉ.

సుశీల:—పువ్వులు రేపుకూడా విడతాయి.

చిన్నపిల్ల:—అవునే, అక్కయ్యా.

సుశీల:—అయితే ఒకటి అందులో చిన్నది  
ఎందుకు కావాలి?

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఒక్కనన్నది రేపే  
ఉంది.

సుశీల:—అవును. వేళియింది...నీవే తోడు  
పెట్టుతున్నావు; అనక్షిప్తములకు కూడా  
ఒర్ని ఉన్నట్లు లేను. చిన్నపిల్లా, వాకు  
చాలాచాలా కులాసాగా ఉంది. వెళ్తాను.

చిన్నపిల్ల:—నాకూ అలాగేఉంది. వేగిర  
ముగా, మళ్లీ నక్షిత్రాలు వచ్చిస్తేవవి.

సుశీల:—ఇంతవరకు చిన్నపిల్ల; వాటికంట  
వరివేను ఉడను...దా, ఈమూల కుక్కో,  
చలిగాఉంది, నాపాలువ కప్పతాను ...  
నావైతకు నిజముగా ప్రేమకుదా? వశే  
నుకీ, బడెలు అక్కరలేను. నద్దు నీవు  
చెప్పవద్దు...ఇదెగో ఈవెద్దరాయి ఇక్కడ  
పెడతాను. ఇది దాటిరాకు. ఆ నందున్న  
చోట నేను వంగుతాను...నేను మరి కన  
పడకవాతే భయపడకు. మరేమీలేను.

నేను అవతలి కక్కకువెళ్తున్నా అన్నమాట.  
...నాకోసము కనిపెట్టుకొని కూర్చోకు.  
చుట్టూరావమంటే నీవు ఒక్కరైతే చిగి  
వెళ్లు...నేను ఏమి చేసేనో అని నీవు  
తొంగిచూడకు. గోడదగ్గరారాకు...వస్తే  
ఏకేమీ కనబడదు సరేకదా, నీకు ఇత  
కూడా అవుతుంది ... నీకోసము క్రింద  
ఉంటాను. చిన్నపిల్లా, ముద్దుపెట్టకో.  
తాతమ్మతో చెప్తా...

చిన్నపిల్ల:—ఏమిటి చెప్పమన్నావు, అక్క  
య్యా?

సుశీల:—ఏమోలేదు...ఏదో మరిచిపోయేను  
అనుకొన్నాను. [నముక్తమువైపు ఉన్న  
దగ్గిరావెల్లి, వంగినది.] అబ్బా, ఎంత  
లోతుగా ఉంది, ఎంతచలిగాఉంది!

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా!

సుశీల:—అదిగో, వాకు కనబడినది ... కదల  
కుమీ.



చిన్నపిల్ల:—నీమిటి?

సుకీల:—ఉండు...ఇంకా బాగా పంగాలి...

చిన్నపిల్ల! చిన్నపిల్ల! రాళ్లు కదిలి పోయినాయి! పడిపోతున్నాను! ఆ!

[గోడపక్క జారిపోయినది. పడిపోయిన గడ్డిని విసబడినది. బాధ తెలియ

జీవన్మయ బకటి భోతునుండి విసబడినది.

ఇక నిశ్చబ్దము.]

చిన్నపిల్ల:—[లేచి, ఏడుస్తూ.] "క్కయ్యా! చిన్నక్కయ్యా! ... ఎక్కడ ఉన్నావు? రాకు భయము కలుగజేసింది! కక్కయ్యా! ...[గోపురమునుండి బక్కరై వీడుస్తూ ఉన్నది.]



## ఋతు సౌభాగ్యము

పేట బాపయ్య గారు

శ్లోకం

మంజులంబుల బనన్ని మాయమై పోను  
గంజంగోయిల రెల్ల గివ్వించి కూసె  
కారుణ్యబుల్బులతోడ గగనతలము  
కనులవండుగుళేయు గనువాడికెల్ల  
దమరశాన్వలములు భవశ్రీమై నిండి  
పగనుకామిల వికల్ప బయలు పెట్టెడును  
ప్రాణికోటులకెల్ల బర్హమైపోయె  
నెవట జూచిన నీర మెలమి గాన్పించు  
చెరువులు గుంటలు చెలువొప్పె నీట  
నిను దెంతసుముఖుడో యీరోజులందు  
"దున్నులు పనునన దున్నంగనలయ  
కాలాన పెదలన్ని కావిపవలయు  
లేనుగా! పన్నాలు గొప్పించి మమ్ము  
గగనంపు తల్లిరో కాపాడవమ్మ!"

యనుచు లోలోనై నానంద మెనగ  
భూదేవిమ్మ! పుణ్యసంతతులు  
నేర్పమి శ్మశ్రిక జీవించుసుగులు  
నాకుసంకరయంత స్వాతంత్ర్యముల్ నిండి  
మోముదమ్ములయందు మూర్తీభావిన  
కనుమల మెనలోని కర్మను చాల్చి  
కన్నబిడ్డలయట్లు గారాటముగను  
కనులలో ధరియించి కాపాడు కొనెడి  
పసుల జంటలపెంట బయన మైనారు  
ప్రకృతిరో! నీచిత్ర ఫరివర్తనమున  
నకల సౌఖ్యములు పమకూర్చు నటము  
చల్లని యీఋతుసౌభాగ్యమొకట  
అఖిలమానవకోటి కాధార మగుచు  
అఖిల స్రవణంబుల నెలరించజేయు



జయలక్ష్మి కేసరి సముద్రమున మహాత్మ్యం మహాత్మ్యము

అభ్యుదయ శ్రీ చక్రాలానా యాకూబ్ హుస్సేనుగారి ప్రాచీనాభ్యుదయము

ప్రెస్ పబ్లికేషన్, బెన్గళూరు.





Dr. J. V. S. S. S.

మైలాపూరు 'అంబెడ్ బాగు'లో మహాస్మృతకు తోటమీద  
 న్యాయమూర్తి రామేశంతులుగారు మహాస్మృతకు కుడిచేత్తో నున్నాడు  
 ఏ. రత్న అంబులో, చెన్నై.

# కవిజినాశ్రయ విమర్శన ఖండనము

జయంతి రామయ్య గారు, ఓ. ఏ. బి. యల్.

7-వ సంవత్సరమునం దాంగ్రహాహిత్యపరి

శేషులవాడ ఫిరంగి కృతిమిది ప్రచురించును

శాస్త్రయవను ఛందోగ్రంథమును ప్రకటించిరి. నే

గ్రంథమునకు "సంపాదకత్వము" వహించి మూల

శేషుల గ్రంథమునకు కాక కవిక వాదానికి

హాని కల్పింపాడను. నేను నేను గ్రంథపరిష్కార

చేయును, వచ్చించిన కవికయందును గోషములున్నవనియు

గాని "విమర్శన కృత్యమును సూక్ష్మముగ వివరించి యుం

డెను" గనున యాపని నాపేర్కొనఁబడినది

కేదని తెలుచి చిలువారి వారాయనరావుగారి

వ్యాఖ్యమును రచించి రక్షాశీలమునకు పంపింపఁ

టావలెనుగ్రంథమును ప్రకటించివారు. నే వానివ్యాఖ్య

లయందు దేనిన వెంటనే మూలము తిరిగించితిని. విమర్శ

నము చేయి వాదనలన్నియు నిరాధారము, నిష్పాదముగ

నన్నును. దానికి కృతి మిట్టిదని లోకమునకు గొంతెము

తెలుపుట వచ్చినది. అందుచేత మూలమును మరల

ప్రకటింపఁబడుచున్నది.

వారాయనరావుగారు చేసిన మూలక్షేపములు(1)

పా. నిర్ణయమును గుఱించినది కొన్ని (2) కీర్తనా కాలం

చినది కొన్ని - యావ్రకాశము కేంద్రబిందువులుగా నున్న

వి - పుష్పకాశీక్షేపమున వ్యాపరించుచుండును నలభ

మగా గ్రహించుచు కలుపుచు నొలుకు నవికవా

శ్రయమునాని మూలభాగమును, కీర్తన దానిపై వారా

యనంపుగాని యాశేషమును, తనవారే దానినింప

మును జూపెదను.

వారాయనరావుగారి కేంద్రబిందువు యాశేషము

జాతానికిగాని మూలము పద్యమును కేంద్రించినది. ఆ

పద్యము

1. మూలము:—

శేషులవాడను కలసి

భీమేశ్వర కవి గొల్ల భీమసుకవికే

గోమటి శేషులవాడను

నీమహా గత్య తన్ను ఛంద మెలమి రచించున్.

అని యున్నది. ఈపద్యము క్రింది నీవిధముగా నుండుగా

"శేషుల వాడయిన మాతృక - శేషులవాడ, శేషులవాడ

యని వ్యాఖ్యానమున వాడుకలు - శ్రీగ్రామము నైదిది

తాను రాజ్యములో ..... నున్నది. అందు సుప్రసిద్ధ

మయిన భీమేశ్వరాలయము కలదు.", అని భీమేశ్వరము

గలదు.

ఆశ్చర్యము:—

"మాతృక శేషులవాడ: "పైతృక శేషులవాడ,

శేషులవాడ, శేషులవాడయిన వ్యాఖ్యానములు

అని అనుచు మూలము—గ్రామవాసులులోనుండి మాతృ

కలో మాతృకలకు కీర్తి స్వాతంత్ర్యము కేదో? శేషులవాడ

యను గ్రామవాసులమునకు కేంద్రమునందుగా? శేషుల

వాడభీమకవి శ్రీగ్రంథమును రచించి యుండునని కీర్తి

గట్టిపెట్టుక వచ్చుచున్నది. ఈ పద్యము జరిగినది" అని

ఖండనము:—

ఆవును. గ్రంథము భీమకవి కృత మనుచున్నందు

నాకుగలదు—వానివ్యాఖ్యపెట్టుచున్నది, అంతరికా పద్య

ముల యుద్దేశమునకుగాని కేదో కేంద్రబిందువులుగా భీమకవి

యాగ్రంథమును రచించినది కేంద్రబిందువు యావ్రకముల

ప్రయోజనము. భీమకవియింటి కేంద్ర శేషులవాడనాగనియు

వలెనుశేషులవాడ గ్రామవాసునియనియు నన్ని మతముల

వారి యభిప్రాయము. శేషులవాడ గోదావరీ నాంధ్రము

లోనిది కొందఱును, కీర్తిగ్రంథము నాంధ్రములోనిది

కొందఱును చెప్పుచున్నది; గాన, గ్రామవాసులుశేషు

లవాడయవలెను భీమేశ్వరభీమేశ్వర. శేషులవాడ

యను వాదమునకుగాని వచ్చుచేను. శేషులవాడు కేంద్ర

ను తెలుచుచేతములో నున్నది. భీమకవియొక కేంద్ర





ఎట్లు ప్రాసనాగో నోయిదు. దద్దిని పద్యములో మొదటికి రెండు పాదములలోను ప్రాసస్థానమందు "చ" కారమున్నది. మూడునాలుగు పాదములలో "ధ" కారమున్నది. ఇది "చ, ధ" లకు ప్రాసయ్యువదికాదా!

5. పూలము:—

7, 8 పాదములయందుగన నీటిపూ మున్నది—  
"ఈ 22 వ పద్యమునకు ముందు చ, జలలో నీ క్రింది పద్యములు రెండునుగలవు.

(1) చను మగగాము శ్రీనాథా  
యనిన ముకుందా యనంగ యగణము రగణం  
బునోన్మయ మౌ వాయునః  
జనునోహరదాయనంగ సగణం బగుమకా.

(2) తగణము శ్రీకృష్ణయనగ  
నకు యగ లంఘన మురారి యనగా ఒగళి  
భగణము శ్రీపతియనగా  
నగణంబు నృపారియనగ నలివరకాక్ష!

ఇందు మొదటిపద్యము అనంతుని భందమునందును గలదు. తై నుడను కవి విష్ణు ప్రతిపాదకములను పద్యముల గవించుట యసంభవము. కనుక యాపద్యములు ప్రక్షిప్తములని యూహింపదగును." అని

ఆక్షేపము:—

"ఇంతకును కవి శ్రీనాథా.....  
అనుపదములను ఆయా గణముల కుదాహరణములుగా చూపియున్నాడే కాని తన మతమును ప్రతిపాదించలేదే. పానీ; తాను తై నుడనను అభిమానము కవి కుం డెనే మో అనిన తివదివయమై "వాక్ష్మీ స్తుత్య..... అను(?) మొదలైన విశేషములను చెప్పుకొనియే ఉన్నాడు. కవి తై నుడనంటే మాత్రమున విష్ణువునేనుటచే తలంపఁగూడె సంభవమైతిల ఉండిక పోవచ్చును....." అని.

భండనము:—

పూర్వోదాహృతపద్యములు రెండును విష్ణు పరములని నారాయణాశ్రయ గొప్పకొన్నారు. కావున నావిషయము సర్వోపసక్తిక లేదు. ఆరెంటిలో మొదటి

పద్యము అనంతునిభందమునందున్నది. కవిజనాశ్రయకర్త ముందునారాధా, అనంతుడు ముందునారాధాయను వాచిము ప్రస్తుతియు విడిచిపెట్టి విచారింపఁగా కవిజనాశ్రయము నుండి యనంతుడైవను, అనంతుని భందోద్యోగము నుండి కవిజనాశ్రయకర్తయనునను అపర్యయము సంగ్రహించి యుంపెనలెను. కవిజనాశ్రయము నేయొకరికిఁ దెలియకుండ నింకొకరు గవించుట యసంభవము. అట్టికపు లాపర్యయవంటి పద్యమును తెప్పలేక యొకరినొకరి మిగిలించుపాతిగించి నుట యగిసాహసము. అపర్యయ భందోద్యోగమునందుముల మిక్కిలి యుచును. కవిజనాశ్రయ చాంగుండుట యుచునుగాదు. కాబట్టి యాపద్యము భందోద్యోగములోనినదియు, లేఖకు లేఖకో ప్రమాదమున కవిజనాశ్రయచాందుఁ గల్గినదియు నుచుండుక నిష్పన్నం. రెండవపద్యమునూచి విష్ణుభగవే కదా! అందు సంతోధనముపొడి విష్ణుభగవే కదా; కవిజనాశ్రయములోని సంతోధనములన్నియు లేచినకేగాని దేవరలకు లేవు. ఆ పద్యము కవిజనాశ్రయములోనిదిని చెప్పకెట్లు? తై నుడను దేవు లేవనకు కృష్ణులనుతెలుసు. దేవుము లేకపాద్యునగాని యవ్యతేమిపనముగాఁ బద్యములుచెప్పట యసంభవము.

6. ఆక్షేపము:—

"వాక్ష్మీపత్నీ కల్లభా, శ్రీసంసీధ్య మ్మి" ఇత్యాది సంతోధనలు గ్రంథమందు చిచ్చుటచ్చుట గలవు. అవి శేవతాప్రతిపాదకములు కావా? యని యింకొక యాక్షేపము.

భండనము:—

నారాయణాశ్రయగా రుదాహరించిన సంతోధన లాలో నికటికి కంటికిఁ దప్పఁదట్టి, ఏ వానికి నానువ్యుపకముగా పద్యము చెప్పవచ్చును. అట్లు చెప్పకే యుచుతిము. అట్లు చెప్పక "వాక్ష్మీసంకల్లభా" యనగా బ్రహ్మ యనియు, "శ్రీనివాసా" యనగా విష్ణునియు నగ్గము చెప్పినందుల కృతీపతి రెండుపద్యము బ్రహ్మయు నొక పద్యము విష్ణువును గావలసి చెప్పుచుగదా! అయినను, నేను కవిపెట్టిని గాక మతకొన్ని ప్రక్షిప్తములు గ్రంథమందుండవచ్చును.





"పుట ౩౬లో 'వలయగఁ (తెఱాకు) విలుగొని' అనుకొనవచ్చుపాదమునుజూడుము. మూలములో 'చిరు రాకు' విలు అని ఉన్నదట. అసాధపాటలు. ఎందుచే తపో? తెనుగు కవులు నన్నయగారి 'చిరురాకువిలుకాయు నిలుగువిలుకాయు. చిరుగు విలుగుడు,' అనిబట్టిందియే ఉన్నారే! 'చిరురాకు విలుకానిచేరి చక్రముగిరి' అని శివరాం విజయము రీతి అన్నాడును. ఇట్లే ఎన్నైన ఉదాహరణము దీయవచ్చును. పోనీ, నీరుచేసినవరక అయి నానానన్నరా? 'చేతు' అని వ్యవహారము, ప్రయోగములు. 'వలయగఁ తెఱాకువిలుగొని' అని సవరణ చేసిన ఒకరేగానా ఉండియుండును." అని

ఖండనము:—

చిరురాకుశబ్ద ము శబ్దమనియు— తెఱాకు శబ్దము నుశబ్దమనియు— పోరబడి నేను పాఠము వర్ణింపవలసివారా— యారావుగారి నిశ్చయము. వారా యారావుగారికి ఈ పద్యము రోమమున కుదాహరణము; రోమమున కుదాహరణముగా నుద్వహాప మేక దాయియ్యవలసివెన. అసంబద్ధమునది ఉన్న యుద్ధము. ఈరోమమునకే యనంతుడు ఉన్న సవ్యము మానుడు!

"క. పాలుపుగఁ బొగావడంపలు

లన ముడివిడన్ మకారలాంఛనుఁ డొందన్

జలమనఁ తెఱాకుజల్లన

నలదిగుడలఁ గావబొమ్మనంద్రు ముకుందా.

9. ఆక్షేపము:—

ఆ భిమకవి గోదావరీమండలము వాఁడా, లేక పైజాముదోమవాఁడా యనువిషయమునె థేలొని"భిమకవి పైజామురాష్ట్రమువానినని ప్రతీతి క్రిందివిషయములకులు గారాప్రాంతములలోగిరియొద్దనుండి ఉత్తరములను బయలుదేరజీవితమువారే చెప్పివదిగాని అంతభిన్నాగ్రము లేదు. ఇట్టి 'ఉత్తరములను' పుట్టిందియే పంతులుగారు ఓరుగల్లు వాడనులో కొంతవరకును గృత్యకర్మమైరి. వారి ఓరుగల్లువాడను సరియైనది కాని, కాదని కాని, యిచ్చట చెప్పట ము ఉద్దేశము కాదు. అవిషయమిట్లయితే పారి ముచ్చటించుము. పుచ్చకాలపు నిడదొసములను మానసిక వానిములో కవినిసంపగలవారి 'ఉత్తరములను' పుట్టింది

దుటమాశ్రయ సరికాదని మనవిచేయుచున్నాము." అని వారాయురారావుగారు వ్రాసిరి.

ఖండనము:—

ఈ యాక్షేపములో రెండవపాదములు గర్భితములయియున్నవి. ఈయు ఖామలలోని విషయము అసత్యమనియిన, నేనులవాడవామని కన్పించినదియు నొకటి, ఆ కల్పనకు నేను కారణమనినది యొకటి. ఈయు ఖామల ముచ్చితినిగూర్చి 10-వ పాదముననుసరిత నేనిట్లు వ్రాసినాను. "భిమకవి పరిగంటలప్రాంతమువాడై పట్టణ నుద్వహా ప్రమామలేమైన నున్నచేనా తోనీ కొలిరామలయనని పరిమర్చియున 1915 సం. మార్చి కలలో మాపాటి తిరువల వేంకటాచార్యులుగారిని బంధుగ వాయన వేములవాడ గ్రామనివాసులలో కొంతవే నొకవక్త్రము వ్రాయిచిలేచ్చెను. అప్రతిములోని భాగములే పైమవహరింపబడినవి." అని.

నలిగండు వేములవాడ ప్రాంతమందు భిమకవి మాదేశమువాడని ప్రతీతియున్నప్పుడు దాని కక్కడే వాని వ్రాసినయుని నమలేప్రమామకాకపోయిన నట్టిప్రతీతి యున్నది నేను చెప్పినవారు ప్రమామమను వా,వారాయం రామగారి! ఈయు ఖామల నెందుకు ప్రమామములుగా గ్రహించినవాడనో మామందం— "ఈయ వ్రాసినవంతుయు విశ్వాసపాత్రుని చెప్పుట కవికాలము లేదు గాని, భిమకవి మాప్రాంతము వాడనని ప్రతీతి యును నిష్కణ్ణి నున్నదనుట కిది ప్రబల ప్రమాదము కాకనాదు" అని వ్రాసినాను—దీనికి బండిటలేమందు రో యండులకును విచిత్రమే.

10. ఆక్షేపము:—

భిమకవి గోదావరీ మండలమువాఁడా, కరీం నగరము మండలమువాఁడా యనువిషయమున కొంతవిచ్చింది వారాయురారావుగారు చివరకట్లు లేర్పినారు:

"ఇప్పటికి లేసిన అంశమునది: గోదావరీకట్టలో వేములవాడ ఉన్నది. కరీం నగరము కట్టలో వేములవాడ ఉన్నది. ఇచ్చట వ్రాహ్మరామ మున్నది; అచ్చటను భాగ్యరామమను వారకు పురాణములలో నున్నది. ఇక్కడ భోగస్త్రీలున్నాడు; అచ్చటను ఉన్నాడు.



ఇచ్చుట జైనులుండే వారు; ఇచ్చుటను ఉండేవారేమో? ఇక్కడ అప్పలనాగున్నాడు. అక్కడ అప్పలనాగు న్నారు. ఇక్కడే ఫీచేర్వారలయమున్నది. అక్కడను ఫీచేర్వారలయ మున్నది. ఫీచుకది యిక్కడి వాడని యిక్కడి ప్రతీతి అనాది. అక్కడివాడని ప్రతీతి యిప్పుడైనా బయలుదేరిన. రాజరాజునీ నం దిక్కను నుండే వాడని చరిత్రాధారములేని యొకకథ అక్కడ మున్నది. సారంగధరకథ అక్కడిదే అని అక్కడి ప్రతీతి అని - ఇచ్చటదే అను ప్రతీతి ఎప్పటినుండి వచ్చుచున్న దో తెలియదు. ఈసారంగధరకథ ఏప్రాంతమున. కా ప్రాంతములోనే తిగువరుచున్నది. ఇక నేమిగతి? ఫీచు కది యొక్కడివాడు? " అని.

దీనిలో నవసిద్ధాంతములు ఎప్రమాణ వాక్యములు పెట్టుచున్నవో చూడుదురు: "ఇచ్చుట జైనులుండేవారు; వారు ఇచ్చుటను ఉండేవారేమో?" అని. ఈ వాక్యముందు ఇచ్చుటకు'అచ్చుట' యనియు, 'అచ్చుట'కు 'ఇచ్చుట' యనియు మార్పినచో గొంతించుకొన సర్వమునకు 'సరిపోవును. గోదావరీ మండలముందు జైనులుండే వారము కనుమానప్రమాణ ప్రమాణము, కరీంనగరము మంజులనుం ఇచ్చటకిది జైనకోమిట్ట గలది. ఈవిషయమును నారాయణరావుగారు తానుమాటుచేసినారు, ఆక్షేపము:—

ఫీచుకది యిక్కడివాడని యిక్కడి ప్రతీతి; అక్కడివాడని ప్రతీతి యిప్పుడైనా బయలుదేరిన, ఖండితము:—

అక్కడవాడను ప్రతీతి యిప్పుడు బయలుదేరిన ఇచ్చుట? ఇక్కడ అనగా గోదావరీ మంజులనందు. కరీంనగరము ప్రాంతమునందునానియే, ఏ దేశమునా దేశమునాడను ప్రతీతియనాదిగానీయున్నది.

ఆక్షేపము:— "రాజరాజునీ వాడక్కడనుండే వాడని చరిత్రాధారములేని యొకకథ అక్కడమన్నది.

ఖండితము:— చరిత్రాధారము నారాయణరావుగారికిఁ దెలియదుగాని లేకపోయెను. రాజరాజు వాడుబట్టిన కావనముల

ప్రతిబింబములు నారాయణునిన్నవి. కావనములో నారాయణరావుగారికిఁ జూపెదను. ఆరాజరాజుడే బ్రతిష్ఠింపబడినది ఈగ్రామమునది రాజరాజేశ్వరీ లింగము.

ఆక్షేపము:—

"సారంగధరకథ ఇచ్చటదే అనుప్రతీతి ఎప్పటి నుండి వచ్చుచున్నదో తెలియదు."

ఖండితము:—

దానికిఁ బరిత్రాధారములు నారాయణరావు గారికిఁ గనుపడినా? కేరీదేశపు రాజుల రాజరాజునకు సారంగధరుడను కొడుకుగాని చిత్రాంగియను భార్యగా నీ యుచ్చుట్టు కావనములందెట్లునులేదు. ఈకథ చరిత్రమునకు విరుద్ధమే.

11. ఆక్షేపము:—

"ఫీచుకది ప్రతాపరద్రువికాలములో నున్నవాడని చెప్పుటకుగల కారణములు కొన్ని మంచివి లేక పోలే చరిత్రాసి నారాయణరావుగారు దానినిట్లువివరించినారు. "చక్కదనము దీవియగు సాహితీవారుడు" అను పద్యమును రామయ్యపంతులు గారుగ్రీస కారణముచూపక, అప్పు డిది ధక్కరించి విడిచిపెట్టినారు. ఇదివాడు నమంజులముగా కాన్పించలేదు.

అప్పు డిది యొకపంజ్చమున ప్రామాణికుడును మఱియొక పంజ్చమున అప్రామాణికుడును పనిమండలమునా? అగ్నియ మనసిద్ధాంతమును బాధించునట్లు చేసా?;

ఖండితము:—

"చక్కదనముదీవి" యను పద్యమును నేను తగిన కారణముచూపకయే అప్పు డిది ధక్కరించి విడిచిపెట్టినానని. నేనాపద్యమును విడిచిపెట్టలేదు. అది ఫీచుకది చెప్పియుండెడిది సిద్ధాంతముచేసినాను. దీనికి నేను జూపిన హేతువులు చూడుడు.

ఉ. చక్కదనముదీవియగు సాహితీవారుడు మాకుకై పడిం, చాక్కిపడంగలండు చలమన్ బలమన్ గలయా చరుక్యపుం, చాక్కివృషాంబుడు ద్రవయి చూడుల

మంటలురాలజూ దివన్, మిక్కిలి రాజ శీఘ్రము విరాజిత  
పద్మిన రి త్రవోవునే.

అనివాటవు భీమకవిచెప్పివల్లదాసించి సాహితీమా  
కుడు ప్రతాపగుర్రుని కాలములోనుండివల్లు సోమదేవ  
రాజయమునఁ జెప్పఁబడియున్న దనియు నందులక నాతఁ  
డును భీమకవియుఁగూడఁ బున నాల్గవ శతాబ్దాదియం  
దుండినవానిని నిర్ణయింప చలనయున్న దనియు (కీర్తనం  
గముగాఁగ) వ్రాసినాడు. ఈపద్యము భీమకవిచెప్పిన  
దమున కప్పకవి సాక్ష్యములేవ్వు నేలొకసాక్ష్యములేదు.  
అప్పుకవి భీమకాలమువాడు గాఁడు. సాహితీ  
మారుని కాలము వాఁడును గాఁడు. వారిరువురకు  
నెంతో తరువాతి వాఁడు. నన్నయభి ట్టాంధ్ర  
శబ్దవివాదానికి కారణమున కాదిని నిర్ణయించి పని  
వ్రాసిన యాతఁడెవఁడీ. ఈతఁ డెన్నఁడువ్రాసెన నాప  
ద్యము భీమన రచియించినదే యని యెట్లు విశ్వసించుటలో  
లేయదు. ఈయప్పకవియేకదా భీమకవియు నన్నయ  
భిట్టను సమకాలికులని వ్రాసెను. దానికిని దీనికిని నెట్లు  
సమన్వయము చేయవచ్చును. ఇట్టి సాక్ష్యమునుబట్టి  
తీర్మానములు చేసినయెడల సర్వములేదు. ఈ కారణ  
ములు నారాయణరావుగారి దృష్టిచేత "తెన" కారణ  
ములుకావలె.

12. అక్షేపము:—

“ఇక ఘనుడెక్కఁ జేములవాడ వంశజుడ...  
వెలుంగాధీశ (తెలుంగాధీశ, కరింగాధీశ) యను పద్య  
ముపై రామయ్య పంతులుగారు చేసిన వివర్ణము గొంత  
విచారిలేము” అను వాక్యముతో నారాయణరావుగారి  
రింకొక యోగ్యత మార్గంబొందినారు. ఈ విషయమై  
నేను వ్రాసినదానిని నెండు సమగ్రముగావైత్తి వ్రాయు  
చున్నాను.

ఇక భీమకవికాలమును నిర్ణయింప చలయును.  
పూర్వోదాహృతము—

కు. ఘనుడెక్కఁ జేములవాడ వంశజుడ

దాక్ష రామభీమేశం

దనుడెక్కఁ దివ్యవిహమృతప్రకట

నానా కావ్య ధుస్యంధ ధి

మన నాపేరు వివంగఁ జెప్పితిఁ

గరింగాధీశ కస్తూరికా

ఘన సారాది కుగంధ వస్తువులు

మేంఁదెచ్చి లాలింపురా.

అను పద్యము మూడవ పాదములోఁ గొంతెము పాక  
భేదముఁ గల్పించి యగుయే ముఖ్యాధారముగా భీమకవి  
పద్యయధిష్టులంకార బూర్ణముని కుగువాడి క్రింమ  
మాత్రిగారము, ఈపద్యమును మఱకొన్ని పద్యములను  
సాధారముచేసికొని భీమన పున నాల్గవ శతాబ్దమువాఁడని  
కందుమారి వీరేశలింగము పంతులుగారును వ్రాసినాడు.  
ఈరెండు మతములు గూడ నసమ్మతములే. క్రిరామ  
మాత్రిగారి పాదముప్రకారము చెప్పద్యములో “భీమన  
నాపేరు వివంగఁజెప్పితి వెలుంగాధీశ” యని యుండి  
వలయును. “వెలుంగాధీశ” యనగా “విమలాధీశ” యని  
యర్థములు. విమలాధీశుఁ డెవఁగా రాజవరేంద్రుని తండ్రి  
యనెను. ఈపేరువుచే భీమన పన్నయ భట్టులంకార  
వ్రాసినవలెను. ఈవాదమం దెన్నికోవము లున్నవో  
మామఁడు. రాజవరేంద్రుని తండ్రి విమలాదిత్యుఁడు  
గాని విమలాధీశుఁడు గాఁడు. విమలాధీశుఁడైన విమలా  
దిత్యుఁ డెట్లునో తెలియకున్నది. విమలాధీశుఁడైన విద్య  
మేధి! విద్యయొక్కకోవము. విమలాధీశునకు వెలుంగాధీశుఁ  
డను నేళ్లు కలిసికొని రేలెయను. తెలుంగు రాయఁ  
డనివల్లు వెలుంగు రాయఁడని కాని వెలుంగురాజనికాని  
గుఱ్ఱనామ మన్నదా? లేదు. విమలశబ్దముచే మేధము.  
వెలుంగుశబ్దము విద్యము. ఈరెంటికి విద్యముతో కేవలము  
చ్చుతి. భీమనవంటి మహాకవి విమలాధీశుని సంబోధించు  
వచనమున నతనికి సరియైనపేరు చెట్టియే నీలుమను  
గాని యిట్లవశలేవకగా నేల కూర్చును. ఇది రెండవ  
దోషము—

పూరింగాధీశ యనుపద్యము సరిగ్గి యెట్లువలెననె!  
వెలుంగు + అధీశ, యనిగదాపనిచ్చేపము. సరిస్పృతసమా  
సముచేసికొని “వెలుంగధీశ” యని కావలయును. తెలుంగు  
సమాసముచేసినయెడల “వెలుంగధీశ” యనును. వెలుంగ +  
అధీశ” యని రెండుపదములు సంబోధనాంతములే యన్న  
పక్షమున “వెలుంగయధీశ” యని యుండవలెను. “వెలుం  
గాయధీశ” యని యుండిన నుంచినయ్యును. ఏవిధముగాఁ



జూచినను “వెలుంగాధీశ” యని కానేరదు. ఇది మూలము నొకటి. ఆనందమూర్తియను యాచార్యుడు శ్రీరామ మూర్తిగారి వచనమున కట్లునచ్చిచోర తోచుచున్నది.

ఈపద్యములో “వెలుంగాధీశ” యనుటకు బదులుగా “వెలుంగాధీశ” యనుపాదమును జెప్పి, తెలుంగ రాయుడు 14-వ శతాబ్దమునాడు గావున ధీమతము వా కాలమునాడే యని కేరళింగమునాడు నిర్ణయించిరి. ఈ పాదమునకు శ్రీరామమూర్తిగారిపాదమునకు బట్టివ సంపదీ చెందునొకములును బట్టెను. కాని మూలము వొకము లేవుక పట్టును. ధీమతం యిట్టేరువ్వు ప్రయాగము చేయెను. చేయనని యూహించుట యవసంభవము” అని.

### 13. ఆక్షేపము:—

దీనిపై వారాయణరావుగారి యాక్షేపమిది—  
“వారి వెలుంగాధీశ తెలుంగాధీశ, అనునది వ్యాకరణము ప్రకారముని ప్రోక్షణి. వెలుంగ + అధీశ, తెలుంగ + అధీశ. అనిచూపబడినట్లు—వెలుంగ + అధీశ, తెలుంగ + అధీశ” అని మా సమర్థము. ఇదిట వెలుంగ, తెలుంగ అనునవి సంబంధ వాచకములు కావు. అనిదేవ వాచక స్వరూపములే అని నా విచితు. త్రిలింగపద్యము తెలుంగ, తెలుంగ అని యనను. బర్మాదేశములో తెలుంగ, తెలుంగ అని తెలుంగువారికి చేను. గొడభావలలో తెలుంగువారికి ‘తెలుంగ’ అనియు వాడును. ‘తెలగా’ లను వర్ణమునాగు అచ్చురేయిలే. వారు తెలుంగువారే. ‘తెలుంగ’ అనునది దేవ వాచకమైవచ్చును ‘తెలుంగాధీశ’ అను సమాసమునందపై నునను. అట్లే ‘వెలుంగ’ మొదలు. దానికి ‘వెలుంగ’ అను రూపాంతరము. వెలుంగవాడ, వెలుంగవాడ అనుపదములే వెలుంగోడ, వెలుంగోడ అని యీగను. అనాదవారే వెలుంగోడెనను. ఇదిట ‘వెలుంగ’ అనుగా వెలుంగులు అని యీగనుకావని మా అభిప్రాయము. ‘వెలుంగ’ అను పదములందు “వూడి”నే “వెలుంగువూడి, వెలుంగువూడి” అని యోచును.”

### భింజనము:—

నేను భింజించిన శ్రీరామమూర్తిగారి పాదమును దీక్షిణింగముగారి పాదమును. వారి పాదముల ప్రకారము “వెలుంగ, తెలుంగ,” పదములు ఉకారాంతములే కాని

అకారాంతములు కావు. అకారాంతము మిప్పుడు వారాయణరావుగారికి క్షుణ్ణించినదికాని కేరళింగము నుండియె వెలికిని జూచినట్లులేదు. ఉకారాంతపాదములను భింజించిన వాదమును వారాయణరావుగారి ఉకారాంత వాద మెల్లుంబాధించిన తోయదు. దానిని స్పృశింపనే పట్టినపడు.

అకారాంత పాదములన నిర్ణయించినట్లులే! వెలుంగాధీశునిదేనగా వెలుంగదేశ రాజునియు, తెలుంగాధీశునిదేనగా తెలుంగదేశ రాజునియునుకదా యర్థము. ఆరాజునిగూ? ఏకాలమునా? అది తేల్చుట కాధాములున్నవా? చేనినో, ప్రదేవు చేయబడిన గుంటులు మొదలు!

### 14. ఆక్షేపము:—

“తెలుంగాధీశ, అనుపాదము సరియైనదప్పుడు 14-వ శతాబ్దమునాని తెలుంగరాయుడే ఈ తెలుంగాధీశుడైనదప్పుడు, ధీమతమునాగా 14-వ శతాబ్దమునాడే అనునగుదా! అట్లే ‘వెలుంగాధీశ’ అనుపాదమును సరియైనదప్పుడు కాలనిర్ణయము చేయుట కష్టమేయగునగాని, 14-వ శతాబ్దమునాటి 2-వ వెలుంగాధీశని కా పదముల చెందమాడదో చెప్ప నిలులేను.” అని

### భింజనము:—

చేను. మన రైతు పుం పుత్తులు నిర్మితపును మీ క్రొత్తయినను. అంతవరకు మీన నిర్మితము.

### 15. ఆక్షేపము:—

“ఎలావచ్చి పురాధీశ్వరులను వందగంగను రాజా కాకాబ్బనులు 1418 ప్రాంతమునా నున్నట్లు వాసములు తెలుపబడినవి. ఇదికి సర్వలోకాశ్రయనిష్ఠాభివ్రాతము కావని పొందుపైది. ఎలావచ్చి కరింగమునానిదే. ధీమతముచిన కరింగమునానిదే. ధీమతముచిన కరింగం గం గిరి లేల కాకూడదు” అని యొక యాక్షేపము.

### భింజనము:—

తా ముదాహరించిన కావిన మొదటినున్నదో చెప్పినప్పుడు దానిచొచ్చి విమర్శించినపద వారాయణ

రావుగారి శిష్యుడు సమాధానము చెప్పబడియుండును. కాని, కావ్యవిమర్శను క్రియలోకివచ్చించి, యంగులలో విమర్శమును జెప్పక గేదెను నీళ్లలోనుంచి కొమ్ములు చూచి లేరముపెట్టినట్లు వాదించిన అబ్రహ్యత్తుర విద్యుట కష్టము.

### 16. ఆక్షేపము:—

కలింగరాయడు, కాలింగరాయడు అను కష్టగులనాగు గొంతు అంక కేళములో (క్రీ.శ. 14-వ శతాబ్దమునందున్నట్లు కొన్ని కావ్యములవలన గమనమయియున్నట్లు వ్రాసి, బుద్ధునివాడు “మనకేముచి యాక కలింగరాయని యిక్కడోయి సేవా?” అని వారాయన రావుగారు మఱి యొక కంకను బుట్టింపుకొన్నారు. భిముకవి నాదరించినవాడు కలింగగంతునాని కేవల కలింగరాయడుకాడు. కలింగగంతునగా గంగ వంశజుడైన కలింగదేశపు రాజు. అరవదేశమందలి కలింగ రాయడు గంగవంశమువాడుకాదు. కలింగదేశపు రాజునుగాదు. అరవవాడు. సామంతరాజో లేక మంత్రియో, అరిని కలింగరాయ నామము నేరివీరకాయ పేరు పంటిదే.

భిముకవి ప్రభు వీరడవి వారాయనరావుగారు విద్వేగినియగుచు నానందైశ్వర్యము నర్జించుచున్నాడు. అట్లు నిర్దేశింపక కలింగకవియతో సంబంధ మేవాత్రి మున్నను సరే వాడు కాగూడదా! వీడు కాగూడదా! అని సంశయించువారికి సమాధానముచెప్ప పెట్టు ?

### 17. ఆక్షేపము:—

“కవిజనాశ్రయములో” పది యతులును, కావ్యా లంకారమూడవవీయందు పంక్తిలందు వర్ణము, అనంతరం దీరుచునాటుని విశ్రమములును, అమీయం కొండులు కవిప్రాముణు కిరువయేదను విశ్రమములు చెప్పినట్లు అప్పకవిచెప్పి తనను నలక్షయొక్క యతులను వివరించి వాడు. కవిజనాశ్రయములోనే యతులసంఖ్య అన్నిటిలోను తక్కువని కాబట్టి భిముకవి అందరికంటె ప్రాచీనము—అని రి మియ్యపంతులుగారి వాదము. ఈవాదమును చాలమంది అంగీకరించివారు” అని వ్రాసి, “కావ్య చిన్ననాటి—గులక్షణసాక్షిక”

“కష్టగుల ముప్పదియొక్కటి యతులుగనవని సర్వపుల సమ్యకంబున (జలధిశయన)”

అని చెప్పినాడు. అందు కేదినాచేడు అప్పకవికి భూర్వం డని చెప్పవలసా!” అని వారాయనరావుగా రొక చిన్నికంక నంటించివారు.

### ఖండనము:—

పాపము! ఈవ్రాత వ్రాసినప్పు డీయన అప్పకవి యను తిన్నగాఁ జూడలేదు. అప్పకవియములో గులక్షణసాక్షిము కేర్పాటుచేసినది. కాబట్టి అప్పకవియము కంటె గులక్షణసాక్షిము ముందుడయినట్లు నెనుకదయినట్లు! ఎవరినడిగినను సమాధానమువచ్చును.

### 18. ఆక్షేపము:—

దానికి సంబంధించినదే యింకొక కంక.

“రంగరాట్నందమ్ములో” ఇరవైయేమిది యతులు చెప్పబడివి. అందుచేత కష్టగులగంతునముడ అప్పకవికి భూర్వండునా? ”

### ఖండనము:—

ఈ కంకగూడ వొకగర్భికమే!

రంగరాట్నందమ్ములో 28 యతులు చెప్పబడిన వట! ఇది వారాయన రావుగారు పుస్తకము చూచి నట్లు తోచును. అచ్చుబడిన పుస్తకములో 38 యతులున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు స్వీకృత భాండాగారమందలి యొక వ్రాతప్రతిలో 38 యతులున్నవి. కస్తూరి రంగకవి 28 యతులు చెప్పలేదు. కాని, వారాయన రావు గారట్లు వ్రాయటమం గానము లేకపోలేదు. కస్తూరి రంగకవి పుస్తకపులు చెప్పిన యతుల వివరించుచు “వెన్నయభట్టు “లక్షణ సాక్షియి” నుండి యొకపత్తి ముదాపాడించి” అని “27 విధములుగా చెప్పివున్నది.” అని వ్రాసి, యా భూర్వంతునిము లన్నిటిని భూర్వంతుని ముచేసి తిలనతిమును ప్రతిపాదించెను. వారాయనరావుగారు ఆ భూర్వంతునిము, విధాంతమని భిముకవి వానికొకటిచెప్పి 28 యతులందేనన్నారు. ఇది యెట్లున్నను, రంగకవి చెప్పినయతులు అప్పకవి యతులకంటె గొంతెక్కు. రంగకవియు అప్పకవి రెనువారివారే. అయినను అప్పకవిని గూర్చికొని అప్ప



కలి నామము గూర్చిగాని రంగకవి కేమియుఁ దలయదు. తిరిగియున్నది, అప్పు కవి మరలను నానావారములయొక్క వానిలము నవలంబించుచున్నాఁడని ఖండించుచునూ జరిగియుండును. రంగకవి ముందుగాఁ జూపుకవి మాత్రమే లేదు. కాఁబట్టి ముప్పకవిమాలియు రంగకవికేఁ దెలుపవలసి వచ్చియుండునని మున్నగు. ఇప్పుడది నిజమిది యట్టివారిఁ బూర్వమున లంకాకవి రంగకవియే ముఖ్యమగువారు చెప్పవలసి. కావున, ముగిల నున్న కాలక్రమమున హెచ్చించెను నానామము "అంధా దుష్టము బలము చుచున్నది గాని ఖండించుట లేదు.

### 19. ఆక్షేపము:—

“రామయ్య పంతులుగారి ప్రకారము మధ్యా క్కరలో నాలుగవ గణము మొదట యతి ఉంచుట అధునిక మతము. ఇప్పుడున్నది అయి వ గణము మొదట నున్నది. ఎట్లా ప్రెగడలో నాలుగవ గణము మొదట నున్నది. భీమకవి గ్రంథములో మధ్యాక్కర నాలుగవగణము మొదట యతి ఉంచుటలేదు, భీమకవి, ఇప్పుడు, ఎట్లా ప్రెగడల మధ్య మండువలయు నటు. ఎట్లా ప్రెగడ లిగుల నేల ఉంచుటలేదు లేదు. యరానన్నది" అని.

### ఖండినము:—

కవిజనా క్రయములో మధ్యాక్కర నాలుగవ గణము మొదట యతి విధింపబడుటలేదు భీమకవి, ఇప్పుడు

మ ఎట్లా ప్రెగడలకు నడుమ నుంచుటయును ఈమె చెప్పి యుండలేదు. కవిజనా క్రయములోఁ దెప్పబడిన లాగులనన్నియు, మధ్యాక్కరలోని యధిష్ఠానము, భిన్నభిన్నకాలము నొందుచున్నది గొంతిమం కనునల పడుననిచెప్పి, యావిషయము కొంతచర్చించి చివరకు “ఇంకను హేమపులంజి, భీమకవి ఇప్పుడున్నది చిరు వానియొకడు విన్నట్లు చెప్పినది బుద్ధిమంతుడైన నానామ కేలుచున్నది” అని యుపసంహరించి నాను.

### కవిజనా క్రయకర్త మధ్యాక్కరలో నాలుగవ

పాదముమొదట యతి విధింపబడలేదు ఇప్పుడున్నది మునుపటివలెయు, మునుపటి ను ప్రాచీనమైనది విన్నట్లు చెప్పినది బుద్ధిమంతుడైన నానామ. ఇది దిట్టా ప్రెగడ ప్రపంచే శివ. నానామంధా ప్రకారి యాక్షేపమునకు మూలమేది?

### తాను ఖండింపబోయినది చక్కగా జరువకయు,

చరిత్రమనాది విధములేవికొనెను, అధికయునాది క్తన సరిగా ననువదింపకయు, భూర్వాపర సంబంధములు పొడింపకయు, విప్రవచనీకరించి, తిరుగునదియొకటా యొలుంగునయు, నారాయణంధా ప్రకారి నీవినర్థమనుచు రచించినవారని మనవిచేయుచున్నాను.

## నా సా మ్మ

పూజిపెద్ది కంఠటచులుయ్య గారు

ఎవడు జగమోశ్రయించెడు నెవడు జగతి నాశ్రయించెడు నొకానొకని నాయుకోఁజును ఎవడు ప్రకృతినిచ్చియ నెవని ప్రకృతి కల్పనము నెయు నుభయరాగమ్ముకోఁజును ఎవడు నొకనియ లోకమ్ము నొకని యెవని కేయు నెవ్వొక్క వికల్పసిద్ధికోఁజును

ఎవడు విద్వంసులుగా మూల నెవనియట్లు విద్వంసులు బుద్ధియు సంగ్రతికోఁజును అట్టి నొకేనుఁ బ్రకృతి నీ నాత్మలోనఁ దలఁతు గొంతెత్తిపాడుదుఁ దన్నిదిర మననము చేతు నానాదమంత్రమ్ము వైక్య మొనరించుకొని వొక్కి యనుభవించు.



○

మూల:—సోదర- సోదరీమణులారా! ఇప్పుడు  
మనభోజనము విమయమున నే నొక-ఉపాయ ములో  
పొడియున్నాను, వినుము. ఇప్పుడు మన మునుమును  
మాచి, కాచి, విన్నుచి నాని, అనుభవించి కాచి, కుక్క  
క్క-కథ చెప్పుదును. ఆకథ విని మనలో ఎవడు "ఈ  
పరిణతి యెట్లుదొరికింప నొరయుచును!" అని పంపే  
కొనియిపో, నా కన్నావని అనుభవించు బులువు చేయవల  
యును అంటే వివరించుచును భోజనమునకు కర్మియ్య  
వలసియుండును. ఆకథలను మనలో ఎవరయినను భార  
లిము, రామాయము, భాగవతములకు పురాణగ్రంథము



లనుండి ప్రత్యాగమనూ! నిర్భయముననే విధానముచేయు నో, ఆశ్చర్యమును కలిగించునట్లు చేయు మనకు మనో కంఠం చేయునో, అది పెరిగిపోయిన ఎక్కువనుభవలవాండుగా ఆలోచించబడును. మఱియు, ఆరెడు భోజనమున కగు కర్పియ్యవక్రమలెను.

కండరీకుడు:—అమ్మా! తమరు నాకు మంచి ఉపాయ మాలోచించినారు. ఇక్కడ చేరిన. అందఱు లోను తమరే పెద్దలు కనుగను తమరు చూచినదిగాని, విన్నదిగాని, అనుభవించినదిగాని యేదయినను ఒకకథ నెలవియ్యవలెను.

మాట:—అటులేని చెప్పుచున్నాను, సావధానముగా వినుడు. నేను మంచినెరుసుల్లో ఉన్నప్పుడు నింతెనము మనసున కన్ననాయుని పప్పులును పంపించియు ప్రయత్నములో ఉండెడివాడను. ఇట్లుండగా—ఒక నాడు ఘోరముగ వాన కురియుచున్నది. నేను వాయు విమానని సేవోచు కప్పించుచుకొని నెదిరిపోయి ఒక మూట పెట్టుకొన్నాను. అది, నేను వానలో తడియకుండు నామెట్లు ఒక చేతి గొడుగు పట్టుకొన్నాను. కొంచెంలేక జాగ్రత్తయి మంచులయిన కాలవననప్పులు పట్టుకొని యింటముండి బయటికి బయలుదేరినాను. కొంచెముదూరము నడచి దారిలో చూచునప్పటికి—అమ్మా! ఎక్కడనుండియో కాని నడకొండవంటి నుండి వివరములు కొంత వాస్తవ పనుకొని పిచ్చుచున్నాను. సరి; ఇక నేనున్నది! దానిని జూడగనే నామీది ప్రాణాలు మీదనే యెరిగిపోయినవి. అప్పుడు నాకు కలిగినభయ మింతింత యది చెప్పజాలను. ఒడ లంతయు గురిగిపోయి ముందరినా, “రై నమా! ఇప్పుడేమి చేయుము? నాయాశోకము ఎట్లు నాయాశోకలను? ఎవరిని కేరలు పొందుదును?” అని యేమేమో ఆలోచించుకొనుచు ఉంటిని. అంతలో ఏనుగు బొత్తిగా దగ్గరకు వచ్చినది. అప్పుడు మౌనమున నా నేమియుఁ దోచినది గాదు. నాచేతనున్న జారీచెయ్య క్రింద ను ఉండి దారిలోఁ దూటివాను. “ఇంక భయములేదు; బ్రతికితినిరా రై నమా! లభకొన్నాను.” కాని, ఏనుగు మాత్రము అప్పుడే నాకంటే ఎక్కువవది అనుకొన్నారేమో! కాదుకాదు. నే నట్లు జారీచెయ్యలోఁ దూటుట

చూచి అదియు వెంటనే నన్ను వెంటదించి జారీచెయ్యలోఁ దూటివది, “ఇది నేమిరా రై నమా! ఇందులో దారుణమును నాప్రాణములు దమ్మపట్టు కనుపడి పుండి నున్నవే! నిది నా నేలలో నాప్రాణము?” అనుకొనుచు, ఎట్లయినను ఏనుగునోటను పడిపండి తప్పించుకొంద మని, ఆజారీచెయ్యలోనే యామూలనుండి ఆమూలను, ఆమూలనుండి యామూలను పరుగెత్తుట ప్రారంభించినాను. క్షుద్రవాగములో, ఎట్లయిన నేమి? అటు మాటములలను ఏనుగులొండెనున కంటిపండి తప్పించుకొనుచు ఉంటిని. తుద కొకనాడు ప్రాణము వినిగి నే నాజారీకొమ్మునుండి బయలుదేలి బయటికివచ్చి పాతపాత మొదలిడినాను. ఆయేనుగునూడ తీరకుండి లేచు. నామెట్లు నే జారీకొమ్మునుండి బయటికి వచ్చినది. ఆనవాయమున జారీకొమ్మునుండి దారికిగ నంతయు బయటికి వచ్చినది గాని, నోరే తాలూకుల ఒక్కపాత్రకు మాత్రము దానిలోఁ దమ్మకొన్నది. సరి; ఇంక నేనున్నది! ఏనుగుల వుగాదు రైదయిపోయినారు! అది ఆనెలకుక నందునుండి తప్పించుకొని బయటికి నచ్చుట కన్న మయిపోయినది. ఈలోగా నేను జాలమారము పాతపాతయినాను. ఎట్లయిన నేమి లేందు, అప్పుడే నాభయము నొలగిపోయినది. అటునుండి ఆనవాయుండి తప్పించుకొని కొంతకు నున్నప్పుటికి ఏనుగును గంగానది అడ్డుముగా ఉన్నది. అందరి నీరు చాల అంతగా ఉన్నట్లు కనుపట్టినది. ఇంతటికి నేనుకొనుచు మార్గాంతరము లేనేలేదు. అప్పుడు నానునన్ను చాల వ్యాధిగతులైనది. ఎంతసేపు ఒకన వినుచుండి ఆలోచించినప్పటికిని నాశేమియు ఉపాయము తోచిననక్కాదు. తుదకు సాహసించి గంగానదిలో దిగబడినాను. చేతుల నోచి నాచేతి, దెట్టులయిన నేమి? అనవాయుని యింటికి: తేరుకొన్నాను. అక్కడ నే నాటులలు మనకును అంత నెవ్వలవా; సహించి, ఏనుగులొండెములలావున నెట్లుగాయిన పడుచున్న పన్నదార వరంకును సహించి నాయజమానుని వందనములు చేసినాను. అటు తమ వాతను, ఆయనయొద్దను క్షమాప్రాధ్దం చేసి వారి నెలవు పొంది బయలుదేలి యీ ఉద్దయనీ సగిరము సమీపమున మీ అందఱలోను కలిసికొన్నాను. నేను రెచ్చిన యాశోక

నిజమే అయినచో ఏదయినను ఉదాహరణముగాఁ జూపి  
కొంటును నమ్మించును. అనర్థమే అయినచో, అనఁగా,  
నేను చెప్పినట్లే అంగీరించుటకు నీకట్టును లేనిపక్షమున  
ఈ ప్రాశస్త్యము లంటును భోజన సమయము  
కేయింపుము."

కండకీకుడు—అయ్యో! తమ రిప్పుడు చెప్పిన  
కథలో నా కంతమాత్రమును సంబోధించులేదు. భారత-  
రామాయణాది గ్రంథములు విజయవా రెవ్వరైనను, తమకు  
చెప్పిన విషయమును ఆపర్యాయు లని అవదేచాల నని నే  
నకుకొను చున్నాను.

మూలదేవుడు—మంచిది; అటులేని జాకీ చెం  
బులో ఏమగు పీటగన చెప్పినచో, మజేయు, అందులో  
అది అఱుగలదాక కట్లు తిరుగుచు ఉన్నచో, ఆజాకీ  
కొమ్మునంటి నేను, ఆజేనులను ఏలాగన బహుశి రం  
గలిగితే, ఏమగు మేనంతయు బయటికి వచ్చి దాని  
లోఁకవెండ్రుక ఒక్కటిమాత్రమే యెట్లు చిక్కుపడి  
పోయినో, నేను గంగానది ప్రవాహమును కెలుకుో  
ఎట్లు దాఁడు గలిగినో, అఱుగలవలయు నే నా  
కీ వివరలబోను, అర్థము తెలుగు బోధకు యి  
సహించుకొనినో వేరుకావలసినది గ్రంథములనుండి  
తగినప్రమాణము చూపెంపును.

కంఠ—నవము వినుచున్న భారతరామాయణాది  
గ్రంథములు నిజమయినవలయును. అందు గవ్వకు చెప్పిన  
కథయు సర్వమే కావచ్చును. ఏమందురా? తమ  
విషయమున జరిగిన కథనంటికథలు పై గ్రంథములలో  
ఎన్నో ఉన్నవి. ఏనుండి—పైగ్రంథము లావకానిలో  
ఇట్లున్నవి—బ్రహ్మకేళిని మఱుమనుండి బ్రాహ్మణులు  
బయటికి వచ్చినారు. భుజములనుండి రంజలు బయటికి  
వచ్చినారు. శోపలనుండి పైకట్టులు బయటకవచ్చినారు.  
పాదములనుండి కూద్రలు బయటికి వచ్చినారు. ఒక  
గుడ్డికి ముందు దెక్కకు మిక్కిలిగా నాలుగుపాదముల  
మనుష్యులును బ్రహ్మకేళిని శోపములో ఇయ్యవఁగా,  
వినుజాకీ నంబులో తమను ఏమగు మంత్రమే యియును  
బోలో అర్చిర్చ మేమున్న? ఇంకొకటి విన్నెంపుండు.

ఒకప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు "నేను గొప్పవాడ" ననియు,  
విష్ణుయ్యో "నేను గొప్పవాడ" ననియునును

మాటలును ప్రాశంకించివారు. తమకు వాక్కులనుమరిగి  
తొలగి నన్నుగా శివునియొద్దనున్న శివునికొన్నాను. శివుఁ  
నిచ్చు దాయుల్లోనివారులును విని "మాయుల్లో" ఎవరు  
వారిననులేనా కిందును మాటల దిగ్విగో అతఁడే  
గొప్పవాడ" అన్నాడు. అట్లు బసఁగానే బ్రహ్మ  
మీగుభాగమునకు బయలుపడి చెమటనును పేయునంటి  
క్రువలులు నడిచివారె. కాని శివంగనుబాటునుకొని  
కినుపించెగాను. విభిన్నుని గ్రంథభాగమున వాతాశి  
లోకమున్నపు బయలుపడి కేయనంబులము నంటిను  
పడివారె. కాని, అంతని గృహిష్టమృతి కలుగునంటి  
మౌలలనుచ్చివరి. ఇంకొకప్పుడునూ! అంబులంగియు  
గనున్న శివుడు వాక్కులయ్యుకేయనము నంటివచ్చు తిను  
బాకీ నంబులో ఏమడినునుబోలో అర్చిర్చ మేమున్నచో  
పంపించునయియు భారతములో బ్రహ్మకేళియొకడు  
"నెదురుకలుపులలోనుండి కెనుడు మొదలగు మాటును  
నమ్మ నెమ్మును పట్టినాక; అంబులంగియున్నాడు. అం  
య్యున్నాడు—వింతుల అజాకీ పట్టమచేటి కెమ్ము  
పట్టలేదు. అందులకే అంబులంగి కలుగునంటి  
నట్టి ఆనుచును ఆంధ్రులవారె. అటుపై ప్రసన్నుడై  
ఒకలాదెవు మంత్రులను రంజియున్న యిచ్చును—  
"యేదేని అవధిలో పాదలో కూర్చుండి భజింపవలెను.  
అట్లు చేసిన వక్రమున మోసము అనుచున్నాను పట్టించునా  
అని చెప్పవారె. కాని వింతులను కుడిచెప్పిన వాళ్ళ  
వనే అవధికివాయి, వింతులను రంజి మొన్నుచేయుచు  
యిచ్చిన లావువు తని యింటికికేవలొచ్చు. ఆసమయ  
మున, అందుకునాచటోనే గానికలుచునునునునున్నంటి  
చాలకాలమునుండి తిప్పన్నునెనుచున్నాడు. అక్కడను  
సమాపముననే ఒకనది ప్రవహించుచున్నది. ఒకాశోక-  
అట్లుచెప్పి నంబులంగి నంబులంగి పట్టినముచేసి ఒకనది  
నిలువలకెది. అంబులంగి ఆనదెకరూపంతులయిన  
దానిమోలనుప్రవహించెను. అందులకు ఆనుచున్న పట్టములో  
గామధికానుగనిగినది. పట్టయము రంజి నకారాగమును  
గ్రంథించియున్న పట్టించుయిన పట్టములంగి నంబు  
పిండియు పట్టించెది. అంబులంగి నంబులంగి నంబును,  
సంబాలించుకొని తనదారిని తాను పోయినాడు. నూలు  
పిండియులుగల నెమ్ముకొనెనే పడియున్నది. తిరువార  
కట్టలో యానంగి విరాటరంజనంబు చేసినది. అంబు





కేమలయను హాసభాషిగాననులను జూచుగానే బ్రహ్మ  
 నేవుని మనస్సు కామనికాగ్రేష్ఠమయిపోయినది. అపు  
 దాయన నీశ్వేష్ఠుని దేవతయి యిట్లు దివ్యవైశి శ్యా  
 వాలకుండఁ జూచి మెలఁచునాడు. అప్పుడు యిట్లని  
 వివ్రతమొనరించె శ్వేతాంబుద్రియము లతామలముగాఁ బరి  
 తేరయి చూచి యాశ్చర్యమనునంతటి పక్షి బంధువలె  
 జోయి వ్యర్థము చేయఁబడినది. అప్పుడు బ్రహ్మ తన  
 మొగ మటువైపు త్రిప్పట ఉదరమయినపని కాదని  
 అజ్ఞాపించి అటువైపునఁగూడ నొక ప్రాంతమొగము  
 విడుదలచేసికొని వాని నుపావృత్త పాపముచేయులను  
 ప్రాగంధింపినాడు. అంతలో అది మునుఁ జూచిరి.  
 అటువ అటువైపునఁగూడ మొగము విడుదల చేసికొ  
 న్నాడు. ఇంతలో ఆహంకారాది ఉత్తరమువైపు తిరి  
 గినది. అటువైపునఁగూడ మొగము తయారు చేసికొ  
 న్నాడు. ఓహో! నన మొలవైపు తిరిగిన అటువైపే  
 మొగము తయారు చేసికొనుచున్నది! అని అది మీఁ  
 దుగాఁ జోయి, అతఁడుపైకి నావ్యము ప్రాగంధింపినది.  
 బ్రహ్మయ్యగా రసవత శబ్దతో నానకీ బాగుఁ బయి  
 పోయినాడు. దానిని జూడకుండ నరఁ డెట్లూరకుండఁ  
 బలను? అప్పుడు తప్పని పరిగా అజ్ఞాపించి మీఁదు  
 వైపునఁగూడఁ ఆయిది మొగము విడుదల చేసికొనవలసిన  
 అప్పుడు బాలవడినాడు. బ్రహ్మ యాప్రకారముగాఁ  
 గావఃపశించునఁ ద్రైలోయియుండఁగూడ చూచి యాశ్చ  
 ర్యమందు తనకర్ణతలము మీఁదువైపున నన్ని ఆయిది  
 మొగము నిర్ణీతచేసినాడు. అందుపైకి బ్రహ్మకుఁ గనము  
 కలిగినది. అతఁడు కమ్మ లెక్కచేసి తిరుమండె ప్రసంగ  
 మున్న నెప్పుట కర్ణతలం దుపడి భూమిపైకి విడిచి  
 నాడు. ఇది నేమున్నది? అనునంత, శ్వేతకుండఁ అను  
 పుగిమఁ జూచుఁ బలవంతుఁడు పుట్టి బ్రహ్మకేళిని యొ  
 గ్గిను కలవంక యాశ్చర్యమని చెట్టును బయటి తినినాడు.  
 శివుడు పాలపొయినాడు. అట్లు పుగికేళి పుగికేళి  
 తిన్నది. బహుకాశ్రమములోఁ బ్రవేశించి యందు విష్ణునిఁ  
 జూచి "బావా! రక్షింపవా?" అని అతనిని కేరణ  
 పోల్చినాడు. అప్పుడు విష్ణుకేళియి తన కలలను  
 నుండి బహుకర్త వాడని లెక్కచేసెను. వానిమండి కర్తము  
 ప్రవేశించ మొనరించినది. శివుడు నిర్ణీతచే కర్ణ తిచ్చి  
 బ్రహ్మతాళా కయిదనముఖము క్రిందు నున్నదిగా!

అది అప్పుడుగో పరిచినది. తనమునుకేరణు, నేయి  
 పరిచిగమలకాలము పుట్టిన కలలనునుండి బచ్చి  
 వాడినుండి రక్తము ప్రవహించుచునే యుండెను. కాని  
 క్రిందలె పూర్తికాదెను. అది చూచి శివుడు నిర్ణీతచే  
 దానిని నిశ్చయించెను. అప్పుడు మన బ్రహ్మకల, విష్ణుని  
 రక్తధార, శివుని అంగురి, ఈ మూడింటి సంయోగము  
 వలనను కర్తమునకు అను బుగిమండె పుట్టినది. అది  
 మను కేళిని అప్పుడు బ్రహ్మ శ్వేతకుండఁగో యుగము  
 నిర్ణీతచేసెను. తనమునున నేయింట్లు ముగ్ధము జరిగి  
 నది. అప్పుడు తనకులు బచ్చి యుగము మారి నాడు. అయి  
 పుగిమను బుగిని నిర్ణీతచేసెను, తనమునున ముగియ  
 వలను అప్పుడందెనాడు. అప్పుడందెనాడు "అప్పుడు భా  
 గవల్క్యము మనలో అప్పుడు మన సంయోగము యుగము  
 పుట్టినది. గూర్తామనమున బంపవలయును" అని  
 నిర్ణీతచేసెను. అప్పుడు మన భాగవల్క్యమునను ముగ్ధు  
 ముగ్ధుడు ముగిలే నానామూలం దై వాని నుపావృ  
 త్తమును చూచి తానొకం దై వానితో నొక వానిని  
 పుట్టించి యెట్లో వాని పరిచింపవలసే తానువచ్చినపని  
 మొత్తమునఁ బట్టి నాయినాడు. అదివలన నానామూలం  
 ప్రాగంధింపఁబడు నీ కలలంతి అనుయోధుడు మంగిర్య  
 మలోఁ బ్రవేశించినాడు. మంచి తొమ్మిదివలలు  
 పూర్తి అయినది. అప్పుడు వానిని దినకర్ణము (చిది)  
 మార్గమున కన్నది. అందుచేతనే ఆతఱులు కర్ణం పయి  
 నాడు. అంతరిన్నకర్ణద్వారమున కర్ణనియంతరితకూ  
 గుడు, నీగుడు అయినబాలుడు గంగా, జాతకము  
 నుండి తిరుగు బయటికివచ్చుట కర్ణంబు సేముండెను?

మూల:—నర; అన్నింటికిని సమాధానము చెప్పి  
 నావు; అంతఃప్రవాహములోఁ గూడియున్న గంగా  
 నుండి నేను చేరులతో నాడు నున్నా బిడ్డు చేయగలిగిన!

కంఠ:—అయ్యో! ఇదిహాడ అదురుకున్నారే  
 తమరు రాకూయగా మెప్పుడును చదివికాని; వినికాని  
 ఉండలేనా? రమాయములోఁ గల ముదంగ్రును. ఆజ్ఞ  
 పైని నీతిగాడ తొనకొనుటకై అంజనేయఁడు లంకలో  
 నిక జరిగినాడు. అప్పుడువచ్చుచు నొకతానామొగమునల  
 సముద్రమును తిరచేసులతోపడి నాటి నిర్ణీతచేసెను. నీతి  
 అపరివలన శ్రీరం ముగియఁబట్టి తొలమును విన్నతమ



వారే "నీ పీసముద్రమును ఎట్లు చాటి రాగలిగి వావు?" అని ప్రశ్నించినది.

గో. రెన ప్రసాదా త్వనప్రసాదా  
దృర్భుశ్చ తే దేవి! మహాప్రసాదాత్,  
త్రిభిః ప్రసారై రశుగమ్య తోయం  
తీర్ణో మయా గోష్పదవ త్పీతద్రుః."

అమ్మా! నీయసుగ్రహమువలనను, మారెండ్రయ  
యిన మాయుడివలన అనుగ్రహమువలనను, తే! నీభక్తి  
యగు రామునిమహాప్రసాదమువలనను, మొత్తముమీఁద  
మా ముగ్ధులమువలనను నే పీసముద్రమును గోష్పదము  
(గోష్పదము) చాటివచ్చి రాజునిచ్చినా నది సమా  
ధానియై చెప్పినానది పాములందు. అంతెనిముద్ర  
మునే అతఁడు గోష్పదము చాటివట్లు చాటివమాట  
నిజ మయినప్పుడు లేమ రామాశ్రపుగంగానదిని చాటు  
టమాత్రము నిజమెందులకుఁ గాఁగూడదు?

మూల:—తే నాటునెలవనకును జలధారలను  
చలమీద నెట్లు ధరింపఁగలిగినాను?

కండ:—ఒకప్పుడు దేవతలందఱును కలిసి గంగా  
దేవి నీ భూమిమీదను మాయుని ముద్రాశీలించినారు.  
"గంగా! నీయసుగ్రహమునకు నేను శ్రీనికె కచ్చులను  
స్థిముగా ఉన్నాను; కాని నీ నాకాశమునుండి శ్రీని  
ను బహువస్యము వచ్చు శ్రీనిను నా కాలో వచ్చుచి." అని నంద  
అన్నది. "అనికె నేను స్థిముగా ఉన్నాను" అని శివుఁ డన్నాడు. ఆప్రకారముగానే దానిని దన  
బహుళో శ్రీనించినాడు. ఎన్నట్లు? నిన్నువచ్చు ముద్రాప్ర  
తిమికాలము. అది స్థినియిన ఆకాశగంగానది శివుఁడు  
నినెలమైని శ్రీనినమాట యెఱింగినవారికి లేమ గాటు  
మాసములు జలధారలను ధరించినా రన్నమాట అక్క  
ర్థమనియి యుండును. కాంచుకీ నీవగు చెప్పినవంగతు  
లన్నియు నక్కములు; మధ్యాములు, అనర్థములు కావు.  
అటునామ్రయింను ఇందులో అబద్ధము అన్నమాట  
ఉన్న దని యెవ్వరును ఆన సాహసించరు. ఏమంటారు?

మొదటికథ సరి.



## గోవు మాలచ్చిమి

శంకరాచార్యుని వ్యాఖ్యానము గారు, బి. ఏ.

మనస్స కైవా లేని ముంచిపోకిళ్ళు  
గోవుమాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు  
ముడితో కూకు-డి  
యింత సెపుతుంటే  
తనలో టిమన వట్టె  
తెలుదిప్పతాడి.  
యెంకి సరసాలాడ  
జంకు తావుంటే

గోవు.

సూరిసూరకకన్ను  
మూసి తరి నేది.  
కూరి కూకుని నేనె  
పోగువెనుతుంటు  
తల్లిమపు తల్లి  
తెల్ల పోతాన్.  
మనిషి కైవా లేని ముంచిపోకిళ్ళు  
గోవు మాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు.

గోవు.

గోవు.

చిత్త చింతా నవము

మ. ర. సుబ్రహ్మణ్య శర్మ గారు

స. మహా మోక్షము దేవర నాశ్చర్యమునందలము నొనరె, మహా  
 జగత్తు ప్రాంతమున కప్పుల కనుచుకొనినా మోక్షమున కిది, మహా  
 కరుణ నానంద కృపాశక్తి ప్రసంగమున నీతిక విధానమున  
 జగము! మునుది ప్రాంతమున! దేవా! చక్రచక్రమున!

మ. మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు  
 మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు  
 మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు  
 మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు

స. మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు  
 మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు  
 మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు  
 మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు మహామోక్షమునందు



ప్రధానము

३५. अथ भूतलस्य विस्तारः

1870

శనుకృష్ణమూర్తి గారు బరిపాలించు

॥ १ ॥

১৯৩৭ খ্রিঃ ২৪ নং

పాపము క్షమించు నామము

ಜಗತ್ತಿನಂತೆಯೇ ಜಿಲ್ಲಾಸ್ಥಾನದ ಸ್ಥಾನವು

శక్తి మోహనచేను గీత్యోలె

దివ్యపురాణం చిత్తఃపుం దేవనామే

భవ్యనగుకారసంపు వై భవముహాలె

సరస సత్కార్యఫల వికాసమునోపే

சென்னை, 19-12-2019

— 277 —





# శ్రీ కృష్ణ దేవరాయల విద్యాగోష్ఠులు

జేటూ! ప్రభాకరరాస్త్రి గారు

9

స్వయంజీవ సరస్వతీవత్రికలో నిదీవతః :  
 గొన్నియపూర్వవిషయములను  
 బ్రకటింపితిని. మఱిగొన్ని యిక్కడ పెల్ల  
 డించుచున్నాను. కృష్ణ దేవరాయలు సాహిత్య  
 మందేకాక సంకీర్తనమును మిక్కిలియభి  
 రుచిగలవాడు. ఈ విషయాన్ని నామున బం  
 దారులక్షిన్నారాయణుడని యొక సంకీర్త  
 విద్వాంసుడు చూడెను. రాయలయంతఃపుర  
 స్థానమున నాయన నాట్యరసాభివృద్ధియు  
 వహించియుండెనువాడు. అతడు రచించినది  
 సంకీర్తనసూక్త్యదయమని యొక సంస్కృత  
 గ్రంథ మిప్పుడు దొరకినది. దానిపీఠికలో  
 విద్వాంసగరము, కృష్ణరాయలదిగ్విజయములు,  
 వర్ణితములయినవి. రాయలదిగ్విజయవర్ణన  
 ములలో నపూర్వవిషయము లొందురెందు  
 గానవచ్చుచున్నవి. సంకీర్తనసూక్త్యదయకారు  
 నకు అభినవభరతాచార్య, రాయబయకార,  
 తోడరమల్ల, సూక్ష్మభరతాచార్య, విరుచ  
 ములు గలవు. కృష్ణరాయ రీయనకు బంగారు  
 పల్లకీ, ముద్రితపద్యములుగలవి రెండు ముక్తా  
 తపత్రములు, మదపుకీర్తనలు, ములహారీవాద్య  
 ము ఒనగెను. ఈయన విష్ణుభట్టారకుల

యొద్ద దక్షిణకోవాలాది భరతమతగ్రంథము  
 లను సవ్యాఖ్యముగా నధ్యయనము చేసి  
 నాడు. తాళాధ్యాయము, స్వరతాళాధ్యాయ  
 ము, స్వరగీతాధ్యాయము, జాత్యధ్యాయము,  
 ప్రబంధాధ్యాయము, అనియ యిదధ్యాయము  
 లతో నీతడు సంకీర్తనసూక్త్యదయము రచించి  
 నాడు. ఈయన గ్రంథాంతరగీతమండికొన్ని  
 శ్లోకములు:—

శ్లో. కష్టాటామ్యయదేశదాఖ్యజానీ  
 శ్రీ కుంభాధిపావృతా,  
 మారణోష్ణరదాఖ్యజానీ శీతర  
 శ్రీ హేమహూతా;  
 పంపాధీశ్వర విష్ణురేశ్వర కృపా  
 పృష్టిప్రభావందీశా,  
 శ్రీమద్భాగవత విభాతి భరత  
 భిష్ములహణిగృహత్.

\* \* \* \*

కృష్ణరాయలదిగ్విజయములు

శ్లో. శాశ్వతసౌఖ్యలలాటానందయక్త  
 స్వప్రాప్తాం పర విద్యగణరాజమ్;  
 భక్త్యానందవిజయమై ముక్తిటంక్రా  
 నానానిం పృథివీ విర్భరం ననానామ్.

శ్లో. దుష్టం శత్రుక పోలకా శ్రుతమనీయం  
 శత్రు రాహుత్తరాణం



ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥  
 श्रीकृष्णार्चनम् ॥  
 श्रीकृष्णाय नमः ॥  
 श्रीकृष्णाय नमः ॥  
 श्रीकृष्णाय नमः ॥  
 श्रीकृष्णाय नमः ॥  
 श्रीकृष्णाय नमः ॥

శ్రీ మద్ భగవద్ గీతా ప్రకృతి వర్ణన

చిత్తా తదియై హి,  
సంపద్యమే నాథో మునిః పరః  
హృదయ సమాధి ర్భవః;  
నామ్నా దక్షిణవాసి నం శరణం  
చిత్తాను విరాజితం,  
సాన్త్యానాం స చిత్తాయుగళ మతులం  
.....మారుదు న్నవా.

3. కృష్ణ ము తీర్థ సాగయం యవనజనపదం  
 మహా సార్వభౌమ సర్వం,  
 మహాహంబాదనియా ద్వారా(1) సగర సమా  
 భ్యాని దుర్గాణి జితావా;  
 భీష్మోవైస్వ పారసీకంకలుబరగళురిం  
 ద్రాక్షపాదార్దమావః?, మహిమా  
 కాంతా(కాంతా?)వాక్యప్రవాహోర్బలభవ  
 త్తే మహాభాగ్యతా:

9245

[illegible]

సదాభివచకత్వాది భరతచార్యవాసుకమ్,  
విరచం ధరణీచక్రే ధర్త్రే చక్రమి వామ్యుతః.

శ్లో. త్రిమక్ష్మస్వనశ్వరస్య దయయా  
స్వస్థాందితాం పాశీం,  
ముక్తా గుచ్ఛకృతానుబద్ధయలుః  
ముక్తాశపక్రవ్యయమ్;  
శ్వస్య త్తమరంగవాన్యలహరి  
వాద్యం నిజాయోపుర,  
స్థానే నాట్యరసాధివర్త్య మనకృ  
ల్లక్ష్మీపతిః ప్రాప్తవాః.

భూమి, నీటి అనుబంధ వనరులను పరిరక్షించి  
 పర్యావరణాన్ని కాపాడుకోవాలి.  
 జాతీయ పరిరక్షా దినోత్సవం కార్యక్రమం  
 ప్రధానమంత్రి నరేంద్ర మోదీ  
 భూమి, నీటి అనుబంధ వనరులను పరిరక్షించి  
 పర్యావరణాన్ని కాపాడుకోవాలి.  
 జాతీయ పరిరక్షా దినోత్సవం కార్యక్రమం  
 ప్రధానమంత్రి నరేంద్ర మోదీ

శద్యము

ಇದು ಶ್ರೀಮದ್ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ ಭೂವಾಹಿನಿ ಪುಸ್ತಕದೊಂದಿಗೆ  
ಜನಮುಕ್ತಿಯೇತಾ (ಸಿ.ಭಿ.ತಾ?) ನಾಲ್ಕು ರಾಯಬಹದ್ದುರಾಜನ  
ದೇವ ಮಹಾದ್ವಾರದಿಂದ ತನ್ನ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ನಾರಾಯಣ  
ವಿವರಣೆ ಪಂಚಕ ಸೂಕ್ತದೊಡನೆ—

ఇంతొకవిశేషము

ఈ భండారుల క్షీణనారాయణుఁ డిట్లు  
 కృతికర్తయగు పితౄక - మత కృతిభర్తయగు  
 నయిన క్షీణనారాయణుని నన్నాఁడు. భానుకవి  
 యని యొక సమయమున విన్నవించుకొనియుగా  
 బుచిత్రం త్రిని దీనిగించినాఁడు. చిట్టయమృతి  
 (చిట్టమరసు?) ప్రేరణచే, నరసింహభట్టు,  
 నరసింహంత్రి, అవధానము కృష్ణమనుఁడు, భర  
 తము విష్ణుభట్టు (ఈతఁడే క్షీణనారాయణు  
 నకు సంగీతాంగమును నుపదేశించినవాఁడు)  
 అనువారు నమ్మతొని ప్రోత్సహమునగా  
 క్షీణనారాయణు డీ భానుకవిని ననంతరం  
 బుచిత్రం త్రిని దీనిగించుకొనినాఁడు! భాను  
 కవి తన కృతికర్తయగు పితౄకయము రచిం  
 చెనని చెప్పలేకగాని మాత్రని పితౄకయమును,  
 అభినవభరతాచార్యులును నుపదేశముగా గ్రహి  
 యును. బేర్కొన్నాఁడు.

క. పరిశంపి మృతి పోన

శ్రీ యశస్విదైతన్య సిద్ధము నని చాఁ



బలికంటె కవరయైనను  
బలికార్యము చెడును మాత్తు భరతచార్యా!

పటల ముగించుఁ జంద్రికాప్రభలయట్లు  
లగ్నమునధున్ బట్టయలక్కుదాగ్గ!

\* \* \* \*

౨

నాడు :

సీ. పంపావిరూపాక్ష భేరవబట్టచే  
కృరముఖ్యుడవతా ప్రజముచేత  
పరిపంఖగర్వభారనశ్రీకృష్ణ  
రాయధూధవభుజారక్ష చేత  
భటపట్యోతిప పారాణిశివస్వి  
శుక్లపత్మిశీత్యులచేత  
సంతతిమవహాహారకుండాలను  
టాణప్రకటభూటములచేత

గీ. రమ్యమైయుండు విద్యాపురజులందు  
నిమృతాకృతిభానుకవీర్యులందు  
తెనులుబాస నొనర్చును వినుతికల్గి  
సనిని నాచంద్రతారాగ్నమునవల దవర.

ఈపంచతంత్రీలో కథలోఁ గూడ నీతి  
పద్యములు కృత్తి తిలకబోధనమున నున్నవి.  
“కరణికలక్ష్మీ సూక్ష్మశ్రీభాతాచార్యా! పట్టయ  
లక్ష్మీగోమణీ,” ఇత్యాదులు. ఇట్టి పంజోధన  
ములవలన నీరెండు పాఠీతాచార్యుఁడేకాక  
మంత్రియు నని యెఱుంగ నగుచున్నది.

మాదిరికొక్క పద్యము:—

సీ. విద్యత్కేళులయందు విక్రాంతయును  
బ్రహ్మశిరిభులందు బాహుబలిను  
కేళాగ్రములయందు గగనాంతరాక్షయు  
స్వపకార్యములందు నీతిగరిమ  
బంధుసంతతియందు పరమానందోదయ  
నాశ్రీకులందుఁ బాయనితలపు  
ధర్మమార్గమునందుఁ దగినవిత్తంబు  
సత్యవాక్యములందు జతురతయను

గీ. గలిగి యెవ్వఁడు మెలకు జగత్త్రియమాన  
సతినికీర్తులు లాభమోహంధులను

కృష్ణరాయలు రాజ్యమేలుచుండఁగా  
సీత్యరదీక్షితుఁడను సంస్కృత విద్యానుఁ  
డొకఁడు వాక్మీకరామాయణమునకు బృహ  
ద్వివరిణమని లఘువివరిణమని రెండువ్యాఖ్య  
లు రచించినాఁడు. శ్రీకృష్ణరాయల కలు  
వచ్చినదియలలో రామాయణ మేడుకాండలు  
వినిపించి యాయనప్రస్తుతం జత్రికూటమున  
(హంపి) నుండి రామాయణవ్యాఖ్యలు తాను  
రచించిన ట్లారఁడు చెప్పకొన్నాఁడు.

శ్లో. బృహద్వివరిణంజైవ కథా వివరిణం లఘుః  
స్వధా ప్రాచీనాదీ కృష్ణాఖ్యయ హిత్వోదీక్షిత్.  
శ్లో. కథాబాహుశ్చైవ రమ్యం కృష్ణవాదు ప్రజానతిః  
రామాయణం చిత్రహతే వ్యాఖ్యాదీశ్చరదీక్షిత్.

\* \* \* \*

3

నగరు, తగరు, తొగరు, చగరు, అని చర  
ణాద్యపదములునున్నట్లు రామాయణ, భార  
త, భగవద్గీతములుగా మూఁడు పద్యములు  
చెప్పమని పెద్దన సమస్యయందుఁగా నట్లు  
చెప్పి సమస్యయొడిగించి చింతలకులండి యల్ల  
యకవికి శ్రీకృష్ణరాయలు రాధామాధవుఁ  
డని బిరుదనామమిచ్చెను.

కా. రాధామాధవ మధ్యతాంతముగాఁ  
ప్రాథక్రియం తెప్పి ర  
వ్యాధుర్యంబానఁ గృష్ణరాయవిభుఁగ  
ప్రీతిక విత్పించి నా  
నాథాప్రతిమాన సత్కేళులలో  
నక భూమిగ్రేణిలో  
రాధామాధవనావమందిన జగ  
ప్రీతిభూత వాగ్విరుదాకా.

ఈ రాధామాధవకవికృతములు రాధామా  
ధవము, విష్ణుమాధావిరాసనాటక ప్రబం  
ధము, తాతకప్రస్థారాజయము, సనునవి  
దొరికియున్నవి.

\* \* \* \*

౪

ఆముక్తమూర్తిన కృష్ణ దేవ రాయరచిత  
మని గ్రంథమందున్నను బెద్దపాదించినదని  
లోకమునఁ బ్రతీతికలుచు. వ్యాఖ్యాతలు లాఠి  
ణియు, కొంత జగ్గి గ్రంథములందును తప్పు  
నారు. ఆముక్తమూర్తిగా వ్యాఖ్యాత శ్రీవి  
వానకవి :

ఉ. ఉరువని విష్ణుచిత్రత

యోద్యహనరణము సంస్కృతాంధ్రవా,

గ్ధరిమ నిలక్షియారసన

ఖంబు నట్లుగఁ బెద్దవార్యుఁడు,

ధురభణితి రచించె నది

అట్లు ప్రబంధముగాఁగలఁ గానఁ,

కృష్ణమందునున్నది

గనుక నెడఁ దీక పరిష్కరణుగాక.

గుడిపాటి వెంకటకవి టీక

గీ. ప్రేమ నల్లసానిపెద్దన యాముక్త

మూర్త్యాభ్యాకృతి సహచరిమగఁ

జేసె నీవు టీక చేయుము చెలకునఁ

బండు పండినట్టులుండఁ గాన.

నీ. కరమధిఁ గదిరాయగుడిపెండేరలు

చెల్లించునొప్పట్టి బల్లిగుండు

కవులబాపల నాక్షిపిరాపితాపహ

విరుదాంతుఁడైన గంధీరమా ర్తి

మనుచిత్రానసమ్యక్సాక్ష్యములఁ

జన్మింపజేసె నట్లుగ్ధరి

కృష్ణునియను సుకేల్లిమృతే

బుద్ధి యెక్కిన గొప్పతాన.

గీ. అలఘుఁ డలసానిపెద్దన యాభువందు

మహిమఁ కేవలయాముక్తమూర్తిగా ప్ర

బంధ మెరచిఁ దతీయధీపతిమ యెచట!

నాకు కక్యంబె దానికిఁదీకనీయ !

రంగరాట్టుండస్సులోఁ గూడఁ బెద్దన

చెప్పిన యాముక్తమూర్తిక యనియున్నది.

\* \* \* \*

౫

విశాఖపట్టణమండలమున “ప్రపంచ

వర్మణ”మని యొకసంస్కృతగ్రంథము ప్రాచ్య

విశేష పుస్తకశాలవారికి దొరికినది. అది

సంధానగ్రంథము. ప్రాచీనగ్రంథముల నుండి

యనేకవిషయము లందు సంకలనము చేయ

బడినవి. అం దీక్రింది శ్లోకము లున్నవి:

అల్లసానిపెద్దసార్వణ సత్యావధూపరియతే :

శ్లో. అంబరీష మరంగాత్మ్య శృభతే ముద్రికాపరీ;

ప్రాతేన రాజైః పుష్పిమః మృగ్యులక్యపరంపరా.

అల్లసానిపెద్దసార్వణ సా త్యవముక్తం రసమం

సంస్కృతం :

శ్లో. ఉదురాజమునీ మృగరాజుటి

ప్రకటించును ముద్రికాపరీ :

యది సా రవణీ హృదయే రమతే

కృతపః కృతపః కృతపః అనితి.

మొదటిశ్లోకమునఁ గ్రంథము పేరు సత్యా

వధూక్రిణన ముయుందునేమో! ఆముక్త

మూర్తినలో కృష్ణునియను విష్ణుమయుగా నీ

గ్రంథములుగలవుగదా !

“నీ. ముద్రికాపరీ”మని—“ఉత్సాహవ్యమున—

“కృతపః కృతపః కృతపః అనితి” సత్యావధూ

ప్రపంచము” — “మలయు రసమంజరిముఖ్యమధుర

కావ్యం రసన మెక్కించుకొంటి గీర్వాణభాష.”—



ఈ సంధానగ్రంథమున నీ పేర్లతోఁ బెద్దనార్యకృతులను జేర్చానుట వింతగదా! కృష్ణరాయకృతులలోనివిగాఁ గూడ నందు శ్లోకములున్నవి.

కృష్ణరాయస్యాలంకారసారసంగ్రహ—

సిందూరం రవి మిందు మానవ మసే  
భమ్మిల్లరాహాద్భుతా,  
స్వదాధం గ్రహతీరి తచ్చ విబుధై  
ర్విశ్రీతా మాత్మనాః;  
హాశే చంచలతా భరిష్యతి హతా  
త్సార్థక్కుంతలే కర్షణం  
కాం ... హే  
అంతఃకరమంగళం.

ఇందుఁజూడఁబడినశ్లోకములు సుభాషిత లిట్టిభాద్రాదాగారమునఁగూడినున్నవి. “అంగు లిఘ” ఇత్యాదిశ్లోకము బిడ్డ కానిదిగా నందుఁ జెప్పఁబడినది. తక్కినవి యెవ్వరు రచించివా యందు లేదు.

ఆ గ్రంథసంధానప్రస్తుతము. ప్రసిద్ధగ్రంథకర్త లిట్టిశ్లోక నెక్కడివో తెలియరాని మంచిశ్లోక ములుగూడ వాఁడే గూర్చియుండునని నందే హించుట కందఁ గొన్నిచోట్ల నెవము గలుగు చున్నది. ఈశ్లోకము లట్టివనియుఁ దనవచ్చు చేమా!



## ఈ వేళ కనుపించునా?

మొరగా వెలసిన రామయ్య గారు

పూతవయసే, పెన్న  
పూసమనసే, కంపుఁ  
దమ్మిరేకులకండ్ల  
తళుకులే తెలుపునే.

బాలకృష్ణునిబిలువవే!  
కోకిలా! ప్రణయరాధను నిలువవే!

2. వలపించి మాయమై,  
విలపింప జేయుటా?  
కలికమ్ములోకైన  
గానరాకుండుటా?

దారుణమ్మనితెప్పవే!  
కోకిలా! తగదుతగదని చెప్పవే!

3. మఱచినానే మేను  
మఱచినానే మనసు  
ప్రతికల్పించినకే  
నదలి యిట్లయితినే  
మఱవవద్దని చెప్పవే!  
కోకిలా! కరగురీతులనాడవే!

4. గుట్టలేదే మనసు  
జుట్టలేకున్నా నె  
వెట్లు లీకన్నటి  
వెట్లుకుదా నే  
యమునలో బడుమందువా?  
కోకిలా! ఆతని నిడటకు చెల్తువా?

5. విడిచినానే సిగ్గు  
విడిచినానే సిరులు  
నిలువసిడలేక  
విలపించుచుంటినే,

తెలుపనైనా తెలుపవే!

కోకిలా! అనుక లుంటే పాపవే!

6. మొదలె తెలియని నన్ను  
మోహాలలో నిల్చి  
రాగాల దీయించి  
రాకుండజోవునా?

నీవైన వచియింపవే!

కోకిలా! సాధించి తోడితేవే!

7. నమ్మినానే మాట  
కమ్మదనములు, వలపు  
లమ్మినానే వాడు  
నమ్మడే, కఠినుడే

రాధమన సెరిగింపవే!

కోకిలా! సాధించి తోడితేవే!

8. మేఘామేడలో  
మెలుపు దీపాలలో  
కాలనుందరి యిచ్చ  
కాలు విసనేగెనో

పిలువనైనా పిలువవే?

కోకిలా! యలుగరాదని వల్కువే!

9. వేదాలపీఠిలో  
వివరింపనేగెనో  
వాదాల యెండలో  
వడగొట్టి పండెనో

చూడనైనా చూడవే?

కోకిలా! జాడలైనా తీయవే!

10. యోగిహృదయాల్లో  
దాగి రాకుండెనో  
రాగినేవలయాన  
నిగొల్లునుండెనో

పెదకుజాడలు గాంచవా?

కోకిలా! మెటవత్తును పాడవా!

11. పట్టలేనే యతని  
దిట్టలేనే యలిగి,  
వేయిబాములబెట్టి  
విసిగిందినా సరే

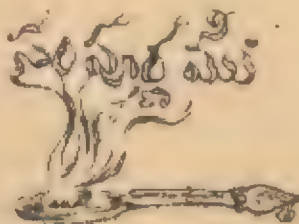
కంటబడితేదాలునే!

కోకిలా! కాలదన్నిన జాలునే!

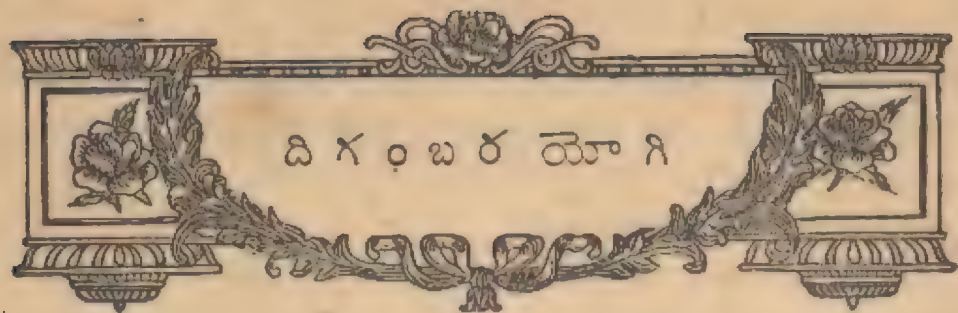
12. పిల్లదా? లోకాలు  
కొల్లగొనుచోరుడే?  
గాలిండిచూచినా  
కనుపడని కృష్ణుడే!

ఈవేళ కనుపించునా?

కోకిలా? ఈజీవ మిక నిల్చునా?







# ది గంబర యోగి

కే. వి. బసవరాజు గారు

శ్రీ పేం: కేశవునివచ్చినార్థము చేను తిరు ముకు బోధిని. ఒకనాటియువ: కాలమున నచ్చటి స్వతాంత్యకోభను దిం కింప నిచ్చుకొడమి బహులుదేరితిని. కొండపై నుండి శ్రీలింగి పెక్కుదారు లుండెను. అ దేవారి యెక్కటికేగునో వేయెను. నిష్ఠ నారణ్యప్రదేశమును జూచి నెంచినవాడె నగు టచే మనుష్యులు రహదాగిగానూడెడి బాట లను విడిచి ఆనవాలుమాత్ర మగుండుచుం డెడి యొక్కకొత్తచారి బట్టి పోతిని. ఆమా ర్గము నిమ్నొన్నెత్త ప్రదేశములలోనుండి పొ కరిటిండులుగా బోయెను. పూర్వభారత దూరమునవచునకి చ్చింపిలలో బడెతిని. నిలి పెదాత్మన బెరిగి బారవాడల నేదియును వడనంతటి కట్టముగా జెనచొకబోయిన ముగ్ధబొంకలమనునుండి నడచుచుంటిని. ఒకమనుష్యుడునుజు గొట్టుచోటను నొంగి ప్రక్కగా నడువమనినంతటి యిరువక నా దారి యుండెను. ప్రక్క పోవలలోనుండి నరాద్రిక్రూరజంతువులువచ్చి పైబడుచేమో యని గుండలు కొట్టికొనసాగెను. మఱిగొంత నడచునది కాబాటయొక్క ప్రక్కకు మఱియెను. అచ్చటనుండి యొకలోయవంటి పల్లపుప్రదేశ

మునకు దిగెను. అలోయలోనుండి కొంత నెత్తముతో పొగానుండుట్లు వెలిగి లోపలి భాగ వగుండుకుండు నిర్దమిల్లువరించి యుండెను. ఆ దృశ్యమప్రదేశములో అడు గులజూపమాత్రము కనుగొనెను. కానిమ్మని తెలిపి దిక్కుదిక్షలో ముందడుగువైచితిని. అచ్చట నొకచా రాటొండు యుండెను. దాని నెక్కి నలుదక్కులు చూచితిని.

బాటభానుని యెడలకొంతసాగముచే కప్పుకొంటములు కెక్కినచూవలె నింపు నింపునుండెను. కేవలపులు వెగిలువాననకు గోరింటపూవులు ఘుమాఱుపు విరుగుడుగా నుండెను. ప్రకృతికోభ కానందమగుండనగు నాకన్నులకొకవై పునగురి పెదదహంకచాటిన నొక మనుష్యుకారము చూచుచున్నెను. ఆన కమున కాశ్చర్యముతోనొండు నన్నచ్చటి కీడ్చికొనిపోయినది. గుడుగుడు గుండముగా దొంగిలించుటబెరిగి యందుచేటికొని యాగురి పెదముదుడేగి చూచితిని.

దిగంబరదు, గూని మూపు నైకి వ్రేలాడు కుఱుచ కెంజకలవాడు, ధూళి ధూసరిత దేహుడు, వద్యాననాసీనుడు, బక్క

నలుచేసివాడు, ఒక యోగి కడుపు కెన్నతో నగటల్బైకొని కన్నులు సగముమూసెలు నడియుండ బ్రహ్మతేజస్సు వెడలగ్రక్కుచు పరిమాత్యానుభూతితో మునిగియున్నాడు. నేను గిర్కూరుమనకుండ నరగడియ నింబడిచూచి యొక్క క్షణము జనికింబడినాను. ఎందఱకు నిరీక్షించుచుండినో, ఎంత కాలము నిరీక్షింతునో, ఏమికోరి నిరీక్షించుచున్నానో నాకే తెలియదు. నాదృష్టి యోగియగుచు స్తంభించును. తేజ్వియినను వ్రాల్చితినో లేదో చెప్పజాలను.

ఒకటి రెండుగడియల కాయఃపొట్ట కడ

లజొచ్చెను. కట్టవంటి వెన్న ముక వంగజొచ్చెను. కనుతెప్ప లల్లాడజొచ్చెను. చిన్నయూపిరి బయలు వెడలి మీసలు లెగుర జొచ్చెను. మెల్లన గనులువిచ్చి యా బైరాగి నన్ను జూచెను. బస్సుమని యొక్క నిట్టూర్పు విడిచెను నేను ప్రణమిల్లితిని. కనుటామ లెగురవైచి, తలవంకించి, గుప్పించేయి యూపి నీ వెవడ నను నర్థముకల నన్న జేసెను.

సామాన్యముగా బైరాగులు హిందూస్థాని మాటాడుదురు. వారిలో జాలమందికి తెలుగు వచ్చియుండదు. నాకు హిందూస్థాని రాదు. తప్పో, యొప్పో యిట్లంటిని. “మై తెలంగీ బొమ్మక హై” నా కాశ్చర్యకరముగా నాతడు “నీ కేమికావలెను?”

అని స్వస్థముగా నెలుగును ప్రశ్నించెను. ఆయనకు నేనుగుఱచుచున్న నాకు హిందీవచ్చినదాని కంటి తప్పితిరెను. మూర్ఖుని సాధానము పొగెను.

నేను:—స్వముల సేవగోరి వచ్చితిని.

యోగి:—స్వమికోడలైనన్నాడు; పొమ్ము.

నేను:—వారివర్తనముమంత్ర మే సులభము.

అనుగ్రహము దుర్లభము.

యోగి:—నామనికి నీ పట్టు పెరిగిపోతిని?

నేను:—వేంకటేశ్వరుని ప్రేరణమువలన.

యోగి చివాలున లేచి నడువసాగెను.

నేనును లేచి వెంటించితిని. ఎంతదూరము





పోవుదునో కాని పదిబాటలు నడిచిననుకడ  
యోగి తిరిగిచూచి “నీకు నాతో నేమిచేసి?  
పచ్చినదారిని బొమ్ము” అనెను.

నేను:—మిమ్ము సేవింపుచు మీ నెంటు ను  
డెదను. వెనుకకు బోవనొల్లను.

యోగి:—టయీ! నీవు రాజాలపు. సంసా  
రిసుఖలంఘటల కీయడవిలో జోటులేదు.

నేను:—నాకు సంసారిమం బిచ్చలేదు. మీ  
పాదసేవ జేయుచు నీయడవియందే  
వసించెదను.

యోగి:—నీకు భార్యయు బిడ్డలు నున్నారా?

నేను:—ఉన్నారు.

యోగి:—వారి నేమిచేయుదువు?

నేను:—దైవవశము చేయుదును.

యోగి:—నీకు నాతోనేమిచేసి?

నేను:—నన్ను దరింపజేయుడు. మీ దాసు  
నిగా జేసికొనుడు.

యోగి:—తెలిగోపాయము లడవిలోనికి  
నింటిలోనే పెక్కులున్నవి. అచ్చటనే  
యభ్యసంపుము.

నేను:—స్వామీ! గురువులేనిదే మెల్ల దరిం  
పగలను?

యోగి:—నీకుంటుంబడనులే నీకు గురువులు.  
అన్వయించుకొనుము.

నేను:—సంసారానుభవము లేమిచే స్వా  
ములిట్లు సేవింపుచున్నారు. అదికాం  
తాళనకములకు బట్టుగొమ్ము.

యోగి:—కాంతాకననమంత్రి ములుగుగారిచి  
సిద్ధుడవైతివేని మాతము కనెతిలాము  
కమే.

నేను:—మహాత్మా! శాస్త్రప్రబంధములు దా  
రిని జూపి నన్ను భ్రమపెట్టుచున్నారు.

యోగి:—శాస్త్రజననానముకంటె ననుభవ  
జ్ఞానము గొప్పది. కావున ననుభవసిద్ధు  
లైవు గమ్ము. సొమ్ము.

నేను:—స్వామీ! మీయనుభవ ముదయేనా?

యోగి:—అవును. ఇక నీవు రావలదు. పో  
మ్ము.—అనియోగి దారిపట్టెను. నేనును  
పెంబడించితిని.

యోగి:—ఎత్తా! నీమూర్ఖమైనాని వెనుక  
కేగుము. నీవు నన్ను పెంబడింపజాలవు.

నేను:—[నావ్వానికడ] “మహాత్మా! మీ  
యనుభవమును నాకు చెలిపి నన్ను తరిం  
పజేయుడు” అని రెండుపాదములు పట్టు  
కొంటిని. యోగి మనసు కరగెను  
కాబోలు. గులకనూదిరాళ్లపై గుతిల  
పడిన నన్ను లేవదీసినాడు. నేనును లేచి  
కాలితో రాళ్ల నవలికి ద్రోసికొని కూ  
ర్చుకొనిపోయి యోగి నవ్వి “ఇంకేమిదా?”  
అనినాడు. అదేమో యిప్పటికిని నా  
కర్మముకాలేదు.

యోగి:—ఎత్తా! నీవు నేమి నా లెవస్సున  
కలిరాయ మొనరించుచివి. నిన్ను ద్రోసి  
పుచ్చలేకున్నావను. అందుకు గారణ  
ములు రెండు. దైవికమగు మనసంఘట  
నము, నీకుగల మోక్షాభిప్రాయము కాని విద్యా

సంపూర్తికి “ఓనమాలు” చెప్పమనుచున్నావు. అందుకు సంసారమే తగినది. ఇది యభికానిష్ఠానము. అచ్చట బనికిరానివా రిచ్చటను బనికిరారు. ఇది నాయనభవము. ఇది కేమికావలెను? నేను:—మహాత్మా! మీచరిత్రమును విని గాని మీసంసారానుభూతి మెట్టిదో నా కిష్టముకాదు. అన్నపించి యానతిండు. యోగి:—నాయనా! మనమున్న వికలమో వేరెమునకు భవము నాభార్యచరిత్రస్మరణము కాబోలును. అందువలన నీకేమియు లాభముండదు. కాని నాదైరాగ్నియ కదియొక దోహదమగుగాక! ఇన్నివిధముల బ్రోక్షించువారిని త్రోసివచ్చుట యహంభావ మనిపించికొనును. కావున మూడుమాటలలో ముదిముక్కులతో కథ ముగితును. వినుము:

నేకోక మాంధ్రబ్రాహ్మణుడేతపుత్రుడను. మాతండ్రి కలిగుడు. ఏకపుత్రుడగుటచే న్నలుగునుద్దగా బెంచెరి. నాభార్య మునందే తండ్రిగాను గలిచిరి. అంతటితో నే నింతియనుమానుడనైతిని. మాతండ్రి గాను నాకోక పలికయగు కన్యకను వినాపా మొనర్చితి. వాడు బతుకెనిమి బండ్లు నెత్తు నరి కామె కాపురమునకు వచ్చెను.

నాయనా! మఱచిన మాటలను మననమునకు చెచ్చికొని చెప్పెడి నామాటలు నీకు పుగానుపయ్య. అంతరింగము ననుసంధించి కొనెదవేని యాహ్వానముతో నంతగా బని యుండదు.

పెత్తనము చేతకలచ్చినది ముదలు నేను పూరింగవనై యిల్లును, దేహమును గిల్లు చేసికొంటిని. గృహబంధువులకురికి భవబంధు లేదేహమునది. అప్పటికి నాకుగలయూత్త నా భార్యకు బెండ్లిరాదుండన నగలుమాత్రమే. నాచరిత్రము విని నాగమనదిమామగా రాన గలను తనయొద్దనుంచి వారిదుః పుత్తతో నాభార్యను గాపురమున కరిగినాడు. నీయు లయినను దుష్టగారియొద్దనుండి సామ్యము నెమ్మది నాభార్యను నిష్కాభించితిని. నాభార్య నారిర్చింపమును దుష్టకి వినుతించిన వోదన్ను నాయుద్ధకు బంధించికాబోలు చెప్పదాయెను. తండ్రి నిరాకరించినమాటలకు మృదువులగు వర్యాయవదులను గల్పించి నాకు కష్ట ముండెడిది. మా యిదిపురినడుమను ఆమె కాపురము దుర్భరముగా నుండెను. ఇది గాదుననియని నామామగారికి కలనగితి. విధించితిని.

నేను:—ఏమిశిక్ష?

యోగి:—నాభార్యను విడిచి నేళాంతరిము లేచిపోవుట. ఇంతకంటె నెట్లుండు మా మలకు విధించెడి శిక్షయేమి? ఒకసంవత్సరము కంటెఎడతేను. నాభార్య బెంగొని మంచమున బ్రదు. ఆమె యపస్థ జూడలేక మూలనిదరిమామగాను న్యాయ ప్రమాణమోర్చి నాకోకకు దేశమంతయు వెదకించెను. వారికి దొరకకుండ హరియనెఱుచూచి నాకమంతకు నేకమెచ్చి కొంటిని. ఇక నేను మనశ్చయత్నము వలన దొరకననియెంచి “మాయల్లుడు



వచ్చి మాయమ్మను కాపురము కుమట బడినచో వేంకటేశ్వరకు మాయమ్మ యిచ్చేత నిలుపుచో పిచ్చెక"నని ప్రాక్తి మీదుకట్టిట. ఇదివారపుడిపారాధమలు, ఏకభక్తమాలు, మొదలుపెట్టిరి. మామ గారి కాపాడమస్తకమును పంగనామము లమయమై పోయెను. నాభార్య మేనత్త యగు ముసలమ్మకు ప్రతిదినము రాత్రియ గురికొనినవాస్త్ర వచ్చిపట్టెను, ఎప్పుడై బడి క్రమియిట్లుగు కలలు రాదొడగెను. నా భార్యకు స్వప్నములో మున్నె ముపులువచ్చి "నేను అంజేలుమంగమ్మ" నని పసుపుకుమరీయసాగిరి. ఇంతలో నాకురు అత్తవారింటివైపు కాలుసాగెను.

నేను:—అహోహా! న్యాయసాక్షాత్కారము. "కల" వేంకటనామక! " అన్నమాట నిజము.

యోగి:—నీలాగుననే ప్రజలలో వేంకటేశ్వ రునిపై విశ్వాసము మొదలయ్యెను. ఏ యింటజూచినను పూజలు మ్రొక్కుబడు లు మితిమీరెను. అట్లేట్లులవారుగూడ అనందమునుబట్టి నిలుపుబొట్టలువారయిరి.

నేను:—మీకెప్పుడును న్యాయ కనుపడినట్లు చెప్పకేమి?

యోగి:—అయ్యో! కనుపడకేమి? ప్రతి దినమును పట్టెవర్ణనాలతో నామామగారువచ్చి నా భార్యనగలన్నియు నోలిచి నాకిచ్చినట్లు కలలు వచ్చుచునేయుండెను. ఆమాట మూటగట్టుకొని నామామగారికి చెప్పటయు, పారు దానికి సంతానలాభ

మో, సంపల్లాభమో యిటువంటివయినను మాయత్తవారియింటికి పోయినది మొదలనేకసారులు జరిగెను. నేను వారి యిల్లు చేరినదిమొదలు దేవుని వీరావేశము హెచ్చుగాసాగెను. నాయిత్రానికి అరోగ్యము క్రిములోనే కలిగెను. గతాచారి గమల్ల వేంకమ్మ గతైలుకొనిన వచ్చి మాటిమాటికి "నీయిల్లుని తీసుకు వచ్చిన నన్నమజుచిపోయినావా? నాకొండుకువచ్చి నిలుపుచోవెప్పజిచ్చెదవు?" అని ప్రాణములు కొలుకసాగెను. విరిగి మామ గ్రామ వైకుంఠకావడికి తిరుగి ప్రరూ గము విశ్వయించిరి. ఇది యంతయు కీ నచ్చటికేగిన రెండునెలలకే.

నేను:—మీమామగారికిని మీకునుగల కల హకారణ మేలాగు కుడిరినది?

యోగి:—అడుగవలసిన ప్రశ్న మడిగితివి. నేను బుద్ధిగలిగియుంటిననెడి విశ్వాసము వారందఱికినిగలిగెను. అందుచే నెలరోజు లగునదికి నాభార్య నగిలలో నాయొద్ద నిద్రించుట కాజ్ఞనిచ్చిరి. అతివిద్రుహమో? వైకుంఠకావడి దేవగా దియితి కేరి తిమి. సకుటుంబపరివారముగా భోయి యొకనెలముగ మంచిగదలలోనిడిరితిమి. భోజనాదికము లయిన పిదప నించుక విశ్రమించి కొండపై చిత్రములు చూచుటకు సికారికి బయలుదేరితిమి. ఆనాడు గొప్పసాహసకాంక్ష గుడిలో మ్రొక్కుబడి పెట్టి చేసికొనుచుండెడి ముఖమంటుమున కా క్వేటివగని పుకల్యాదయను వేద్యమేళము

మేజవాణి జనులనుచును. పెండ్లివాని  
 సభ్యులైనది. కృష్ణకుమారుల ముఖమునానీది.  
 అదిమా చూతమట మావారిని దర్శించి  
 కొని నాచూకతో దూరితిని. అక్కడనే  
 మా గాఢభావమున మోహముతో బడి  
 యుండనిచో జనులు తొక్కిడి బాధకు  
 ప్రాణములు విడిచి యుండును. ఎంతకాల  
 ముంటినో నేనెలుగను. మేజవాణిముగిసి,  
 కళ్యాణి విడిదిలో ప్రవేశించి వాకరికి  
 దూరమయి, నేను సత్రములో జేరు  
 వలకు తాత్రి పదిగంటలయినది. మా  
 వ్యాధి నాకై కౌటపెట్టికొని కూర్చుం  
 డి. మోటాకము తిరిగి, ముందుకును గిరికి  
 ప్రక్కపై పడితిని. ప్రమాదాత్మకమైన  
 యాదాము కృష్ణవ్యాధి తిరిగిగా  
 నిద్రించిరి. మామామగారు చిరుగుర్తన  
 కారంభించిరి. నేను లేపి యిట్లంటిని.  
 “మామగారు! ఇది రహదారిసత్రము.  
 విష మివ్వకమునో నన్ను చూడత  
 మందిది. కనుక నగలు తీసి పెట్టెలో  
 పెట్టి మోచిప్పుము.” నామామగారు  
 తనమొలలోని తాళపుగుత్తి విసరి “జా  
 త్రమే సేవ్యుడనే యుండు” అనిరి.  
 నాభాగ్యముతో ముక్కుపువ్వునహింసము  
 తీయించి బట్టమును పెట్టెలో పెట్టి నుండు  
 నది కరగంటయయ్యెను. అంతలో మా  
 మామగారు నిద్రానశుల నా నుట్టుకొట్టిరి.  
 ఆయనకు విద్రాధంగముకేయకొట్టక తా  
 లపుగుత్తి నామొలలోనే యుంచితిని. ఆ  
 యనకు నాయం నమితవిశ్వాసము గలు

గుటచేతనే నేనాయన తాళమునకుట తిరు  
 గించితిని. నేను నమమువాల్చితిని.  
 కాని కంటిమీద కునుకురాలేదు. దేహ  
 మచ్చట యుంచి కామరూపముతో సరి  
 చరించుచుంటిని. కొట్టివేసిపట్టు లాదలును  
 గాఢనిద్రలో నుండె. నాయనా! ఇప్పైని  
 వాకిష్టమైతే మేము నానందో నాకింతియ  
 కును దెలియదు.

నేను:—ఏమనరా? తామచ్చటనే నుండు  
 కొంటిరికదా?

యోగి:—లేదు.

నేను:—ఎచ్చటకేగితిరి?

యోగి:—కాశ్యేటిసగరమునకు.

నేను:—పల?

యోగి:—నిలువుదోపిచ్చుటకు.

నేను:—ఎవరికి?

యోగి:—కాశ్యేటిసగర కళ్యాణికి.

నేను:—[నిశ్చయముడైన మామగారు లేకుంటిని.]

యోగి:—ఎత్తా! అట్లు వెలవెలపోయెన  
 వేమి?

నేను:—మమ్మునాల్చిన యావిషయమును  
 నవ్యుజాలకున్నాను.

యోగి:—అట్లులేన నాయుక్తయాసమంత  
 యు న్నవ్యము. ఇక నీవు పోవచ్చును.

నేను:—మహాత్మా! పిలుచి వైన్యత్వంత  
 మానతిండు.

యోగి:—ఓయీ! నామాటలు దనశ్శక్తి  
 తి పోలి వినుము. నీవు నామామమున



నన్ను పెట్టినట్టిది నీవుకొని పోగమువాస్తా  
బండ్ల వెనుకబడి కావ్యోగిని పు దానిని  
బట్టితిని.

శేను:—ఆ బంధువును మీ పెట్ట మోసగిరిగి  
తిరి?

యోగి:—ఈనా మోసపడి? నామోసపడేదే  
ము, పెట్టినవాడు. బండ్లకొనకేని కళ్యా  
ణినిగూడ మోదియుండును.

శేను:—అంతదూరము నడచినను మీకు  
గాళ్ళలాగలేదు.

యోగి:—అప్పుడు అంగలేదు. అంతకొని  
నడక నివ్వకు పొగుడుచుండును. నాయనా!  
కళ సాగనిమ్ము. వాణిలో మంట మంట  
కలికి మచ్చిక చేకొంటిని. అంతవరము  
నడకనుండి బండ్లపైకిగిరిగితిని. కొంగు  
దాకి కొంతాన కీర్చికొన్నాడను. ఓయీ!  
తలదండకొందనేమి? పిగ్గిరడకుము. ఇ  
ప్పటివాడేమిటి బండ్లకరమేకాని యప్పు  
టిదృష్టిలో నదిప్రయోజకత్వమే.

శేను:—స్వామీ! తరువాత.

యోగి:—శేనుకొన్నవిప్రక్రమణిని వెల  
కాంతకు దీర్చితిని. కాని దానికంటె  
చేక నివ్వకునే సుఖము దొరికించినాడు.  
ఆయన భక్తులకు నరమునిచ్చును. కళ్యా  
ణి నాకు వరమైదా నది కాలేదు. అభ  
యవాస్తవముమాత్రము లభించెను. పె  
ట్టిలో నొకలక్షింకకాకికై కళ్యాణి కన్ను  
వేసింది. నాకున్నది. ఆచేయదివల  
కొక గాలములో దగుల్కొనియుండుట

చే దీనిలో అవలేదు. అకోమటిబిడ్డను  
అంతవలకే మొక వెల కాంతవలపులో నక్కి  
యుండెను. అందు నాకొకపదవి లభించి  
నది. ఏమనగా! కళ్యాణి యావైశ్వరికి  
నాయనాకముజనుపుటకు నన్ను నమ్మిన  
వాటగా నేలేను. అది గొప్పయదృష్ట  
మని యబ్బి తబ్బిబ్బయితిని.

కళ్యాణిచాటులు కోమలికి దేహవ్యము  
గా చేసెదనోయుచున్న సంగతి వానియు  
పుడుకత్తుకు తెలిసెను. ఆసీథిలో దేవు  
గుప్పెట్టి పుట్టు వానితో నన్ను బండ్ల  
లపైల దొంగించెను. ఇప్పుడు సంతాపమెక్కి  
ప్రక్కనున్న యింట్లో వాకవ్వము మొ  
గిదానను జూడలేను. అది నాయదృష్టమే  
సుమా?

శేను:—గిరిమాలినతన మదృష్టమా?

యోగి:—సాంపుర్యములలో దేనియందై  
ననునో తునముట్టసాగినవ్వచే కాని  
ముక్తి చేకూరిదు. ప్రారంభమందే విక్తి  
యో, తృప్తియో గలిగినది తునముట్ట  
దు. అప్పుడు నాకు సిగ్గు గలిగినవో చేసి  
తిని వచ్చియుండను. తరువాత వినుము.  
“దూమణభూషణతిరస్కారములు దేహ  
మునకేకాని యాత్మకులేవే” ను మహా  
వాక్యము ననుసంధించుకొంటిని. కళ్యాణి  
కళ్యాణియే నాకు ముక్తియని కోమలి  
విని తొత్తుగుమ్మము చుట్టు కుక్కనలె  
డిగితిని.

శేను:—శివశివ! (అని చెప్పులమూసికొన్నా  
డను.)

యోగి:— ‘కుక్కపోలిక’ నితో మానవుల  
నేనా? దానివలె నుండ ప్రహరీమూకు  
గుడికాకుండుచో దానికంటె కొంత మే  
లనిపించకొనియుండును. ఓయీ! ఎంత నేపు  
నవ్యాదికొందువో చూచెదనులెమ్ము.

నేను:—తరువాత వినిపింపుడు.

యోగి:—అనుగమింపఁ ప్రశ్నలకుగజాలని  
సంబంధిల్లని సత్యమును నిహితజాలము.  
ప్రతిముచడినను కలముద్గ్రాసదాయని  
యగునుము. నేను తినిన చెట్టులన్నియును  
కళ్యాణి చేతితో విరిచినంత నీ మానిపోవు  
నని యానఁజెడిని. బిక్కమొగముతో  
నేను గిక్కిరిగిగట్టకు జోయితిని. “ఏమి  
వార్త” అని కళ్యాణి గంపెకానతో నన్ను  
డిగెను. “వార్త తెలియునులేవుగాని నా  
తల్లినిగో” యని చెప్పలు చూపించితిని.  
వత్సా! అప్పుడామె నేమిచేసినదో చెప్పు  
ము. నీతెలివి చూతము.

నేను:—నీ, కళ్యాణి కళ్యాణి ము వచ్చియుం  
డును.

యోగి:—కలూపము. కంటిలో గాదు. కా  
లితో. వట్టిదికాదు; “అప్రయోజకపు  
ముండకొడుకా” అను బిరుదుతో. బా  
రా! తలయెత్తుము. నీవాచిత్యము నెఱు  
గవు. ఎఱిగినచో “వేలు! బి! సెబా  
ను!” అని సాధువాదముచేసి యుండవా?

నేను:—మీ రూరకుంటిరా?

యోగి:—నన్ను పట్టినదావు భావకమునచ్చి  
నది.

నేను:—ఆ చదువేది?

యోగి:—కుముకాసితిమని చెప్పు. వ్రాసి  
యిచ్చెదను. నేను జేబులోనికలముకాసి  
తము విచ్చితిని. ఆయనవ్రాసిన మహతపెట్టి  
“ఓయీ! నీవావలకుజోయినప్పు డొం  
టరిగా జదువుకొనుము. నీవు మొదట  
నీగురువారోని యశోశీవికాదా? ఇప్పు  
డు నీవేదిర్ల యింపుము.

నేను:—(నామోదమున) మహాత్మా! నాకు  
ముక్తిమార్గముజూపుడు.

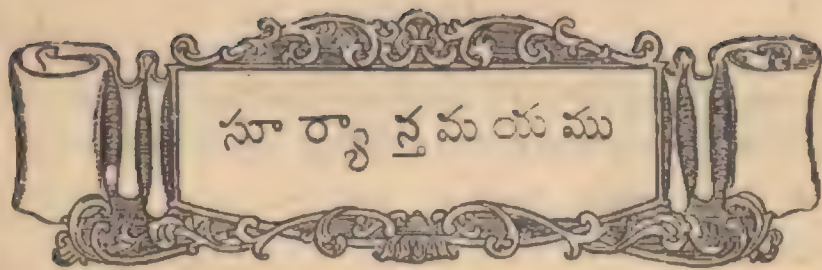
యోగి:—నేను నీనిక తిరుగుతదానిట్టితిని.  
నీవును వచ్చినదారి నేపట్టుము.

నేను కన్నులుముగ్ధిగా విమిషముండి  
లేచి చూచితిని. శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామి గ  
ర్భాలయములో దేవుని ముందరండియుండిని.  
కొంతసేపు విక్రమించునై యుండి రెచితిని.  
స్వామి కెఱిగి అయిదోభోయి కాసిలమువిచ్చి  
చూచుకొంటిని. అం నీ క్షణము వ్రాయునది  
యున్నది.

“శ్రీ. చంద్రునిచేతనుమిసతలొ మయి సా వి  
క్ర, సా న్యస్యమిచ్చతిజనం నజనోన్యనక్తః;  
అన్యస్కృతేన పరితుష్యతి కాంచనస్య,  
ధిక్తాంచ, లేంచ, మదనంచ, ఇమాంచ,  
మాంచ.”

అహా! మహాత్ములచరిత్రము లిట్లు  
జనకములుకదా!





విద్యాన్ కఙ్గి కామేశం గారు

ప

పంచమము: బాహువిధివిధు గాఢాగ్ని సంతప్తమా  
 ఔనముఖాలెను నెట్లనారి దిన కృద్వింబం బదస్తాద్రి నం  
 దునీచెలయే శీర్షమమ్యు: నృపై దేజస్వి దూరంబుగాఁ  
 గను వృద్ధిం గను బుద్ధురంబయని లోపింబు ప్రభోధి:వగ్గా:

జి. దివ్యులు కల్లు దివ్యురదీప్తు నిచ్చిన లోకబాంధవు  
 దిక్కట యస్తమించు నీక నారయరాదు పరంబు నెరుగి  
 కిక్కజీవేగునా వని మున్నగుచీర ద్వజాలి, తేజము:  
 వక్త్రీయనుడు వర్షయు నమిగుట గాంచును ప్లొమ్మగ్గా.

[“అరయరాదు” అథారతము: “నీవే తాదీత్యమవ్యంతి మస్తయ: తం కదాచన” అనువిధిని గమనింపవలెను.]

[“మల్ల మల్లగ్గా.” అర్ధవ్యయము: ఇతను “వ్రాయోభ్యత్యాస్త్యిబంతి ప్రవలితి విధనం న్యాయం నేనమాచా:” అనుసూక్తిని గమనింపవలెను.]

క. ఎంతయు: దేజముగ్గిన, ఎంతయు మిన్నుదయన్న నంత తిరిగిగ  
 అంతయు తప్పదని వేదాంతము బోధించె సూర్యు: విస్తరియై.

క. ఎంత కరణముకలిగి, నంత ప్రతాపంబునున్న నంత నలిగిగ  
 అంతయు: గాలనెరింగని, మెంతయు బోధించె నినుడు హిం ప్రభో:త్తై.

మర్త. సుతయు: ననుబాహరాకయే చోక్కిపుట్టినదాదిగా  
 సంతతి ప్రభతోడ వెల్గినచోడభానుడు స్రుగిపెన్  
 అంతి సంతయు న్నైకాంతులు వాత్తె నాచిన సంతయుఁ  
 శంతి చెచ్చిన: బుల్లి చానదు నిర్భమమును తెల్పుచుగ్.

చ. పటుతర తేజముగ్ పిడిచి భాస్కరు: విస్తము నందనంత: నీ  
 కటిమయ:మయ్యె దిక్కట జగింబు నమస్తము చుట్టి వారిమై

యట సహమిష్ట్రైవై నమను సంకల్ప బాహ్యము సంకారము  
 దృఢమయి గ్రమ్ముచుట యట భావ్యమేయోగద మొనరి చూపింక.

["బాహ్యము" అధ్యాయమున "అసోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్" అనుపాక్తిని గమ  
 నింపవలెను.]

చ. జనులకు నెల్లప్పుడును సౌఖ్యమెకూర్చుచు చుర్చీరీతియై  
 యానుఁ దుడియించి యున్నతెనె మొందును హృములేకయుండి మా  
 లునుఁ దుట్టలేకనంతటి న మెక్కడనుండియె యొక్కొక్కొక  
 కనఁబడెడి గ్రమ్మి మముగాను గ్రహంబులు భాసురాకృతిక.

["సౌఖ్యమే" అధ్యాయమున "అసోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్" అను పాక్తిని గమ  
 నింపవలెను.]

చ. కలకల నెల్లప్పుడును గట్టున హృదయం గొల్పుచుండి తా  
 ముఖమైన సౌఖ్యము నొకప్పుడు చూడనిరాననందె బా  
 చుకొని మచ్చగానఁబడుఁ జూడఁడటంచును బోధి సేయుచు  
 లలితకలంకితఁడై గగనంబున నెవ్వకొనెపూర్ణుడై.

["నెవ్వకొనెపూర్ణుడై" అధ్యాయమున "బోధించు" అనుక్రియఁబట్టిన ఈ విశేషణము  
 సాధిత్రాయమైయున్నదని గ్రహింపవలెను.]

శే. గీ. నెవ్వకొనెకమ మనవలె మచ్చుండిన, విచిత్ర స్థితి నెవ్వల పెట్టికొనుట  
 నెంతకాలము తీరుగుదు లెను మనఁజ, లంచు బోధించును గలంకి న్నానుభవము.

ఉ. ఘోరతరప్రతాపమును గొల్పు నినుఁ దనఁ దీర్చుటచేత  
 చ్ఛాయకొనెపూర్ణుడగు నల్లనిరా బాదయింక నెంతయు  
 భోమ సంకల్పం బొందును నముత్యము ద్వయ మిన్నముట్టె దా  
 నారయ బోకగర్భమట యచ్చునవదలవేల దానికి.

ఉ. చండితనంబు మీఱగిన చయ్యన నవ్వరియడ్డలేక నే  
 తొందును బాటులేక మఱి యెటమి యిరుకయైన నెప్పు లే  
 కుంకంగం గట్టిరంధ్రములు హోదనఁ జుట్టులువోపుచుండ  
 కుండల దృశ్యరూపమునరక విహరించెడి రాత్రియంతయుక.

["హోదన" అధ్యాయమున "తమ దుశ్చరిత్రవలన గలిగిన ఘోషవిలన" అని గ్రహింప  
 వలెను.]





A. R. R. R. R.



శ్రీమద్వారి తిరువచ్చిళ్ళిలో నూలువడం శ్రీనివాసాచార్యుల ప్రవేశము — నూలువడం సామంతం.  
 (వైద్యులలో కొంత, వైద్యులలో)



ఉ. అనుభవగీర్ణముగను నాతలు శేషులొసాసి తోడుతక  
వివిధ సల్లకలను బెట్టుగం జల్లవ పల్లయక్కలక  
గురకలతోడమించుగతి తోరపుమిన్ను చొంగె లెక్కనం  
దొరకని తా కానబొత్తోడి నాచుగను వింతగల్పుచుక.

ఉ. శ్రీమనమించి కంఠములు చింకములొడగె శేరి మొక్కవో  
వేలుపులొడుచుక దిగునపెట్టిక దొపును నేముక్కనా  
లాలితమయ్య మిన్న కవిరాజ సుకీర్తితచంకదాక్కలక  
మోక్షలొలుచుక్క లవిపెట్టుగి న్నాచుం దేజగిల్లక.

క. చంద్రమయ్యను దారక, చందనను జాతీయను నంతట నలరక  
బృందాదకులొడగె శేక ను లెడి చూసుకనిగిగిగము వేరిగెక.

ఉ. అనుభవ వాటకంబుల నహవిధి వాత ధరించెట్టి యా  
నగననలించునాళ్లిన సైతైత్తెపునస్తుల మిమముచ్చు నా  
గను ననిహీనాస్య భువకంఠకమోయన నేత్రవర్జిత  
కరము వెలింగె మిన్న వియగిల్లునెత్తి దాచుతొలిక.

మ. జామి చంద్రకయ్యుం బూజి మిసచ్చంద్రుల లోమట్టునై  
యలది గానలయంచుంబుదం గెన నా నాటిబొట్టుచు  
క్కలు నెంతేయుల శెన్నులొలుచు నాకాశంబుమావక నుహ  
కలశాల్ల గనుపల్ల నువ్వొత్తరాకారింబు శోభిల్లుగక.

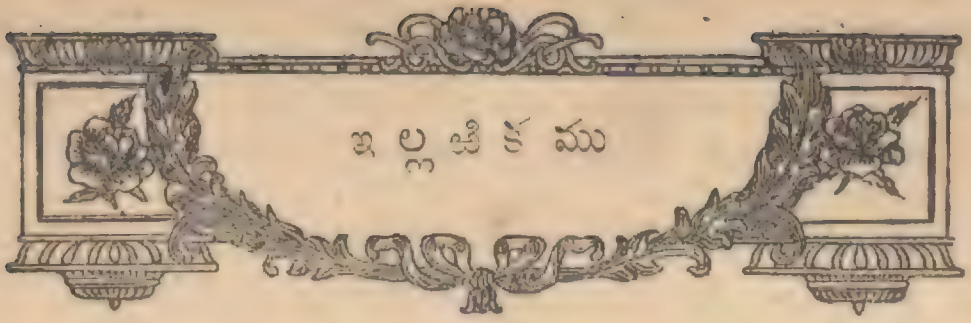
మ. తగిదర్బాహుయపు భాసురహయోత్తంసంబు మీదం ధగ  
త్తిరింజ్జ కమలయమై ప్రమిస ప్రతాపభీతిప్రతి  
యెం బావలనుంబు నలలము నేత్రానగము గొప్పచుక  
బాగిజెగ మించెను వేలునలొలుచుక జక్కల్ విజ్ఞాభించెక.

క. మినుచునుక్కవి గుక్కలు, మనముగ నుకలం మిన్ను కరము వెలింగె  
తనకావలిచె. దీము, తిరిగి, జూట్టు, నమలరెనకయసంగక.

మ. అలరకగోడలు వేముక్కలు భావ! దాకించుక్కలై లనవో  
కాశాల్ల యలినెత్తి తిమ్మలై తానిట్లువెట్టుక  
నలుమూలంబు ల్లుమించికి గెక్కలక నభం బెన్నగా  
నలభూతంబు చిత్రమే నదిగదా మోక్షార్థమొకేక.

[“అర్చ్య మింకేకేక” “ఇంకను శురీశిని పొత్తినను వర్ణింపనచ్చును. కాని యది  
యాశ్చర్యము కాదని భావము.]

N. B. శుక్లపక్షరాత్రులను కృష్ణపక్షరాత్రులను యథాయోగముగ వర్ణింపబడినవి.  
సహృదయులు పక్షిద్వయముక్కవిరోధమును శింకింపరాదు.



పాలవర్తి ఆంజనేయులు గారు

౧

బ్రహ్మచారిగా గొప్పశ్రమచేసెను. విశాఖ  
 పట్టణ మంతటిలో వీరికిఁ గల పలుకు  
 లుచి హాసమునకుఁ జేసెను. జమీందారిపాదగ  
 నివసించును. ఈయనకు జమీందార్ రను  
 లిరుదొకటి తమ గారి పాలుకు వాతక మున్న  
 దివేలు నచ్చు గొప్పపట్టణమాత్రమున్నది.  
 విశాఖపట్టణము పీఠిశ్రోద్ధమింద నొక విశా  
 లమైన నారాయణమూర్తి వీరిమేక గొరు.  
 ఆతఁడు వానావిగళపుష్పశోభితములంబు  
 తమితాగుత్పాకలతోఁజేసి, విష్ణువిలపూరి  
 తమిగుల తిటాకముచేసెను విరాజిల్లుచు విశ్  
 నవిహారము నల్లువిలాసవంతులను, చిత్తికాంధి  
 వభిషింపెను విరాజిల్లును, వాహ్వరండుమం  
 దిను. ఆపేద ముందుభాగములో నొక విశా  
 లమయిన బావదీప్తి మెట్టు కలదికాదు,  
 గుమ్మరలు, పారాజవానులు గలరు. అన్ని  
 పాలునందు జగతిరాజుగారు కొప్పున ముడి  
 యుండిరి. పీఠితి విద్యావంతులైనను, నవ  
 నాగిరికలించునను పారాధ్యాపాకములు విను  
 మురియెనను విదకులేరు. శృవామిద్యా  
 నలను, కుంకమ్మబొమ్మలను బహుజాగ్రతతో  
 కవిపెట్టుచుందురు. వీరి కిద్దరు కొమ్మార్తలు  
 మాత్రము గలరు. వారిమీఁద జగతిరాజున

కన్యకార్తము. వారు క్రింద వేదిన పాదములు  
 కలదావునవి ముందును. పుష్పలు జీవితాకరిణ  
 మున వారిని మిక్కిలి గారాబముతో నర  
 తేములతోఁ జేసిచుండును. జగతిరాజుగారు  
 తనపుత్రుల నెత్తవారిలోకి బంపుట కిష్టము  
 లేదు. కావున పెట్టికొమ్మార్తరు, సామాన్య  
 కులంబమునకుఁ కందన యొక చక్కని చిన్న  
 వారికిచ్చి వివాహముచేసి యల్లుఁ గూర్తును  
 నింటు పెట్టికొను. రెండవకొమ్మార్తనహిత  
 టూ చేసెనల్లు యగుటచే వివాహముఁ జేయఁ  
 దొందరపడుచుండెను.

౨

శ్రీమదరాజులుగారు విజయనగరము  
 లోఁ గలదాము పాపకన్యకానుడియు  
 వీ ప్రియదాసులహితము కన్నతవిద్యాభ్యా  
 సమున కలంకీరి. భజనపాదవసంతు నేర్పించి  
 దాలు దుర్తిమదన్వ నార్థించుటకు శ్రీరాజు  
 గారు ప్రోత్సాహ మొనంగుచుండిరి.

విజయనగరమున కుండదూగియున చిట్టి  
 మన యను గ్రామమున్నది. రామరాజు  
 చాల భీకవాడ యనను గ్రామములో మర్యా  
 దగలవాడను వానిగూర్చియున్నాము. చెంగ  
 నమును బట్టిచూడ రామరా నొకప్పుడు



బ్రతికి నడివనాడని భలియుచున్నది. ఆయనకు నదిముకరము ముట్టభూమిమాత్రము గలదు. ఒక్కడే కుమారుడు. నదిసింహరాజు మంచి అంగమున నేర్పవారు. బుద్ధి మంతుడు. శిలివిడేటలు గలవాడు. చిన్నవాటనుండి విద్యయః దాని క్రిగలవాడగుటచే నెల్లూనో లెక్రిచి బుద్ధిచి శిశిబ్రహ్మణ బాంబుతో పాటు విజయనగరము వచ్చి కాకతీలో విద్యనభ్యసించుచుండెను. విద్యాధిలు నడిలో రూ. ముదేకాక గుణనందయందును నదిసి హరాజు మిన్నమై యు నను. మెట్టి క్యలేషక పరీక్షలో పల్లవనడిగోను మొదటివాడుగ గృత్యా వగుటచే నుత్తమవిద్య గలిగుటకు నదిగ వచ్చి లేకపోయెను, ఉపాధ్యాయునియొక్కయు, తోడిశిష్యునియొక్కయు, ప్రాప్తపాదులేక కాకతీనగరంలో ప్రవేశించెను. ఇది నదిసింహరాజు శిష్యుడగుచున్నది అప్పుడెయనబడుచున్నది. కాని, పల్లవావస్థనుచున్న గర్భియవస్థనుచున్నది. గంపెడాళిలో అప్పలోనప్పుని ఋణముచేసి ప్రతినల కావలసిన పైఃము పుపుచుండెను. ఇల్లంపి ఎ. ఎ. పరీక్ష కాకతీనగరము కర్తవ్యము దానును. లెక్రిచినివలెనది దాని కావలసినను, మూడు గలదో ఒక యుకవంకను పుగిమిన్నది నహజ ప్రతిభాశాలియగుట చే బరీక్షలో జయమొందెను. కాని పరీక్షలో జయ మొందితనని యానందించుట కలేదు. నోదకొక లేదు. మూడు చేయినది తోడికయలేదు కుందుచుండెను. బి. ఎ. చదువవలె ననడి రూకెయొకవంకను, లేదుచుక పునను

నతినిది బాధించుచున్నది. కాని యతనిపల్లెయలనిక పుర్యము కుప్పయెచటనో నొమ్ముకెచ్చి బచ్చి అతనిది విజయనగరము పురివేసెను.

3

‘ప్రణబాధకన్న ఋణబాధ ఎక్కు’

పదలు తోడివికముగదా! పీఠమ్మ నమాచుచి విన్నకై పుచ్చాల్లు కవిదాసుచెప్పెను. పాలముగ పుచ్చాల్లుచేసి వ్యాసశిష్యుడగు విజులిన విన్నకై నగరసీమం కగ్రాహు బాధించుచున్నది చేడు మనముకన్నా గాంచుచున్నాము. ఋణబాధలు పీఠమ్మను బాధించుచున్నది. ఈబాధ కోర్వెబాధక నమారు వితో, నదనననను కృతి, పాలమమ్మక యెక్కువనిమ్ము పుచ్చుకనినూత్రియు చెప్పి పాలమమ్మకుటకు లెప్పించెను. అప్పులు కీర్తికది. పేరునది గంముతోర్ని వాననపుత్రిను ఎక్కువకుటకు గదిచిచ్చులెను. కాని ముత్రిము క్కగినిపోవునదిక బాంబుపెరిమ్ము గుట్టుగ జీవయాత్ర గడుపుచుండెను.

౪

జగదలిరాజుకొమార్తెకు వివాహముచేయవలెనని తొందరపడుచుండెను. క్రిమూడకకి డాడెకమ్మములు మిడి నెంపాక్ష బాధనమునది. కేలిమిబాగానును మిడిన దేహకాంతి చేతను, నామగి పట్టి కాని దేహానినూణ ముచేతిను నిమతనువిలాసము బచ్చియుండెను. సిండుచందురునివంటి మోము, విశాల నయనములు, పాపలు దిరిగి నుండునులు,

తుమ్మెదరక్కల ధిక్కరించు నిమనలయిన  
 వల్లని కురులు, ఆమలావణ్యము, చూచు  
 వారల మోహింపజేయుచుండెను. యావన  
 వతులు యవకుల బెడ్లపైగోగుట ప్రకృతి  
 ధర్మము. తల్లిదండ్రులు, భవము, సైసాదిం  
 గల సమస్తసౌఖ్యము లామెకుఁ గలితెలామట  
 ములైనను ఆమె యేలకో చితాక్రాంతిచిత్త  
 యై అతిభారముతో రోజులు పుచ్చుచుండెను.  
 అట్లగుట, తల్లిదండ్రు లామెకుఁ దగిన వసతి  
 జేచ్చి పరిరాయముచేయ యత్నించుచుండెను.

సాటివారలలో యుక్తవయస్కులైన బా  
 లు రుదీనను జగఁతిరాజు నభీష్టము కల్గి  
 చువారెవరును లేకుండెను. శ్రీమంతులు తన  
 తనయుల నత్తివారింట నిల్లరిక ముచ్చ న్నిష్ట  
 పడెను. తన ముద్దుతనయ నత్తివారిలోకి  
 బంపుట స్వయముగా జగఁతిరాజుకుఁ దోచు  
 చుండెను. సంబంధ మెక్కడిను కుమర లేదు.  
 కత్తెవ్వము దోడక ఉండోళిత హృదయముడై  
 విచారించుచుండెను. ఇట్లుండ నొకనాడు సీత  
 యనగరిముకాడక ప్రస్థిపాలుగారియద్దమండ  
 ఉత్తిరము నుచ్చెను. ఆయుత్తిరపరిక్ష్పి చూచు  
 కొని నెఱుఁగవచ్చితోడై భాగ్యతోడెప్పి పెటినే  
 విజయనగరిము బయలుదేరి వెళ్లెను. పైలు  
 దిగి జగఁతిరాజు సరాసరి ప్రస్థిపాలుగారి  
 ఆశీసుగదిలోనికి వెళ్లెను. శ్రీరామావతార  
 ముగాను జగఁతిరాజుకుఁ జరిగిరిమిలు, కుమరు  
 ప్రకృతైనవెట్లుట తమగృహిలోనున్న దామర  
 గూర్చి రామావతారిముగాను నవిష్టరిముగా  
 ముచ్చటించెను. వారిలో జగఁతిరాజుకోరికలు  
 ననుసరించి నరసింహరాజు అన్ని విధముల నగ

యునునుని వారు సంహరిచ్చెను. జగఁతిరాజు  
 పిల్లవారినిజూడఁ గుతూహలము గలవాడయి  
 వానిని విలుపింపఁ గోరెను. నరసింహరాజు  
 వచ్చి ప్రస్తుతాలుగారికి నమస్కరించి నిలు  
 చుండెను. జగఁతిరాజు వానిని బ్రక్కనున్న  
 బల్లపై గూర్చుండఁగోరెను.

నరసింహరాజు కప్పటికి ఇరువదియొక్క  
 వయస్కుఁడగును. మోములు గోరంచుండ,  
 ముక్కు, ఉత్తరము మూత్రమస్య విశేష  
 ధరించుచుండెను. అవియుఁ గొంతవఱకు మా  
 నీయుండెను. కామగీతాంబరములనుండి యతని  
 శరీరకాంతి నిచ్చునట్టిను నిచ్చునలె అచ్చటచ్చ  
 ట పిఠిపిఠిలామచుండెను. విశాలమైన కలము,  
 కలువ నీరులు టి కన్నదోము, ఉగరములు  
 చిరిగిన మునిగులులు, యతని శీఘ్రభావమును,  
 అంకమును ప్రస్ఫుటము చేయుచుండెను.  
 నరసింహరాజు ముఖలక్షణముల నవలోకించి  
 ప్రశ్నుచెంది జగఁతిరాజు రెప్పవ్యాక అట్ట  
 చూచుచుండెను. నరసింహరాజు నందర్భ  
 మును గ్రహించినవాడై నీర్మల రుచులు  
 కొని కూర్చుండెను.

రామా: అబ్బాయి! మీదేహార?  
 నర: మాది చిట్టివన.  
 రామ: మీనాచనగారి పేరేమి?  
 నర: రామరాజుగారు.

నరసింహరాజునుగూర్చి రామావతారము  
 గారు అంతయు నెఱిగినవారగుటచే ఆ ప్రశంస  
 కట్టిపెట్టి నరసింహరాజును సంబోధించి 'జగ  
 ఁతిరాజుగాను గొప్పశ్రీమంతులు, పుష్కరి





యను. అయినను గృహభగ్నము ననుసరించి  
మర్యాదచేసెను.

సీతమ్మ: శాస్త్రముగారూ, ముద్రామము?  
ఏంపనిమీద దయచేశారు.

పురో: మీది విశాఖాట్రాణము. రామరాజు  
గారి యిల్లు యిదేనా?

సీతమ్మ: అవును. ఇదీ. నమ్మమ్మ మీ కేమి  
రిగివున్నారు?

పురో: ఎటుగి కేటాడి. రామరాజుగారియి  
మించివాడు; పనికంటె. ప్రహ్లాదాధి  
గలవారు. మంచివంశం. మీకు పిల్లలెంత  
మందమ్మా?

సీతమ్మ: నాకు ఎక్కడో పిల్లలు వారు. విజయ  
నగరంలో చదువుతున్నాడు.

పురో: వినాహమయిందా?

సీతమ్మ: చదువ... గాని చెను... న్నాడు  
బాబుగారు. ఆలాగే కా  
నిమ్మని పూరుకున్నాను.

పురో: చదువుకుంటారంటే  
పెండ్లి చేసుకోకూడదా?  
ముద్దుమచ్చటలు చిన్న  
తనంలో చూడాలిగాని,  
గడ్డంమీసాలు వచ్చిన  
యేంబాగుంటుంది?

సీతమ్మ: పెద్దదాన్ని నాకు  
ముద్దుమచ్చట మూడు  
కోవాలెననివుంటే మా  
త్రం బీదవాళ్ళకు పిల్లని  
యివ్వరా?

గుమూస్తా: సంగతి ముప్పు  
చేస్తావా?

సీతమ్మ: చేస్తాదా అంటే చేశాడేనా బాబు  
గారు. పెద్దా? మగ్గానా? కాస్తకూస్తా  
అవుతుందా? లేదా అంటే మంగళసూత్రం  
చేయించి మూడుముళ్లు అప్పజాప్సే చేసి  
వేయించగలను గాని ఇంకేం చేస్తాను.  
ఆలోచించి వేరే గడవాలి అనిపించుకు  
ంటున్నాను!

గుమూస్తా: మీరు బాగావుండగానే చేసి కట్ట  
చేయించి పుట్టి మించింది. మీకు  
కష్టంగాని, డబ్బుఖర్చుగాని లేకుండా  
నీ పుట్టింట్లోనున్న వచ్చి పెళ్లి చేశాకం  
నాది. మీకదంతా ఎందుకు? మీకీష్ట  
మేనా?

సీతమ్మ: ఇష్టంలేకేం జరుగదు. ఎక్కడైనా  
సంబంధం ఉన్నదా?

పురో: సంబంధం లేకేం. కాని మీరొక్క  
సంగతికి తలపూగిస్తే చాలు. పిల్ల



సీతమ్మ: పెద్దదాని నాకు ముద్దుమచ్చట మూడు కోవాలెననివుంటే మాత్రం బీదవాళ్ళకు పిల్లని యివ్వరా?



గొప్పయింటిపిల్ల. అతిసుకుమారంగా, గా  
రానిగా జీవించాల్సివచ్చగా వెళ్ళింది.  
పిల్లను యిచటికి పంపటానికి యిష్టపడదు.  
పిల్లవేడికి సామర్థ్య ప్రాయశాసన పాఠశాలను  
ప్రొద్దు చూపుతూ ఉద్దేశించి ముట్టచెప్పాల్సి  
వున్నది. ఈదర్శి మీకోప్పమేనా?

సీతమ్మ: ఏం చెప్పాను నీకు. కాదు నీక్కెందు  
వాడు. వాడు కంపముందర లేకపోతే  
నాకేమి ఉపయోగం. నీవేం కష్టాలు పడ్డావాడు  
సుఖంగా వుండాలనే. అయినా మేము  
సామూహ్యంగా. అతనిని చూడాలి. మన  
సంబంధమేమిటి? అది ఎట్లా పొసగు  
తుంది.

గురువు: అలా తోటాకో? పండ్ల కొరత  
మాది. కొడుకును కోడల్ని చూచుకొం  
టూ మీరు కూడా అచటనే వుండవచ్చు.  
చేతున్న సంగతి మీ ప్రియము మీదా...

నీతిమయ్య: నానుష్టానికే తీరిక. ఎక్కడైనా  
వాడు సుఖంగా వున్నాడంటే చాలు.  
అయితే ఎవరినిబట్టి చాటుగానూ!

పురో: విశాఖపట్నం లో నామక రామమూర్తి  
రెండవకొమార్తె. పదహారు సంవత్స  
రాలు. పిల్ల చక్కని చుక్క. మంచి  
వంగనం. ఈమానంలో బహుళంలో ము  
హూర్తం. మేము అందుకొంటే వచ్చి  
నాము. ఆయన వారి గుమాస్తా. నేను  
వారి పురోహితుణ్ణి. మారాజుగారు విజ  
యనగరం వెళ్లి పిల్లవాణ్ణిచూచి మాట్లా  
డినారు. ఇక మీరు 'సరే' నంటే అయి  
దన్నమాటే.

సరసింహారాజు తల్లి ఆత్మర్యవతి స్త్రీ  
 పేరును బాలికలకు పెట్టినది. ఈ కృష్ణదాసుని వి-  
 లువబడెను.

పు: ఆమా, మీరా, వేము బా  
మామలము. మీరుండ్రకు రానివార  
నూ? మీయిద్దేశమేమి ?

నేతవృత్తి: చివ్వు నీ నీకు; నీమీకా ముమ్మా  
దానము చేసినావాని అనుకోవద్దను. ఇ-  
తలెక్కజరిగిందాక నేనుమాత్రం వేరే  
యేంచెప్పరాను. పిల్లవాడికి కబురు పంపి  
మీకు తెలుపురాను.

వి.సు.రా. : ఆ కథ కన్న వాణికి కన్న తెలుగు ?  
 మూలము 'మూలము'గా ముద్రించిన  
 మారాఠీగాఠిలో చెప్పినాడు. మీపురో  
 హానికి పట్టి పట్టి తానాలోని పు  
 న్యులో చెప్పినాడు.

అంతట నరసింహరాజు తల్లి పురోహి  
 తామ్రమును మునుపటివలె  
 కొనెను. అంతట పురోహి-రాజు పామున నే  
 విందు లారగించి వారిద్దరును మఱునాడు  
 విశాఖపట్టణముచేరి శుభవార్త యజమా  
 నుల కెఱుకవరచి బహుమానములఁ బడసెరి.

2

రూపియు, విద్యావంతుడును, సుగుణ  
 భరియు, నైన యట్లుడు దొటకనాడను సంత  
 సముఖ పురుషుడై వివాహము చేయించును  
 పుట్టినిదిగాఁ జేయుచు నున్నను, వివాహముగణ  
 మున వివాహమున నుద్దిష్టముగా నున్నను, పుట్టి  
 కు గుణముగలది ధర్మసంపన్నములు పుట్టించుము





మేలి లేని యానందవాఙ్మయమును గుఱచి యోచించెను. వివాహమైనదికడ శ్రీమానిసి ఆత్మివా రిల్లులతోక్కి యుండుట, నదిని పారాజు ల్లి యుండుట, వివాహవా రిల్లులతో వచ్చి యుండలేదు. ఈకారమున ఇంద్రును పిష్టక తీసికొని వెళ్లిన లెనను గట్టబట్టి యాచ మనమునఁ జూడకొనెను. ఇ నలి కష్టవిష్టాదియులు పాతఁ డారయకపోలేదు. కాని నాలుగురోజులు చూచి నన్నుటకు వెళ్లినంతెమోత్రమున వెట్టి లోపము, గౌరవహాని కలుగఁజాలదని యాతఁ డెంచెను. ఎట్లకేరకు భోజనసంతోషము ముఁమ గానో నీ ప్రస్తావనఁ దెచ్చుటకు నిశ్చయించెను.

జగజతిరాజు భోజనముచేసి విశ్రాంతిగఁ బాంబూలము వేసికొనుచుండెను. సరసింహ

రాజు యిష్టాగోష్ఠి కొంతమైన సిమ్మట, కరిప తహ్మనయముతో “మఱమగామా! వేను పిమ్మి. అయినన్నుట మాఅమ్మగారివద్దకు వెళ్ల యుండలేదు. ఈసంతోషనమయమున కేరొ క్కడనేకాక మీకోమాతైను సహితము దీసికొని వెళ్ల నాలుగురోజులు మాఅమ్మగారి తో గడి రావలెనని యున్నది.” అని నవిన యముగఁ బలికెను. ఈమాటవినినతోడ నే జగ పతిరాజు కోమాపుతో రొక్కిరిల్లియము పనిసంహారము ప్రాదురుణీ పూచికఁజూచి “ఏమి! మార్జినుమార్జిను! తీసికొని వెళ్లితావు? ఇట్టి సంతోషముమీట, నీక నావద్ద మూలం దగుము. మార్జిను మీమూలం దికింకె యింక నెన్న మొక్కడ ఊచుకొను అందులకు?” అని కోపముతో గర్జించెను.

సర: “మీకు చాలకోపమువచ్చినది. నా వివాహమైన సిమ్మట మాఅమ్మగారి కొక్క పర్యాయమైనను కోడలిని చూచియుండ లేదు. అందువలననే సంకమని కోరియుంటి?” అని శాంత ముగ పలికెను.

జగజతిరాజు విన్నట్లు నిర్లక్ష్యభావమున మిగిలెను. ము, పానీపానము తనకు గలిగిన పరిభవమునకు గుండుచు నటనుండి లేచి వెళ్లిపోయెను.

రాత్రి శయనగృహమున సరసింహరాజు మోమున నన్నెదక్కి విచార గ్రస్తుడై కుర్చీలోఁ గూర్చుండి యున్నాడు. శ్రీమానిసి పూర్వోక్తము నుదాహరణము వినిపోయిండును.



“నీవు మార్జిను మిగిలెను. నీకొక పూజా?”

గదివాకిటనుండి నో భర్తచింతా క్రాంతిచేత్తడై  
యొడుమటంజూచి మొగము చిట్టించుకొనెను.  
ప్రేమావతి సహితము తల్లిదండ్రులవలెన తా  
నత్తవానికికంబోవనవలెననులేననియె మెంచు  
చుండెను. నమస్తేభోగము లేచట జనుగు  
చుచు వాని నన్నిటిని విడిచిపెట్టి మట్టికొండ  
లతో చేలియ్యగలెనని యామెచింతింపు. తాను  
వచ్చునప్పటికి వాడుముగము పెట్టుకొని  
కూర్చుండియున్న నరిసింహరాజును జూచి  
సహించజాలకపోయెను. నరిసింహరాజు మనో  
గతవ్యాకులత నామమంత్రి మనసు ఆమె గ్ర  
హించెను. అంతియకాదు! ఆగ్నివాము సహి  
తము నెచ్చెను. భార్యను నోచు నెచ్చెటయ  
భర్తకు ముఖ్యకర్తవ్యమని యామె అభీప్రాయ  
ము. అంతట తిరిచి భర్తయొద్దకు వెళ్లి "నన్ను

చిట్టిచలనకు బంధనన్నా రనియేనా కొంపమునిగి  
పోయినట్లు విచారించుచున్నాను" అని కోప  
ముతో బలికెను.

"అవును. కొంతవఱ కదియె కారణము"

"అయితే, అచట మేడలా, మిద్దలా,  
ఎత్తెక్కికా దీపాలా, పన్నా, పంపులా, కోచి  
బుడె; మోటార్లా? ఏమిభాగ్యము జోర్ల బడ్డ  
దని వెళ్లడం?"

"ఎందుకా? మా అమ్మగారిని చూచు  
టకు? పెండ్లిమీ సంవత్సరము దాటిపోయినను  
ఆమె పోలి నిన్నెప్పుడు చూచేయుండలేదు.  
పెద్దతంతు కోడలు దగ్గరనుండుటకు నోచు  
కొంతపోయినను చూడవలెననియైన యం  
డవా?"

"చూచుటకే యెనచో యిచటికి  
అమెరాకూడదా? మానాయనగా రెన్ని  
సర్వాయములు కలుగుపంపినను ఆమె రా  
లేదు. అదేమి గొప్పతనమో? అయినా  
పెట్టెల్లాల్లాలో పడివుడువారిలకు పెట్టణ  
ములకు రాగిట్టదు"

"అహ! మా అమ్మ యిచటికి  
రావలె! నీవు మాత్ర మచటికి వెళ్ల  
కూడదు."

"ఏమి! అంతఅశ్చర్యపడుచున్నారు.  
దీనిలో వింత ఏమున్నది. ఆమెకు గోచు  
లేదు; ముగ్గు; అంబేకదా! అమ్మిల్లో  
పూ అమ్మగారిగాని, అంబేగారి నా  
కిచట జరిగినట్లు జరిగించగలరా? ఇక  
నన్ను చూడ ఆ వామిచ్చెట్లే కీడ్చుకొని  
పోవుటెందులకు?"



"నన్ను చూడవలెననియైన నున్నాను" అని కోదన ముగించి యింట్లో  
విచారించుచున్నాను."

“నిజమే. నేను ఆమెకొడుకును. ఆమె నాతల్లి. పెద్దతనంలో ఆమెనన్న కనిపెట్టకొని యుండి ఆమెతోజులు పెట్టబుట్టుట నావిధి. నీవుకూడ వచ్చిన మంచిదని చెప్పిరాను.”

“మీరుమాత్రము వెళ్లిన ఎన్నిరోజులుండురు? బహుశః ఒకవారమో, వందరోజులలో.”

“ఓహో! వెళ్లితే అనలే వెళ్లుతాను. లేదా, అధమము మీఅమ్మగారు బ్రతికియున్నారేమటకు తిరిగి రాను. అందువల్లనే నీవు కూడ వస్తే బాగావుంటుంది” అని నరిసింహరాజు విషయమంత బయటకుఁ దీయుటకుఁ బలికెను.

“నేను రాను. మీరుకూడ వారంరోజులకంటె యెక్కువ యుండుటకు వీలులేదు.”

“ఓహో! బాగానేవున్నది. నీవు రానూ రావు; నేను వెళ్లినూ కూడదు. ఇది పోనీసు బబర్దస్తీకి మించిపోయిందే. నీవు వస్తే వస్తావు? నేను వెళ్లుటమాత్రము నిశ్చయము.”

“మీఅమ్మ మీమ్మలు నిచ్చవేసినప్పుడు యిట్టిపరతు లేరు కోరలేదు. మీరు మీ స్వాగీనము. మీఅమ్మ కట్టిఅధికారం మీ మీదలేదు. గతితేక యిల్లజీకము వచ్చిన తర్వాత యింక హక్కుమిటి? ఇల్లజీకము వచ్చిన అల్లుడు ఇల్లజీకము పెద్దము చెప్పి చేతల క్రింద వుండవలె. అతని అల్లుడు సాగిదు. ఎందుకేనా నూ నాన్నగారు మీకొకకు ఇంత సొమ్ము కన్నుపెట్టినది. ఇందుకేనా చదువు చెప్పించినది? తనియొండలేక అనవసర కలహమునకు కాలు దువ్వచు

వ్వాను. అవసరమైతే మీఅమ్మ వచ్చును. ఈపోలిక నేను పెట్టినను” అని చివాలున లేచి హరి నూలికాతిప్పుమువలె మెత్తగా నమర్చబడిన శయ్యపైఁ బడి నిద్రపోయెను.

వెంటి వెలియని భార్య స్త్రీనపుణలుకులు ములుకులై హృదయమున నాట నరిసింహరాజు మునుమాటాడక కదలక మరలక కుప్ప కూలి కుప్పిలోఁ గొంగుండెను. వైత్రేయతి నిద్రవడినది. నరిసింహరాజు మనమను జంట్లూ ముంతమువలె నొక గొప్పతనాను వీచుచుండెను. భార్యను అన్వేషింపింకములువలె లేచి విడిగిండునుండెను. “ఆహా! ఏమి! విశ్వస్యము మహాభాగ్యమని అందఱుచెప్పెదను. ఇదెంత సత్తమాట! ఈచిన్నది బంగారుమాగులుమ్మలలో చుట్టబడినదా! యెదురుకట్టనుభముల నిండుకైనను ప్రహరణబలమన్నది. చివరకు తనయొక తానైనను నెఱుంగయున్నది. గణమె నెమర్తమని తెలుచుచున్నది. నమస్తరభ్యములు, తల్లి నెమ్మలు, గణము ప్రసాదించగల రని చూచుచున్నది. గణముగాని, తల్లిదండ్రులుగాని ప్రసాదించఱుచి దాంపత్యానురాగినికంఠమును కాలితోదన్న బోర్ల ప్రోకికొనుచున్నది. భర్త బానిసీదనియంచుటచేగదా ఈయబల ప్రణయమహిమను గుర్తించుకొనున్నది! పురుషులు సహితము అహంకారిగూర్చివూలై స్త్రీలను బానిసలుగా తెలుచుచున్నాడు. ఇది మనదేశ దౌర్భాగ్యముగదా! స్త్రీపురుషాభ్యంత మృగ్యమైన గృహములు గృహముల! అవి శ్మశానములు గావా? అట్టి గృహములు దయాళుకొంప



వలె చొచ్చుటకు భీతిగొల్పునుగదా! నిలువ నీవలెని నుదాసులుగదా! ఇవి మనవాంఛిత మూఢాచారములు నిదివడలెగాని యాచార కను నిందించిన ప్రయోజనమేమి?”

“సంపదల దులదూగినంతకాలము దాని శ్రమములేమిక్కు కష్టవిధులములు నెవరును చెలియజాలరు. పోషణము శస్త్రధామమునకే కాక ప్రేమవాఙ్మయునకు సహితము పెట్టని గోడలేదు యథులగులుచున్నది. నేరినట్లును స్వంతకాలము ప్రణయమహిమనుగాని, దాని పోషణశ్రమమునుగాని ఈ మె గుఱ్ఱముగ జాలదు. అనురాగనిబానుభవము స్వాతంత్ర్యముందే కలుగు.”

“శ్రీ పురుషులు పరస్పరము ఒకరి కొకటి కొకరు ఆత్మసమస్యగాను చేపొమ్మనె పార్వతీవల మేత్వము లీలామూర్తి గోదెగులు గును. బహుమనో ఆర్పివస్తువులు చెచ్చినట్లునె నన్నును నామామగా రామెను చెచ్చి యుచ్చిరి. తేనుసహితము ఆమె యుచ్చనచ్చినట్లు నామకొనుట కేర్పడిన చూలవస్తువునని యామెతలచుచున్నది. అందఱు నాకరుల నలెకే నేనును ఈ మె యధీష్ఠములు నెగిరేప్పుట కేర్పడిన నాకరునని నామభావించుచున్నది. అంగికన్న నెక్కువకె త్తమాకర్మముగాని, భావముగాని ఆమె మనముగ లేదు. కూర్చుండు మాకమునలె నామకగుడలమన్న తెలిసిన ఆమెవారొకరు ప్రపంచార్జున మునిజూచుగదా! ఎట్టి శ్రమంతులకైనను సామాన్యజనులతో గలిసిమెలసి తిరిగి విద్యాలభులు గలుచినచే ప్రాకంచకజ్ఞుల మలనదును. అంధప్రాయముగ

వచ్చుచున్న నూచారములు మాపుమామన గొని సమము నానందించిన యాచారములు లా యజాలరు.” (మృగశిరీషే కుర్పువే) “ఎందుకీ విశ్వరూపా! మనము! కర్తవ్యమేమి? కేవలమజ్ఞానముచే ఈమె యిట్లు ప్రవర్తిం చెనదనుట నెక్కుయము. కాని, భవములేవన్న మెగాని భవచూషణ జనియదు. కావున నేను కొంతకాల మజ్ఞానవాసము చేసెనగాని యీమె పరిభ్రమమును ప్రహేళికజాలదు. ఇంతటి పెరి భవము జరిగినచిహ్నులకూడ నిద్రలు చేర్చునె నేను! ఇంత చురుకు జనభూమి పట్టణాంశికా జాలనా! లేనిచో నీ యిట్ల నామానప్రణ ముల మంటగలిం చూమె కూడిగమచేయుచు నడియుంకలెగదా! ఇట్టి పరిభ్రమములకు కుటకన్న ప్రణాము దొంగిన మేలే యగు. ఏమైనను అగుగాక! కేవల సేయుట నొక గడియ మును నిలువజాలను. నామనము తపించుచున్నది. నాకు శాంతిలేదు. నేవో మెన”నని చెప్పిన నొక నిత్రానకమై యున్న ప్రేమినితలచగజూచి యుక నిట్టకర్మ విడిచి నుండి రామచేసుకొని చచ్చిరాత్రి యనితన జంకక నరసింహరాజు యిలుపెడలిపోయెను.

౧౦

తెల్లవారినది. ప్రేమావతి నిద్రనుండి లేచి కనులు నులుముకొని అటునిటు చూచి నది. మంచముపై భర్త లేడు. ఈమెకేదయో చెమటలకూడ నెచ్చియుండెను. ఆమెగుండెల లో పెద్దరా యిడినట్లు చెను. గదిలూరయు పెడకనది. నరసింహరాజు ఎందును గాన రాదు. అనయత్నిముగానె యామె తెచ్చి

మని తేకతేచును. ఇంద్రలోనివారినగలుగజేసి  
పనిగను వచ్చిరి. తనధర్మమును గాన  
రావని యమ నేర్వసాగెను. ఇట్లువానికి  
అంతయు వెదకిరి. ఇంద్రలో పారావాచు రాత్రి  
రెండుజాములకే చిన్నబాబుగా రెచటికో  
వెల్లివనియు, తాను వెంట వచ్చెదనన్నను  
వలదని చెప్పివనియు, ఒకచీటిని మూత్రము  
తనకిచ్చివనియు చెప్పి మాచీటిని మచ్చెను.  
అది ప్రమావతి! వ్రాయఁబడినది.

“ప్రియమైన ప్రమావతికి, శ్రీమంత  
అను కృష్ణాక్షములుగారి, మండికాక్షముగారి  
వెలియున. ధనము వారికి వర్జ్యము. చీదలు  
భాగ్యవంతులతో నాటి కాజాలను. వానికిని  
నీలిని నంబు భాగ్యవ్యము సంభావములు.  
నీవు భాగ్యవంతుని ముద్ద వడ్డెవు. కేను వాస్త  
చాలి తనయునను. కేను నిన్ను బోషించు  
లను. వాస్తవమున కలిసివచ్చి నిన్ను తీసి  
కొనివెళ్లెద. వేదిట నుండి మనబాలను. నాత్రి  
నీ నాకు వర్జ్యము. వాకు కుశలసంభావము  
తనయు నిచ్చినను నాత్రిని విడిచియుండుజాలను.  
దైవము నిన్ననుగ్రహించుగాక.”

—సరసింహరాజు.

ప్రమావతి ఉత్తరము జదువుకొని గుడ్డ  
నీళ్లు కుక్కుకొని, దుఃఖము పొంగిరా గదితలు  
పులు కేరికొని గదిరాత్రి పట్టెంతయును మా  
చుకొని విచారపడసాగెను.

౧౧

దినములు వారములైనవి. వారములు  
నొలైనవి. సరసింహరాజు బాడ తెలియ

రాదు. ప్రమావతి విచారము నకు వేర  
లేదు. ఆమె యేకాంతమున నిట్లు  
తలపోయఁ దొడఁగెను. “నాత్రి యా  
దీనమాలుకే నొచ్చి నీ కందుమున్న నాభ  
ర్తిను నీను నమితము మాధుర్యమునై నోట  
వచింపరాని పలుకులు పలికిరి. నాకంత  
మన్నును నొక్కకొనబోయెను నేలయ్యెడిది  
గదా! అచ్చా! వేట్లు ధరించు కిదియొగము!  
నాత్రి నన్ను విడిచి వెళ్లవచ్చునగా నతికి  
పలియే నీయని నీయవచ్చునది. గాఢమో  
హమున నశియుంటి నని నీకే ముఖంగివై  
తిగా! నాభర్తి నాకు వస్తువైనా ననుకొంటి  
గారి నన్ను వశించుమన్న వంగతి నీయ  
దానను. అకల! నావ్యాధియు హరించ  
నామిరా! ప్రీతినుకొనెద్యవై న పతిను  
ధనము, తెల్లియు, తొక్కియు, సర్వము నది  
నేమిగదా సుఖసంభావము. నావతి నాచెంత  
నీవానాపున కిచ్చునన్న నెఱాము పతిను



“ప్రమావతి ఉత్తరము జదువుకొని.....గతిరాత్రి  
పుత్తెంతయును విచారపడసాగెను.”





వ్యసనం? కాకిచే కలుగుచున్న నాకలి మెచ్చట నున్నను మారుమాటాడిక పోవుదాన. హా! ప్రేమమా! నానుభవమునకు దీనిక ప్రాయస్చిత్తము చేసితివి. ఇకనైనను నాపైకలహించి నాకలిని తల నన్ను తీర్చుము. ఇవియు నీ కనేక సంగమములు. నీశరణు చొచ్చినాను. రక్షించుము" అని పరిచివిధమున బలిపించుచు ప్రేమాపతి కాలము పుచ్చుచుండెను. మణియు మునుపటివలె సకలాభరిణభూషితమై మీసినవలె నుండిక సామాన్యరాలిలలె జీవితము గడుపుచుండెను. ఆధరిణములు దీర్చిపెట్టెడి. శియనగృహమందలి యుగాకాములు కన్నీటి దీసివేసెడి. నాకలిలెంతమంది యున్నను గృహకృత్యములు నెరి తీర్చుటకు వారి కైమెరుగుచూడక మెల్లమును పనికరము కలిగినట్లు

యెల్ల నామెయే చేయుచుండెను. అన్ని కనులు దల్లికంటె ముందుగ నామెను చేయుచుండును. అల్లి నయితము పనిసందడిని విచారమునకు చి బొప్పువేమాయని ఆమెను కష్టపెట్టలేదు. విశ్రాంతి సమయములందు సర్వవిధములతో గాలక్షేపము చేయుచుండెను. ఇదివఱ కెంత గోరియో మెచ్చడంత విరాగమై చూచు వారిని కాళ్ళర్చియు గొల్పుచుండెను. ఆమె వైరాగ్యముజూచి అల్లి దగ్గర లొక్కొక్కమ నున్నట్టిది మఱియుకష్టమ విచారమును పొందుచుండెడి. చిట్టిచిలునలో కరిసింహరాజు పట్టియుండెను. ఆమె యనభీక పట్లకావో టారివారి కెవ్వరినె తెలియదు.

ప్రతి పాతాళము

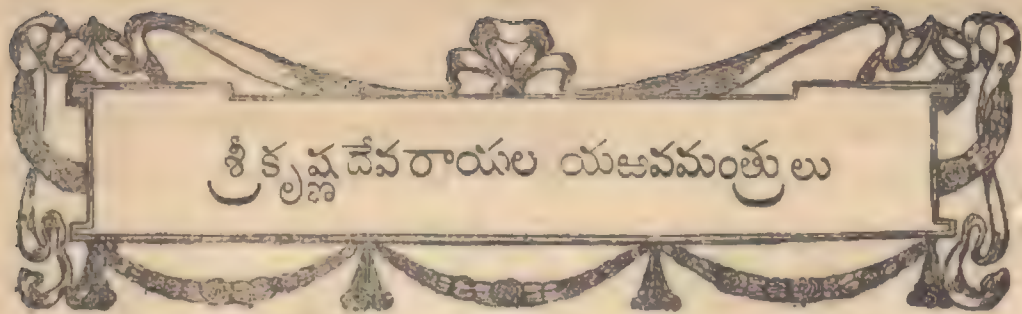


# తొలి ముద్దు

మునిమాణిక్యం పరసింహారావు, [రావీంద్రవరద]

వైష్ణవైష్ణవి తొలిముద్దు బెట్టకొరగ అతివ సీమోవి నామోవి నంటినపుడ విరిగిపడనట్లు తిరిగి యీ విశ్వమెల్ల కష్టపడిపోయె గాఢాంధకార పటలి సున్నునై యున్నది లె సంతోష మొందు ఈ ప్రకృతి నెల్ల సొకట దహించివేయ విడునాల్కల బాపుచు బాడబాగ్ని అగ్నినుద్యోతమయ్యె భయావహముగ

క్షోణిపైక్షోణిశుభముల్ కుచ్చునాలు అతితరంబుగవీచు జంక్షునిలమున వేడిర క్తంబుచిమ్మట వెట్టినట్లు హృదయనాళాలు తాపంపురొదలుపెట్టి యావనపుకావిపూత లనందగిలిన సంజ, చీకటిచాటన జారిపోవ జీవితతామృతకలశంబు చేతబట్టి త్రావబోయిన నామెను తల్లడిల్లె



శ్రీకృష్ణదేవరాయల యజ్ఞవంతులు

ఆ. రంగస్వామి సరస్వతి గారు, బి. డి.

మౌఖికము 'భారతి'లో "ద్రవిడ  
 వాఙ్మయము: ఆంధ్రులు" అను  
 వ్యాసములో కృష్ణరాయల మౌఖికమున  
 గొప్పదనమును వివరించి నుండినది  
 మూర్తిమేకాక యని మాతృదేవునిలో  
 గూడ గొప్పదనము ద్రవిడ యుండినట్లు సూచిం  
 పబడినది. అట్లు సూచించినమంత్రి 'అఱం  
 వధర్తి ముదలం.' ఇతనికి 'అఱం మోతు  
 యో' అనియు, 'కేమమ్మో' అని మోర్లుకొని  
 యు నామాంతరము యుండినట్లు ద్రవిడవా  
 ఙ్మయమునుండి యెత్తి చూపబడినది. అయిన  
 సీమంత్రినిగూర్చి శాసనము లెచ్చటనైన  
 గలవా? కేవల మేవోక్తమునందలి నాక్య  
 ములచేతను, రాజులద్యములచేతను మూర్తి  
 మే యాయనవిషయము మనకు తెలియు  
 చున్నదా? శాసనములలో మూర్తిము  
 దొలగిన విషయము వదిలి వినవలసివచ్చి  
 యనదగునా? పెనుకటికాలమునా రాచాట  
 వచ్చుము వ్రాసియున్నారా? ఇట్టి సంగతి  
 ములు కొందఱకు పోషింపబడుచున్నది. ఈ విష  
 యమున శాసనమును వెదకగా కనిగూడ  
 ఈ యజ్ఞవంత్రియొక్క పేరుగలదు. వాని  
 లోని విషయము నవర్ణింపఁ జూడఁగలిగి

నక శాఖవారి సాక్షాత్కారము నీచీకలో నుండి  
 యును వ్రాయుచును. 1921-వ సంవత్సరము  
 శాసనములో 370-వ సంఖ్య శాసన మాతని  
 గూర్చినది. ఈ శాసనము నేటివారామ  
 ల్లో పేరుపడి అను ప్రతిష్ఠానున శైవ్యశ్రీ  
 మండలి పేర్కొనవచ్చునది మూలమును దున్న  
 డి. ఈ శాసనమును కృష్ణరాయలతండ్రి యగు  
 "నరసానాయకుడు" ఆ శివాలయము లోని  
 యభిషేకమంటపమున ప్రతిష్ఠించునది  
 పేరుమొనరు, మహామంటపమున మూలము  
 మునునెత్తించుటకును, 'చాముండి నాచ్చి  
 చూర' అను నమ్మవారి గుడియందు ప్రవేశ్య  
 మునకును లింగమూర్తులను సేవలోని అంబిగా  
 ల్కొప్పి కొను గ్రామమును దానము చేసినట్లు  
 తెలియుచున్నది. నరసానాయకునికి ఈ శా  
 సనమును ఆరంభకర్తయినవారు కౌశ్యక్తిగా  
 నగుననిచూపబడినది. ఈ శాసనము వికారిసంప  
 త్సరమున కేయింపబడినది. దీనికి సరియగు ప్రస్తు  
 సంవత్సరము 1480 అగును.

ఈ మంత్రియొక్క మహాక శాసనము  
 1921 వ సంవత్సరపు 4వ వ నాడుగలది. ఇది  
 నేటివారామ ల్లోని పిన్నవైష్ణవము  
 శైవ్యదేవ మండలి పేర్కొనవచ్చునది మూల

యమం నున్నది. మహామండలేశ్వరి నామిన  
నాసింగరాయలు కాలమున వ్రాసినవత్సరమున  
తరునదిసీమలో దేవాలయముల మండలము  
మేపెడు గొల్లవారు 'శదకృషమై' అను  
పన్నును చెల్లింపలేక యితర ప్రదేశములకు  
మరిచోగా నాకన్ను నరసానాయకుని కార్య  
కర్తయైన అంబరాద్రినయనారుముక్తాప్రసా  
దై తప్పించెను. ఈ శాసనము ముందునా  
సింగరాయల దానినకడ వ్రాసినవత్సరమున వేయించ  
బడినది. దీనికి పరియగు ప్రస్తుతవత్సరము  
1482 అగును.

ఇంకొక శాసనము 1921 న వ్రాసినవత్సరపు  
473 నెంబరు గలది. ఇందు రాజు 'కుమారి  
మల్లికార్జున రాయలు.' ఈరాజు సామంతుల  
నాసింగరాయలును, కృష్ణరాయలశంకరయ్యగారు  
నరసానాయకుడును తామస్వతంత్రులు గాక  
పూర్వము సేనాధిపతిగా నుండినవాడు.  
ఈ శాసనముగూడ తిరువెట్టి నెల్లూరునందే  
నొడిగినది. దీనికాలము శాలి 1407 అనగా  
శ్రీ 1485. ఇందు విజయనగరాస్వామ్యమునకు  
తేలిక వధునొప్పునాజ్యము అను చిన్న  
మండలములోని 'కైక్కోళి' అను సాలె  
జాతివారికి వారియుత్పన్నములయందు పల్లకి,  
శంఖము మొదలగు విరుదచిహ్నములను  
కాంచుపుగమునందలి కైక్కోళిజాతివారివలెనే  
యజయోగించునట్లు 'అంబరాద్రినయనారు'  
శాసనము చేసెను.

ఈమూడును గాక నీయజుషవత్సరము  
నలిగూడు శాసనములు కొన్ని కలవు. అందొ

కటి తామ్రశాసనము. ఈ తామ్రశాసనము  
['Rangachariya's Index'] అను శాసనము  
చియందు ఉత్తరార్కామ్యముల్లోని నెం 532కు  
గలది. ఈ శాసన ముడిను గన రెడ్డిబాటశాసన  
శాఖవారిచేతికి నచ్చి పరిశీలనబడిలేదు.  
ఇది 'తిరువెట్టిమల్లి' అను ముగ్ధాచలశ్రీ త్ర  
మున పరెయనాడు మఠమును మఠములో  
నున్నది. ఈ శాసనమునందు 'అలెయనాగొం  
దతంబిగాను' అను సంజారిపన్నానికి అది  
వశవత్తమునలిగూడును, నీర దేశములమహా  
జనులను చెకే యొకముఠము కట్టించినదేకాక  
ఈదేవాలయమందలి యవ్యవహరిగుడివిమా  
నము కట్టించి, దేవస్థానమునకును, పండా  
ములకును 'మేలప్పాళయము' అనుగ్రామ  
మును, గ్రామమునందు జరుగు పెండ్లిండ్ల  
యందు ఆసుకణములు, బియ్యము, నక్షత్రము  
నీయవలసిన క్లేర్నాటు చేయబడినది. ఈ శా  
సనము పూర్ణముగా శోధించిన నికను విశేష  
విషయములు బయలుపడవచ్చును. ఈపై  
మూడు శాసనములనుండియు సీతగంపళవత్సర  
మునలిగూడు విజయనగర సామ్రాజ్యమున  
కుమార మల్లికార్జున రాయలకాలముమొద  
లుకొని నామంతునాసింగరాయలు నరసానాయ  
కుడు ఈరాజుల కాలములలోనుండి కృష్ణ  
రాయలకాలములోగూడ ప్రసిద్ధతై యుండి  
నట్లు తేలుచున్నది. కృష్ణరాయలకాలమున  
మంత్రి చాల నయనుచెల్లినవాడై యుండ  
వలెను. కనుకనే మూయనయన వెనుకకాల  
మందలి శాసనములలో మన కగుచున్నందు  
లకు కారణముగిచేమో? చాలకాలము విజయ



నగరము 'హంబి'లో నివసించియుండుటచేత నీ యీమంత్రికి క్రవీణవాద్యమును 'అంబి అజమానబద్ధ' అని కేరలుయండునలెను.

'తిగువారూ' క్షేత్రమునందలి యర్చకుల విషయమై 'తత్త్వైకాశుః' కవి వ్రాసిన పద్యము లో కృష్ణరాయల మంత్రి మఱాకనిపే రగడకుచున్నది. ఇందలి

మకుపు పుగళ్ల కృష్ణమహా రాధారాజై  
అరిమనడమలై యారాజై,

అను వాక్యములో 'నడమలై యారా' అనునది యింకొకమంత్రి పేరుగా గెనుచు చున్నది. అజనమున 'నడమలై' అనగా నుత్తరవర్ణితము. ఈనామ కొన్ని ప్రదేశములలో హిమవత్స్వలిమునకును, కొన్ని ప్రదేశములలో 'తిగుమల'తిరుంతి దేవనానమునకు పర్యాయపదముగా వాడబడును. అందుచేత నీ 'నడమల యారా' అనునదము 'తిగుమల' అను పేరుగల్గిన సాళివతిమ్మడినును గూర్చినదని కొందఱు అభిప్రాయపడిరి. అయిన 'సాళివతిమ్మ' అని పలికా లేక యింతటి విశంభిత ప్రతితికముగు పదమును కవిత్వమర్యాద తెలిసినవా రెవరును ప్రయోగించియుండుదు. 'నడమలైయారా' అను పదము నక్షోరేశములో సాధారణముగా పురుషులకు నామముగానున్నది. ఆపేరుగల్గిన మంత్రి యొకడు కృష్ణరాయలయాస్థానిలో నుండవలెను. అతనిగూర్చి వాద్యయమునందలి యీచాటుగా ధగాక వేళ్మైన సమాచారము తెలియువా? శాసనములలో నెంతైన నత మదాహృతుడా?

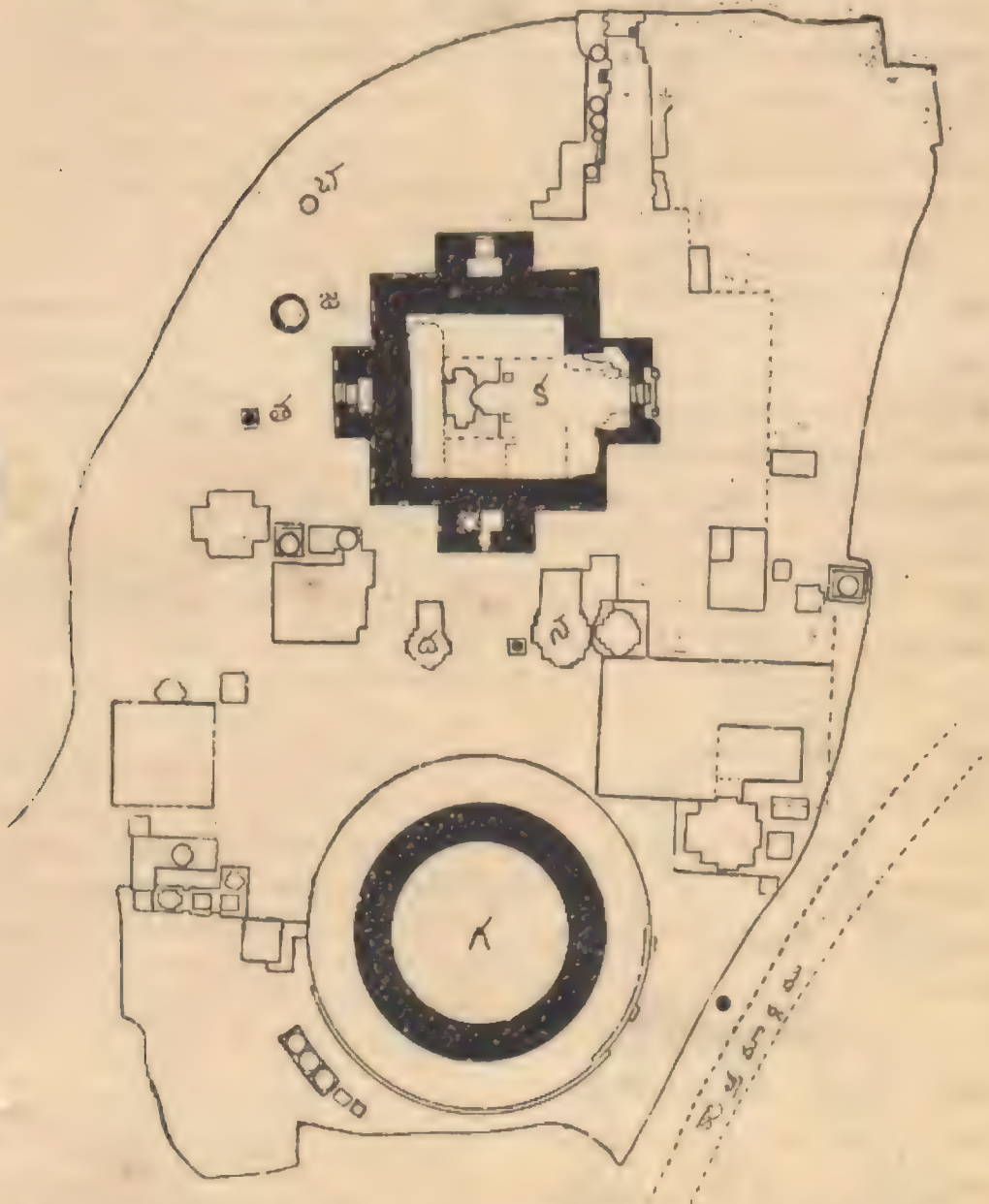
1921 నావత్సరము 307 నెంబడు శాసనములో నీమంత్రి పేరుగె మున్నది. ఈ శాసనము చెంగిల్పుమంజులములోని 'అరికల్ కోవిల్' అను గ్రంథమున నున్నది. ఇందు అరికల్ కోవిల్ గ్రామమునకు క్రొత్తగావచ్చి కాపురము లేస్తాను కొనుకొనుతులకు ఒకసంవత్సరమున్ను లేకుండనుటకుకుండు వారీయున్ను అనిర్ణయమును ప్రయోచించియున్నది. ఈ శాసనములోని రాజు కృష్ణరాయలే. ఇది భావసంవత్సరము కార్తికమాసము ముప్పదవ తేదిన ప్రకటించినది. దీనికి సరియయిన క్రీస్తుసంవత్సరము 1514 15. ఈ శాసనములో కృష్ణ దేవరాయలకు నక్షోరదేశ రాజ్య తినిగిమై 'కరిణి' లిగునమును వహించిన మంగరసయ పేర్కొనబడినాడు. ఈ మంగరసయ్యకు పుణ్యముగా 'నడమలై యారా' ఈ శాసనమును వేయించెనట. కరిణి కమంగరసయ్యయొక్క శాసనము అనేకము లిదివఱకే మనకు తెలిసియున్నవి. ఇతడును కృష్ణరాయలకు పూర్వము సరసానాయకుడు, వీరినరసింగరాయల కాలములలోకూడ సేనాధిపతిగా నుండెను. కృష్ణరాయలు 'ఆముక్తమాల్యద'లో యామునాచార్యుల రాజనీత్యుపన్యాససందర్భమున మంత్రిగా నొకని నియమించునపు డతడు తనతండ్రి తాతలకాలము నుండి నచ్చినవాడుగానుండిన మంచిదని చెప్పినాడు. ఈయువదేశమును రాయలు తన గూఢరక్షానుభవములనూడి గ్రంథమున జొన్నియుండవలెను. ఇట్లే రాయలయాస్థానమునందలి యితర ప్రసిద్ధపురుషులనుగూర్చి మనకు క్రొత్తగా తెలిసినదాని క్రమేణ ప్రకటించుచుందును.

౧. ఈతనివిషయము 'ప్రచిన్వాద్యయము-అంబున' అను వ్యాసమున నీపద్యంలోనే చెనకఁ దెల్పించియున్నాను.

కొ. నరసింహాచారి గారు

కొ. నరసింహాచారి గారు

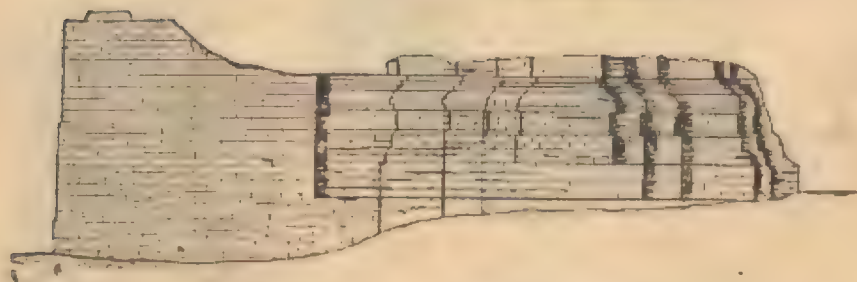
శాస్త్రము తాత్పర్యమును గలదిగాను  
గురించి విచారించుటకును వచ్చును.



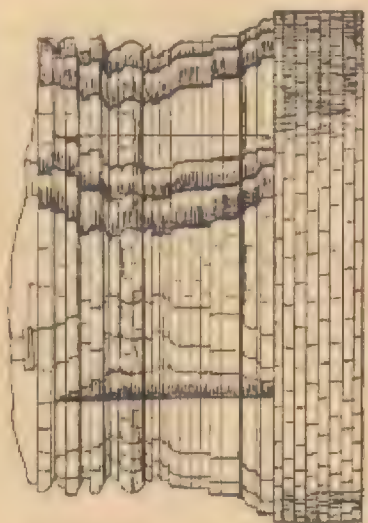
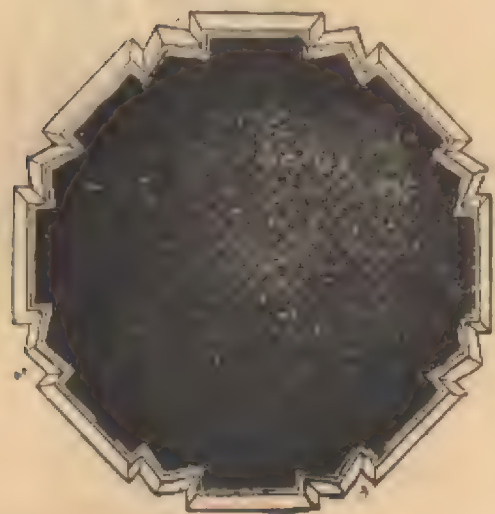
క. ప్రధాన ఆలయము. గ. జాతీయము. ఘ. మాతృభాషాము. ఙ. స్థానము.  
ఛ. ఆరోగ్యము (భారత సం. ౧౯౧౭ సంవత్సరమున) డ. ఆలయము. క. ఆలయము.





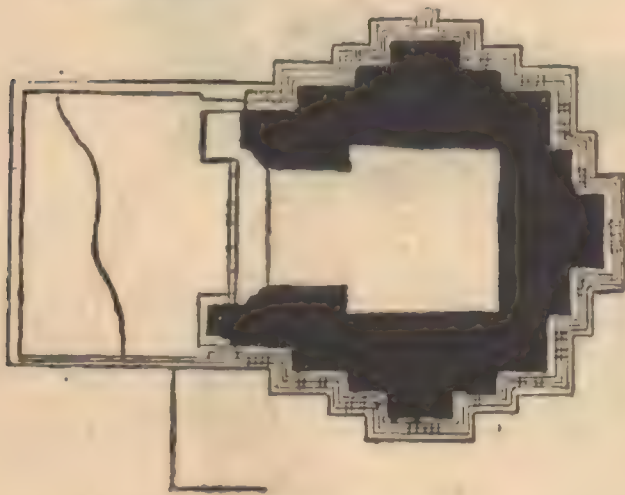
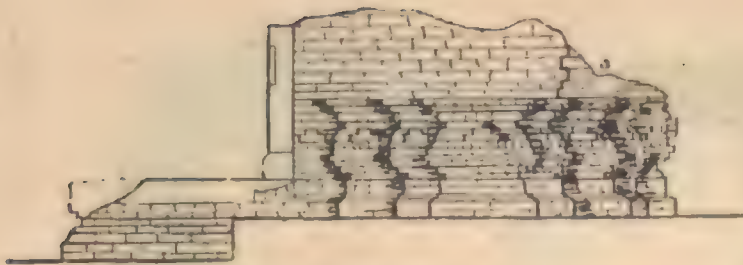


న. శ్రీ ఆలయముయొక్క ప్లానును, ఎత్తును



న. శ్రీ ఆలయముయొక్క ప్లానును, ఎత్తును

నీటి ప్రాకారంబిందును నీటిపాతాళమును లేకున్న కాల నందు. కాబట్టివారును నీటిపాతాళము నానెములు కాగా  
 తవత యనబడుముగ నానెములను పూర్తిచేయ గలుగ నొకటి కందును ప్రతిము కిలములుకాక నీటిని యున్నది.



ద్ర. అలయముయొక్క స్థానము ఎత్తును.

ఇసుపకమ్మలచే నొకదాని తొకటి చేర్చి దిగియింప బడిన గిలు గలదునుచే నొక్క గుండు పట్టణమును, వాళ్ళరు చక్రవర్తిచే తనతండ్రి జ్ఞాపకార్థము గట్టబడిన శిథిలము గలదునుచే, చక్రవర్తి తనెనిగి నొకదానివల్ల వాని కులచే, తొకబడమందిన చొఖిండి మూడమును శిథిలములు కాక నిలిదియున్నవి. చాలమట్ట నకు పార్శ్వాదులొని శిథిలమైన కట్టడములన్నియు నధికారపరమైనందున వాని గొప్పదొడ్డురాజుల పట్టణముగాయును, అంతేవానియల వేయుటను రాజకొండు ప్రజలచే పాడు చేయబడినది వానివారికి సాధ్యమయినంతవఱకును శ్రద్ధగా కట్టిన శిలాబ్రగ్గసములు, నిలువగల లోహపదార్థములును, భవమును (నిమ్మము) బండ్లకెక్కింపుకొని పోబడినవి కాన చరిత్రకాదులకు కావలసినంత యాధారములు లేనందున నీశ్రేత్రమునువలించి పూర్ణముగా నెఱుంగుచు పూర్వము మనకు లేకున్నది.



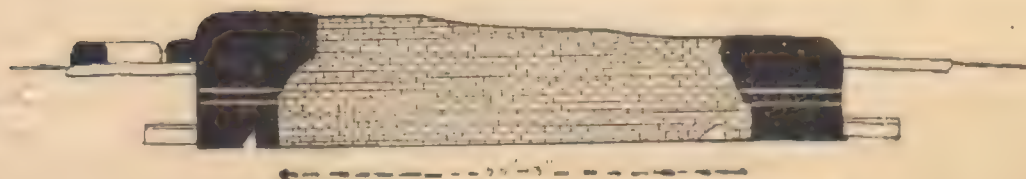
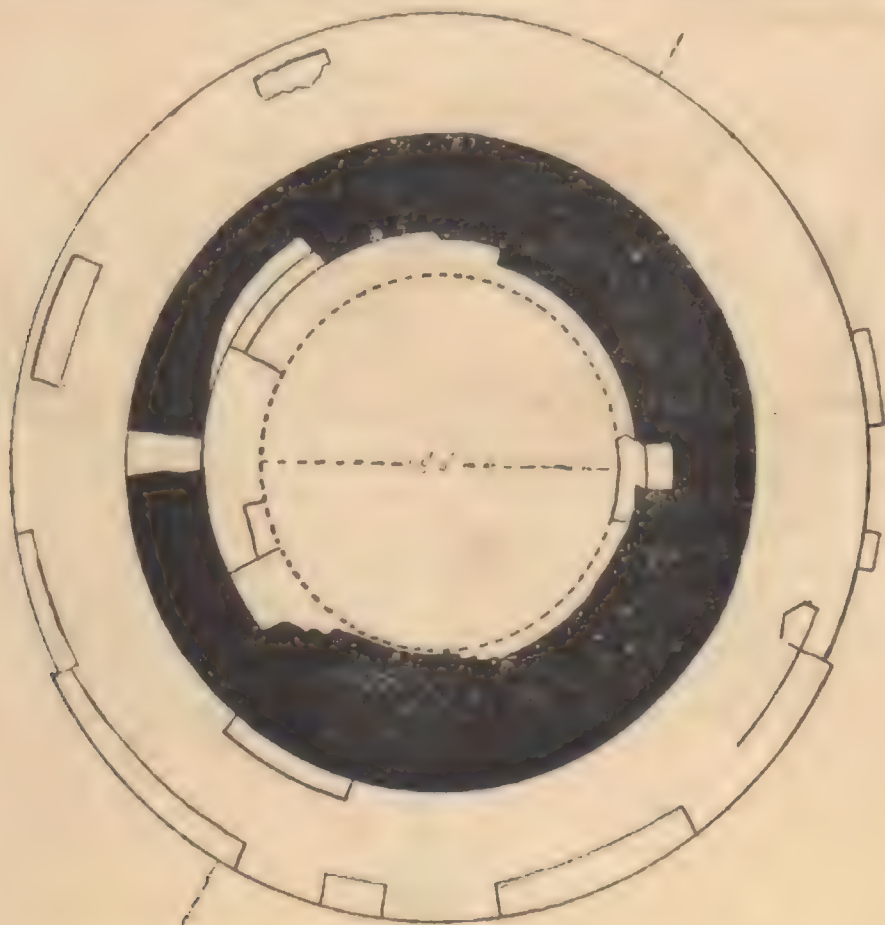
మహాశక్తి విగ్రహము

క్రీ. శ. 1815 సం. న స్వామిశాస్త్రియొక్క లేక కర్నూరుకొండగా శిథిలమును ద్రవ్యించిరి. తననంతరమున క్రీ.శ. 1885—86లో జనరల్ కన్నింగ్ హముగా శిథిలమును ద్రవ్యించుటచేత శిథిలస్థూలము మును

దేవాలయమును, కనుగొనఁగలిగిరి. దేవాలయసమీపమున  
హరికి కొద్దిదూరము లనేది ములు కొరకొని. 1818-53  
సం.లో క్రిష్ణగారు ధర్మక్ష (థామేక్) స్తూపముచుట్టును  
ద్రవ్యింపగా ననేక స్తూపములు, ఆలయములు, చైద్య  
శాల యను కొనవలిన యొకకట్టపనును కనుగొనిరి.

జగత్ సింగు స్తూపము

18వ శతాబ్దాంతమున వారణాసిరాజున చేత్ సిం  
గుని పాలియన జగత్ సింగుయొక్క గృహనిర్మాణము  
పై కావలిన రాళ్లకొను ద్రవ్యింపు మండగా నీస్తూ  
పము నిర్మింపబడెను. జగత్ సింహుని పనివారి శ్రవ్య



గ. జగత్ సింగు స్తూపము



నపు బొక భవాగారమునుగూడ నిండుగనుగొని యందలి వస్తువులన్ని దాటవేసిరి.

ఈ స్తూపము పరిమితికి నిలబడుచున్నది గొప్పది యున్నది. అన్నిటికంటే బాగాలనున్న పరియమునున్న వ్యాసము అ. 44—అం. 51. కాని కేసుండు పరిమితి మొక్కవ్యాసము. అ. 55—అం. 60. నిలు నిలియున్నది.

ఈ స్తూపము, బహుదానిపై నొకటిగా బోల్లింప బడిన కిక్కులాది వస్తు నిర్మితము కట్టబడిన స్తూపము దాదుమై యున్నది. ఇంకొకటికంటేనా, నల్లబొగ్గ, కట్టబడి పైప్రాంతముక్రిము గాన యువ కేరింపబడి యున్నది.

ఇటికలు సాధారణముగా  $20 \times 3\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$  అంశ నిమల పరిమితి  $15 \times 12\frac{1}{2} \times 8$  అంశముల వరకు పరిమాణభేదములు గలిగియున్నవి.

### దేవాలయము

ఇది సమచతురమై ప్రతిప్రక్కను 68 అడుగుల పొడవుగలిగియున్నది. ప్రతిప్రక్కనుండును ప్రత్యేకముగ ననుపరిచితీరిత పరిమాణముల మయము నన్నియున్నవి. ఇంకొకటి నింకొకటి కట్టబడి కట్టము లన్నియు పక్కములై బాష్టమునై యంతభాగము కైన ముదగిలి యున్నవి.

### అశోక స్తంభము

పై మదపరింపబడిన యాలయమునకు పశ్చిమ

మున నొక స్తంభము కలదు. ఇది మిక్కిలి శిథిలమై యున్నది. దీనిని కిక్కిరియించి నిలిపి మిక్కిలి స్వల్పముగా విలుగగొట్టిసంధున ప్రక్కనున్న యాలయముపై వ్రేలికి యున్నట్లు తోచును. ప్రాచీనభావము ననుసారముగా నామయమునకును దీనిని కలుపుచు చేర్చుటగా కట్టబడియున్నది. భాగతి బాగుగా ౧౦-౧౨ అంశ ౧౩క పుట చూడుడు.)

ఇందు రెండుగింహములముఖములు మాత్రము ఆలయమునకును పరిమితియును కట్టమునై యున్నవి. ప్రత్యేకము కట్టించి యాధారములపట్టించి నీ స్తంభము భూమిమీదును పై 24 $\frac{1}{2}$  అంశములకు గలిగి యొకరాతితో కట్టబడియున్నది. దీనిమీదును కట్టబడినది 8 $\frac{1}{2}$  అంశముల వ. అ. 1—అం. 10 కినియున్నది. దీనిమీదు మాత్రము 7 అంశములకును కట్టబడినది బిగింపబడినది, కట్టబడినది కట్టబడినది, కానిపై 4 గింహములును, దానిపై నొక ప్రక్కమును గలిగి యున్నది. దీనిమీదును కట్టబడినది 'స్పృక్ర' కన బడుచున్నది. దీనిమీదును 22 అంశ (Spokes) కలవు. గింహములక్రిందగల గింహము నొక్కొక్కచానియందును 24 అక్షరముల 4 ప్రక్కములును, అక్షరముల సింహ, గూపువధి, అశ్వరూపములు చెక్కబడియున్నవి.

ఈ స్తంభము హిందూదేశమున నిర్మితవరకును కనుగొనబడిన పురాతనకట్టపులందు మిక్కిలియ సాంప్రద్యము కలది యున్నది. 20౦0 సంవత్సరములకు ముందు ఇదికానిది (Sand-stone)తో కట్టబడినది కట్టబడినది కానిగా మనుష్య కట్టబడినందు పాలరాతిని ప్రతి భాగము కిందు కు ముగిలై కట్టబడినదిగా నున్నది.



అశోక స్తంభముపై నొక స్తూపముగా కాలక్రమమున నిర్మించు చిట్టపై స్తూపము

# రామాయణమునందలి వానరు తెవరు? వారేరి?

రావీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రి గారు

శ్రీమద్రామాయణమును వాచునఁ బఠించి మాదివిద్వాంసులు రామకీరణమనగాను ప్రస్తుతకాలమునందలి వానరములు కారనియు వాకొక జాతి మానవులనియు చెలుపుచున్నారు. ఆ యాహాసే బలపఱచుచు నేకొక వ్యాసమును వ్రాసి శ్రీరామాయణం బ్రచరించివాడు. వావ్యాసముడు పరిగఁ జూచుకొనక కొన్ని కుశాక్షేపముల వదలకాచిత్రీ చిలువారి కింకర రావుగారు శ్రీభారతిలోఁ బ్రచరించిరి.

హీనజాతి యన నేటి?

నేను వానరులను హీనజాతిఁ యంటిననియు, వానిచంకాబాదులపంటి నిమ్మ జాతులు కావనీయు, శ్రీపంతులవారు లిఖించిరి. వానరులు తక్కువనరులని నేను వ్రాసితినిగాని, దానికే వాని విచారాదులపంటి నిమ్మ జాతులనుభావముతో నే నట్లు వ్రాయలేదు. కేవలార్థ విముఖులను, జ్ఞానహీనమును వెదకు నెంచును కొంత తక్కువవారని వాతార్థ్యము.

వానరుల తోఁకలు

“వైశేష్టి వారికి తోఁకలున్నట్లు” నేను వ్రాసితినిని శ్రీపంతులవారు వింతపఱచితిచ్చిరి. వీరి వింత వాని వింతను బట్టించుచున్నది. వైశేష్టి వారికి తోఁకలున్నవి నేను గల్పించివ్రాయలేదు. శ్రీమద్రామాయణమే వారి వాలములున్నట్లు తెలుపుచున్నది. నే నీవనగాల వైషయములో రామాయణము చెప్పు లక్షణములనే వైకొంటిరి. కాని శ్రీకృష్ణులును వ్రాయలేదు.

\* వావ్యాసములో హీనమానవులను పదమునే పశువృక్షముగల ప్రాకృతిమానవులని వ్రాసితిరి. అట్లునుండే

కావున, వీరు వాలములుగలట్టియు, పరిపూర్ణమానవులమునని రావీభట్టము నొకవిధమున మానవజాతిమని విజ్ఞులు ప్రావీణిగా నేనును వ్రాసెను. శ్రీమద్రామాయణకాలములందు వాలములుగల హీనమానవాది యొకటి యుండలేదని తోఁచెడిది. వాని కొన్ని వృక్షలక్షణములును, కొన్ని మానవుల లక్షణములును నీరసియుండెడివనియు, త్రోవలుండెడివి. ఈ యంశములు రామాయణముం బట్టినే తేడయవచ్చుచున్నవి. వారిని లన తక్కువనరులని భావము. దేనియందు దుష్కృత్యము దేహనిగ్రాహ సౌఖ్యగ్నములందును, బుద్ధిభగమునందును, మాది మానవులకంటె దక్కువయని భావము.

నోఁకలుగల మానవజాతి యిచ్చ నేది?

వారెక్కడ ?

అని శ్రీశీర్షప్రతి వుగాని ప్రశ్నించుచున్నారు. వారివృక్షమునని నేను తెలిపియుంటిను. పూర్వము రామాయణకాలములో మానభావవిషయములో వాలములుగల హీనమానవు లుండెడివారు. రామాయణకాలము మిక్కిలి ప్రాచీనము. ఉత్పత్తిమిప్పుడు మానవమునకును, వృక్షమునకును లక్షణములను కలదు. భూమి పరిణామమును భూమిను రాజగారాగా జాన్మిందేరపరిణామము లనేకములు జరుగుచున్నవి కాస్త్రములు తెలుపుచున్నవి. కేదములు మానవులకు నృప్తిలోఁ దుగవాఁడని భావించుచున్నది. “వైశిటు”ను నిశ్చయమున్నది. మహాసాంఖ్యకాస్త్రమును, వావ్యాస్యులప్రకృతి కాస్త్రములును దీనినే మాత్రచేయుచున్నవి. వారికి

నేను వానరేను. హీనవాగులకిగల ప్రాకృతిమానవులని, హీనమానవులనుగాఁ బ్రస్తుతము తీసికొందును.

మమ్మను బట్టిమడలేవిద్యానులు పెప్పెనదియు నిట్టిదియే. భగవానుని ప్రకాశితోములును దీనినే బోధించుచున్న వందురు. మందు పాదాదికములులేని జలవరుములు పుట్టి నవి. యాయపాత్రలనుండి సపాత్రలర కూర్చునులు పుట్టివని. ఈకూర్చునులు విశేషభాగము జలమునం దును, నీచదాగము జలమునందును నుండువని. దీనినుండి యీచదాగము జలమునందును, విశేష భాగము జలమునం దును నుండువరచోగులు పుట్టివని. ఈచుమ్మత్తలనుండి విశేష భాగము చుత్తమ్మత్తలుగాను నోలిం తెత్తిపాత్రలు గాను సంపదించు రావరాదిజంతువులు పుట్టివని. సదా ద్విపాత్ర గా నుండువనినదిను విశేష భాగము చుత్తమ్మత్తగా నుండువానరమునకును నడును సంబంధముకలుపు మడకొన్ని జాను లుంకించుచును. చుత్తమ్మగ చుత్తమ్మత్తగను, విశేషము ద్విపాత్రగను నుండువాని యొకటి యానమాను నుంకించుచున్నను. వారేరాచాయము నుండి పావరల తికావచ్చును. ఈయూను సమస్తా స్త్రములకు సమృద్ధియుగను శ్రీమద్రామా యానాదిత వాన రుల కనుహలమగును నున్నది.

ఇట్టివని పరిశోధనము లేమి చెప్పవచ్చును?

ఇక్కాలమునందలి భూగర్భ పరిశోధకులు నర వానరములకు సంబంధముకలుపు నేమిమిదగు లుండెడినని కనిపెట్టి. ఆ యంశము 9-2-25 వేదీకల యాంధ్ర పత్రికలో “మనిషి పుట్టేవంటి కోతిపుట్టే” యను పేర్లక క్రిందఁ బ్రదురింపబడి యున్నది.

“లంసోక్ ప్రతి 4:—ఉదయం11-40, బుచానా ల్యాండులో విట్యుటగ్నండు విశ్వవిద్యాలయ పండి తుడు రాంగార్నెర్ 50 అనుగుల లోతుగల నున్నపు రాల్లో పాతిపట్టుచిన ఒక కోతిపుట్టే గన్నట్టే. ఇది చాలకాలమునాటి క్రిందిపుట్టిగా గాన్పించు చున్నది. ఇది మనిషివంటి పెద్దకోతి పుట్టెరలె గల్పించుచున్నదట. ఇది మనిషిపుట్టేగాదని రాక్షసుగా ననుచున్నారు. “గోర్లి” “చింఝీ” అను కోతులపుట్టెవలె నున్నవనుచున్నారు. మాట్లాడుటకు శక్తిలేకపోయిన గాని మాటలగుర్తులు దిన్నము లున్నటులు గన్పించెను.” ఇత్యాది వాదన ప్రచురించుచు ప్రతికాధిపతు లీక్రింది సంపాదకీయ వ్యాసము నీదివయమే ప్రచురించిరి.

“కోతినుండి నగుడు జనించునని తాగ్నిను నిధాంతము నిడియుండెను. దీనిని కాస్త్రస్థలు వేదవ్యాసులువలె పరిగణించుచున్నారు. కాని మానవులకు మాట లెఱుల యచ్చెను? సంజ్ఞలేటల తెలికను? ఈశ్రక్షులక జవాబు దేయక పాశ్చాత్య కాస్త్రస్థలు గంజగోళ పడుచున్నారు. మానవుని యాపుగల లోకతేరికోతులు గలవుగాని, వానియింపను మానవునికీర్తులు లేవు.”

ఇట్టివల నొక జర్మను కాస్త్రస్థుడు యేబది యడుగుల లోతున నొకపుట్టెను కనుకొనెను. వానిని పరిశోధించగ, మానవుడును కోతియు గాక మాటలాడి సంజ్ఞలను దేహింపగల వేరొక చాక్సాకపు జాతి కిది సంబంధించి యుండెనని యాశించు నని పేర్కొను. ఈ జాతిని కోతినోటి మానవుని పిలుచుటకు బదులుగ, మానవులొకటి కోతులని పిలుచుట భావ్యముగ నుండునని యాశించు నుచుచున్నాడు. ఇట్టివాడు పురాణాదు లలో వర్ణించినవానరు లగుదురా? ఇట్టి పరిశోధనముల వలన రామాయణమునందలి భాషాస్థానాదుగల పీఠ మానవులు పూర్వకాలముం దుండియుండుట సంభవమే యని బుద్ధిమాయ నాహింపకపోగని తలంచెను. కాన రుల వాగవిరి మున్ననవి రామాదివరుల వాగవికర కంటె నెట్లు తక్కువకు నున్నచో, వానరులతో, నను లందు లేని పకులకాదు లేవో, య వానరులందుఁ జేవల వానరాది పశువులందు లేని నత్యైవమేవో, నేను శ్రీకారదలో వ్రాసిన న్యాసమునందు స్పష్టమనిచి యు వ్నాడు. ఇప్పటికిని గొంతముగనో, గొప్పగనో నాలము గల మానవజాతి యొకటి కలదని లోకజ్ఞులు చెప్పుచు వ్నారు. ఆయంతమును నాన్యసములో వ్రాసెయు వ్నాడు. ఇంతకంటె గొప్పగనో సమముగనో నాలము గల జాతియొకటి మనభారతవర్షమునఁ బూర్వకాలమున నుండి యుండువచ్చును. అట్లే యనాహింపనలుచుననిన ప్రమద్రామా యాన మట్టియనాహులు పుట్టించుచున్నది గావున నట్లు తలంప నైయున్నది. తొల్లి మనభారతవ ములో నాంసాదు లుండెడినని మనగ్రంథములఁబట్టి తెలు యవచ్చుచున్నది. కాని యిప్పునవి యిటు గానరావు అట్లే రామాయణ కాలమునందలి మానవలక్షణములు గల వానరు లిప్పుడు కాన్పించుననున బూర్వకాలమునందును లేరని తలంపరాదు. కాలము గడిచినకొలదిఁ బూర్వ



కాలభూతు లనేములు నాశము నందుచున్నవి. తన బ్రాత్ర వసించును నిప్పటిజాతులును గొన్ని యచిర కాలములోనే నాశము నొందగలవు. నశించినచోట ప్రస్థంపా భావము ప్రాగభావమునొనుట లేదు. అకాలమునందున్న యావానగులు జనస్థానము నందలి నాశముల బుట్టుల సహవాసమువలన గొంత నాగరికతను తెలి వివ్యవస్థలు సంపాదించుకొని క్షిప్రంగా రాజ్యస్థాపనము జేసికొని, గృహధికములు కట్టుకొని వానిలో నివసించెడివారు. కాని క్షిప్రంగాపురమున నివసించు వాని శ్రేష్ఠులయందే నాగరికత యుండెడిదిగాని వాని సంగతులను చింతించు సామాన్యులగు నుండెడిది గాదు. మూడువంతులు నాగరికులు కానివాడయు మృగ తుల్యులై, నివసించ గృహధికులు లేక శిశువులు మున్నునువానిలో నివసించెడివారు. ముగ్ధుని ప్రేక్షకు యగు పానుమారుడు హీనమావపుఁ డట్లుగని పంతుల వారు శింకించె. శింగళముని ప్రసంగము కంటి దమనములు ప్రసంగింపి సంతోషాత్రమున నాగరికులను మానవులనురా? రాజావతి వని మంగ్రము లుండుమందున. మృగమునకు మంగ్ర మొక మీ. వానిలను వానరులేమంగ్రములు. పశు నాగరికులను పాశ్చాత్యుల సంస్కృత్యులే చాలాలోకము (అమెరికా)నందలి యాటవికలలో గొండులు హూని విద్యాపానున నేర్చి ప్రజ్ఞావంతులై సంతోషాత్రమున నావేశ్యులగుచును నాగరికు లెట్లు గానో యశ్శి జనస్థానము నందలి బుట్టులసహవాసములన సంస్కృతీవిష్ణు నొక కొండులు పానుమదాని వానరు లభ్యసించెను, వారిలోని నంతను విశేష నాగరికతగల జాతియని తెలుపుట కవకాశము లేదు. వానిరాజుల సక్రీవునకు పానుమదారులు ప్రసంగింప నను పొరాజును రామునకు దానులేకాని వాని గులు నెలకంటె గొంత తక్కువనాగు. పానుమదారులు హీనమావపులుకాని వానరులు కారని నేను వ్రాసినట్లు కిరగద్రంపుగాను నిఖించిరి. నే నెచ్చులను నెట్లు చింతింపుచుంటేను. పానుమదారు లిప్పటి వానరులు (క్రొత్తులు) కారంటి నే కాని వానరులు (హీనమావపులు) కారనలేదు. పానును యెట్టి హీనవానరుడో రామునే యగు తక్కిన వాని సంగతులయందు నట్టి హీనమావపాతి యని యే ను వ్రాసియున్నాను.

వీరభద్రరావుగారి వానరులు

వీరభద్రరావుగారు ప్రస్తుతకాలమునందలి పల్లె కాపులే కవులనియు, మరకామలే మగ్గులములనియు నేమీ తెగవ్రాసి యుంగ్రులే వానరులనిరి. ఇప్పటివల్ల కాపులగు మగ్గులు మున్నునవారికిని రామాయణము నందు నిర్ణయించువానరులను నేర్పించుసంబంధమును గావించును. కవిశబ్దమునందును క, పలు కలవు. కాపుశబ్దమునందును క, పలు కలవు. ఈవర్ణసంబంధమునుబట్టియే కవులను కాపులని జాతియొక్కటియని విరుద్ధించిరి కాబోలు! ఈ భావరాయసంబంధమునుబట్టి కాపులే కవులనుగా గావులనబడువాల్లగు కవులుకాక పల్లకాపులు మాత్రమే కవులనులు యొక్క శ్రీపంతులవారు తోపి యుండలేరు.

ఈంద్రవారిగూర్చి

ఈంద్రమలపోకిందలి యిట్టి భావముల వానము నేను నేని కాపుకులజుల కాపులే శ్రీనివాసరావు గారు వ్రాసినకీతిగా నిండెనా రిండుములు గావలసి నున్నను. ఇంద్ర శబ్దమునందలియే యాండ్ర శబ్దము పుట్టింది. ఈండ్రా రిండుములు కాబట్టియే దిరాకాశగంగతో సంబంధము గలవారుగానున్నార. వన దేశమునందుగల యాడిక కాదులు పిగు లొడ్లి యండ్రవృత్త మవగాఁ బ్రభువ్యయతేనని తెలుపుచున్నది. ఈంద్ర అవగాఁ బ్రభువు. దానికి “ఇంద్ర” ప్రభుయనుపేర్వగా “ఈడ్డి” నామము. ఈడ్డి నుండి యాడిగశబ్దము పుట్టింది. ఈడ్డ లనగా నింద్రులని దీనిభావము. ఈతనికిఁ దెలుపుదుచ్చిన పన్నుచాకిరి మునుగలుదా! అది యుట్లుండి ముహుర్భద్రంపుగాను కవులనుగూర్చిన కల్పలోమండి కళాద్రులు పవిత్రులూ యపవిత్రులూ యను నంశములలోనికి గిరికి నేనుకూద్రులును బదిత్రులే యని కవిరాజు పన్నునాయిదీలాద్రంపుగాని గ్రంథిశిఖలో వ్రాసి యంశమును సభిక్షేపించు చొప్పురి. కళాద్రులును బదిత్రులే యని నేను నాయుచ్చుచున్నట్లు దెలుపలేదు. పంచమ వేదము భారతమును బ్రమాణముగా నిచ్చి యాయంశమును నిర్దీనాను. అయ్యది “సర్వేనర్థా బుద్ధున” అనితెలుపుచున్నది. అన్న చోదములనగా బ్రాహ్మ్య, క్షత్రియ, క్షత్రిక, కులములపరిత్రులనిదీనిభావము. ఈవాగ్ద్యమును వాం

స్థితావలోని బలిక నెను నీ "All the four castes are holy,, అని మన్మథనాథ దత్తుగారు లిఖించి యున్నాడు.

జ్యోతిషమును బట్టి ఈ ప్రభువు బలిశ్రుతే ముగిసే ప్రాసీయున్నాడు. శ్రీమంతులవాని వాదనా సంఘం నీవ్యాసముని ఖండించుట కిష్టములేదు. ఇది యిందులకు స్థానముంగాదు. గాన మరియొకపరి దాదెం గూర్చి వుచ్చిచించెద.

రామానుజకాలమునటి రామచంద్రుని వాసిలు మోహన్మయవంశ (దేహానిశ్చయము) వంశము, మెరుకు

యొక్క ప్రమామయవంశము కొంత కొంతయు కొంత పగుళ్ళును, కలవానినొకటి వారిని పీడించువలంబడి నే కాలి మువ్విద్రులను కలంపున నే నట్లు లేమి గానము తలంపుగా! శ్రీమద్రామానుజమునితో వాసిలు పట్టె కావున మున్నగువానివలె కేహన్మయములే కాన్య పరి పూర్తి సంకలనము, కానము, స్వామ్యము, పనుత్వమును భగవంతుని నానంద్యమునకుల ముగి మిత్రకాలివారని లోకకర్మ గ్రహించుకొనుముగాక.



## చలము తీతెనె? కన్నులు చల్లవడెనె?

సీత

గుక్కెల్ల అమయతలము గారు

కృష్ణ! నీకుగాక-అనియు కెపుడు దూరమైతి నో? యపుడె దుర్వారతాప పహ్నికీలల దహియింపబడితిఁ గాని కాయమును వాయు శక్తియు గలవనైనె. లలితహిందె నీబాహులతల జక్కి- మున్నమరియు నీకుచెప్పుటకు నీక్క- యనుభవించిన నాటి కాక్యములు జెంపు ముందుగల్గిన? మున్న జనియెదనె. అకట! నీదుకటాక్షిమాలికల నాకుఁ గట్టెముట్టి భాగ్యంబు కలిగియున్నఁ జేరితిమి పైవ ముగి సాహసించి నన్న దూరదేశాలనాక్సేరి నోహియగునె? అక్కటా! పైవమును మాన వచ్చుమాన? విష్ణులింగప్రభావము కలదు నీకు

ప్రేమమెప్పుడు వెల్వడ భిన్నగతిని నపుడె దూరదేశాల పాలైతిగాదె? ఎన్నోకత్రాలఁ జూచితి నన్నియేని మితలను గుటిఁ గాని యాపంతియైన మున్నవాలి కమనీయ నమ్ముమునోలె హాయి నొసఁగూర్చున్నె; నేమందు నవల! ఎందు వెదలిన వింత లెన్నెన్నిగన్న పిన్నునూ క్తియు, నీవ్యక్తి, నీమర క్తి తలంపునకువచ్చి నామది తాపమునకుఁ బాలుపడఁజొచ్చె నీకెంతవాలిలేదో? అంతరించెనె? నీదుగాఢానురక్తి మున్నయెచ్చె? నామది మున్నవొపు పూర్వమమ్మున? నాటి నీమోహమ్మె చలము తీతెనె? కన్నులు చల్లవడెనె?







మహాన్నతాకాశుడగు దివ్యపురుషు నొకని నిర్మించియుండిరి. అతని యన్యాయములవలన చిరువులు వాని చిత్త, నిర్భయ, విశాఖ, అనూరాధ అను నాల్గురాసులు కలిగొనిరి. ఇనువడి చూపు రాసులతో నీ నాల్గింటినే వారైల సత్వేకముగ గ్రహించినో, మన మొకచిరుక శ్రద్ధతో విచారించిన గ్రహింపగలుగుదుము. 'చిత్త'; (జ్ఞానము)నకు స్థానమగు శిరస్సు 'చిత్త' 'విశాఖ' (ద్వితాఖ) లేమి కొమ్మల వలె చీలిపోయిన యూహనయ్యెను, 'విశాఖ'; ఊరువులకు దిగువ భాగము(అను + ఊరు + అఖ) 'అనూరాధ'; నిర్భయ (శని) కుకూడ నిట్టి యగ్రమేదియో యుండి యుండివచ్చును. సత్య నిష్ఠా (కీర్తి) పరమగు హృదయమును, '(శని) సూచించునట్లుగా వర్ణించబడియుండ వచ్చును. ఈతనిని, ప్రజాపతియొక్క నాల్గు ముఖ్యాంగములనూచించుట కెన్నుకొనబడిన నాల్గురాసులును సాక్షికనామము గొనియుండి యుండవచ్చును. కాని, యిదియంత కు నొక్క యూహయే. గ్రాహణముల గించిన కవి హృదయ మిద మితేమని యువకుచెప్పగలడు?

ఈసత్య శ్రీ ప్రజాపతి నొక్కసారి మీమ నోవీధియందూహింపుడు ! హస్తాసత్యమా తని హస్తము, 'చిత్త'మాతని శిరస్సు... అశ్వి న్యాదినక్షత్రములు అనూహలము (Ecliptic) యొక్క భాగములనియు, నవి యాకాశమున శ్చిహమునుండి నూర్పునకు నునక్రమమున గుడియుండుననియు, నాకాశమును పరిశీలించి వారైల తెలుగుదురు. ఈయంతుండల 'హస్త'కునిమ్మటకే 'చిత్త' వచ్చుట

హస్త, సత్య శ్రీ ప్రజాపతి హస్తమునకు దిగు వనే అతని శిశుముండినట్లు యూచిత్తువు ప్రకల్పించుచున్నది. అనగా, సత్య శ్రీ ప్రజాపతి 'ఉద్భవ'హస్తమై యున్నట్లు వర్ణించబడి యున్నాడు. ఆతడు హస్తములను శిశుమునకు వైగా నత్తికొనియున్నాడు. ఉద్భవాహుడగు పట్టివ్యక్తిని విశ్రించుటయంతలి సహమార్థ మును గ్రహించుటకు సత్తేజీయ సంహితయందలి (V, 2, 3, ౧) యానందర్థమును చూచుడు:

‘పురుషవాక్రేణ విమితనే  
యజ్ఞేనైవ పురుషస్సంమితే  
యజ్ఞ పురుషైశ్చ సంవిమితాతే  
యావాన్పురుష ఉద్భవో భావస్తావాన్భవతి.’

అనగా యజ్ఞ పురుషునితో బోల్చిచూచి నపుడు, యజ్ఞము సేవర్చునాడు, అతని చేతులెత్తిన సంతయెత్తునకుబోలెనో అతయెత్తునకు పెరుగును. సాధారణముగా, నొకమూలపురి యెత్తు యెంత యనినపుడు, అతని మస్తకము యెంత యెత్తునున్నదో యనియే మనము గ్రహింపవలసియున్నది. కాని, యంతకుమించిన వృద్ధియంతయు నాతని యాధ్యాత్మిక వృద్ధిగనే మన మెంచవలెను. శిశిరముయొక్క పరిమాణము పెరిగినకొలదిని, ఉన్నత ప్రదేశమును చేతితో నెంచుకొనగలిగినట్లే, ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన మభివృద్ధి చెందినకొలదిని, జ్ఞానము క్రమముగ నెక్కువైతస్థానముల నాక్రమింపగలుగును. కాని, 'మెత్తిన చేతియంతయెత్తున పెరుగుట' యనునది కొంత సూక్ష్మమును కలిగియుండవచ్చును. జ్ఞానియగువాడు, పర్య

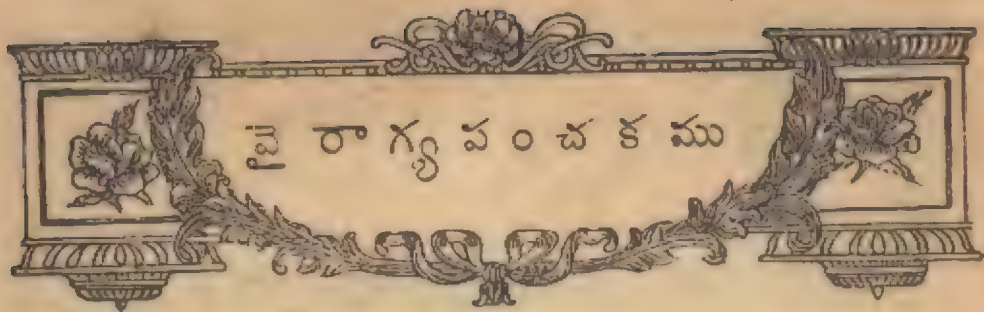






‘ ఘోషాంతి : కృత ఫాసిషీ రామాయణమునందలి చిత్రము

[illegible]



చింతలపూడి శేషగిరిరావుగారు

ఉ. దుష్ట రాగ్య కీడినున కూర్చుంటున్నానె యుంధస్య ప్తిచే  
దొరకినవాల్లు సింజువి? తోయము న్నిక్కెందు శాంతిలీయచే?  
యరియ నయత్న లభమలివాంబరి భంజముగిట్టె గూడదే?  
పరమస్వపాదమాధముల బండితు లేలనుగొల్వో? నక్కటా!

గీ. మరణావస్థాతన్నిట్లు లమానుషముగ, నుదరపోషణ నుంత్త కైయర్చిమోడ  
బ్రభునికే నణ మొనరించి నడపినట్టి, ధనముధనపటానె? యద్దదంధంముగాక!  
కనమమాధ గోవర్ధనధనము ధనము! భాత్రి వానంజయవివర్ధనము ధనము!  
(?) శరణగా బండితనమారాధనము ధనము! కనుక ని నీ సుసాధన మభాధనము ధనము!

గీ. ఇక! దుశ్శ్రేయద్యారబహిష్కృతి, కాదురాకా! మా నమస్కారమమ్మ!  
లమితనిరపాయమై యంజనాభమగుచు, మును ధనంజయ స్వంతు భూషణమ్ము  
గాగ పరినిధ ధనమె పో! కలదు మాకు.

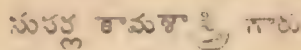
మ. చతురంభాధకీరమై తనరు నీత్యైవ క్రమం దొక్కచో  
శతభాగింబున కేను రాజుని యోజకగర్వ సంభాషై  
పతిమొనైన వృషాధమంధముని నే నర్చింప; నాగుక్మిణీ  
పతి, శీర్ణాబరుడీయ దోషేషుకుల్ భక్షించి యవ్వానినె  
మిలిచినట్టి ధనాధ్యకా నలిపె, స్వామి వాని గీర్తింపజక.

గీ. జూధగిర్భంబున దురు జ్యాలతోడ, నాకులముగి మంజుల బడిపొగ్గిరిగిది  
మోడుజకరాగ్ని మండినమంజుగాక! ధనముస్ఫులి మల్లీ చుట్టి కా  
రిమణము దనని మంనాగ్నిని వృథావ్యయంబు నేనుమ? పరివరయాధికొనెను.

\* \* \* \* \*

గీ. చెంతలిత్రాద్రి మ్మి సుమతలేడు, లేకమును స్వాత్మితలైత లేరు మును  
గాని వైతమహంబయి కాచునట్టి, చూర్తిగొడు మునివంత హస్తీగిది.





యొనవన, ద్రావి, యుక్, అనుభవము, యావాటిని  
 ననుసరించును. వివాహమునకును, యుక్కునకును  
 మును నుండునట్లు శిష్టమునకును యుక్కునకును నుండును.  
 ఈశ్వరు మహద్వియమునకు శిష్టమునకునందు షణ్మర్త  
 షుమైన ముక్కునకులను నుండునట్లును, షణ్మర్తమునకును  
 రముగ రచించినదిగాదు. కావున మహద్వియ సమాధియం  
 దున్నట్లును షణ్మర్తమునకును మును నుండును. షణ్మర్తమునకును  
 షణ్మర్తమునకును మును నుండును. షణ్మర్తమునకును  
 షణ్మర్తమునకును మును నుండును.

ఈశ్వరము— 1 ఋక్ములు; 2. యజుస్ములు; 3. సామాములు 4. ఆత్మనము, తపనములు ముందు గనున్నది.

ఇంక పాదనియము గలిగి భంజస్సుతో గూడిన మంత్రములు ఋక్ములు.

పాదనియముగాని భంజస్సుగాని లేక కేవల భంజస్సుగానినొప్పని యజుస్ములు.

గానముచేయుటకు తగియున్నవి సామములు.

మంత్రములయర్థమును ఎలె మంత్రముచే పాధింప దగిన పనులనుచేయుక్రమము సముచితము. తెలియ తేయు చేరుభాగములు బ్రాహ్మములు (ఆత్మనములు) అని చెప్పబడును.

ఇట్లు చేయుచున్నప్పుడు ఆత్మనములను వానిని, అన్నములను పంచభూతములయొక్క మంత్రములను, ఆపంచభూతములను విధివలె గుండ్లు చేసెలయున్నట్లైతినిమి త్తము చేసివదిని యుపాధ్యాయులను మాత్రమే చెప్పుటయున్నది.

క్రమక్రమముగ నా పుష్పాక్షరలో సమాధినిష్ఠలాక్షరములది తిత్త్విచారమునను భగవంతుగ్రహములవలె యున్నది. తుల్యమిదియగు మునివిద్యవేది కాగితియగు భగవంతుని సన్నిహితముల రియొప్పి పాద చేయవలయుననినది. ప్రతి వానివలెటి పాదభాగమునకును ఆత్మభాగమనియు, రెండభాగమునకు ఉత్తరభాగమనియు నామగరణముచేసిరి. ఉత్తరభాగమున బ్రహ్మమునుగూర్చినది, సమవాయ్యమునకు. సంబంధమునున్నయు బాగుగ జన్మింపబడియున్నది. ఈవేదభాగములకే ఉపనిషత్తులుగలిగి. కేవలము కర్మములవలచేయును ప్రయోజనములేనివియును, తిత్త్విచారమే మోక్షపాధనమనియును స్పష్టముగ నుపదేశింపబడినది.

మతములు.

ఈ యుపనిషత్తులనే యధారముగ చేసికొని,

- 1. కపిలుడు సాంఖ్యమతమును;
- 2. కాణాదుడు వైశేషికమతమును;
- 3. గౌతముడు న్యాయమతమును;
- 4. వరణజలి యోగమతమును;

5. క్రైమిలి మిమూనానాశా మ్రమును,

6. వ్యాసులు వేదాంతమతమును

అనుకొని ఈమూలము వైద్యమును లభింపజేయును. ఈవైద్యములలో వేదవేదాంతములును, తత్త్వము గానియున్నది. కాని ఆదిమ కాశీభి. వేదాంతము (యోగిందీతి) భిన్నమైనదిగను గూడ నుండవచ్చును. కాని యీ యాదులన్నియును కాశీభి. ఈ యోగిందీతియందును కొన్ని గుణములువలె దోషములుగూడ నుండుటచేత వేదవేదాంతములను విడచియు తిత్త్విచారమునుచేయును. వేదముల కవకాశము కానరాదు.

వద్దర్శన సామాన్య ధర్మములు

ఈ వద్దర్శనమంతయును,

- 1 ఆత్మనిర్వయము.
- 2 వరమాణువులు నిర్వయము.
- 3 ఈశ్వరమూర్తులు స్థూలముల నిర్మాణకారణములు.

4 జీవాత్మ దేహ సంబంధమును గలిగి యున్నపుడే సుఖశుభ క్షౌభ్యకళములను భవించును. ఇవాటికెంతయు గలిగియుండును.

5 ఈ సుఖశుభకర్మకల్యణములనుభవము స్విగ్ధరికములయందున్న సుఖదోషానుభవముతో సమాంతరమున కుండుటచే నీటిని తీసి తేనెపై వైచి యాకాశి నాశియున్న పాలెవలె కొంత నిలిచియుండిననునది దాని సమభవముటకు జీవాత్మ జన్మించును.

6 ఏమి వైకల్యము మధ్య హేతులము జీవాత్మను జననమరణములకు కలుగి చేయుచున్నందున, ముముక్షువు పాపకర్మమును చేయుటయే మాని, పుణ్యాకర్మముచేయుచు పుణ్యార్థము చేసి, కనక, కాన్య, సుహృత్, ఆది, ఉదాపీన, బంధువులుగలందు సమముగలిగి, అన్ని

సంబంధమును విశేషింపించి యుండవలయును.  
అని బోధించుచున్నారు.

### మతకర్తల యభిప్రాయములు

సాంఖ్యయోగము చేరునకు భిన్నముగానున్నను  
సాంఖ్యయోగములు మతకర్తలభిప్రాయములకావు. ఈయన  
సత్యములవారము:—

1. ప్రకృతి స్వతంత్రము.
2. ఇదేజగత్కారణము.
3. ఆత్మప్రకృతులు అనాదినః బుద్ధులు.
4. ప్రకృతిపరిణామమే బుద్ధి.
5. ప్రకృతియొక్క కర్తృత్వము ఆత్మ  
యందు ఆరోపించబడినది.
6. ఇంద్రియములద్వారమున బుద్ధిపరిణామము  
మొనరుటయేతెలివి.

అని చెప్పుచున్నారు.

[సాంఖ్యులు ఈశ్వరుడు లేనేలేడందుకు, యోగ  
సత్యములు, సాంఖ్యుల భవంతీకరమైనను ఆత్మసామ్యము  
మొన బుద్ధికినియు, కావున, సాంఖ్యంతములలో నిజము  
సత్యములను విశేష భేదమున్నట్లు కనిపించదు.]

వ్యాయ, వైశేషికాస్త్రములు యుక్తివాద  
మును గూర్చియు, పదార్థములనుగూర్చియు చెప్పును.  
ఈయంభయమతములవారము:

1. పరమాణు సంయోగమువలన ప్రపంచము  
పుట్టుచున్నది.
2. ఈయణువులు ఒకనిచే నృప్తములు  
కావు.
3. ఇవి నిశ్చయములు. అవ్యక్తముచే సంయోగము  
గించును.
4. జీవులు అపరిమితములు, నిత్యులు.
5. జీవుడు దేహాధిష్ఠాత.

6. ఈజీవుడు వేదోదిత కర్మలాచరించి  
ఆస్యాతిక నూఢినివృత్తిరొంది సుఖ  
దుఃఖముల ననుభవించక యుండుటే  
ముక్తి.

యనియును చెప్పుచున్నారు.

[ఈయంభయ యోగము యొక్క వివిధమైన భేదము  
కారణముగావున, ఇది సామాన్యము క్రియని యాశేషించుటకు  
సమకాలమున్నది.]

మరి కొంతకాలము పోయినదిగాని, ఇది కేవల, వ్యా  
యగ్రంథ వ్యాఖ్యాతలు

1. పరమేశ్వరు డున్నాడు.
2. ఈయన జగత్తొనకు నిమిత్తకారణము.
3. పరమాణువులు ఉపాదాన కారణము.
4. జగత్తు సావయవము గావున నృప్తము.
5. నృప్తకర్త, తనభిన్నము, సర్వశక్తికిలు  
వాడు.
6. ఈయన అనుమానప్రమాణబోధ్యము.

అని చెప్పుచున్నారు.

[7. ముక్తియందు గౌతమ కాణాదులలో శేష  
భగింపు చున్నారు. (అనగా సామాన్యముక్తి).]

శైవిని నిరదిక మిహంసాస్త్రమునకు  
పూర్వమీమాంస, కర్మమీమాంస

అని చెందుకేర్లు.

1. శివయందు తిద్వీచితము నున్నది.
2. ప్రాప్యణములచేతను ముక్తి మూలచే  
తను చెప్పబడిన కర్మలను గురించి విస్తారముగ  
వ్రాయబడినది.
3. ఇందు, వేదవిహిత కర్మాచరణమే పర  
మార్థము.
4. వేదములు నిత్యములు.



5. దీనియందు మహత్వమున్నది.

అని మాత్రము వ్రాయబడినది.

ఈమిశ్రమములలో ఇట్లు ఆగ్రహణ్యమైనవి భావములు.

1. అధిభూతేత్యగ యజ్ఞాదులను చేరినచో మోక్షము లభించును.

2. వేదమంత్రమే దేవత.

3. ధలమును ప్రసాదించు చేతనమైన దేవుడు మరియొకడు లేడు.

అని వ్రాయబడ్డది.

ఉత్తరమాసము

ఉత్తరమీమాంస

ఇది వ్యాపరచింతము. దీనికి వేదాంతాస్త్రమని యందు బ్రహ్మమాత్రమనియును తెందువామములు.

దీనికి 1. శంకరాచార్యులు, 2. రామానుజాచార్యులు, 3. మధ్వాచార్యులు ఒక్కొక్క రొక్కొక్క భాష్యమును వ్రాసినారు.

శంకరులు అద్వైతమతమును, రామానుజులు విశిష్టాద్వైతమతమును, మధ్వాచార్యులు త్రివిధమతమును స్థాపించినారు. ఈమఱులలో ప్రతివి ఒక్కొక్కటియు వ్యాపరమతము కావచ్చును. లేదా మఱియొక భేదము మీద కావచ్చును. ఈమఱుల భేదములకు కొంత వ్యత్యాసము వ్యాపరమతము ననుసరించుచున్నవనియును వేదాంత మతము ననుసరించుకపోవచ్చును. ప్రస్తుత మీ విశిష్టమతము లోను మిక్కిలి ప్రాచీనము అద్వైతమతము. అనేకులు నీదేవ నలంఘించుచున్నాడు. అద్వైతమతభాష్యకర్త శంకరులు.

1. ఆదియందు దొక్క ప్రహ్లాదే యున్నది.

2. అది సత్యజ్ఞానానం చాత్మికము, నిర్వికారము, నిరవయవము, నిత్యము, నిర్దోషము, సర్వవ్యాపకము.

3. జగత్తు, పరమాత్మముగ సత్యముకాదు. వ్యాపహారిక సత్యము.

4. మాయ(అవిద్య)కు బ్రహ్మములో బడినది.

5. ఈవిద్య అవిద్య (మిథ్య), జపము, నవికారము, సావయవము, అనాది.

6. జీవులందు, అచ్యుతక, విశేష, అనేకులందు శ్రద్ధలున్నవి.

7. జీవులన్నియు ప్రహ్లాదే.

8. అవిద్య (మాయ) నన భూచార్యధిక శక్తిచే జీవుని తనస్వరూపమును తెలిసి కొనలేకుండ జేయుచున్నది.

9. విశేషశక్తి, జీవుని తనకు రూపభేదమున్నట్లు భ్రమజేయుచున్నది.

10. 'తత్త్వమి' ఇత్యాది వాక్యవిషయజ్ఞానమువలన, అవిద్యనశించి స్వస్వరూపజ్ఞాన ముదయించుటయే మోక్షమనియును సిద్ధాంతీకరించినారు.

[అద్వైతము బ్రహ్మకర్త సౌప్తికాత్మమ, అబ్రహ్మకర్త సౌప్తికాత్మమ, భగవద్భావము లోనిది అయినను సామాన్యము సంభవించిదు గాన, భగవంతుడు లేడనెడు వాదములను, ఈ అద్వైతములను శ్రేష్ఠమనియును జేయు. కనుకనే వీరు ప్రవృత్తిబాధులని లోకములో ప్రచారయినవారే యున్నది.]

పరియ నీయద్వైతములలో మరికొండరు:—

1. ఒక్కసూర్యుడు, నీటికుండలలోను ప్రతిఫలించినట్లు, బ్రహ్మము మానవుల యొక్కయంతఃకరణములయందు ప్రతిఫలించును.

2. అనీటికుండలయందు అనేకసూర్యులు ములవలె గనుపడినట్లు అంతఃకరణములలో బ్రహ్మము అనేకరూపములుగ దోచును.

3. ఆకాశమున ఎచున్న సూర్యులెందమును

కును, ఘటాదులయందున్న ప్రతినిధి  
ములకును భేదము లేనట్లుగ నే, బ్రహ్మము  
నకును అంతేకరణలయందున్న ప్రతినిధి  
చేత బ్రహ్మ ప్రతినిధి యందు అతడు  
భేదములే

దని చెప్పవచ్చును.

[ఘటాదులలో మూర్త్యుడు ప్రతిఫలించినట్లే అంతః  
కాళలో బ్రహ్మము ప్రతిఫలించు వని చెప్పవచ్చుట  
ఘటాదులయందు మూర్త్యునియందు భేదమే కాదు అంతః  
కాళయందు అంత్యము భేదమే అని చెప్పవలయును. ఈ యా  
త్మము మిక్కిలి అంతఃకాలికమై, భూతము, తిత్త్వవిధానము,  
లోకవ్యాపారమునట్లు సంభవించును! అనుచున్నాము కాగదాకమయియున్నది ]

రామానుజులు, చిత్తవైశిష్ట్యభివ్యక్తి కై. ౧-౧౧౦

1. జీవులకును, ఈశ్వరులకుగల గుణములే  
యున్నవి.
2. జీవులయందేమూర్త్యకు లోకానికి యుండ  
వలెను.
3. ఈశ్వరుడే విష్ణువు. ఇతనికి తిత్త్వము లెవ  
విగ్రహ మున్నది.
4. మోక్షసాధనము వైకుంఠము.
5. లక్ష్మీ యాలని భార్య

యనియును సిద్ధాంతపరిచివారు.

విశ్లేషణమునః—

[1. ఈశ్వరులకు రూపమున్నది. 2. భార్య  
గలదు, అని సాధించుట కప్తకరము.]

మధ్యాచార్యులు ఇతర భాష్యకర్త.

1. జీవేశ్వరులకు భేదమున్నది.
2. ఈశ్వరుడు విష్ణువు.
3. జీవులు పరస్పర విలక్షణములు.
4. ఈశ్వరులకు రూపమున్నది.

5. పరిభోక్తమున-రూపాది జీవులు మూర్త్య  
రూపముతో నమానరూపములతోనే  
పరమపదమును బొందుదురు.

అని సిద్ధాంతము చేసివారు.

త్వైశ్చియశిష్యునందు మోక్షానంతరమున కివలకు  
ప్రాప్తిదేహాదులను జేసి మలే యుండును అని సాధించుట  
కప్తకరము.

ఇన్ని భాష్యములనుబట్టి మోక్షోదించినను వ్యా  
సాశీత్రాయమేమో చెప్పక విస్మయకరము. కావున  
వ్యాసాశీత్రాయపెట్టికా శ్రుతి, మూర్త్యనుభవములనే  
విచారింప బడును.

### బ్రహ్మసూత్రరచనా కారణము

ద్యాపరమన 12 సంవత్సరములు యామముపెట్టి  
నది. అతడెంతవయసు కరవునీననెను తెచ్చుకొనినది  
అని గారముని చేసిరి. అత పండులకంగీకరించెను. కొంత  
కాలమునకు దేశము మధిక్తమయినది. మహర్షు లతనిను  
శిష్యులు మధ్యపకే అంతరికా కైవ నపకే నిలుపుచున్నప్పుడు  
మరి మోక్షోదించి, మోక్షోదోభవతేనీ మోక్షోదముని  
అన్నచోత్రాప్తమున విడిచిరి. శిష్యములు దానినిన్న  
బ్రహ్మసూత్రోక్తిని నవ మాయనోపదేశ ముత్తరినోదించిరి.  
యిందును, “జీవోదయ! నీవు నోపాశ్శయన పరమపా  
తాన్నివివక్షగాన నీతోవార్తానిచూపెను. నీపాపవియన్న  
మును కలగొనినను. ఈ ము నీమంత్రమును విడిచిపూవు  
మన్నాము.” అని పలుకు వాగారముడు “పరమపశ్చు  
లా! వామయను దయతో నన్ను పునరుజ్జీవియచి.  
అని ప్రార్థించియన్నాను.” అని కొనిమునా మునలను చేసి  
వారు, “సత, స్వామమాదిరా? ప్రాయశ్చిత్తముచేసి  
నము.” అనగా గోకుముని స్వాపాశ్శయనోభవయ, “శిష్య  
నీమూర్త్యము మూర్త్యుగ్రతో నోపాననాప్రమున నావు  
విన్ననా! నీవిదియు గమనీయమయినను.” అని మోక్షో  
దించి మోక్షితు మూర్త్యుగ్రతాన నీమనులూపరించిన  
మూర్త్యు కాంతరిక నిర్మయగు రోకను. వివిధ నరతు  
వ్యాధిలూడి మూర్త్యుకమరీచిగ్రోని ముగ్రహమునకే  
తెంది మునులనుజూచి, “మునులారా! విరంజితు కృత  
ఘ్నలుగదా విరయంతు గాయత్రీ పరమశ్చయనగదా!

మీ బ్రహ్మజ్ఞానము వశమగుగాక!" అని శిష్యుడు. తును  
అందు బ్రహ్మజ్ఞానము వశమైనచో జ్ఞానోపశాంతి  
శాంతిని క్రమక్రమముగ లోకము వశిష్ట" మనునది చో  
కూర్చి, విష్ణువునకు తాను వ్యాపకరూపమున నవతరించి  
యతి సులభముగ బ్రహ్మజ్ఞానము మమకారము కలిగియున్న  
చేయవలయునని సంకల్పమునుబట్టించెను.

విష్ణునట్లవతరించి జ్ఞానోదయమునకు ముఖ్యకార  
కులయిన యుపనిషత్తుల యోగము సులభముగ వోధ  
పడుటకు బ్రహ్మసూత్రములను వ్రాసెను. కావున,

[శాంతిమహిమమున మానవులయందు విష్ణుప్రాయ  
మయిన బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క పునరుద్ధరణార్థము, వ్యా  
పకరూపమున నవతరించు విష్ణువు బ్రహ్మసూత్రములను  
వ్రాసెను. కాని చిత్తుడే బ్రహ్మమని సాధించుటకు కావని  
పురాణములో గానవచ్చుచున్నది.]

### బ్రహ్మసూత్రరచనాక్రమము

విష్ణువు బ్రహ్మ సూత్రములను వ్రాయు  
పుడే, భావ్యకర్తలు, వారివారి యిచ్ఛానుసారముగ  
విషయ శ్రేణులను తీసికొనుచుకేసెనా యని సూత్రములను  
తీగియు విషయ శ్రేణిపది ఖటికము లిట్లున్నవిచే  
వ్రాసినారు.

ఉదాహరణార్థ మీత్రింద నొకటిరెండు సూత్ర  
ములను మాత్రము వ్రాయుచున్నాను.

బ్ర. సూ. 'అహి క్షిప్తాన్ క్షిప్తానాం గావో.' (3-1-39)

ది. శ్రు. 'అకః కనీయసా ఏవ దేవా జ్యాయసా  
అసురాః' ఇందు జ్యాయస, అను మాట సూత్ర  
మునందును శ్రుతియందును గూడ కనబడుచున్నది.

బ్ర. సూ. 'ఉపవర్తంత' (3-4-16)

ది. శ్రు. 'ఓమిత్త్యచ్చాన్యోరంతరిత మాత్మాన మభి  
సంశ్లోషత్యేన్యోన్యం పాపంన కామ మాభవంతో  
బ్రహ్మను వ్రజన్తి.'

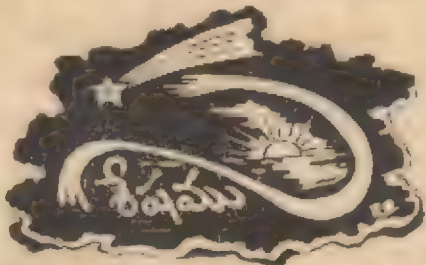
ఇందు 'ఉపవర్తన్'పదము శ్రుతి సూత్రములలో  
నవ్వనిది. ఇట్లు వాదానుగ్రహములు వ్రాయవచ్చును. మిక్కి  
మునులకు నొకటిరెండు స్వప్రాయములు వ్రాయని విధి  
మించుచున్నాను.

### సూత్రార్థ నిర్ణయక్రమము

విషయశ్రేణియొక్క ఆర్థమును భావ్యకర్తలు  
వారివారి యిచ్ఛానుసారముగ నప్పుదుందుకేసెనా యని  
సంశయించి, వాస్తవ వస్తువుయొల వాయోగము తినియట్లే  
వ్రాసుచున్నది క్షిప్త మగుటవలన చదువదలవని నజనుయిన  
జ్ఞానము నెలునును. వారికి ము క్షిప్తము. అపుడు భగవదా  
జ్ఞానుసారముగ తానుచేసిన ప్రయత్నము విఫలమగును  
అని విషయశ్రేణ్యర్థములకు, స్లోపరూపముగ తాను  
సంపాదన మనదీగించిన పురాణములలో విషయశ్రేణిపదీ  
కముల నుదహరించుచు నుపదేశించినారు.

కాబట్టి పురాణలో కానుసారముగ విషయ శ్రేణ్య  
ర్థమును, శాఖియశ్రేణ్యర్థానుసారముగ, సూత్రార్థమును  
చెప్పిన బ్రహ్మజ్ఞానము మానవ్యాగ్రయములందు స్ఫురిం  
చును.

కావున పైనివ్రాయబడినరీతిని సూత్రార్థమును  
చెప్పవలయునని వ్యాసవిద్వంసుడు. మరియొక తీరును తెప్పిం  
యగ్గము వ్యాసమరవిరుద్ధము, వ్యర్థము.





నాదెళ్ల వెంకట్రావుగారు, బి. ఏ.

ప్రభువారికి నన్ను చాటుచున్నాను, భావించి తీసికొని వచ్చాను కవులకై  
ప్రభువారివలన మౌనము నీర్పణమిక్కడను, బలిత కామినితోన! నుజాబిపూస!

శ్రీకృష్ణాశ్రమము, పెద్దపాళెము, కృష్ణానది



అశ్రమముయొక్క ప్రక్కవైపు



ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు



విద్యార్థులు



విద్యార్థులు, భోజనము





వల్లదిబ్బలును కట్టి కట్టబడినట్లే అవలంబించును. ఎవ్వరైనా తొలుతపోతాడో అప్పుడు వాళ్లను పాప పరిహారం అవుతుంది అన్నాము. ఆవిధంగానే వాళ్లనుగా తీసికొంటే వల్లదిబ్బలును కట్టి కట్టబడినట్లే భగవత్ప్రార్థన చేసినట్లు ప్రవాహంలో పడి పోయినట్లుగా పోయినట్లు. వాళ్లు ఒకానొక గ్రామం చేరినట్లే వాళ్లు వల్లదిబ్బలు తొలుతపోయినాయనీ అంతటితో వాళ్ల పాపం ఉద్ధరించబడినట్లుగా పోయినట్లే చెప్పవలసింది. అప్పుటి నుంచే ఆహారీ బల్లబూరు అని పేరు పెట్టబడినట్లే చెప్పవలసింది. మలనాథను పాపము క్షులను చేసినందుకు గూడా ఇలాంటిదే ఒకటి ఏకాదశ పండితుల వాదన అలాంటిది ప్రతివాన్ని నేనూ రాజు వాళ్లు నేనూ పాత్రుడై మలనాథకు వాళ్లతో కట్టబడినట్లే ఉండకాదా అనేది ప్రశ్నంపాడింది మగోరామా! అన్నాను. నాకు లులు విడి కులుకు పెంపులు పెప్పరించి వాలో మోక్షానికి లాగిందేమిటి పొందవచ్చును. తరువాత కొంతసేపటికి మేము ముగిసి పీరికొంటాము. శ్రీకృష్ణశ్రీమం చేయవలసిందికి రెండున్నాము లయింది.

పెదపాలెంలో ఉన్న ఈ శ్రీకృష్ణశ్రీమం స్థాపించిన శ్రీ ముత్యం వల్ల పాటి నామమందిరావు గారు. వీరికి ముప్పైయేడు సంవత్సరాల ప్రాయము ఉంది. వీరు వివిధానీ బ్రాహ్మణులు, నిలబడిన తామరకామారు. మొట్టమొదట పరీక్ష పాస్ చేసారు. చాలాకాలం మండి, అందులో అహంకారాన్ని పంపిణీ చేశారు. అలాగే రాక ముందునుండి గూడా, వీరు అభోగరిలో ఉన్న పంచమలకు వచ్చిపోతే తీసుకొని వెళ్ళేటందుకు అంగిలించి వాటిమందిరము అమితోత్సాహంతో పనిచేయుచున్నట్లుగాను. తరచూ పెద్ద పెద్ద పరీక్షలు ఇచ్చిన అమితాచార్యుల వల్లను వాళ్లకి వీరు కులశ్రీత్రాల్ని మోతాదుకు పెట్టినట్లుగా వీరు విశేష భగవద్దేవతల కాకపోయినా భగవద్దేవతలతో ఎటువంటి కష్టం పద్దినా సరే లోకసేయక పంచమలకు వైకి తీసుకొని వెళ్ళేటందుకు పెదపాలెంలో శ్రీకృష్ణశ్రీ మన్ను గారును వెల పికారు. అలాగే వీరు కష్టాలు కష్టమంది అమితాచార్యుల వల్ల పెట్టించుకునేది. ఒకటి ఉన్నా భగవద్దేవతల చేసేవాళ్లు అవలే లేరు. అటువంటి ముప్పైయేడు నామమందిరావు గారు ఏమాత్రం

అంతకే అధ్యక్షమనబడతే ఈ ఆశ్రమాన్ని సకలవాగా సమకాలం అంభించారు. కొందరు గొప్ప మంత్రులు వీరికి 'మలనాథ' అని పిలిచిన కోసం అమితాచార్యులు అంతే వెచ్చుతానో లేదో! అలాగే వాళ్లకి అంతే కోరికగా పెట్టవలసివుంటుంది వీరిని సంపూర్ణమైనట్లుగా, కలబహి మ్మోహి అనాది. ఈవల్ల, పాపం, వానిలొకరినొకరిని ద్వేషించి వచ్చును. కివాన్తి- నామమందిరం చేయవలసింది ఏకేకమ ఒక్క బ్రాహ్మణులైనా వచ్చిన పాపం పోలేదు! తరువాత వాళ్లకి వీరి కష్టం పెంపులకు కలుగు చేస్తే వెళ్ళాము. ఇన్ని కష్టాలకు లోనై కూడా ఏమాత్రం భయం ముగిసి విశ్వాస సాధనము పొందానో త్వరలో తమ విధ్యుక్తి భగవద్దే పెట్టి అంతరాయ మూ కలగ వుండా ఈ వాటివరకు అక్రమాన్ని సకల మంగా నడుపుకొని వస్తున్నాడు.

వీరిని మాడగానే ప్రతివానికి వీరు గొప్ప పద్ధతి సంపన్నులనీ, మిక్కిలి శాంతిభావం కలవాడనీ తోచు పోదు. నిరాదరముగా భిక్షుకులు దుస్తులు ధరించి వీరు పిలిచేటప్పుడు వెనుకూ ఉంటే వీరి ముఖ లక్షణాలుమానస ప్రతివానికి వీరియందు సమర్థప్రాయం కలగక పోదు. ఆశ్రమమందిర వీరు నితంత్ర నివాసమువల్ల విద్యార్థుల కంటికి అగ్రప్రాయులై ఉండి వాళ్ల ఆశ్రితులొకరేమి, భిక్షు శాంతియు విశ్వాస సద్గుణాలతో మిక్కిలి చేయుచున్నారు.

ప్రపంచములో మనకు అనుభవము ఉన్నంత వరకు ఏకాదశమందిరాల్ని ఏదైనా ఒకపని చేయడానికి స్వలాభిమా కాకనాలే నాగవహి అనేకమంది చేస్తున్నారు. అందులో ఏకాదశమందిరములు ఏసంఖ్యయు వల్లకో విమల కళిని తాత్కాలికంగా తాత్కాలికంగా ఏదో ఒక గొప్పకార్యం చేయడానికి పూనుకొని కొంతకాలం పనిచేసిన తర్వాత అతత్కాలం పీరించిపోగా అంత వరకు చేసుకొని వచ్చిన వాన్ని ఏమిటం చేసినట్లుగాను. శ్రీనివాసమందిర వల్ల చేస్తున్నట్లువంటి సత్కార్యం అదిగి మొదటి ఎంతమందిగా కాదు. అనంతరాయము అలగి తరచూ ఉన్నారము కలిగించిన వానికి చేయవలసివుంటుంది. రాలకు నుంచే ఈ ఆశ్రమాన్ని స్థాపించినారు. అంతర్భూతలవలెగానే వీరు 1918 సంవత్సరంలో ఒక చిన్ని



ప్రతిపాకాల్ పంపిన బొటానకు పరిపాకాల ఏర్పాటు  
 వారు. రానురాను ఆశ్రమం కొంతమంది దీనబంధువు  
 లైన పుణ్యస్థల ఆధిపతీలు నిమగ్నములై కృష్ణ  
 తాండవరూపమైంది. 1930 సంవత్సరాంతములో ఆస  
 హాస్యాభ్యుదయ విప్లవభరితమైన ఆశ్రమం వివిధ  
 పుణ్యక్షేత్రములకు పర్యటింపగా ఏమాత్రముగా  
 ఏకోణానా ఆలయ పంచమలయైన నిమగ్నమైన  
 శ్రీమదాదిత్యేశ్వర ఆశ్రమం. ఆనందమయీ కా  
 బోలు, నిజమైనది అంటే తనదే, మానవదేవత తయ  
 మన్న శ్రీమదాదిత్యేశ్వర ఆశ్రమం. తనలో తన ప్రతి  
 థి రాతేను.

స్వల్పకాలం చేయవచ్చునా, శ్రోత్రము చేయ  
 వచ్చునా ఈ అంటరాని తపసు మన దేశానికి మీరదేని  
 కళలో మాపాదీస్తున్నదని చాలామంది సమీక్షకులు  
 విమర్శించి అంటే, సమాధిమీద నానావిధ వినియోగము  
 కలదు. మనదానికే మియంబరాని తపసు. ఏమ  
 కొట్టించి స్వదేశీయులను సమీక్షించి. మీరంగా మా  
 కృష్ణ మనవిదాన మనకి ఏమిటగా అభిమాన ముంటుందో  
 తోచుకుంటా ఉన్నది!

శ్రీకృష్ణ విమర్శనలో మనదేవాళ్లు అంతము  
 నని ఇంతకాలం పరిపాకలో ఉంచినందుకు పరిపాకలో  
 మైన ప్రతిఫలము రాగలవోచునని తానుకొనిపెట్టి  
 ఉన్నది. ఇంతకాలం ఆల్పమైన పరిపాకలయ్యి శ్రోత్రము  
 కలిగి-దేశాలలో వినియోగముచేయించుపాత్రములు.  
 ఇంత అన్యాయంగా పంచమలయ పంచరానగమముగా  
 చూస్తున్నాము. విష్ణు అనేది ఏమాత్రముగా తేలికగా చతు  
 స్త్యములవారి దుగళతములకు లోక వాళ్లు అర్థంకొని  
 పని కొట్టించుకున్నాడు. కాని కృష్ణ పరిపాకలము  
 కవిగానే ఉంటున్నాడు. ముత్యవాళ్లు ప్రాయములు అతి  
 తీవ్రముగా నీరసంకల కలయప్రాయములు చూడ  
 లలో విపరీతమైనవారి స్వస్థితి వారికి తెలియరాక  
 లోను. అప్పుడు వాళ్లు హిందూసంఘమంతటి మీదమా  
 వివిధంగా విమర్శించుటలో అలోచించి అంతరించిన  
 కృష్ణులు రావీయకుండా చేయుట ప్రతి భావతీయవి  
 కృష్ణమై ఉన్నది. ఇటువంటి తాగలు పడుతున్న నాన  
 పంచమా పరిపాకలకు దేవుళ్లుగా మిషనరీలు కనబడ్డారు.

విష్ణు తేజావంతా పాతకీ గిన్నె మొదలంటే నుండే పేల  
 నవీనాయన పంచమలు పంట కొంటలు శ్రీమత్తులుగా  
 వాగుతున్నాను. విష్ణు పేలకంటే అప్పు కంటే అప్పులు రాని  
 వాళ్లును పరిపాకలముగా తనకు మిషనరీ చేయి సహాయ  
 ను చేపట్టి తనకు విమర్శన చేసే హిందూసంఘము మన  
 మరెంతకురుగుకావడము సంభవిస్తున్నది. ఒక్కసారిగా  
 కృష్ణలోనే మాలమయ్యింది. శ్రీ భావజ్ఞ ప్రాయశ్చి  
 కొంతకాలముద్యోగికి అంతరించాడంటే శ్రీమత్తు  
 లుగా మారిపోయి శ్రీకృష్ణలో అంటరానివాళ్లు  
 తున్నారనే సంగతి గమనించినప్పుడు ఆలోచన గలవా  
 ర్లు విమర్శించుట. పంచమలు శ్రీమత్తులుగా నా  
 విద్యాచంద్రులై మనపై నానాపాపాలవంటి విమర్శన  
 ఉంటుంది కొంతమంది. కానీ కృష్ణలో పాత్రయ్యింది. తన  
 నడిచి విచారించుమైన భావాలు కలగడమే కాకుండా  
 దైవానుభవమును దేవుడు భావము కలవాళ్లు మాత్రమే అవుతు  
 న్నాను. నాతల్లిని దైవ విభాగములు ఎంతసార్లుకాల  
 లో పంచ పంచములకు విష్ణు నేర్పి చప్పటికి అదిద్య అక్క  
 తువారు. చూడండి తేమి కావలసియున్నది. వాళ్లు తి  
 లుకుకొనేదే. పంచమలను నిజముగా ఉద్ధరించుట  
 బాధ్యత వాత్రిమేకాక పాపకృష్ణముమాత్రా మనవాళ్లకే  
 గాని అన్యతేజులకుకూడే విషయము ఒక్కసారి పేల  
 పాలెంకట్టి కృష్ణాశ్రమము వర్ధిల్లుతున్నది. పాత్రయ్యి  
 యుంది.

పెదపాలెమునకు మూడు ఫస్టాంగలలో శ్రీకృష్ణ  
 శ్రమం నిర్మియైంది. ఏకైకమైనదిగా వచ్చిని పాక  
 లా, శ్రోత్రముల పంచమలొచ్చింది. ఆశ్రమాన్ని  
 ఉన్నదనే ప్రమాదిస్తున్న కృష్ణకాలం విశాహంగా  
 ఉంటుంది. ఈ ఆశ్రమము పుణ్యకారపు ఋషుల  
 ఆశ్రమాలని కానికి ఉనికివచ్చి ఉన్నది. ఆశ్రమ భావ  
 మను మానవ వాళ్లు నిన్ను బాధివాళ్లుగాగా ఏమాత్రముగా  
 కనపడదు. ప్రాంతకాలముకేతనీ కావ్యాలు తీవ్రమైన  
 విమర్శనమునకు కావలసిందిదీక్షము చేయవలసింది  
 పంచమలకొరకు పంచమల విమర్శించుకుంటాను. ఆరు  
 గంటల ప్రాంతాల పంచమలొచ్చింది ఉనికి ఆగ  
 తేనుకొన్న బట్టలు కట్టికొని అంతరించుకున్నది దైవ  
 ప్రాధాన చేసుకుంటాను. అంతరించుకున్నది పంచమలకొరకు



మిస్తాను. బాలుకు కేసు విద్యులలో తెలుగు భాష, రామాయణ భాగవతాదులు, గణితము, హిందూదేశ చరిత్ర, భూగోళశాస్త్రము, కొంఠం ఇంగ్లీషు ముఖ్యమైనవి. ప్రతి విద్యార్థియు నియమిత కాలాలలో విద్యాగృహ విద్యార్థి నుటా మాల వశయితారు.

ప్రస్తుతము ఈ ఆశ్రమములో ముప్పయి వంద బాలకులు ముప్పయి బాలికలు ఉచితంగా భోజనము పెట్టి విద్య గుర్తున్నారు.

### ఈ ఆశ్రమ ఉద్దేశాలు

౧. ప్రస్తుతం పంచమలసే వారికి భోజన విసక రేర్పరిచి విద్య, శేరిపనులు ఉచితముగా చేర్చడం.
  ౨. ఇతర గ్రామములలో పాఠశాల రేర్పరడం.
  ౩. పంచమలయందు లోకులకున్న దుగళి ప్రాయములు తీలించుట.
  ౪. పంచమలు మతంతగులు కాకుండా మత విము.
- ఈ ఆశ్రమానికి మహాత్మా గాంధీగారి శిష్యావర్గం లెలకు వ్యరాజ్యవిధినుండి ౨,000 రూపాయల వింగి మను ఇచ్చిరి. గుంటూరుజిల్లా కాంగ్రెసు సంఘము వారు 700 రూపాయలను రాష్ట్రసంఘమువారు 500

రూపాయలను దీనికి దయలో విరాళము ఇచ్చిరి. పుతుంబాకవారు కొని ఇచ్చిన యకరము ధ్యములోను. 6000 కిచ్చునుగల భవన ముంటానని విచ్చింపిరి. ఇంతవఱకు ఆశ్రమానికి ఇచ్చిన వింగిముల మొత్తము ఖర్చుపెట్టిన పాఠశాల లెదరికి విషయములు ఆశ్రమ ఫాపకులు రేర్పరిలోనే ప్రచురింపనున్నారు.

నూగ్గనవిద్యార్థులకు భోజనపు విసక రేర్పరిచి గుంటూరులో 50 వంద బాలరహ పెదపాలెను లో 5 వంద బాలకులు విద్య సేర్పరించు ఆశ్రమస్థాపరలనెల్లము. తొలి పంచమలలో విద్యార్థుల ఉపయోగాగ్గము ఒక ఆయుర్యేష వైద్యకాలహడా పెట్టవలెనని వారి కుతూహలము.

నూగ్గనవిద్యార్థుల భోజనపువిసకరహము (హాస్పిత్సు) దివమనకు పన్నెండురూపాయలు కావలెను. ఈ పాఠశాలయల శేరిపనులను విద్యార్థులకు షామును పెందించెననినామాయుల లెకు కాలముకలముంది. ఆశ్రమమును నిరంతరాయముగా కొనసాగించడానికి అగమ పక్షము ఒకలక్షరూపాయలు కావలసిఉన్నది.

ఈ ఆశ్రమాన్ని ఆధీనములంది వ్యవస్థములతో వృత్తి ఈ ఉద్యమాన్ని పెంపించుటకే భాగం ఆంగ్రెసు యులపై నున్నది.



## భాగ్యములు

టి. శివకంకరం పిల్ల గారు

**పు** విమిలో నితరులు వసుసంకటము జూచి, బాగుగా నీర్చెడి భాగ్యమొనగు జనులందు విషయము తనరంగ వైద్యముక, భయమును బాపెడి భాగ్యమొనగు నాథులులేని యా నారీమముల శేత్ర,బాష్పముల్ నుడిచెడి భాగ్యమొనగు తల్లిదండ్రులులేని తనయవర్గముకల్ల, లటుక్రితీబెంచెడి భాగ్యమొనగు గీ. దిక్కు దరిలేక మృతినొందు దీనతతిని, గాచి సంస్కార మొనరించు కమలా నందెను విదురివో మెడివారిని నడవజేసి, వెలయ బోధించుదయ నిమ్ము వేగవేద్య!



23

[illegible]

2. 2000-2001, 2002-2003

1895

గొప్పరవిజయ గీతాదన

గూడని పూర్తి నభంగింపునై  
యసద్భక్తపాండిత్య భవము  
నంతటి కాదరునై భరించు నా  
కుసుమకరారి విశ్వనాయ  
గొల్తుమహా నవనృత్య కైమై.

3. శిరమున జాన్మా విరజిని

శిరమున దిరువంక గౌరియున్  
గరిమలుచున్ గరంబులన్  
గం బభయంకము కూలమగ్నమున్  
పరల నవంత విశ్వహిత  
వైఖరితో కుభమా ర్తి విఘ్నరా  
ద్ధురు డిరవొందు బుద్ధి బురి  
శొల్పుచు నా హృదయబుట్టి పీడితై.

4. అరసిమినుంబు వాయదు తదేకాకాంక్ష

దరితిపుట్టించి దాస్యమొందు  
గపట, మోహిని, వృజకలివార్త, చంచల,  
యట్టై మిన్నందించు నిట్టై మన్ను  
నోనిలోకొచ్చి తెల్పునిది మేల్మెల యింత  
పాపిష్టి దొరసాని ప్రకృతిసేవ,  
నమ్మునుదాని, నీవరిమాన నిహవర  
సాధనంబు భవచ్చరగభక్తి  
కాన నందీకు నెక్కిడి కలి నలుంగ  
గురలజయజయ నిశోచ మొరసిమ్రోయ  
గౌరితో బుర్రుతో ననుగ్రహము వడపి  
రమ్ము నాపూజై స్వాగతమ్ము గొమ్ము.

5. విష్ణురూపాత్మక శేషాద్వితా

పరమపూరుష! లోక పావనారంభ  
దయచేసి నాదు జెందపుగద్దెమీద  
నధిపనీచి సమర్ప లందు నాచేత—  
కలువము శోరనీడు, కలిసంబు గాదు,  
పులికించు నీరూపు పాడనూపునంత—  
చరసమాగమ కాంక్ష వృత్తియై నాదు  
వధువోనా నీకయి వపట జెందినది  
నిను శేష ననబోర్తు నీదాసులన్న

శేషుల కన్న నీధూతంబు లంగు

దయచేపు, నెఱిగొక్క, త్యాగంబునించు.

భవపాలిమం విడచుచువేని  
దావనీ సర్వోత్తర స్థానమొక్క—  
నిరజింతో వీచారి నీచంబులంచు?  
తొలగుదా నేను మర్త్యుడనై కాదుచి!  
తన నేది నీమహత్త్వ పవిత్రతలకు  
తగని దెయ్యది నీదు దాక్షిణ్యమునకు  
నిగూంతు గుహ్యుండ వగుదు, బ్రహ్మవ్య  
గమ్యుడనై లేమి, కడనాంబు నిధి.

పరిత పావనుడవు భక్త వశ్యుడవు :

నీవును నీహృద్ నీహృద్ నియం

కాదు బీజమాపంట గానినానర్త.

6. భువనోద్ధారక లేము

భవశరణ స్వరణ మార్త పద్మానభంబున్  
దివిజర్ని యోగలక్ష్మము  
భవ! నీపద యుగళి కిదిగో పాద్యముగొనుమా.

7. అమృతమృతంబయ్యె నవమృత్యుహరిధి

శరణన్న మార్గంబి శిరమునందు,  
భవ పితృగణ భరంబు గానింప సగమైన  
తరి భగీరథు జను స్త్రామయ్యెన్  
ఫలమయి బహుభావి ఫలమయ్యెభక్తిని  
బగను సాధించిన ఫల్గునునకు,  
అశనిపాలంబయ్యె దిశల సాధుజనార్తి  
మ్రోయించుభూమి త్రిపురనులంగు  
నీకరస్పర్శ—జగదీశ, నేను జన్మ  
పాపంబయ్యె భవమ, సంపన్న మయ్యె  
నార్త నవనీతమైపాతె పార్వ పూర  
మగుచు గమలంట దీప వర్ణంబుగొనుమ.

8. ఉదయరవిప్రభర హిమవ

దున్న తశ్యం గతాభ్రమభ్రమల్,  
మృదులకలాకలాపము ల  
మేయ ముడియ్యతి పేవకుంభముల్,  
మెక్కిత్రవేళికావ్యాదయ  
వీచి జలంబులెచ్చి నిందిరిక,



పదయుడచై గ్రహింపు మర  
సన్నుత యాచమ నీయకంబుగా.

9. సారసార నిశ్చసారంబు కీరంబు  
గోరసంబు వారిశరవారి  
బుద్ధులరసంబు బూరింది నమదీసి  
రాజసంబు నీకు రమణగామి —

10. ప్రాముఖ్యంబున మేటి నీకు ద్రియతిక్  
(బ్రాహ్మణ్యంబున మేటి నీకు,  
బామందాశిని లోయమందు గొని ధ  
న్యం మన్యభావోద్ధతికా,  
వ్యోమంబులును దివ్యరుద్రనమగం  
బుత్కంబు తిప్పన్ గుధా.  
స్తానంబై వరమయ్యె— దీనగోమమ  
స్తాకాభిషేకాగ్నవత్.

11. మెత్తని భాతవస్త్రముల  
మేలిమి బోలిన నీకు భాంకం,  
హస్తానా ప్రవాళ రుమ  
లొబ్బు భావ్యుడొబ్బ ముగ్ధుని,  
తెక్కుక తన్వితర భవ  
మెల్ల ఫలింపె నటందు గన్నులన్,  
బాన్తుక చొక్కనా పెదవు  
లంగున వక్షమునన్ శిరంబునన్ !

12. లోకమునందు నీకు నమ  
రూపమెకాని దిగంబరత్వ మెం  
లో కృతకృత్యుడేయ స్వయ  
ముత్సృగకన్ గ్రహియింతు ముద్రప,  
న్నాకృతి దార్పి మత్సృగ స  
మర్పల గావున గొమ్మునీని న,  
స్తాక శిరద్విధుమ్యుతుల  
లో నటనీనీన పట్టుపుట్టుమత్.

13. ప్రతిని సయమిదై భవామృత విధి  
ప్రాధిప్త్యామామయ సం,  
హిత లోంకార శిరంబు రైశ్వర్యకలా  
వ్యావ్యాధ్యమత్ చేర్చి కూ,  
త్పతి హర్షంబు ముఖాబుపత్తి చక్రకుత్  
చిమ్మింప గాయత్రి స,

మృతి మేర్పలు పవిత్రస్వాత్రమన—  
గోన్యా యజ్ఞ స్మృతింబిదే.

14. కలలో వైభవ మాదితేయులకు సం  
కల్పగ్రహత్వంబున్  
గతిదుష్ప్రప మగద్యభూతవశితన్  
గాకొండ నీశిల్యు నే  
జోయన్ హస్తము జొన్నకెట్లొని మోగి  
క్రిక్ చారలేకాని తా,  
రలి యా భూమలు నీలిసముద్ర మా  
ప్రద్యోతన శోభితిక్.

15. సునసార మగరు కమ్మరి  
మనసార గులాబినీబు మర్తిలేమగు చం  
దనమందు మెదిపి మెయి బూ  
చున మునిమృత కి. నమలలో నీరునాళా?

16. విసిని పెన్నల మెక్కి నీవరరుదొకిక్కి  
తెమ్మరమాపెక్కి తిరుగు దిశల,  
నవవిల్లు సమ్యాపానపు వన్న మేలిమై,  
కనుగీలు బాలభాస్కరు రహింమ,  
రాజక సావర్ణరన్నదీప్తి వాకింక  
కై నేయు సరస సౌగంధ్యయుక్తి,  
బుడిమిచేడియ హరి బులికిందు పులకలో  
భద్రహాసములా సౌభాగ్యగతులా,  
యీగుమంబులు నీపూజై సృజించి  
లోలుక బూజాఫలంబంద నలవ యివియు  
సార్థకములయ్యె గాకేమి జగతి నీ వి  
లాసములరాశి మఱి దేన వాసీగాందు.

17. కిల్వవకంబ, నీ మహిమ  
కేక్కినబూన శివార్చలయ సిన్,  
కిల్వ దళంబుగా మహిత  
బీజపు టక్తరమందు గాని నీ,  
కొల్వ ప్రభుప్రసాదధుని  
కుల్వయో చిత్తపు నిత్యమల్లతో,  
కెల్వపుటింపుమా మరల  
నీవకు మున్ బడి రత్నదళలిక్.







# భద్రావతి ఇనుము, కలపపుతి పరిశ్రమ

వి. యస్. చిన్నస్వామి గారు, బి.డి.,

వ్యవసాయమునకు చేరగల వివిధ భారతదేశమున  
వినియోగమునకు వచ్చు ఇనుమును తయారుచేయు  
మాగున పరిశ్రమకీర్తిని గాని పరిశ్రమయందు కొద్ది చల  
నము గలిగినది. భారతదేశమునందు అన్ని రకములను  
యును, స్వదేశీయ ధాతువులయందును పరిశ్రమలు బహుళ  
జేరినవి. స్వదేశీయ ధాతువులలో పెద్ద మైనుగులను పారి  
శ్రామికాంశపుర్వకమున బరిశీలించుచు ఆశ్చర్యము గలది  
పొందు. అవల పేక్కు-పరిశ్రమలు జయప్రదముగ పాగు  
చున్నవి. బానిస మైనుగులను సాగుచేయు (The  
Mysore soap Factory), తెనుగు మైనుగులను పరి  
శీలన చేయుచు యద్రోహులు (Sandalwood Oil  
Factories in Mysore & Bangalore), భద్రావతి

ఇనుము, కలపపుతిపరిశ్రమ (Bhadravati Iron & wood  
distillation works) ముఖ్యముగ దేక్కరెండును  
ప్రస్తుతియు మహాప్రళయ శ్రీ లక్ష్మీ. యస్. వి కేక్స్-ము  
గాను యద్రోహులను వినియోగమునకు పనికివచ్చు పరి  
కరముల పరిశీలనలనుబట్టి కొనియెచ్చును. ఇందు  
కృషి విషయమైనది.

ప్రఖ్యాతమగు నిట్టిపరిశ్రమను కలగొల్పుటకు  
మాగునను నూటయేబదిలక్షల రూపాయ లయ్యెను.  
ఇనుముపరిశ్రమ కనుకలముల దేక్కరెండుగాని అయ్యేము  
దీప్యపాదమును వినియోగమునకు పనికివచ్చును  
సమయమున, దీనిని యింకొకటి మునుపను వినియోగిం  
చుట కంటే మునుపటి కంటే మునుపటి కంటే మునుపటి  
దైర్ఘ్యము కావలసివచ్చును.

పాశ్చాత్యపద్ధతుల ననుసరించి, ఇనుము, ఉక్కు-  
పరిశ్రమలను అధునమున వినియోగమునకు పనికివచ్చు  
తాతాకంపెనీవారి ప్రయత్నించిరి. భారతదేశము  
అనుభవములను ఇనుములను ప్రఖ్యాతి గాంచినది.  
ప్రఖ్యాత భారతదేశము వినియోగమునకు పనికివచ్చును  
యందుచేయున్నను, భారతదేశములనుండి వినియోగము  
చున్న చాక ఇనుము, ఉక్కు-పరిశ్రమలను వినియోగము  
ఇక్కడ గనులనుండి ప్రవర్తింపునును కొనించి వినియోగము  
చేయుటకు సంపూర్ణముగ పనికివచ్చును. భారతదేశము,  
సామానుల వినియోగములను చేయుటకు పనికివచ్చు సాక  
రములు సమీపమున లేకుండుటచే వినియోగముల నను  
సరించి కొద్ది ఇనుము పరిశ్రమలనును వినియోగము  
కలుగజేయుచు, కాని పై సమయములు కొన్నియైన  
నందుచేతనే జంపెక్షన్ ఫురమున తాతాకంపెనీ వారు  
ప్రదముగ పాగుచున్నది.

భారతదేశమున మైనుగురాజ్యము వినియోగము  
చును పేరుగన్నది. అచ్చట గనులలో చాలకాల



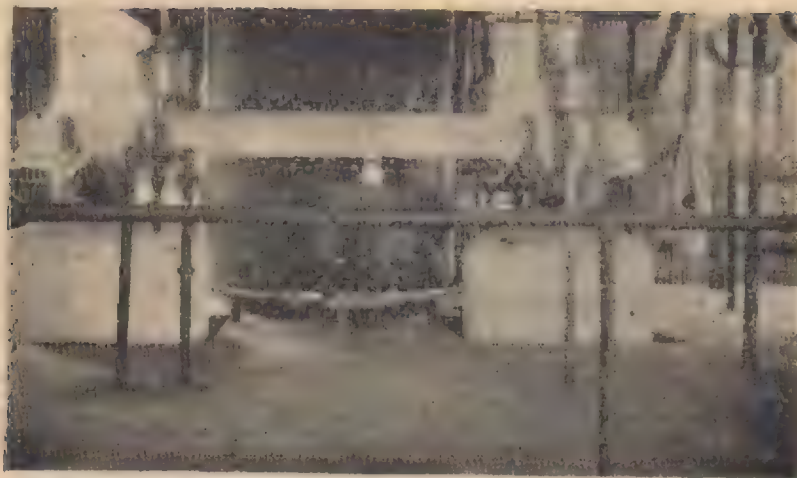
మైనుగు ఇనుముపరిశ్రమలను

మునుండి బంగారము దొరకుచున్నది. ప్రపంచము వకు వలసిన మాంగనము (Manganese) చాలవరకు భారతదేశమునే లభించుచున్నది. అందు మాంగనమును మైనురొక్కయున నుత్పత్తియగుచున్నది. సాంఘియ (Asbestos) క్రోమియము (Chrome iron Ore) మాగ్నెసైట్ (Magnesite), వెలవలను విరగ భుజము లనేకములును నేలను విహరించుగ నొనరుచున్నది. ఇట్టి లోహపునలునకు 46, 446 లక్షల టన్నులపైమిలి మైనురొక్క యున్నది. కృత్తికీపురున్నది. భద్రాచల పరిసరప్రదేశములయందు మిగల విలువగల యినుము కొరకున్నది. కాచి బొట్ట అనుపాదమున లభింపమితి ఇనుమునిక్రమ అధికముగ చేయుటకు నేలగాకున్నది.

కడదిన యుత్పత్తయనుననే కలసనందే గృహిని, కొన్ని యింజనములకును లోహ పదార్థము, సహా దింపవచ్చుననియు, అది లాభకరముగ నొక ముఖ్యపరి శ్రమయనినను లేదని. అమెరికా, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లండులయందు ఏకేం వేలకొలదిలన్నుల కలసనందే గృహి నియునున్నది. విద్యార్థుల అవసరములేమనకుంకలప చాలకృతగా దొరకు ఇంగ్లాండుదేశముననూడ ఈపరి శ్రమ సాగుచున్నది. ఇట్లు పార్శివానిక్ ప్రపంచమున, జర్మనున్న మన్నిలను, ప్రకృతివ వేలవార్తములను, అగ్నిశక్తి మిగల ప్రాంత గమనించి శ్రమి శ్రేష్టముగ్గ గాన నను మాక్స్ ముగ్గిలే వనప్రయోగము యియును పరిశ్రమను పొగింబునయ్యెనును కనుకొనగ. ఇనుము గనులకు దేశము ప్రదేశములందే కట్టకొను అవసరమును టే ఈ ద్విరెనును పొగింబి లాభమును బొందు ప్రయ శ్చములు జరిగెను. మిగల కాచి బొట్టము (Charcoal of high calorific value), పెక్కురకము లకు పిరో లిగ్నియస్ అసిడు (pyroligneous acid), సోడియము (Sodium acetate), సున్నము, రాగి, నీసములు గూడిన అసికేటాలు (Acetates of lime, copper and lead), కిలచిద్వితము (Methyl-wood alcohol) ఫార్మలిను (Formalin), అసిటోను (Acetone), అయ డోఫోము (Iodoform), కేలు, తామ, ఇస్ వి, య లు పలువిధి లేలములు మిగిలినవిక్రమ వలన లభించు ఇతర పదార్థములు. ఇవిరాత్రుకీ కాపు; ఇంకనువిన్నియో విలువగల పదార్థములునూడ లభించుచున్నవి.

భారతదేశమున బొట్ట అధికముగ తయారగుచున్నది. కాచి బొట్టమునే మువ్వకొనలను చాలవరకు గానను చున్నది. కాల్పుచున్న కట్టల వివరములొక్క లేలకలేదు. చాల కట్టల కట్టములనున్నది. వేలవరకునల ననున రింది కిలచిద్వితని మామతోగాని, ఇటికలతోగాని, ప్రాప్తిగా వెలసియందున్న కట్టలవివరములు (Relorts) నాచి చేరుచున్నది. రాగి అసికేటములను అసిది కట్టమవయోగించి పరిశీలపగా నూటికి 30 వంతులు బొట్ట, 6 లే 7 వంతులు తామ, 2½ వంతులు అసిటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) 1.3 వంతుల గృహి (Wood spirit) లభించునది వివరములన్నది. బొట్టలన్నులకల మున 6000 టన్నులకలను బట్టి చేరుచునదిగాను వలసిన యంత్రములను సమకూర్చుకొనటకు రమారమి లక్ష రూపాయలను. మిగిలినను నూటికి 20 వంతులు కట్ట తయగుచున్నది. బట్టి చేసిన ప్రతి నూరు టన్నులకట్టలందే కట్టము 2000 రూపాయలు విలువగల పదార్థములు కొనుగొనునది. వికాము 6000 టన్నులకట్ట మట్టి చేరుటకు ఇంగ్లండ్ 5 లే 7,500 టన్నుల కట్ట కావలెను. బొట్టలన్ను వల అధికమును ను. కేలు అయి న లే 7,500 టన్నులు కట్టలకు 37,500 రూపాయ లును. మిగిలినను బొట్టలకట్టల విలువ 120,000. ఉగ్గోలకట్టములు, రాగిలు, మాల్కమును పై నడి, ఇతరములకు తరుగులు మొదలయిన వ్యయము బాగా కనుగొనుటలనుపాదములను మిగిలిన నే నికరాదా యము లేలవచ్చును.

నవినపదార్థముల ననుసరించి తయారేసిన యినుపబట్టి లోక కట్టను చేర్చవలెను. వరుసలనేయనునదేను విప్లవ కొనిననుండి కట్టములవ్యాసమున చేరిన ప్రకృతి బట్టి లోకేర్పినకట్టను కాల్పువలెను. ఇట్లు చేసినచో 24 గంటల కొకమాత్రం బట్టి ముగియునుంకను. బట్టనుండి లభించిన ప్రయ పదార్థములు సునకేలుయంత్రములనుంకను (Condensors ప్రయ పదార్థములయంత్రములనుంకను; Sepa rators) వచ్చును. బట్టియందలి మిగిలిన నిరుపయోగ మున నామక పదార్థములను బట్టియే వంటకొనుటకు మోగించును. బట్టియన లభించిన ప్రయములనుంకను పదార్థమును కొంతకాలము బట్టి ముగియించిన మూడు లేని చేరుపారలకు నేర్పడును.



మద్యసారమును ఘనీకరించు యంత్రభాగములు (Alcohol condensers)

గోధుమనక్షయము, నలుపునక్షయము గల ఆకెడు పదార్థములను పోయే పిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (Pyroligneous acid) అనుపదార్థము. మిశ్రిత క్రియాత్మక పోయలు ముష్టితానిను, అసెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) ను గల కఠిన మిశ్రపదార్థము. దానినుండి ఆవిరియాలయిన అసెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) ను, పలువిధ భక్తి శీలమును నేరుపరచుచున్నను, బియ్యపు నిలువయందు తాగునీరు మిశ్రితమునకు కలపి చిక్కని ద్రవమును, తేలు, తేనె, లభించును. ఇది మిశ్రితయందు పిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (Pyroligneous acid) ను నున్నను తో విరిచినయెడల గోధుమనక్షయముల అసెటిక్ ఆసిడ్ ద్రవము (Brown acetate of lime) అనుపదార్థము లభించును. కాని సాధారణముగా ఈ పిరోలిగ్నియస్ ఆసిడును (Pyroligneous acid) ను నలుపు బట్టిచే దానినుండి ఇతర పరిశ్రమలకు మిగుల నుపయోగించుకొని యందు Wood alcohol, ను, అసెటిక్ ఆసిడు (acetic acid) ను తీరవలసివచ్చును.

### ఉపయోగములు

కట్టసారాయి (Wood alcohol) ని అనేక విధముల నుపయోగించుకొనవచ్చును. విశేషముగ ఫార్మలిను (formalin) మొదలయినవానిని తేనెలు చేయుట కది ఉపయోగపడును. నునుపు

మెరుపు గల అసెటిక్ ఆసిడు ('Glacial, acetic acid) అను పదార్థమును సంక్రమించిన పిప్ప సారము కొనుగడ అసెటిక్ ఆసిడు (wsakacetic acid) గ్రహమును నున్నచును, రాగిని, సింకను కట్టి విరిచివేయుచును, రాగిని లవణ అసెటిటు (Copper acetate) ముఖ్యముగా పొందుకొనుటకు వుపయోగించును. బూడిదగల గుడ్డుపు అసెటిటు (Brown acetate of lime) ను బట్టిచేసిన దానినుండి అసిటోను (acetone) అను విలువగల పదార్థము లభించును. అసిటోను తేనెలను చేయుటకు కొనుగడనగు వులతో ముఖ్యమయినది. ఇతరను పైన చెప్పిన పద్ధతి కుందుగల యితర పదార్థముల లభియు బిక్కిల ముఖ్యపదార్థముతో ఉచితమున బిక్కిల వినియు పదార్థమును కట్టి తేనెలు చేయుటలో లభించుచున్నది. భారతదేశములోను కట్టికొనుటకు ఆసక్తికలిగి అధ్యయనముగలదు. కాని అది భద్రాకలి ఇనుపపరిశ్రమలయమున ఇనుపరజమును కరిగించుటకే వినియోగించుటకు దున్నది. వైనును రాబ్బును నేయును, తేనెలమున భారతదేశమునను, అనుభవమును పరిశ్రమయైన తేనెనుము పరిశ్రమను ప్రారంభించుచున్నది కలవచ్చునని పరిశ్రమనుండి గొప్ప పరిశ్రమ సహాయపరిశ్రమగా ఏర్పడుట మిగుల వాస్తవికమైనది ముఖ్యము. కట్టసారాయి కట్ట సహాయముల భద్రాకలి ఇనుముపరిశ్రమలయమున సంవత్సరమునకు 15 మును 20 వేలనున్న అనుకు పోయినను





# విష్ణు సర్వోత్తమ శ్రీకృష్ణస్తవము

మరల్ల వామమూర్తిగరు

శ్రీ

భామంబగు సేవనద్యుతియొ సునందా మది, నా  
 ర్పాదానందము న్నడచు పాదములు మర్వానందముల మాని, ని  
 స్సీధాశ్రీలీల తక్కుమార్దములు మానినద్రుత్ నుతుల నేన, లో  
 కాశీశా! కరుణ దహించెదవు కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

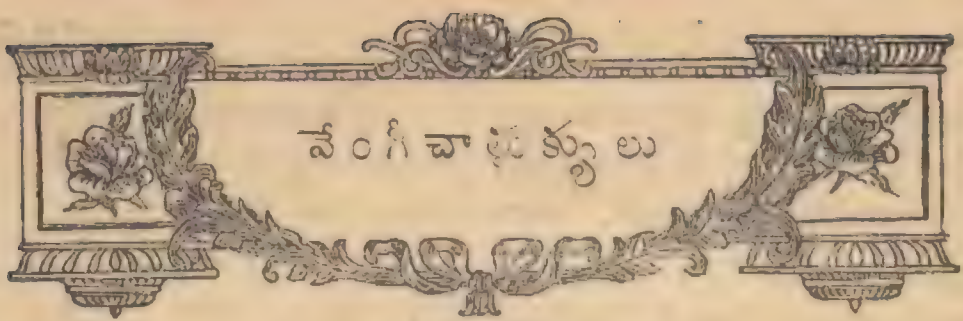
నతులంభోభివతమా జగతి నిచ్చులపుని వర్ణిల్ల న  
 మృతి రక్షింతువు వేర్పరిగాక మహిమ భావిం గా లోక సం  
 తోషణ ఉత్తమ! గుప్త వర్నితక విరెల్ నీవనుల్ గోపికా  
 సతుల! నూడెన బీబత్సవగను గృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

సకలక కోపులు ఘోషింపడు సకల జాలించె సంక్రమి  
 నుదగల్గెనము లాడంగఁ బోషింగఁ జెల్లనాప మున్నంగి, నీ  
 ముదగీగాము వాలకంచి యని నమ్మాదియె రాక్యుల్ కడు  
 వరమే నీకరుణ! గోపినిను గృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

నైరాకాలమునుండి నీరవలంబు బ్రహ్మలింగామాని, నీ  
 శాత్రులను నానిబిడ్డలను భతులెత్తి య్దాన ను  
 మ్మారెనా కుంభ మాన్పు దేవయను పాతీమంబులో లోకవి  
 శ్వాతుల! నిను నమ్మానా నవన కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

జగత్త మానవకోటికే వినుతివిజ్ఞానము లభ్యం బటం  
 చు గడున్ మూలము నెల్కుచుండను సంకోభం బానా కా  
 ర్యగురువొంట నీరసములు నేనభంగి గావించె  
 జగదీశా! భవదీయ చిత్రమిది కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

తిను సంబంధ సుఖంబుకమలచి కాంతా ప్రదేశములు  
 మునుకొ వారు లెంబు నెత్తెనను సముద్రగ గణగోరి, కా  
 నినినుక జూడఁగఁజాల రెంతకు జగత్ సేవకృపం బిచ్చి మ  
 న్నన గావించె గోపికాతతుల గృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!



మల్లంపల్లి సోమేశ్వర శర్మ గారు

2

గ్రామాలనుగలరము రాజధానిగా బహుశా-  
చిన మొదటి కీర్తివర్మ కుమారు  
లలో కొకడగు నత్యాక్రియ వ్యవస్థాప  
పులైనవహారాజు ప్రభుత్వము కర్ణాట  
చాళుక్యులతోసహము పెట్టించెను. ఇతడు  
చాలా విరాగ్రమనగుచు. విశ్వావర్తిగాదేశ  
ములను జయింపఁ బూనికఁ గొని తన యను  
బంధును, ఆస్థితిమాలవినయను, విషమము  
లైన స్థల, జల, వనదుర్గములను సాధించి  
విషమసిద్ధి యనుబిరుదమును వహించినవా  
డును అగు శ్రీ వ్యవస్థాపక విష్ణువర్ధనుని  
మోడరాజ్యమున కభిషిక్తునిగావించి క్షత్త  
యాత్రకు రణభేరిమ్రోయించెను.

పురకేరి మహారాజు దండయాత్రకు  
యలుకవలసివచ్చితి నూర్పు విముక్తి  
మున వేమవేమరాజులు స్వతంత్ర రాజ్యము  
లను గట్టించి విజయము నొకపుయింపి.  
ఇట్టి చిన్నరాజధాని కుత్తికథాగమున  
కళింగ దేశమును గొంగవత్తపురాజులు పాలిం  
చుచుండిరి. కృష్ణా గోదావరీనదులకు మధ్య  
విషమమున వేంగి దేశమును దెంచుటకు రాజ  
ధానిగ విష్ణుకుండి ప్రభువు తోలుచుండిరి. కృష్ణా

నదికి కళింగధానిమును కాంచీపురము రాజ  
ధానిగ వల్లపులు విడిపాలించుచుండిరి. కళింగ  
రాజును ముట్టమొకట వొకప్పుడు శిష్టపు  
రము రాజధానిగ నుండెను కాని యది  
వారికింద చాలకాలముండినట్లు కన్పట్టదు.  
ఈ వికాసమున కళింగ దేశ కళింగధానిము  
విష్ణుకుండి ప్రభువులు యధేనమయ్యెను. న  
క్షిణ కళింగమునందలి విల(పు) కిరాష్ట్రమున  
విష్ణుకుండి ప్రభుత్వవత్తిములైన అక్రహాద  
ములుతొనెను<sup>1</sup>. అప్పటినుండియు విష్ణుకుండి  
ప్రభువులు కర్ణాటకపురము రాజధానిగ  
నుండినను శిష్టపురముకూడ వారిరాజ్యమున  
నుత్తిర భాగమునందలి ప్రధానదుర్గము  
లలో వొక్కటియై వారి కళింగవర్తిరాజ్య  
మును నడిపించు నానాంత సైన్యాధిపతులు  
ప్రధానాధిపముగ నుండిను. అయినను అప్ప  
టికిని కళింగాధిపతులైన గొంగవత్తరాజులు  
తమ నాలుపొయిన కళింగ కళింగరాజ్య  
మును మఱుల కంటించుచునుటకై క్రయ  
త్నములు నడపెదవలసి యవయుగాలేదు.  
ఇట్టి సందర్భములను స్మరింపఁ జేయునదియే  
విష్ణుకుండి మూడవ మాగవచర్మమొక్క-  
పులిజూగు (చొలముగు) శాసనము<sup>2</sup>. పులి



కోదనహారాజు చాళుక్య ద్వైతమును బయలుపరిచినప్పటికీ పిమ్మట మిగతను విష్ణు కుండీకృతపుట్రాదనే యుండెను. మహారాష్ట్రములను, కోనలులను, కాంగులను జయించిన చాళుక్యవాహిని శ్రీశైలమును, దున్నాగ్వమునైన పిఠపురదుర్గమును ముట్టడించి, మహాభయంకరయ్యు మైనవిదవ దానిని స్వాధీనముచుకొనెను. పులకేశిమహారాజుయొక్క యశోయపరివాహిని దున్నాగ్వమని పేర్కొనెనన్న పితాపురపుకోట స్వయం లక్ష్మణు వట్టి స్వాధీనముచుకొనెనో వాడె చాళుక్యదేశమున చాళుక్యాధికారిమున కగు రాజ్య మయ్యెను.

కోనల, కలింగ, వేంగీదేశములనే కాక చాళుక్యసైన్యములు కృష్ణవేణునది దాటి వల్లనరాజ్యమునుకూడ జయించి శ్రీశైలము మీఠుగా స్వదేశమయిన కుంతలమునకు ములిపిపోయెను. కాని యవిష్వదేశాభిముఖము లైనవిదవ విష్ణుకుండిన భువలు ముఖ స్వాతంత్ర్య సంపాదనమునకుఁ జాల వెనఁగు లాగియున్నాడు కాని పితాపురదుర్గము కాని, వేణు కలింగరాజ్యము కాని వారికి స్వాధీనమై యుండలేదు.

సాతనముగ ప్రాకృముక్తికమున చాళుక్యాధికారిమునకు లోబడిన రాజ్యమున మొట్టమొదట పిఠపురమే 'మొనలి' దుర్గమయ్యెను. ఈ పితాపురదుర్గమును జయించుట క్రీస్తుశకము ౬౦౯-౬౧౦ లోగాని లేక ౬౦౮-౬౦౯ మధ్యసంవత్సరము లాతకుపురము కాని అయియుండవచ్చును.

పులకేశిమహారాజు పిఠపురదుర్గమును జయించి దానిని తన ప్రాధానియై తనవారికి కారిముననైన నుండియుండవచ్చును; కాని యట్టివారి పరిపాలనము తనకు సంస్కృత లేనికారిణమునో లేక మహిమేపేనుపు చేతనో పులకేశిమహారాజు అధిపతియే మహారాజ్యమునకు వ్యాధిపెట్టెనైన తనయనుభావగు శ్రీ సత్యశ్రయస్వస్తికల్ప భ విష్ణువర్ధనుని తాను సూతనముగ జయించిన వేంగీ రాజ్యమునకు క్రీస్తుశకము ౬౧౧ లో కథిపతిగ నియమించెను. ఈనియామకము విడిచి నప్పటినుండియే విష్ణువర్ధనుని రాజ్యపరిపాలన సంవత్సర పరిగణనము ప్రారంభ మగుచున్నది. వేంగీరాజ్యమునకు అధిపతి మనవిదవసూత విష్ణువర్ధనుడు పచ్చిమ చాళుక్యరాజ్యమునకి కొంతకాల ముండినట్లు అతని సతారా శాసనము<sup>1</sup> వలనఁ జెలియుచున్నది. యవరాసనమున నుండినట్లుకే పులకేశిమహారాజుయొక్క అప్పమ విజయ రాజ్యసంవత్సరమున అనఁగా క్రీస్తుశకము ౬౧౬-౬౧౭ లో అతఁడు బాదామి చాళుక్యరాజ్యమునందలి శ్రీనిలయ భోగములోని భీమవర్ధిష్ఠమగు అలంకర్తృమనుగ్రామమును దానము చేసిని సతారా శాసనము వెలుపుచున్నది. ఈయలంకర్తృము సతారాసమూహమున, గల ఆలుందా మైయం దునని కొండలి యభిప్రాయము. ఈసంవత్సరముననే అతఁడు వేంగీదేశమునకు సచ్చియుగ మును. ఇట్లు వేంగీదేశమునకు వచ్చునపుడు కాలకంఠు డనునతఁడు ఇతనికి ప్రాధానియై





అద్విద్రావిక్షణ సంఘమున చుహత్యుని ఉపన్యాసము

శ్రీ టి. వి. శేషగిరి అయ్యగారు మహాత్మాగాంధీ సన్మారు

ఏ. రత్న అంబులో, చెన్నై.



యశినిచూడ్చి వైకృతి నష్టము నను శత్రు రాజు దోకరిం చెయింపడు. కాని మానవ్యము దనవ్వచో, ఏదేశపురాని యుద్ధమునకు వెలి యారాలేదు. ఈకాలపురాను నట్టివర్తన వంశ జుడు. విష్ణువర్ధనునివాటినుండియు విష్ణువర్ధన వంశజులు వెలిచాళుక్యులకు నర్పణ జరుగుటై అత్యంతము రాజధక్తితత్వరూపై యుండిరి.

నల్లొక్రియ విష్ణువర్ధనుని విష్ణువర్ధ నుడు యువరాజుగ నే చేసేదేశమునకు వచ్చి నను వ్యతిరేకమునకు రాజ్యమును బరిపాలింపఁబడినాడు. అతనికి కుటుంబపువ్రతుడు నని కూడ ప్రసిద్ధుడైన మేనె నిరుడు. అది యాచారి మానము ననువరించి వచ్చిన నట్లై యువ వచ్చును. కుటుంబపువ్రతునిని శాసనములు విశాఖ పల్లవా మంత్రిమునందులి చేపుటవల్ల, విష్ణువర్ధ తాలూకాలో చొరకుటనానను, అతఁడు దాన మొసంగిన గ్రామములు పైనుడివిక తాలూకాలోనే కన్పించుమండుటవలనను దక్షిణ కంఠరాజ్యమునుంట్రిమే అతనిస్వాధీన మున నుండినట్లును, విష్ణువర్ధమును రాజధా నిగఁ జేసికొని యుంట్రి దేశమున నుండునముగ నెచ్చావంకలండిన చాళుక్యరాజ్యమును అతఁడు పరిపాలించినట్లును విష్ణువర్ధ మనుమన్నది. ఇతనికి (ప్ర)విషయ, దిమిలివిషయములు ఆంధ్రదేశ మున చాళుక్య పరిపాలనమును కన్నులతో గాంచిన మొదటిదేశములు.

దెందులూరు రాజధానిగ కృష్ణా, గోదా వరీ మధ్యమయిన పోలివిషయమును బరిప

లించుచుండిన విష్ణుకుండిన్లువలెలు పులకేశి మహారాజు చే నోటువడినను అతఁడు స్వదేశ మున కరిగినవలన ముఖ్య వాగు తమ స్వాతంత్ర్యవతాకలను విప్ర తిమరార్యమును గానా మికోనఁ ద్రయశ్చిములు నెలిపియుండిరి. ఇట్టి విష్ణుకుండిన్లువలెలు మూడవ మంధరనమ్మ యొక్క కుమారుడైన మంచెన్న ఇట్టచొర కుడు కడపటివాడు. కుటుంబపువ్రతుని కుమారుడైన శ్రీ విష్ణువర్ధనుని హవల్లుభిని కాలు మనగాని పోలిరాజ్యము పూర్తిగ చాళుక్యు లకు స్వాధీనము కాలేదు.

మహాకవియైన దండి ఈచాళుక్య విష్ణు వర్ధనునికి నమకాలికుడు. యువరాజుగనుండి స్వధు విష్ణువర్ధనుని అతఁడంటిపెట్టకొని యుండియు, అతనివలనఁ దనకుఁదగిన యా దర, సమ్మానములు బిరుగకపోవుటవలన అతనికి నమకాలికుడై, కాంచీపురమున రాజ్య మునేలుచుండిన పల్లవరాజగు మొదటి మ హేంద్రవర్మకడ నాతని యాస్థానకవిగఁజేసి యారాజుచే మన్ననలను, మర్యాదలను బొంది ప్రసిద్ధి కెక్కినవాడు.<sup>1</sup>

కుటుంబపువ్రతునికి మకర శ్రవణము, కామ గేనుపు, విశమశిద్ధి యను బిరుదములుకలవు. అతఁడు ప్రత్యేకము ౬౧౭ మొదలు ౬౩౩ వఱకు రాజ్యముచేసెను.

ఈతఁడునువార ఆంధ్రదేశచాళుక్య పరి పాలనము నగిల్పించిన వాడు ఈతనినినయుం డైన శ్రీ విష్ణువర్ధనునిహవల్లుభుడు. ఈ

1. శ్రీ మానవల్లి నామ్మప్పకవిగారిచే నాతనముగ ప్రకటింపఁబడిన అవంతినుండి కథాసాహిత్యమును.

నిత్యమును, కలయనుకూలము అనుపదము  
భాగములను చిహ్నములుగాను. ఈ  
జయహిమవల్లభము అనేకశాస్త్రములను  
భాగములను కలయనుకూలము అనుపదమును  
పాల్గొనెను. ఇది కలయనుకూలము.  
ఈ తదికలయనుకూలము కలయనుకూలము  
గాగనినపురాణము అను గోలుపయిన  
కలయ కలయరాజ్యమును ముఖ్యముగాను  
టకు చాల ప్రయత్నములు చేయుచున్నది.  
హిమవలసియున్నది. ఏలయునగా జయ  
హిమమును శాసనములన్నియు విశాపురమునకు  
జయముననే దొరికినవికాని విశాపురమునకు  
మంజులములో నొక్కటియైన నిరంతరము  
గానినది. అందువలన విశాపురము  
మొదలుకొని చివరకు, నొక్కటియైన తాటాకాల  
నడకునని చిహ్నములన్నియు ముఖ్యముగా  
గానినవియుజయించి చిహ్నములనుండి ప్రభా  
నిరాయని సాక్షియును నొసరియున్నది. ప్రస్తుత  
విక తాటాకాలలో జయహిమవల్లభముకాల  
మునాటిచిహ్నము శాసనములేవియుగానినవి  
కలయటగాని యిట్టిచిహ్నము కలయిచ్చుటకాని  
అంతకున్న ప్రభులైన మాధవమేమియు  
గానరాదు. ఇది కలయవాసులను జయహి  
మవల్లభుని కాలమున కలయకలయమును,  
దానితోపాటు కలయపురమును గోలుపయిన  
కలయ వారిరాజ్యము విశాపురము కలయభాగ  
మున భాగము విస్తరించెను. గుర్తివాడివిష  
యము, కేరీవిషయము, గుర్తివాడివిషయ

ము, గుర్తివాడి విషయము, చిహ్నము  
విషయము—ఇవిచిహ్నములు జయహిమము  
కాలమున చిహ్నములకాలమునకు భాగము  
వస్తువు. కలయకలయ నిలసి కలయభాగము  
ప్రభువలసియున్నది. కలయకలయ  
చిహ్నము కేరీవిషయమును విష్ణుకుండి  
ప్రభువు ముఖ్యభాగమున, కేరీ విషయము  
నిహితములను కలయహిమవల్లభము వలన  
చిహ్నముగానుట కలయకలయమును. ఈ  
ప్రభువిషయములను విష్ణుకుండి ప్రభువు  
ప్రభువులనుండియు, కలయకలయమున కలయ  
నియును. గుర్తివాడివిషయము కలయకలయ  
మునాటిచిహ్నములను కలయకలయము  
తాటాకాలము, కేరీవిషయము ఏలయునగా  
ప్రభువులను, గుర్తివాడివిషయము చిహ్నము  
ను, గుర్తివాడి తాటాకాలము, కలయవాడి  
విషయము ఇచ్చితినిగాని, కలయతాటా  
కాలమున కలయపురమునది. కలయవాడి  
భాగమున కలయకలయము కలయకలయము  
వల్ల ఈ కలయకలయము జరిగెను. గుర్తివాడి  
వాడివిషయము కలయవాడి కలయభాగమున  
మునుటలను ప్రత్యక్షమున శాసనప్రమాణ  
మేమియు లేనిపోయినను అదేకలయము జయ  
హిమవల్లభము కలయపుర కలయకలయము  
కలయకలయ కలయకలయమున కలయకలయము.  
ఈతనికి సమకాలికులైన కలయకలయ సుప్ర  
సిద్ధులైన మొదటి మహేంద్రవర్మయొక్క  
కుమారుడగు కలయహిమవర్మ. ఈతడు కలయ  
శకము ౬౨౭ మొదలు ౬౩౭వరకు రాజ్యము

1. Telugu Academy Plates of Vishnukundi Madhava Varma III, published in the Journal of Letters, Calcutta by the Late K. V. Lakshmanarao Pantulu garu



చేసినవాడు. తనకుంట్రికాలమునకు వసుకు చూచి కృత్యము చేసి గలిగిన పరాధవాన్ని నాన్న కొనుటకై ఈసంహారము బహుళిక్ష్మాము అను గూర్పుకొని కుంతలదేశమునై దాడి నెడిలి చూచి కర్మరాజధానియైన వాతానగగ మును ముట్టడించి పల్లవరాజ్యమును నిరంకుశ ప్రతాపముతో మైసూరు మాడొమువలెను న్యాపించెను. ఈవిజయన జయదశమిలో నుండి పరిసంహారము చేసెను తనయుత్సాహాక్తివి, మంత్రశక్తివి, ప్రభాశక్తివి అతను చూచి కర్మ విజయము నిమిత్తము విరియోగింపిడిన కాల ముననే జయసంహారము కృష్ణానదీ దిగువభాగమునగలి పల్లవ రాజ్యమును జయించి యుండవచ్చును. ఈతడు రాజ్యము చేయించిన కాలముననే సుప్రసిద్ధ సీనాయాస్త్రిమంత్రి యువాకాచ్యోగ్ అంగ్ర దేశమును జయించెను. జయసంహారము జరిగినమున ననుసరించి పరిసంహారవిజయమునును కుంతలదేశమును జయించెను.

హ్యయగమునాటి భాగ్యకలకము నాటి విశ్వవిద్యాయములు చూచి కృత్య కాలమును నున్నట్లు కష్టమిచ్చు. హ్యయము ప్రతి అస్త్రికాలము వాకరిన్న విద్యార్థిముగ నుండును. చేరివిద్యను తానుధ్యయించి ఇతరులకు బోధించునదితో త్తముగాను అస్త్రికాల ప్రదానము గావించి హ్యయపు జాలు విద్యను పోషించియున్నాడు. హ్యయము విద్యయనగా వైదికవిద్యము. కాని ఇతిమంత్రమున ప్రతి అస్త్రి పాదమును పెద్దవిశ్వవిద్యాయ మనుట పరి

కాదు. ప్రత్యేకము విద్యార్థి తానమునకు పోషించిన విద్యార్థి కములు కొన్ని యుండవచ్చు. వాటిని 'ఘటికలు', లేక 'ఘటికాస్థానములు' అనువాడు. జయసంహారమున కాలమున నాస్త్రిదేశమున కేసును, జెపునుగావించి 'అనెపురఘటికాస్థానము.' ఈ 'ఘటికాస్థానము' 'సామూన్యము' (సామన్యము)గ నుండిన ప్రతి కియ నెత్తపూచారము, పారితి సగోత్త్రుడును, మంగళశ్మి మనుమడును, శివగుర్త శస్త్రపుస్త్రుడును అగు కాటికెప్పిగు గిరిశిలువాటి విజయములోని నియమము (ఇప్పటి సరియము)దానము చేయించునా పల్లవరాజ్యము తన విద్యార్థిమతమును, విద్యార్థివేషమును వ్యక్తికరించినాడు. ఇట్టి ఘటికాస్థానము లాకాలమున వాక్కు అంగ్ర దేశముననే కాక కర్ణాట, క్రమిళ దేశములందును నుండి నట్లు జానకములు జూపుచున్నవి. పల్లవ రాజులు రాజధానియైన కావీపురము ప్రసిద్ధి కెక్కిన ఘటికాస్థానము; కర్ణాటరాజులును మహాపురమునైన మహానగరము తన విద్యను పరిపూర్తిచేసికొనుటకై పెక్కు ఘటికాస్థానములు తీరిగి, తీరిగి పంపి కరాచీపురఘటికాస్థానము చేరినట్లు తెలుపబడినది. ఇట్టి కర్ణాట దేశమున పాజకర్ణాటము మహాఘటికాస్థానమని నీచియుచున్నది. సామనేదమున ఉద్దిగులు చున్నవీటిని ఘటికాస్థానము మహా ఘటికాస్థానమని మహాకర్ణాటక శాసనమున తెలుపబడినది. అందునాన ఘటికాస్థానమున చేదవిరుత్తన పండితోత్తములు తిర్క్కి ప్రసంగ



మును, భిక్షుమీమాంసలు చేయుచు, విద్యా  
విశానాశిత్తులైన విద్యార్థులకు విద్యావిదా  
నముగావించు విద్యావీతిమంది నిస్స శయముగ  
నుడువనచ్చును. ఈయనపుర మచ్చటిలో  
యితరవాణుల కెలియరా లేదు. జయ  
సింహాల్లభుడు అననపుర వాస్తవ్యుడగును  
తనకొకరునుమఁకయొకనికి పులియూని (కన్య  
కావాలిమూని - గోదావరీ మండుమునందలి  
రామచంద్రపురము తాలూకాలోనిది) అను  
గ్రామమును దానముచేయున్నాడు. ఇట్లే  
విష్ణునందీ మూడవ మాధవవర్మ పై నుడివిన  
కుశలశక్తింక్రియగు శివశక్తికు ఈ గ్రామ  
మునే దానము చేయున్నాడు. ఈ జయ  
సింహాల్లభుని సోదరునియొక్క కుమారు  
డైన రెండవ విష్ణువర్ధనుడుకూడ అననపుర  
వాస్తవ్యుడనున, శైలియ నల్లహృదారిను,  
కళ్యాణశక్తియును, వేదవేదాంగశాహసపు  
రాణవ్యాసాచార్య భిక్షుశక్తి విద్యయును,  
అగ్నిహోమంబు వంశవీర శక్తితానేకక్రతు  
య్యపునైన ప్రవేశింపజేయును, దోచి  
శర్మ పుత్రుడనును, అక్షత వేదవ్యయుడను  
అగ్రహారశక్తి గుర్రహావియములోనిట్టి  
వాడిలో గొంత భూమి దానము చేసి  
యున్నాడు. ఈ విధమున అననపురముటి  
కానానమును, అననపుర వాస్తవ్యులును  
కూడ చాళుక్యులకాలమునఁ జాలప్రసిద్ధి  
విహించియు శాసనములవలన తెలియు  
చున్నది. కాని యితరవారు ఈయనపుర

మచ్చటిలో వెలియరా లేదు. పెద్దాపురము  
వర్గం హాసనపురము దిబ్బ అని పాడువడిన  
యొకమూల దిబ్బ కలదు. ఒకనాళ్ల నియనన  
పుము అహాసనపురమై యుండు నేమో. పూ  
ర్వ మొకప్పుడు ప్రసిద్ధి విహించిన పురరాజ  
ములు కాలముయొక్క దౌర్జన్యమువలన భూ  
భాగము గుట మనకల వెలియని వియము  
కాదు. కాని మఱియొక్కవియముకూడ  
నిచ్చట వెలువడియున్నది. అదిబ్బకే హు  
నేనుపురము దిబ్బగాచికూడ జన్మింపి కలదు.  
అననపురము హాసనపురము, హాసనపుర  
ము నని జన్మింపిలో మాళియుండవచ్చును.  
అయిన నేమియమును నిమిత్త మని నిర్ణయించ  
వీలులేదు.

జయసింహాల్లభుడు ముప్పదిమూడేళ్లు  
రాజ్యముచేసని తరువాతి చాళుక్యశాసన  
ములు ముప్పదున్నది: అనగా తొమ్మిది  
శకము ౬౩౩-౩౪ మొదలు ౬౬౬-౬౬౭  
వఱకు రాజ్యముచేసెను. ఈవిధికాలమంతయు  
కళింగగంగులతోడను, కాంచీపుర పల్లవుల  
తోడను పోరాడి చాళుక్యరాజ్యమును శిథి  
లముగ వాస్తవచేసెమున స్థాపించుటకు చేసిన  
ప్రయత్నముతోనే నెరవేయునది. ఈరసికాల  
ముననే చాళుక్యుల కాలమునందలి మొట్ట  
మొదటి శాసనం (శి. ౧) శాసనము గుంటూ  
రుమండలియనందలి నర్సాదాపురేట తా  
లూకాలోని విష్ణుగ్రామమునఁ గొన్నించుచు

1. Cp. No. 5 of 1913-1914.  
2. Cp. No. 7 of 1913-1914. ఈ మాడవ మాధ  
వమాధవ మాయగ్రామంబు దానమును జయసింహాల్లభుడు శివశక్తికొనునైన విష్ణువర్ధనుల కుమారులై,  
ఆతనికి దానకావనము నిచ్చియున్నాడు.  
3. Ind. Ant. Vol vii p. 191.

న్నది 1. అది జయసింహవల్లభుని అష్టమ విజయశాఖ్య సంకల్పమునాటిది. ఇదియే తత్తరనర్మగ్రంథలో నిలబడినను గాన్పించిన మొట్టమొదటి తెలుగుశాసనము (అనగా తెలుగుబాసను వ్రాయబడిన శాసనము). ఈజయసింహవల్లభుని నాటికే ఇతనిసోదర పుత్రుడైన రెండవ విష్ణువర్ధనుడు బాగుగ నెదిగి పెద్దవాడైనట్లు కాన్పించుచున్నది. అనువాద జయసింహవల్లభుని గుర్తించుచు, అతని సోదరుడును, తనతండ్రియనగు ఇంద్ర భట్టాచారక వర్మగుర్తించు యుద్ధముల చీతమును పొందుచు పితృ, పితృపుత్రుల వోద్వేషముచేసినట్లు హింసపెట్టును. ఈకారణమున జయసింహుని పీఠనివర్తనము ప్రేరేపించుటచే గానమ్మను ఒక శాసనమున నిష్ణిష్ఠుడైనట్లు జయసింహవల్లభ తనయుడనితెలుపబడినది. 2 అదిగాక ఈజయసింహవల్లభుని రాజ్యమునందలి అంత్యకాలమున రెండవ విష్ణువర్ధనతనయుడైన మంగియుని రాజ్యకూట పెద్దవాడయినట్లు హింసపనకాశముకలుదు. 3 విష్ణువర్ధనుడును, అతనిసమూరుడు మంగియునిరాజునుగూడ జయసింహవల్లభుడు తల పెట్టిన చాళుక్యరాజ్య సుప్రతిష్ఠాన కాఖ్యమును కొనసాగించి వాసియు, వన్నెయు గాంచెరి.

పుత్రులులేని కారణముననో, మరేయే హేతువుననో స్వభవవల్లభ జయసింహునిపేరు వారసినాడుగను ఇంద్రభట్టాచారక నామాంతరమునందగు ఇంద్రవర్మమహారాజు సింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఇతనిని త్యాగిగనువని బిరుదుముకలదు. ఇతనిసోదరుడైన జయసింహ వల్లభుని కాలమున వ్రాసిన మైన నేగీ చాళుక్య, కళింగగంగ యుద్ధముల ఇంద్ర భట్టాచారుని కాలమునగూడ సంభవించెను. స్వభవములరాజు ముగ్ధుని గోదావరి తామ్ర శాసనము 4 ననుసరించి చాళుక్యులచే నోటు పెడి రాజ్యపరివర్తనైన రాజులవలన తత్తరముచేసె కుర్మనిన్ని ము చాళుక్యవంశమున ఇంద్రవర్మ మహారాజును సింహాసన ప్రస్తుతిగావించిన ప్రతిభయన్నములగావించెరి. ఈ యుద్ధములలో నీ పై చుడివిక స్వభవములరాజు మొదలగువారి సాయమున కళింగాధిపతియన గాగినంజిజుడగు అధిరాజేంద్రుడు చాళుక్యరాజుగు ఇంద్రవర్మను నిహతుని గావించెనని చూపించిన ననకాశము కలదు; కాని మూలగిరాజు-ఇంద్రుడెవ్వరో తెలియవచ్చుటలేదు. ఇంద్రవర్మ అను పేరుగల కళింగాధిపతులు పెక్కురు గలరు. వీరిలో నెచుండువగ్గు మూచాళుక్యధిపతిని నిహతుని గావించెనో శాసనములవలన స్పష్ట

1. గంజుగు నందలమునందలి సంస్కృతపుటెల తొలుకాలోని శేజ్జగ్రామమున మలయున పురాణి వాండ్రి లిఖితాసనముకలదు. అది విషవనీధిది. విషవనీధి లిఖనము మొదటివిష్ణువర్ధనునికి, రెండవవిష్ణువర్ధనునికిగూడ సంబంధించునది అది రెండవవిష్ణువర్ధనునివో నిర్ణయింప బడులేకపావులవలన నేను దానిని మొట్టమొదటి తెలుగు శాసనముగఁ గాటించలేదు.

ముగియెను. క. గాధాపూర్ణి పాలనకాలము  
కూడ ఇతడు సరిగా నిర్ణయము కాలేదు.  
క. పరిగా నిలు గానితెనుకను కలి నోకక  
మును ప్రాంతభావి తామెని గిన దానానా  
సముఖ్యం గానెయ నిశ్చయముగా విజ  
యరాజ్య సంపత్తియును ఇతనికా  
మును దలిపియున్నాడు. ఈగానికే ముప్పటి  
నుండి ప్రాంతభావము నిలవెనుకు సరిగా  
నిర్ణయముకాకను, అందువలన కలిగానితెను  
కైక గానికెంతభావపు లెవ్వరైనా ర్కృతి  
నుండి ఎవ్వరినాకుం దివాలించెనది తెలియదు.  
ఈకాలమును చాళుక్య ఇంద్రవర్మ మహా  
రాజునకు నమకాలికుడైన కలింగాధిపతి  
యగు ఇంద్రవర్మను విజ్ఞానమును బట్టియు,  
సెట్లయిన నేమి, చాళుక్య ఇంద్రవర్మను  
ఇంద్రవర్మరాజులను నడువలెననుక  
ది పరిగింపజేసెను అనియునునుండైన విజ్ఞాన  
నుండిను, అదియునునుండైన వ. యనున  
రాజును చాళుక్యరాజ్య మొస్త్రభూమినుండి  
యగరించుకుండి శౌర్యవ్రతములను నే  
కాచాచియున్నాడు. అది కర్ణాటకమునా  
ఇంద్రవర్మనామముతో చాళుక్యులు నే  
కలింగాధిపతియును నుండి గోలుపము దివి  
స్వప్రమగుచున్నది.

ఇంద్రభట్టారకునిదిదవ ఆతనికుమారు  
డైన విష్ణురాజు నామాలలికమును బరిగి  
విష్ణువర్ధనుడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. అది  
నాతి చాళుక్యరాజులమును నడువలెనది  
తెలు ప్రతిపదము = మొదలు = ౭ =  
మొదలు తిమ్మదేవరస్థానమును పరిపాలిం

చెను. ఇతడు మహావీరుని కన్నరాజ్య  
మును నుండి పోవలెను. ఇతనికి విజయనగ  
యనియు, ప్రతి మూడెత్తు పదియు, మహా వ్యూహ  
పదియు లిరుదములు కలవు. ఇతడు మహా  
విజయరాజులను సద్వర్తకాన్నియును పేరొ  
దివాలించు. కమ్మరాజ్యము, మొదలగు విజ  
యము, సుప్రహరవిజయము. ఇవిసన్నియు  
నిగిది చాళుక్యరాజులమునుకు లోపింపియునునుటచేరి  
ఈతడు నే. కలికలిగరాజ్యమును గోలుపము  
నను జయసింహవల్లభ నము పార్తి  
తమైన ముగిసి చాళుక్యరాజ్య మునెయు నే  
గిదే గాధాగమును సుర. తియుగి కేయుండెను.  
కాంతపుర సన్నిపులను నే చాళుక్యులు  
తోనులెమియు కలుగిపోవుటనును, ప  
పులు కమ్మరాజ్యము, మొదలగు విజయవ  
మొదలగు చాళుక్య దేవములపై చుండెత్తి  
వెళ్ళి కలిపుటకును కారణము పోవబోయెను.  
మొదటి వరసింహవర్మ పిదప కాంబీ  
పుర సింహనమునక్కిన పల్లవరాజు  
వరమేశ్వరరాజు. ఈవరమేశ్వరరాజు కామ  
మొదలగు గాదామి చాళుక్యులకును,  
కాంతపురసన్నిపులకును నిరంతరము యుద్ధ  
ములు జరుగుచు యుండెను. వరసింహవర్మ  
ప్రతాపమునకు బోయి చాళుక్యులు కొంత  
కాంతపుర, యేనగిల్లియు వలసినల  
నను, వరమేశ్వరరాజులమును ప్రతిపద మ  
కనుననుచును నే నల్పాక్షయ స్వరీప్రభా  
పురకేరి లెనూరాడైన మొదటి విక్రమాది  
వ్యూహము నుండి చురుగిగి కేరావమేయ  
డైన పరాజ్యముపై చుండెత్తిచ్చి నల్లయు



మంజులము వాక్త్రమించి పాతవిజయములు  
యేకాక తుదకు కాండీకమును కూడ  
వాక్త్రవలముకొనెను. అందువలన పల్లవరా  
జులు వేంగీచాళుక్యులకు స్థాతులైన బాదామి  
చాళుక్యులవలన నోడింబడి యాచార్యము  
కక్తియునుచేరి దక్షిణమున వేంగీచాళుక్యు  
రాజ్యమునకు వారివలన భయములేక యది  
సుశీలముగ నుండుటకుఁ గారణమయ్యెను.  
ఈ రాజున విష్ణువర్ధనుడు ఇతని కత్తులను  
నివలెను, తామరలనిన బెను భాగవతో  
త్తమునని కాక చనిన మంహేశ్వరుని పని  
యొకా నొక శాసనమున వర్ణింపబడి  
యుండుటచే నీరాజు ప్రజాపాతము నెఱుంగు  
ఁగించిన క్షవమతాశ్రయమయిన యాహుం  
గియున్నది. అంతవేకాక ఈరాజు ఇతని  
కుమారులైన మంగి యవరాజుయొక్క  
యొకనొక శాసనము 'అరేకము' సంస్కృత  
మొదలైన యశ్శ్రుతి-త్యామోదగోధాధి  
వాసితనకలదెట్లునలుకనియు, 'బానాశాస్త్రా'  
భ్యానోబ్ధుహిత విమలవిశాలాద్ధి' యని  
యు, 'త్యాగోద్యాగ్య ధైర్యకాంత్యాది గుణా  
లశ్చతు'ననియు వర్ణింపబడియున్నాడు.

ఈరనిపిదప వేంగీచాళుక్య సింహాసన  
ము సభ్యులైన వాడు విష్ణువర్ధన కుమారు  
లైన మంగియువరాజు. ఈతనికి మంగి మహ  
రాజు, మంగి వర్మ, మంగి దువరాజు, విజయ  
దేవయ్య అని నామాంతములు కలవు.<sup>1</sup>  
ఈరాజు నమరీకొనితి పితృగౌరవార్థి నం

న్నాడు; అర్హికికాని విద్యామోగము  
యను విజయశిలయగుట మహాశిలయని లిం  
కము చేపొడిగివాడు; నెవ్వలోకాక్రయము;  
నెవ్వలోకాక్రయము. ఈరాజు క్రీస్తు  
శకము ౬౭౬ మొదలు ౭౦౧ వఱకు ౨౫  
సంవత్సరములు పరిపాలించెను. ఇతనికి జయ  
సింహాచ్చభాడు, విష్ణువర్ధనుడు, కోటివర్మ  
అని మువ్వన పుత్రులు, మృగేశ్వరీ<sup>2</sup> అను  
నొక కూతురును గలరు.

మంగియువరాజునకు ఈరనిశ్శిష్ట పుత్రు  
లైన జయసింహాచ్చభాడు రాజ్యమునకు  
వచ్చెను. ఈరాజు క్రీస్తుశకము ౭౦౧ మొదలు  
౭౧౪ వఱకు పదమూడు సంవత్సరములు  
రాజ్యము చేసెను. ఈతనికి నెవ్వలోకాక్రయ  
లింగములు కలవు. మొట్టమొ  
దటిమూడు మహమ్మదీయు లీతనికాలమున  
పాలనాదేశముపై నువరాత్తులు నొందు  
దొడుగిరి. క్రీస్తుశకము ౭౧౦-౭౧౫లో కా  
నిమ్ కుమారుడైన మహమ్మదుల్ హక్కి  
వర్మము క్రొవ అంబులు పంపుదేశముపై  
నెత్తివచ్చి, ఈతకు చాచి వ్యాధిగముచేరి  
కొని, రాజ్యమును స్థాపించి మొట్టమొదటి  
మూడు భారతభూమిని చక్రవర్తిజమును వా  
దయొల్పి. ఈజయసింహాచ్చభాని కాలమున  
వేంగీ-పాండ్య విశేష మిది యొక్కటియే.

ఇంకను ఈరనికాలమునాటికి బాదామి  
చాళుక్యులకు, కాచీపురి పల్లవులకును

వైకము బురిగించెను. ఉభయులునుగూడ విడిచివారును, వారిచై పోరు కత్తికూయును మహాధయంకరి యుద్ధముల దక్షిణాభిముఖ పోవచ్చుట నేజిరిక్తముతోఁ దడుపుచునే యుడిరి. ఇరికి దేశము లేవిధమున నంతో ధము నొందుచున్నను వేంగీచాళుక్యరాజ్యము నిమ్మకు నీ రెత్తివట్లు చలనములేక ప్రశాంత ముగనే యున్నదని ఇరికివలకుఁ గాన్పించిన శాసనముల ననుసరించి యూహింప వచ్చును.

ఈరీతిగఁ నితని నవతిర్లకొడుకును, విష్ణువర్ధనుని యగ్రజుడను అను కోకిలివర్మ వేంగీచాళుక్య సింహాసనమునఁ బెట్టించెను. ఈతనికి కొక్కిలియనియు, విక్రమాదిత్యభిల్లారకుఁ డనియు నామూరరిములుకలవు. ఇతఁడు విజయనగరము నుండినవాడు. అగ్రజుడైన విష్ణువర్ధనుఁడు మంజుగౌ సీతఁడై రాజ్యమునకువచ్చెనో బోధపడకున్నది. ఇందు లు కోక్కకారిణము యూహింపవచ్చును.

కాంచీపురపల్లవుల కృష్ణానదికి వక్షిణ భాగమునఁ గమరాజ్యమును గోలుపల్లె నను వైకము కాణముగ నింతియు వారి బాదామిచాళుక్యులతో యుద్ధములు సంధవి నుచుచుటచేత వేంగీచాళుక్యులతో న్నేపా భావములు నుండకపోయిన నోఁ గమరాజ్యము నకుత్తమునుండి వారివలన మున్న వాటిల్లు నని వాఁతో మైత్రింబాటించి యుండవచ్చును. మొదటి నరసింహవర్మ తనవారి కాంచీ పుర సింహాసనము నెక్కిన మొదటి పరమేశ్వరివర్మ కాలముననే కాంచీపురము కొంతకా

లము బాదామిచాళుక్యాధికారిమునకు లోఁ బడియుండెను. పరమేశ్వరివర్మ తనవారి రాజ్యమునకు నచ్చినవాడు రెండవ నరసింహ వర్మ. ఈతనితోను, ఈతని కుమారుడైన రెండవ పరమేశ్వరివర్మతోను కుట్రచేసి వారి నాయమును బాది కోకిలివర్మ చాళుక్య సింహాసనము నెక్కియుండును. ఈతఁడు ఎంతకుట్ర చేసి రాజ్యమును సంపాదించినను పల్లవుల నాయములేనిదే. తన రాజ్యమును నిలుపుకొన లేక పోయెను. కాని పల్లవు లేతివిడి చాలకాలము నాయముచేయుటకు పోలచిక్క లేదు. వీరియన వారికి బాదామిచాళుక్యులతోడ వైకముగూడ వారిలో వారికే సింహాసనమునకై తగవులు సంభవించెను రెండవ నరసింహవర్మ దా రూపుమైన రెండవ నందివర్మ బలవంతుడై రెండవ పరమేశ్వరి వర్మకు వ్యతిరేకముని గావించి తాను పల్లవ రాజ్యమున కధిపతికావలెనని తొత్తిములు వేసికొచ్చెను. ఇదిలో నిటువంటి కుట్ర ములు సంభవించుటచే రెండవ పరమేశ్వరి వర్మ కోకిలివర్మకు నాయముచేయుటకు పోలు పడదయ్యెను. ముగి దాతఁడు తనరాజ్యమునకు తాను కాపాడుకొనవలసిన మానశ్యకరి సంధ వించెను. ఈరీతిగముగ జూచి అగ్రజుడైన విష్ణువర్ధనుఁడు విజ్ఞుంధించి బలవంతుడై వేంగీ చాళుక్య సింహాసనమును స్వాధీనముచుకొని తనయనుజుడైన కోకిలివర్మను దేశమునుండి వెల్లఁగొల్పెను. తుదకు కాంచీపురమున రెండవ పరమేశ్వరివర్మయు, వేంగీలో కోకిలివర్మయు గూడ రాజ్యపదవులైరి. ఈ కాలమున

కోకిలివల్ల వేంగీచాళుక్య రాజ్యమును అటు మాసములు మాత్ర మే పరిపాలించుట సంధి మంచెను.

దేశమునుండి వెల్లగొట్టబడిన కోకిలి వర్ణగత్యావరముగాన కళింగమునకుఁబోయి యచ్చట భూస్వామునాశేష్యులు కోలుపోయిన దేశమును మఱల సంపాదించి యచ్చట స్వతంత్రుడై పరిపాలనము నొనఁపను. ఇతఁడుకు మనకు దొరికిన ఆతనియొక్కయు, అనినని సంతతివారి యొక్కయు శాసనములు అప్పటివే; మధ్యమకళింగములోని భాగపు విషయమున అనఁగా నిప్పటి సర్వస్వంబు తాలూకాలో ప్రాప్త కినవే.<sup>1</sup>

ఈ కోకిలివర్ణకు మంగి యువరాజును కుమారుఁడునును. పొందికని విజయవీరుఁడును పండితుఁడును కలఁడు. ఈతఁడొక మధ్యమకళింగమును పరిపాలించినవాడే. ఈతనిశాసనము కూడ నొకటి కై నుడిపిన తాలూకాలోనే పొంద కినది. మంగియువరాజునామము ధరించిన చాళుక్యులలో నీతఁడు సంకనవాడగుటచే నితనిని సంకన మంగిరా జందురు. ఈతని కుమారుఁడు విజయవర్మమహారాజు. ఈతని శాసనము లింతవఱ కేవియు దొరికిలేదు.

ఇతనిపుత్రుఁడు (శాసన) కోకిలివర్ణ మహారాజు. ఈతనికి 'అనివారిత' బిరుదము కలదు. ఈతఁ డనివారితశక్తిశ్చయ సామన్నుఁడు. ఈ తనిభావనములకూడ చెడువారికినవి.<sup>2</sup> ఇతఁ డొక ముత్తావలవలెనే ఎలమందఁ(యల్ల ముదిలి) రాజధానిగా మధ్యమకళింగము నేలెను. ఈవిధమున కోకిలివర్ణయొక్కయు, ఆతని సంతతివారి యొక్కయు శాసనము లన్నియు కళింగములోనే దొరుకుటవలనను, నాని సమశాసనములును, నాము మధ్యమ కళింగమును బాలించితిమని చెప్పకొనియుండుటచేతను వేంగీ దేశమునుండి తెలువఁగొట్టఁబడినవని కోకిలివర్ణ సంతతివారికి మఱల వేంగీచాళుక్యరాజ్యము లభించినదనుట స్పష్టము. మహారాజువర్ణము గుఱించికాని, ఆతని సంతతివారిని గుఱించికాని యింతకెక్కువ జాణియరాదు.

మొదటి మంగియువరాజు కుమారుఁడైన విజయవర్మమహారాజు కోకిలివర్ణుఁడు వెల్లగొట్టిన తాను స్త్రీమంగిము కళింగ రాజ్యమునకు వచ్చి ౩౭ ఏళ్లు అనఁగా ౭౫౧ వఱకు రాజ్యముచేసెను. ఈతనికి విజయరాజనియు నామము కలదు. ఇతఁడు విజయవర్ణ పుత్రుఁడు.

1. Cp. No. 13 of 1908-1909; Cp. No. 12 of 1908-1909

2. Cp. No. 10 of 1908-1909; Cp. No. 11 of 1908-1909. ఈ శాసనములందు కేరళావంశీయ కోకిలివర్ణ దేశ కళింగుని వివరములు, మొదటి మంగి యువరాజు కుమారుడైన కోకిలివర్ణ మహారాజును బట్టిగూడకాని వాతావృత్తాంతము. ఈ కోకిలివర్ణ మంగియువరాజు కృతుఁడని భావమునకు మహారాజు పుత్రుఁడని మొదటికోకిలివర్ణమహారాజు దేశాధిపతి అనియునును. మొదటి కోకిలివర్ణ కుమారుడైన కలహంపాలియును నా కలహంపాలము గలనని వివరమునకును దీనిని కుమారుడనియు, కలహంకోకిలివర్ణ ఈ కలహంపాల కుమారుడనిగా పాత్రుఁ డనియు, విజయవర్మనిపుత్రుడనియు భావించుట విచిత్రమునగుటచేతను.



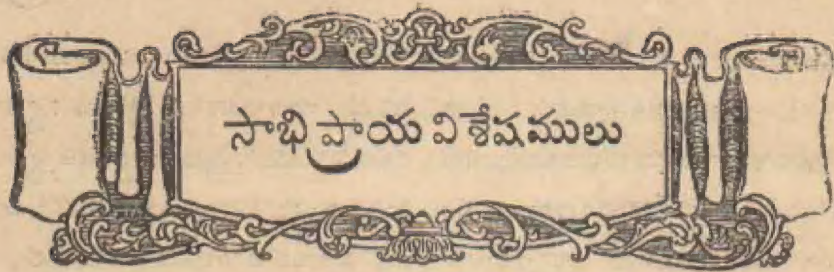
చితుడు; తండ్రినలెనే సర్వోత్కృష్టమును; సమస్త భవనాశ్రయుడు. ఈనిమిషక శాసనము బెజవాడలోని 'సమంతనతి' అను శైవుల గుర్రయమునకు ఈతడు చేసినదాని మును వెలుపుచున్నది. ఈతని కాలము తీసి, బ్రాహ్మణులములు కందును అట్టి దేశమున వర్ణించుచుండును. శైవులకు బెజవాడ ప్రధానస్థానముగ నుండును. ఈవిశిష్టత కన్పట్టుచున్నది.

మహారాజు శైవుల గుర్రయమునకును, బ్రాహ్మణులకునుగూడ భూదానాగ్రహార దానములు చేయుచుంటుండేత రెండు మతములను గూడ న మ బుద్ధి శక్తి నాదరించుచుండనని యూహించవచ్చును. శైవ మత ప్రస్తావ మార్పి దేశమున చాళుక్యులకాలమున మొట్టమొదట నిర్విభజనముని శాసనములందే కన్పట్టుచున్నది.

## కృష్ణా!

గుండిమెడ వెంటనుద్బారావుగారు

- హరిమార్గి హరిమార్గి హరిమార్గి హరిమార్గి, కృష్ణాని నీయహా భీష్మనహి! డెగముంచి జేరించి, యుగిరిపోయి నడచి, దున్నెరివైద మాత్రోణజలధి! జిట్టూతలూచి యుగ్గ శాసన హరిమార్గి, నడచెను క్షణముగూనిలంబ! కిప్పు రిక్తదామ నొక్కప్పుడు తనయలె, శాసించె గురుపుత్రు శత్రుధాటి!
- గీ. సుల నీల్లెడు, చప్పమి శ్రేణుమహి, పొంగుచున మేమహావీరు నీవు విజయుచే పొరుగుమును గుచ్చించినావా? కృష్ణ! చప్పమి యేమొనర్చితివా నీవు!
- నీ. భీష్మకృతాశోక్త మిహూర్ణి చాళేగ, భవించి నక్రంబు బట్టినావు! క్రోణాశ్రుధాటి టూశన పొంగుచుండి, నొక్కప్పుడు దిశలేచూచినావు! అంగభూవరి శరాపాముల ధిక్కరణదీప్తి, తగుచెరి పడెనల్ప సవ్వినావు! నారాయణాస్త్ర పాపాశ్రయ గురుపుత్రు, పొడవే గోల్పోయి మరలినావు!
- గీ. పాదమసురెలకు పోలిరావలెమనెము! దుర్బలమున పాదముల పట్టినేము! కలువె యురితకులను ప్రేర్యమోయ, కృష్ణ! చిపుగు, యేముచేతనే కురుక్షేత్రమందు!
- గీ. నరియె, పోదెమ్ము నీకొంగుచేయకేము! పాదములెపు, నీకేము పొరుచులు! భర్తసంపాదీక కర్మమొనరి కేము! నీచిచినే కర్మమొనరి నేమొనరి కృష్ణ!
- నీ. ఋజుమార్గి వక్షిత్తి చురెచు కర్మమొనరి, మంచి యొప్పించి, బాకించు బాకటి! పృథుశాసన విమోచితుల కిక్కిమున్నెనెనె, విజయుచే గిట్టె నూర్చించు బాకటి! మహా సకాల దినాస్త్రమయము గిట్టెనె, మరలెచి, ప్రాణవైరు జంపించు బాకటి! భర్తసంపాదీక, నీదోయ్యముల కేము, చే నుగూడచు నూర్చు నేయుబాకటి!
- గీ. అబ్బ!- యురిచి విజయించుచు, నీవొనర్చి యున్న యభర్మ పాతములు, కృష్ణ! ఒక్క. నీవుమాత్రములేక యున్న, భరిత, యుక్తమరి కర్మకర్మ యుండునేమో!



గాంధీమహాత్ముని సంచారము

జ్ఞాతకకథలు సిద్ధాంతుని విజయయాత్రల సతిరమణీయముగను వివరించుచున్నవి. గౌతమబుద్ధు డేయూరికి బోయినను వేలకు వేలు ప్రజలు శ్రీమంతులు సామాన్యులు, పండితులు పామరులు, బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణేశ్వరులు మూగుచు బుద్ధుడేవుని సందర్శించుచు గృతార్థులైనవిధమును గాంధీమహాత్ముని విజయయాత్రలు సంస్మరింపజేయుచున్నవి. లోకోపకారార్థమవతరించిన మహానుభావులు, బంధువులు, స్వాములు, గురువులు, దేవులు. దుఃఖభూయిష్టమైన సంసారప్రవృత్తియందు దుఃఖోపశమనమునకును సుఖప్రాప్తికిని సాధనంబులను బోధించెడి మహానుభావుడు, ప్రత్యక్షమైన పరదేవత. గౌతమబుద్ధు, దనిత్యములైన రాజ్యమును, భార్యపుత్రాదులను, భాగ్యభోగములను బరిత్యజించి లోకకల్యాణమున కాయత్నసమర్పణమునుజేసి శాశ్వతానందమును బడసినవిధమునను గాంధీమహాత్ముడు సర్వసంగ పరిత్యాగముచేసి లోకహితార్థ మాత్మ సమర్పణమునుజేసి లోకారాధ్యతను బడయగలిగెను. గాంధీమహాత్ముడు దేశమును ప్రజలను నావరించిన దుఃఖమును తనదుఃఖమును గను సంభావించుచు పాపపరిహార మాత్మసమ

ర్పణమునుజేయుచు లోకప్రియత్వమును బడయుచున్నవిధమును మహాత్ముని దక్షిణదేశ సంచారము విశదముచేసినది. శ్రీకృష్ణభగవానులు గీతాశాస్త్రమునందు చెలిపినటులు మహాత్ముడు సర్వత్రసమత్వమును వహించుచు నిందాస్తోత్రములను పరిగణింపకను ధర్మారాధనమునుజేయుచు లోకోద్ధరణమును జేయుచున్నాడు.

‘సఽమోహం సర్వధూతేషు న మే ద్వ్యహృష్టి నప్రియః; యే భజన్తి తు మాంభక్త్యా మయిలే తేషుచావ్యహమ్.’

మహాత్ముడు వారినిసందర్శించిన ప్రజలకు జాతి మతకులగౌరవభేదభావములను పాటింపకను స్వధర్మారాధనమార్గమును బోధించి సమత్వ సిద్ధిని విశదముచేసెను. మనీషాపంచకమునందు శ్రీ శంకరస్వాములు బోధించిన వేదాంతార్థమును గాంధీమహాత్ము డనుష్ఠించుచు తత్త్వార్థమును నిత్యజీవనమునందు ప్రజలకు సువ్యక్తముచేసి స్వీయమాహాత్మ్యమును విశదముచేసెను. గోచిపాతరాయని ధర్మరాజ్య ప్రాభవము నాక్షేపించినవారు సయితము సందర్శనసంకీర్తనముచేయుట యవసరంబైనది. శ్రీమంతులు నిరుపేదలు, బ్రాహ్మణులు పంచములు, వృద్ధులు బాలురు, స్త్రీలు పురుషులు, వారి



మహాభీష్మములను గాంధీ మహాత్మునియందు నందర్శించి యానందపరవశత్వమును బడయ గలిగిరి. మమకారాహంకారపరాయణులకు గాంధీమహాత్ముని యుపదేశాచరణములు సం తృప్తివిగలుగ జేయకపోయినను ధర్మాత్ములకు పరమానందమును గలుగ జేసినవి. గాంధీమహా త్మునినందర్శించి వారి పవిత్రోపదేశముల విని గలభాగ్యమే భాగ్యము. గతమాసాంతమునం దీభాగ్యమును బడసిన దక్షిణదేశవాసులు ధన్యులు.

\* \* \*

### ప్రజాస్వాగతము

వేనవేలు ప్రజలు మహాత్మునకు స్వాగ తంబునొసంగి వారికిగల యవ్యాజభక్తి విశ్వా సములనుసహస్రముఖములను విశదముచేసిరి. మహాత్మునకు చెన్నపురినుండి కన్యాకుమారి వరకును ప్రజలు మహాత్స్వవములను జేసి మంగళహారతులను సమర్పించిరి. ప్రజలు గంటలకొలదికాలము వారినిజూచి యానందిం చుటకు వేచియుండిరి. తిరువాన్కూరు మహా రాణియును ప్రజలును నొసంగిన సత్కారా తిభ్యములు మహాత్ముని ప్రతిభ వృద్ధిని బొందు చున్న విధమును విశదముచేసినవి. చెన్నపురి యందలి ప్రజలుచూపిన యత్సాహమును మహాత్ముని ప్రతిభను విశదము చేసినది. శ్రీ మహారాణి విషయమై మహాత్ముడు యంగు ఇండియాపత్రికయందు వ్రాసిన సంకీర్తనమును శ్రీమంతులు మననముచేయుదురుగాత! చెన్న పురి కార్పొరేషను సమర్పించిన స్వాతంత్ర్యము మహాత్ముని ప్రతిభాశిష్యమును విశదము

చేసినది. పంచములు పంచమోధారకుడని యును, రాజ్యాంగాదోళకులు స్వరాజ్యోద్ధార కుడనియును, స్త్రీలు స్వాతంత్ర్యధర్మోద్ధార కుడనియును, విద్యార్థులు గురువర్యుడనియు ను, ప్రజలవతారపురుషుడనియును, భావించి యారాధించిరి. బుద్ధిజాడ్యముగల యభిమా నాంధులు దివ్యప్రభావమును జూడజాలకుం డుట వారిప్రార్థకర్మఫలముగాని ప్రజల యు త్సాహలోపముగాదు. గాంధీమహాత్ము డనవ రతముచేసెడి సత్సాహింసాధర్మములు ప్రజా పాలకులదృష్టి నుచితరీతి నాకర్షించి గాంధీ మహాత్ముని సంచారమునకనురూపమైన ఫల మును భగవంతుడు ప్రసాదించుగాత!

\* \* \*

### మహాత్ముని యుపదేశములు

విజయమునకు మూలమైన ధర్మసంకల్ప ము మహాత్ముని యుపదేశములకు మూలబీజ ము. సకలమతసారముచు సనాతనమునునైన ‘సత్యాన్నాస్తి పరోధర్మః’ ‘సత్యమే వ జయోనాన్యతం’ ధర్మములను మహాత్ముడు సంపూర్ణమైన జీవనవిధానమునకు సమన్వయము చేయుటకు చేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించినవి. సత్యవ్రతానుష్ఠానమున కాభారమైన యహిం సాధర్మము హింసాపూరితమైన వర్తమాన యుగమునుద్ధరించుట కవసరమైనది. ఆయవసర మునకనురూపముగను భారతసంస్కారము నకు పరిపాటియైన యహింసాధర్మమును పున రుద్ధారణచేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు ఖద్దరు యోగసాధనము నుపదేశించుచున్నాడు.



అహింసాయోగాభ్యాసమునకును, మానవ  
ధర్మారాధనమునకును, దుఃఖనివృత్తికిని, స్వ  
రాజ్య సంపాదనమునకును ఖిద్దరుయోగసాధ  
మును మహాత్ముడుఁ దేశించుచున్నను, ప్రజల  
దృష్టి జయజయభావాసములందు లగ్నమైన  
విధమునను ఖిద్దరునందు లగ్నముగాకుండుట  
ప్రారబకర్మఫలముగ నున్నది. గాంధీమహా  
త్ముడు తనసంచారమునం దన్ని సందర్భము  
లందును ఖిద్దరుయోగము నుఁ దేశించెను.  
మహాత్ముడు తిరిగి రెండుమూడుమాసములకు  
దక్షిణదేశసంచారమునుజేయుట కేతెంచ  
నున్నాడు. అప్పటికైనను మహాత్ముడు ప్రా  
ర్థించునటులు ప్రజలు ఖిద్దరుధారణమును  
జేయుచు సత్యాగ్రహదీక్షార్హతను బడయుదు  
రని విశ్వసించుట కవకాశములు గన్పట్టకున్నవి.  
సభావేదికలయందు గంభీరోపన్యాసములను  
జేసిడి నాయకులకే చిత్తశుద్ధి గలుగనపుడు  
జనసామాన్యమును నిందించుట యనుచితము.  
ప్రజలు గాంధీమహాత్ముని సందర్శించుటకు  
జూపిన యుత్సాహము సందోకపాలైనను  
కార్యాచరణమునందు జూపిన మహాత్ముని  
సంచారము సార్థకమై భారతమాత ధన్యతను  
బడయగలదు. ప్రజోత్సాహ మపారముగను  
వ్యక్తమగుచున్నను నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు  
ప్రజోద్ధోదయముగలుగకను సధికారచార్జ  
న్యము యధేచ్ఛగను నేలుచున్నది. ప్రజలకు  
గాంధీమహాత్ముడుకోరునటులు ప్రతిఘటన  
సామర్థ్యము గలుగనంతవరకును భారతమా  
తకు తరణోపాయము దుర్లభముగ నున్నది.

\* \* \*

ప్రభుత్వనిర్లక్ష్యము

నిరంకుశ ప్రభుత్వము ప్రజాశయముల  
పట్లను జూపుచున్న నిర్లక్ష్యప్రతిఘటన భావ  
ములు దినదినాభివృద్ధిని గాంచుచున్నవి. వంగ

రాష్ట్రనిర్బంధశాసనమును సామ్రాజ్యశాసన  
సభలును ప్రజలునునిరసించినను రీడింగు ప్రభువు  
సమర్థించి నిరంకుశాధికారప్రాబల్యమును విశేష  
ముచేసెను. సామ్రాజ్యశాసనసభయును రాష్ట్ర  
యశాసన సభలును చేసిన తీర్మానములును  
నిర్ణయములును మృతాక్షరములుగ నున్నవి.  
సమర్థనాధికార వినియోగమే పరిపాలనము  
నకు సామాన్యలక్షణముగ బరిణమించినది.  
మాంటుఫర్డు సంస్కరణముల నిరుపయోగ  
త్వము విశేషమైనది. సంస్కరణములు కోట్ల  
రూప్యముల వ్యయమును మాత్రము ప్రసాదించి  
నవి. సంస్కరణములు ప్రజాస్వాతంత్ర్యమును  
స్వరాజ్యమును వెనుక జెట్టినవిగాని ముందునకు  
నడువలేదు. నిరంకుశాధికారవర్గమునకు  
వేతనాధికారములు ప్రతిబంధకములు  
లేకను వృద్ధినిబొందుచున్న విధమునుగ్రేటు  
బ్రిటనునందలి వ్యవహారములును విశేషము  
చేయుచున్నవి. పౌరసేవోద్యోగవర్గము  
యొక్క ప్రయోజనములను రక్షించుట  
యందుగల యభిమానము భారతరాజ్యాంగ  
వికాసమును జేయుటయందు బర్మెన్ హెడ్డు  
ప్రభువునకు గాని రీడింగు ప్రభువునకు గాని  
రాష్ట్రపాలకులకుగాని గనుపడదు.

\* \* \*

పౌరసేవోద్యోగవర్గము

లీకమిచును సిఫార్సులను సామ్రాజ్య  
శాసనసభ నిరాకరించినను వానినాచరణము  
నందు జెట్టుటకు పార్లమెంటునందు బర్మెన్  
హెడ్డు ప్రభువు శాసనమును ప్రవేశపెట్టి  
సంస్కరణముల దౌర్బల్యమును వ్యక్తము  
చేసెను. రాజ్యాంగములందు బ్రిటిషుపౌర  
సేవోద్యోగుల ప్రాబల్యమును తగ్గించుటకు  
బదులు శాసనము వృద్ధిచేయుచున్నది. సంవ  
త్సరమునకు కోటిరూప్యములకు మించినవ్యయ



భారము గలుగుచున్నది. పౌరసేవోద్యోగుల మీదను శాసనసభలకును మంత్రులకును నింత వత్తుకును గల స్వల్పాధికారమును సయిత మంతరింప జేయుచున్నది. భారతీయులు స్వరాజ్యమును గోరుచుండగను బ్రిటీషుప్రభుత్వము దుర్భరమైన పౌరసేవోద్యోగపాశమును దృఢముగనుబంధించుచున్నది. దేశక్షేమమున కుపాధనములైన సంస్కరణములను విమర్శించుటకు బ్రిటీషుప్రభుత్వవర్గము నిరాకరించుచు దేశాభిప్రాయములకు మూలమైన నిరంకుశవర్గమును చిరకాలమురక్షించుటకు బూనుకొనుచున్నది. కర్నలు వెడ్జివుడ్డు రాజ్యాంగసంస్కరణములు వర్తమాన పరిస్థితులందు వికాసమునుబొందుట కవకాశములులేవని విశదము చేసెను. రిడింగుప్రభువును నితరాధికారులును జేయబూనిన స్వదేశయాత్రకు నిరంకుశాధికార సంరక్షణమే ఫలమని పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. రాజ్యాంగములందు నిరంకుశాధికారవర్గమును, వారియభిమానులును భారతీయుల సహకారమును దుర్లభము చేయుచు స్వరాజ్యపక్షనాయకుల సహకారమునుగోరుట విచిత్రముగనున్నది. స్వరాజ్యపక్షనాయకులు దేశబంధుదాసుమోతీలాల్ నెహ్రూ, పిట్టలుబాయి పటేలుగార్లుమొదలగువారు ప్రతిష్టంభనతంత్రము నవలంబించి ప్రభుత్వపరాజయమును జేసినను ప్రభుత్వవ్యవహారములు ధృవపత్రసాధనమునను యథాప్రకారము సాగుచున్నవి. బర్రెన్ పాడ్డు ప్రభువు దాసుగారిని దౌర్జన్యమార్గనిరసనమున కభినందించుచు ప్రభుత్వదౌర్జన్యమార్గవ్యాపనమునకు తోడ్పాటును గోరుట నిరంకుశ ప్రభుత్వము నావహించిన యవినయమును దెలుపుచు

న్నది. ఆత్మగౌరవముగల భారతీయులు ప్రభుత్వమునకు దోడ్పడుట దుర్లభమని దాసుమోతీలాలునెహ్రూ మొదలగు వారిప్రసంగములును శాసనసభలవ్యవహారములును విశదము చేసినవి. స్వరాజ్యపక్షప్రభుత్వములేకను ప్రభుత్వావలంబనపక్షముగలచెన్నరాష్ట్రమునందు సయితము గోపెనుప్రభువు ధృవపత్రసాధనము నవలంబించుట సంస్కరణముల దుర్విపాకమును విశదముచేయుచున్నది. నిరంకుశవర్గమునందు హృదయపరివర్తనము గలుగక పోయినను దాసుగారిసాహచర్యమును బర్రెన్ పాడ్డు ప్రభువును వారియనుచరులును నుపేక్షించుట బాలిశభావమును విశదముచేయుచున్నది. భావికాలమందు స్వరాజ్యపక్షదంశనీతి యేకావముదాల్చినను గలిచిన రెండేడ్లయందును నవలంబించిన ప్రతిఘటనసాధనము నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు జ్ఞానోదయమును గలుగజేయజాలి యున్నను నిరంకుశదుర్గమునందు సుఖానీనమైన నిరంకుశవర్గమునకు జ్ఞానోదయము గలుగలేదని నిత్యవ్యవహారములు విశదముచేసినవి. భారతరాజ్యాంగవ్యవహారములు నిరంకుశాధికారబలమును భారతీయులదుర్బలమును వేయినోళ్లను తెలుపుచున్నవి. భారతీయులందఱును పరస్పరవిభేదములను విసర్జించి యేకోన్ముఖులై పాటుపడవలసిన యవసరమును, గాంధీమహాత్ముడు తనయాచరణములవలనను ఉపదేశముల మూలమునను చేయుచున్న త్యాగప్రభావమును గ్రహించి వారి ప్రయత్నముగకు దోడ్పడి స్వధర్మనిర్వహణమును జేసి మాతృదేశవిమోచనమునకును లోకకల్యాణమునకును దోడ్పడి ధన్యవాదములను బడయుదురుగాత!

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి